

CECILIA MALMSTRÖM

Regionen, makten och härligheten

SNS FÖRLAG

Regionen, makten
och härligheten

CECILIA MALMSTRÖM

Regionen, makten och härligheten

Regionala partier i Västeuropa

SNS FÖRLAG

SNS Förlag
Box 5629
114 86 Stockholm
Telefon 08-453 99 50
Telefax 08-20 62 06
E-post bok.info.order@sns.se
Hemsida <http://www.sns.se>

SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle

- grundades 1948 som en ideell sammanslutning
- är fristående i förhållande till politiska partier och intressegrupper
- sprider kunskap om ekonomiska och sociala förhållanden samt är ett obundet forum för öppet utbyte av idéer i sådana frågor
- verkar genom forskning och utredningar, bokutgivning, seminarier och konferenser

Avhandlingen ingår som nummer 50 i serien Studier i politik/ Göteborg Studies in politics, Bo Rothstein (red.). Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Regionen, makten och härligheten – regionala partier i Västeuropa.

Cecilia Malmström

Första upplagan

Första tryckningen

© 1998 Författaren och SNS Förlag

Omslag: Rickard Frölich

Omslagsfoto: GAMMA/IBL: G. Bassignac, G. Saussier och E. Vandeville

Sättning: KK Grafiska AB, Stockholm

Tryck: Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1998

ISBN 91-7150-713-2

Innehåll

Förord 7

Regional renässans? 9

Varför studera regionala partier? 10

Vad är ett regionalt parti? 13

1. Teoretiska överväganden 20

Har sekelskiftets skiljelinjer skapat dagens regionala partier? 20

Under vilka betingelser blir region en viktig skiljelinje? 26

Vilka regionala partier blir framgångsrika? 39

Termer och begrepp 49

Disposition 53

2. Regioner i Västeuropa 54

Belgien 57

Danmark 60

Frankrike 63

Grekland 69

Irland 71

Italien 73

Luxemburg 78

Nederländerna 79

Portugal 81

Spanien 83

Storbritannien och Nordirland 89

Tyskland 93

Slutsatser 97

3. Regionala partier 105

Partierna i val 105

Vilka partier blir framgångsrika? 109

Hur kan framgång förklaras? 126

Slutsatser 133

4. Modell för framgångsrika regionala partiers effekt på det politiska systemet 136

Vad menas med effekt? 136

Individuella strukturella förutsättningar för regionala partier 142

Regionala partiers agerande 143

Fallstudier 149

5. Katalonien och CiU 154

"Vi är katalaner, vi är européer!" 154

Strukturella förutsättningar för CiU:s agerande i Spanien och Katalonien 167

Convergència i Unió:s agerande 178

Vilken effekt har CiU? 194

6. Norditalien och Lega Nord 201

Ett fritt Padanien? 201

Strukturella förutsättningar för Lega Nords agerande i Italien och Norditalien 220

Lega Nords agerande 236

Vilken effekt har Lega Nord? 257

7. CiU:s och Lega Nords effekter på det politiska systemet 266

Strukturella förutsättningar 266

Agerande 267

Effekter 269

8. Regionala partier i dag och i morgon 272

Under vilka förutsättningar uppstår regionala partier? 272

Vilka regionala partier blir framgångsrika? 274

Vilken effekt har regionala partier? 276

Vad vet vi nu om regionala partier? 280

English Summary 284

Källor och litteratur 296

Förkortningar 322

Figurer och tabeller 324

Förord

Detta är en bok om regionala partier i dagens Västeuropa. Att skriva om partier som verkar här och nu innebär alltid risken att val, nya partibildningar, regeringskriser, oväntade allianser eller utspel ”stör” forskningen. Läsaren får därför betrakta avhandlingen som ett nedslag i ett fryst ögonblick.

Det italienska partisystemets totala sammanbrott under 1990-talets början innebar att i princip samtliga partier försvann eller ombildades och att flera politiker drogs inför rätta. Det har förstås medfört vissa svårigheter när det gäller att få tag i partiprogram och personer. Den italienska situationen är kanske något speciell, men också i studiet av andra länder och regioner har det krävts ett oändligt antal samtal, fax, email och personliga besök för att finna relevant material och fånga upp den senaste utvecklingen. Ibland har det varit svårt, för att inte säga omöjligt. Samtidigt är det förstås oerhört spännande att studera och försöka förstå ett aktuellt skeende. En del intressanta erfarenheter från andra länders byråkrati har jag också fått med mig.

En stor del av forskningsprocessen har ägnats åt att jaga partiprogram och ett antal personer har varit till ovärderlig hjälp i denna jakt. Jag vill särskilt lyfta fram den assistans jag fått på CiU:s huvudkontor i Barcelona, från Fundacion Jaume Bofill, liksom från Lega Nords kontor i Milano. Jag vill i sammanhanget också passa på att nämna mina vänner i Barcelona och Milano som alltid öppnat sina hem för mig, hjälpt till med att skaffa material och boka intervjuer inför ännu en med kort varsel planerad forskningsresa. Stort tack till Blanca Payas, Pedro Llobet och Francesca Rangheri.

Förord och tack blir lätt till parodier på Oscarsgalan. Icke desto mindre har ett antal personer varit mycket betydelsefulla för mig under arbetet med avhandlingen. Mina handledare, Ulf Bjereld och Marie Demker, har under resans gång ständigt uppmuntrat, kommit med goda råd och hjälpt

mig se klarare. I avhandlingskommittén har även Bo Särilvik funnits med och delat med sig av sin aldrig sinandekunskap. Ett stort tack till er alla tre.

I avhandlingens slutskede bidrog Rutger Lindahl, Lennart J. Lundqvist och Maria Oskarson med viktiga synpunkter och kommentarer. Många andra kollegor på institutionen har bidragit med kloka inlägg och kommentarer på seminarier. Sammantaget har era synpunkter bidragit till förbättringar av texten. Ett alldeles särskilt varmt tack går till mina vänner och kollegor Urban, Susan, Staffan och Hans med vilka jag haft dagliga samtal om vetenskap, datorhaverier, metodfrågor och om livets mening.

Skrivandet har varit ekonomiskt möjligt tack vare stöd från Adelbertska Forskningsfonden, Forskningsrådsnämnden, Kungliga Vetenskapsakademien, Wilhelm och Martina Lundgrens Vetenskapsfond, Stiftelsen Simon och Utrikesdepartementet. Avhandlingen ingår i FRN:s forskningsprojekt "Ett nytt Europa". Jag vill uttrycka ett stort tack till FRN och Europaprogrammets arbetsgrupp för att de trodde på min idé och gav mig ekonomiska möjligheter att förverkliga den. Till tryckningen gavs ett generöst bidrag från Stiftelsen Karl Staaffs fond för frisinnade ändamål för vilket jag är mycket tacksam.

I den stora världen, den utanför institutionens väggar, finns och har funnits en stor uppsättning vänner som stått ut med mig trots att jag varit stressad och disträ, som haft överseende med tidvis isolering, sen ankomst, irritation och skrivkramp. Tack för att ni hjälpt mig igenom dessa år och aldrig slutat hoppas.

En tacksamhetens tanke går även till mina föräldrar för deras stöd och uppmuntran samt till min syster Louise vars kunskaper i det italienska språket vida överstiger mina egna och som varit till stor hjälp när jag kört fast. Till sist, men inte minst, ett innerligt tack till Micke som under årens lopp varit ett ovärderligt stöd i alla avseenden, som läst och konstruktivt kommenterat många manusversioner och som tålmodigt lyssnat till mina långa och ibland förvirrade utläggningar om regionala partier.

Göteborg i mars 1998
Cecilia Malmström

Regional renässans?'

Den 15 september 1996 utropade Umberto Bossi, partiledare för det nord-italienska partiet Lega Nord, den fria republiken Padanien. Inför ett stort massmediauppbåd förklarade Bossi att norditalienarna hade tröttnat på "tjuvarna i Rom" och nu var redo att bryta sig ur det övriga Italien. Lega Nord, som 1994 ingick i den Berlusconi-ledda italienska regeringen, fick 10 procent av de italienska rösterna i det senaste valet 1996.

I december 1995 tvingades den spanske premiärministern Felipe Gonzales att utlysa nyval ett år för tidigt. De katalanska nationalisterna i partiet Convergència i Unió avbröt sitt stöd till regeringen, vilket innebar att den inte längre hade stöd av en majoritet i parlamentet. Den nyvalde premiärministern José Maria Aznar konstaterade på valnatten i mars 1996 att inte heller hans parti, Partido Popular, skulle kunna bilda regering utan stöd från inte bara de katalanska nationalisterna utan också från det baskiska nationalistpartiet. Den nya regeringen har under sin tid vid makten tvingats till flera eftergifter som medfört utökad autonomi till de spanska regionerna.

I den brittiska valrörelsen under våren 1997 ägnades Skottland särskild uppmärksamhet och med Bondhjälten Sean Connerys hjälp spreds kravet på en egen skotsk stat. Labour behövde de skotska väljarna och lovade ökat självstyre. I september 1997 röstade skottarna med bred majoritet för ett förslag som innebär att det år 2000 upprättas ett skotskt parlament i Edinburgh.

De nämnda exemplen visar att den regionala politiska aktiviteten i Västeuropa i vissa fall har fått genomslag även på den nationella arenan. Region har blivit partipolitiskt relevant och det subnationella territoriet har blivit ideologiserat. Regionala partier är aktiva inte bara i regionen utan

1 En tidigare version av detta kapitel liksom kapitel ett, två och tre har tidigare publicerats i form av en licentiatuppsats med titeln "Stor i orden men liten på jorden? Regionala partier i Västeuropa", Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, 1995.

deltar också i den nationella politiken och finns representerade i Europaparlamentet.

Men bilden är inte entydig. För andra regionala partier har det gått mindre bra. Det bretonska nationalistpartiet Union Démocratique Bretonne för en tynande tillvaro och de dansk-tyska partierna (Südschleswigsche Wählerverband och Schleswigsche Partei) som finns på båda sidor om den dansk-tyska gränsen, har bara några tusen röster var.

Med eller utan framgång är det tveklöst så att många av Europas regioner idag kräver inflytande och medbestämmande över den regionala och nationella politiken, men också över den europeiska integrationsprocessens fortsatta utveckling. Kravet på delaktighet kanaliseras genom bland annat *regionala partier*, där de ledande politikerna åberopar någon form av gemensam identitet för de människor de företräder. Men hur kan det komma sig att en del regionala partier lyckas få inflytande över både den regionala och nationella politiken medan andra inte ens får tillräckligt med röster för att få mandat i lokala församlingar? Varför finns det regionala partier i vissa regioner men inte i andra? Under vilka förutsättningar bildas de och varför blir de framgångsrika? Vilken politisk betydelse har det att det finns regionala partier? Det är dessa frågor som jag har för avsikt att besvara i kommande kapitel.

Varför studera regionala partier?

Regionala partier kan ses som ett uttryck för en process som lite vagt i den europeiska debatten går under namnet regionernas Europa. Med uttrycket regionernas Europa avses att det framför allt i Västeuropa pågår en ökad regionalisering på politikens, ekonomins och kulturens område samt att regionernas makt i Europa ökar på nationalstaternas bekostnad.² Regionala partier blir då ett uttryck för mobilisering i ett föränderligt Europa med försvagade nationalstater som skapar utrymme för sub- eller transnationella minoritetsgrupper att agera på nya politiska arenor gentemot nya centra. Vissa forskare ser utvecklingen mot starkare och mer inflytelserika regionala aktörer som uttryck för något positivt, ett sätt att flytta politiken närmare medborgarna. Genom att vitalisera den regionala nivån kan för-

² Regionaliseringen pågår också i Öst- och Centraleuropa. Det är dock svårt att analysera dessa processer eftersom omvälvningarna där har gått mycket snabbt och fortfarande är i sin linda. De östeuropeiska regionerna är inte jämförbara med de västeuropeiska och utesluts därför ur denna studie.

troendet öka för politiken och det europeiska projektet. Andra menar att ett ökat fokus på regioner skapar utrymme för resurskonkurrens, etniska splittringar och mikronationalism, något som hotar att spräcka hela det europeiska samarbetet.³

Det förefaller finnas ett behov att nyansera debatten kring ”regionernas Europa” och på vetenskaplig grund fastlägga vilken roll regionerna och deras politiska företrädare kan spela regionalt och nationellt, men också på den europeiska arenan.

Huvudskälet till att studera regionala partier är dock att analysera dem som politiska partier i en nationell kontext och inte som uttryck för ”regionernas Europa”, eller som någon romantisk folkloreuttryck. Det är heller inte meningsfullt att avfärda dem som galna separatister. Regionala partier skiljer sig, precis som alla partier, sinsemellan åt i väljarstöd, ideologi, strategier, mål och stabilitet. En del är konservativa, andra socialister, en del kräver att få bilda en egen stat, andra nöjer sig med ökade anslag till regionala kulturaktiviteter. Även om det är möjligt att enas om ett övergripande namn – regionala partier – finns det skäl att anta att det under detta paraply ryms en hel del olika varianter. Den brittiske statsvetaren Derek Urwin menar att ”regionalist parties are more disparate in the specificity of their demands. There is little in the way of a common economic policy or common view of the structure of society. Few, if any, could be said to have a ‘Weltanschauung’. Not all are linguistic. All are rather small.”⁴

En närmare jämförelse av Europas regionala partier visar att de sinsemellan är mycket olika men att de i de allra flesta avseenden liknar ”traditionella partier”. De har en ideologi, en organiserad partiapparat, genomtänkta åsikter uttryckta i skrivna program och kanske finns det en antydan till gränsöverskridande samarbete i Europaparlamentet, inom partigrupper som European Radical Alliance.

Ett sätt att studera regionala partier är att empiriskt dela in dem i olika kategorier.⁵ Det avser jag också att göra. Men det är kanske mer fruktbart att teoretiskt försöka förklara vad som skiljer och förenar dem. Jag kommer att försöka visa att regionala partier inte är en enhetlig grupp men att de i mångt och mycket liknar ”vanliga” partier, och därmed kan analyseras

3 För en diskussion om regionernas Europa se t.ex. Keating 1988, Gidlund 1992, Keating 1993, Harvie 1994, Johansson 1994, Karlsson 1994, Lindeborg 1995 och Karlsson (red.) 1997.

4 Urwin 1983:227.

5 Müller-Rommel delar t.ex. in dem i separatister, vänster-libertarianer, autonomister och protektionister. Se Müller-Rommel 1994:6ff. En annan kategorisering återfinns hos Blondel 1994:14.

som sådana. Det som skiljer regionala partier från andra partier är enligt Urwin deras territoriella krav gentemot statsmakten: ”/.../the nature of their claim upon the state. They [regionalist parties] identify with, and make claim upon the centre on behalf of territories and groups which are not coincident with state boundaries and national populations. In fact, territorial identity is the only thing they have in common.”⁶

I andra avseenden är regionala partier som vilka partier som helst – de kandiderar i val, vill ha väljare och är beredda att bemanna förtroendeposter. Mycket talar för att de också betar sig som vilka partier som helst i det parlamentariska systemet: De försöker maximera sina röster och liksom partier i allmänhet strävar de efter att ”påverka de auktoritativa besluten om värdefördelning inom samhället”, för att låna ett uttryck från Gunnar Sjöblom.⁷ De försöker också nå politiskt inflytande för att på så sätt bli relevanta medspelare på den politiska planen. Partierna söker legitimitet genom att ha en ideologi och ett mål som appellerar till så många som möjligt inom regionen. Vad gäller regionala partier finns det skäl att tro att mytbildning är ett viktigt inslag i det regionala legitimitetssträvandet. Partiet måste finna en orsak till sin existens, en anledning att finnas som ett komplement till de övriga partierna inom systemet. För att nå denna legitimitet kan partier använda sig av en gammal myt – eller skapa en ny – som på något sätt illustrerar en orättvisa som det aktuella regionala partiet vill bekämpa.

Trots att regioner och regionalisering behandlats i en ansevärd mängd böcker och artiklar från i princip alla forskningsdiscipliner⁸ finns det en brist på sammanhängande komparativa studier av *den politiskt organiserade regionalismen*. I sin genomgång av forskning om regioner skriver statsvetaren Jörgen Johansson att det är ”något symptomatiskt att begreppsdiskussionen inte i någon nämnvärd grad behandlat termen politisk region”.⁹ Även andra forskare påpekar denna lucka i den komparativa forskningen. Jean Blondel, en av den komparativa forskningens främsta representanter, skriver att ”regionalist parties are regarded as exceptional

6 Urwin 1983:232. Urwin avser här subnationella partier i första hand.

7 Sjöblom 1968:43 ”The ultimate aim of parties is to influence authoritative decisions concerning the distributions of values within the polity.”

8 Se t.ex. Labasse 1991, Gidlund 1992, Keating 1993, Harvie 1994 och Karlsson 1994 och Törnqvist 1994.

9 Johansson 1994:3.

/.../ and this is also the reason why, by and large, regionalist parties have been comparatively understudied in the West".¹⁰

Föreliggande undersökning har som ambition att bidra till att fylla den forskningsmässiga lucka som finns vad gäller studiet av regionala partier. Regionala partier uppstår, eller har potential att uppstå, i regioner och genom att komparativt studera västeuropeiska regioner kan vi söka efter faktorer som kan förklara under vilka premisser som region blir en viktig skiljelinje och leder till partibildning. Men först några ord om definitionen av ett regionalt parti.

Vad är ett regionalt parti?

Regionala partier är förvisso inget nytt fenomen. Tvärtom bildades många som ett uttryck för de nationalistiska strömmar som organiserade sig politiskt redan i slutet på förra seklet (t.ex. regionala partier i Bretagne, Skottland och Baskien). Andra har bildats först på senare år (t.ex. Lega Nord i Norditalien och Vlaams Blok i Flandern). Det finns en stor variation inom gruppen regionala partier – allt ifrån partier som vill försvara ett språk eller en kultur, till separatistiska partier. De flesta kräver dock ökad autonomi inom de stater de ingår i.

Regionala partier har hittills inte ägnats mycket uppmärksamhet i den forskningsmässiga diskursen om politiska partier. Den amerikanske statsvetaren Jürg Steiner ägnar t.ex. i sin genomgång av europeisk politik minimalt utrymme åt regionala partier. Han kategoriserar dem kort och gott som partier som definierar periferins intressen gentemot ett lands centrum.¹¹ Även i annan partilitteratur nämns regionala partier snarast i förbigående, ofta som etniska eller språkliga partier.¹² Av det som trots allt har skrivits om regionala partier finns en relativt enig tendens att se dem som uttryck för etnisk mobilisering.

Statsvetaren och nationalismforskaren John Coakley ser nittiotalets regionala rörelser som ett slags återuppvaknad nationalism, en reaktion mot en modernisering där periferin hamnar i skuggan såväl ekonomiskt som socialt och kulturellt. Nyckelordet är etnicitet, den nationalistiska rörelsen

¹⁰ Blondel 1994:1.

¹¹ Se Steiner 1995:22 "parties that define the interests of a periphery against the interests of the centre of a country".

¹² Se t.ex. Smith 1991 eller Ware 1996.

hävdar att den sociala kategori den representerar är kulturellt specifik och kräver explicit erkännande av dess särart. Skillnaden mellan regionalism och nationalism blir endast en fråga om att omdefiniera nationen, gruppens gemensamma territorium enligt Coakley.¹³

Skillnaden mellan nation och region kan tyckas liten. Nationalismen föddes som en idé enligt vilken det internationella samhället bör vara organiserat i nationer. Nationalstaten växte fram runt en politisk, kulturell och ekonomisk elit som byggde upp en armé, en byråkrati och satte upp de kulturella normerna beträffande exempelvis språk.¹⁴ På motsvarande sätt kan vi idag se regionen som en nation med en nationalistiskt/regionalistiskt sinnad elit. De flesta regionerna kallar sig själva nationer i ett nationernas Europa. Det katalanska CiU och det skotska SNP skulle exempelvis aldrig gå med på att beteckna sig själva som regionala partier i en region; de är nationalistiska partier som verkar i en "nation".¹⁵

Nationalism kan studeras enligt två modeller – konsensus – respektive konfliktmodellen.¹⁶ Enligt konsensusmodellen ses nationalism som ett störande element i det politiska systemet. Spänningen uppstår som en reaktion på obalanser i den ekonomiska, politiska och kulturella maktstrukturen. Denna obalans går att rätta till. Konfliktmodellen ser konflikt som ett naturligt tillstånd eftersom privilegier alltid är ojämnt fördelade. Nationalism är enligt detta sätt att se en naturlig reaktion i en maktkamp om otillräckliga befintliga resurser.

Jag menar att det är möjligt att se även *regional* mobilisering som en resurskamp: en *ekonomisk kamp* om t.ex. de europeiska strukturfonderna och om företag och investeringar; en *politisk kamp* om inflytande i nationella och gemensamma europeiska organ när nationalstaten inte är den enda givna politiska enheten; en *konstitutionell kamp* om vilken status regionen ska ha som en del av nationalstaten, samt som en *kulturell kamp* om att profilera sig, bevara sin särart och garantera stöd för den egna kulturen och språket i ett allt mer mångkulturellt samhälle.

Den norske sociologen Stein Rokkan, har i sina arbeten tillsammans med bl.a. Derek Urwin och Seymour Lipset, betonat att regionala- eller minoritetspartier är ett uttryck för *etnisk mobilisering*, en mobilisering

13 Se även Watson 1990.

14 Se t.ex. Hobsbawm 1990.

15 Jordi Pujol, partiledare för CiU och Kataloniens president, skriver att "Det finns tre saker som måste klargöras. Den första: vi katalaner är inte separatister. Den andra: vi katalaner är inte regionalister. Den tredje: vi katalaner är nationalistier", Pujol 1980:91 (min översättning).

16 Se t.ex. Gellner 1983.

som härrör från sekelskiftet när olika samhällsgrupper drogs in i det politiska livet, och som från tid till annan återkommer som politisk kraft.¹⁷ Derek Urwin menar att regionalism alltid funnits i Västeuropa. Fram till 1960-talet fanns det dock mycket få regionspecifika partier som hade mer än en marginell påverkan på det politiska systemet, även om många periodvis väckte stor massmedial uppmärksamhet. Under senare år har dock organiserade etniska rörelser allt mer börjat göra sig hörda med specifika krav på centralmakten. Hur väl de olika rörelserna lyckas är enbart en resursfråga, det handlar om vilka politiska och ekonomiska resurser som regionen förfogar över, menar Urwin. Partibildning är för Urwin bara ett av många sätt att uttrycka etnisk mobilisering.¹⁸ Han har dock inte försökt förklara varför det i vissa regioner uppkommer partier men inte i andra, eller vilken praktisk politisk betydelse dessa partier har, dvs. deras inflytande och påverkan på partisystemet. Han avslutar en av sina uppsatser med att uppmana till vidare studier av etniskt medvetande och regional mobilisering.¹⁹

Kanadensaren Michael Keating menar att ekonomi är den grundläggande faktorn för att skapa regional autonomi, även om det inte finns en etnisk grund. Han menar att etnicitet finns som en konsekvens, inte som en orsak till mobilisering.²⁰ Det som här kallas regionala partier ser han som territoriella rörelser för ökad autonomi.

Några forskare betonar att regionala partier är en grupp som kan kategoriseras som *småpartier*. Detta perspektiv företräds bl.a. av den tyske statsvetaren och partiforskaren Ferdinand Müller-Rommel. Han menar att regionala partier kan ses som en del av den stora mängd småpartier som finns i det västeuropeiska partisystemet.²¹ Småpartierna kan delas in i olika familjer varav regionala partier är en sådan, bestående av små partier som är svåra att placera på den traditionella vänster-högerskalan och som representerar minoritetsgruppernas intressen inom de europeiska partisystemen.²²

Müller-Rommel kallar regionala partier för etnoregionalistiska partier

17 Lipset/Rokkan 1967.

18 Urwin 1983:240ff.

19 "A reawakening of ethnic consciousness and the seeming upsurge in regional protest and volatility /.../ should be viewed in wider perspectives". Ibid s. 250. Urwin varnar för att överdramatisera regionala partier men menar samtidigt att inget talar för att de kommer att försvinna.

20 Keating 1993:16.

21 Müller-Rommel/Pridham (red.) 1991.

22 Statsvetaren och partiforskaren Peter Mair betraktar samtliga partier som har under 15 procent i genomsnittligt nationellt valresultat som småpartier. Mair i Müller-Rommel/Pridham 1991.

och definierar dem på följande vis: "Ethno-regionalist parties are defined as referring to the efforts of geographically concentrated peripheral minorities which challenge the working order and sometimes even the democratic order of a nation state by demanding recognition for their cultural identity."²³

Partierna kan alltså ses som anti-etablissemangspartier. Müller-Rommels definition är inte helt lyckad eftersom den antyder att regionala partier på ett eller annat sätt är odemokratiska eller utmanar den demokratiska ordningen. Müller-Rommel definierar heller aldrig vad han menar med "ethno".

De regionala partierna kan ha sin grund i etniska skiljelinjer och dessutom vara småpartier. Den "Rokkanska" skolan betonar den perifera etniciteten som politiseras och mobiliseras på grund av missnöje mot centralmakten, en utveckling som kan spåras till den nationella revolutionen under 1500-talet. I följande undersökning kommer jag främst att ta fasta på mobiliseringsaspekten. Då en majoritet av de regionala partierna har sina rötter i sekelskiftet, i likhet med många andra partier, är det rimligt att inleda sökandet efter förklaringar där.

Det framstår som uppenbart att det under samlingsnamnet – regionala – ryms en rik och varierande flora av partier. I ett första skede kan vi minimaldefiniera regionala partier som politiska partier som har sin verksamhet inom ett avgränsat subnationellt territorium med avsikt att representera delar av befolkningen eller samtliga invånare inom detta territorium.

En första förutsättning för att vi skall kunna tala om ett regionalt parti är att det finns ett territorium – en region. Regionen kan vara historisk eller skapad men det måste finnas någon form av identifikation med territoriet från befolkningens sida, en identifikation som det regionala partiet tolkar. Territoriell identifikation behöver dock inte nödvändigtvis sammanfalla med den administrativa indelningen av territoriet.

Förutom att ett regionalt parti gör anspråk på att representera ett politiskt territorium finns även ett slags "etnisk" aspekt hos de allra flesta regionala partier. Etnicitet är ett mångfasetterat begrepp som är svårt att precisera och där många forskare anser sig ha problemformuleringsprivilegiet. Joseph Rothschild är en av de få som statsvetenskapligt försöker problematisera etnicitetsbegreppet. Han menar att ideologiseringen av etnicitet sker genom att glorifiera vissa etniska särtecken och mobilisera

23 Müller-Rommel 1994:4.

dem som omfattas av dessa särtecken. Detta är möjligt genom skickligt ledarskap, särskilt i en tid av social oro och konkurrens. Etnicitet ersätter klass, individualism eller socialgrupp och framställs som något som är hotat. Definitionen av "det etniska" är starkt subjektiv och kan innefatta ras, religion, språk, traditioner, gemensam politisk erfarenhet och ett gemensamt territorium.²⁴ För att mobilisera etnicitet räcker det dock inte med etniska attribut utan det krävs också en aktiv elit och en konkurrens – faktisk eller upplevd – om värdefulla resurser.

Mot bakgrund av ovanstående resonemang kan vi identifiera två huvudsakliga faktorer som är vägledande för att bestämma ett regionalt parti: *territoriell avgränsning* och *åberopande av något etniskt attribut*. Det måste också finnas ett *krav* på centralmakten som är kopplat till såväl de etniska attributen som territoriet. Den etniska faktorn är nödvändig och kan ibland vara tillräcklig men den territoriella faktorn kan aldrig vara tillräcklig. Då skulle t.ex. ett bondeparti som har ett starkt stöd i en viss region där majoriteten är lantbrukare kvalificera sig som regionalt parti. Den definition som kommer att användas i detta arbete lyder som följer:

Med regionalt parti avses partier som utifrån en subjektivt definierad gemensam etnisk grund har sin politiska verksamhet inom ett begränsat territorium och har krav på viss särbehandling med utgångspunkt från väljarnas etniska tillhörighet.

Med särbehandling kan t.ex. avses speciella lagar som skyddar minoriteten, ändrade gränsdragningar eller konstitutionell rätt till medbestämmande.

Med den ovan valda definitionen faller vissa partier bort, t.ex. det Bayern-baserade CSU som med en annan definition kanske skulle kunna ses som ett mycket framgångsrikt regionalt parti. CSU ingår inte i studien eftersom det numera inte har några krav på särbehandling för den region det representerar (Bayern) utan kraftigt värnar om förbundsstaten. Dessutom kandiderade partiet i de tyska delstatsvalen 1994 i flera f.d. östtyska delstater. Partiet är ett väletablerat nationellt parti som kan sägas representera den kristdemokratiska högerflygeln. En annan typ av partier som faller bort är ett antal belgiska partier. Under 60-talet delade sig de stora belgiska partierna (socialdemokrater, liberaler och kristdemokrater) i två

24 Rothschild 1981. Ofta är språk en viktig del av etniciteten. Derek Urwin skriver t.ex. att "language is usually the most obvious symbol of distinctiveness, and linguistic-related or language related demands are prominent elements of ethnic politics". Urwin, 1983:225. Även Janerik Lane och Svante Ersson delar denna uppfattning: "an ethnic group or an ethno-linguistic group is a collection of people who share the same language or have a common culture based on language", Lane/Ersson 1994:75.

delar – en flamländsk och en vallonsk. Partierna har dock samma program och samma huvudkontor. De har inga regionala ambitioner. Däremot finns också ett antal ”rent” regionala partier i Belgien. En sista kategori partier som utesluts genom definitionen är kommunala eller regionala enfrågepartier, t.ex. Botkyrkas vänner eller Bollebygdspartiet. Dessa partier är som regel kortlivade och koncentrerar sig oftast på en enskild sakfråga.

I princip räcker det med att det finns en grupp personer som under ett gemensamt namn kandiderar i val för att detta skall kunna kallas parti. Dylika grupperingar uppstår, ombildas och upplöses ständigt. Partierna måste för att ingå i föreliggande undersökning vara ”relevanta”. Ett partis relevans kan förstås vara svårt att fastställa. Den italienske statsvetaren Giovanni Sartori menar t.ex. att det är meningslöst att sätta upp procentgränser för när ett parti skall anses som viktigt. Det är helt beroende av den nationella (eller för den delen subnationella) partistrukturen. Sartori föreslår därför följande ”regler” för att avgöra om ett parti bör räknas eller ej:

1. Ett parti kan räknas som irrelevant när det under en längre tid aldrig används som underlag för att skapa en koalitionsmajoritet. Omvänt bör det räknas, hur litet det än är, om det påverkar regeringsbildandet. Detta är partier som är reella eller potentiella *koalitionspartners*.
2. Ett parti räknas vidare som relevant om dess blotta existens påverkar ett annat partis strategi. Partiet har då så kallad *utpressningspotential*.²⁵

För att partierna ska vara relevanta måste de kvalificera sig som partier, det vill säga kandidera under ett godkänt namn i allmänna val och kunna nominera kandidater till politiska förtroendeposter. Partierna måste för att finnas med i undersökningen kunna rymmas under Sartoris så kallade minimaldefinition: ”A party is any group identified by an official label that presents at elections and is capable of placing, through elections (free or unfree) candidates for public office.”²⁶

Utöver att de ska täckas av Sartoris definition måste de regionala partierna som här diskuteras också ha visat prov på viss stabilitet och kontinuitet, dvs. de måste ha kandiderat i minst tre val, regionalt eller nationellt.

25 Sartori 1976:122f. Sartoris typologi kan tyckas täcka alla partier. Å ena sidan är de partier som aldrig kommer att bli föremål för koalition irrelevanta å andra sidan är de relevanta om de kan få någon form av utpressningsroll gentemot de övriga partierna. Definitionen tycks endast utesluta mycket små partier, vars väljare definieras som ointressanta för de andra partierna.

26 Ibid s. 63.

Det kan innebära att en del nya partier sorteras bort. Dock är viss stabilitet nödvändig för att kunna analysera fenomenet i fråga. Partiforskaren Kenneth Janda menar att partier för att kunna analyseras komparativt behöver ha nått viss styrka och stabilitet. Hans gräns för att mäta stabilitet är att partiet skall ha kandiderat i två val och uppnått minst 5 procent.²⁷ Min gräns är inte satt vid något specifikt procenttal utan de relevanta partierna, dvs. de som kan antas ha betydelse för de övriga partiernas agerande, finns med i studien.

Partier som Südtirolerischer Volkspartei i det italienska Tyrolen kan nämnas som ett exempel på relevant parti. Det har sedan 50-talet varit det största partiet i sin region, Trentino, och ingår sedan mars 1996 i den nationella center-vänsterkoalitionen i Rom. Även det baskiska nationalistpartiet PNV som styr i regionen Baskien och som utgör ett nödvändigt stöd för den nationella regeringen, är ett relevant parti. I Frankrike finns många mycket små regionala partier som framför allt försvarar olika språkliga grupper, t.ex. de flamländsktalande i Pas de Calais, den baskiska minoriteten i Aquitaine eller den tysktalande i Alsace. Dessa partier är dock mycket små och har ingen representation i något folkvalt organ. De är därför inte relevanta.

I de kapitel som följer tar undersökningen sin utgångspunkt i Lipset och Rokkans arbeten om skiljelinjer och mobilisering, teorier som diskuteras mer i detalj i nästa kapitel. Där kommer jag också att resonera kring hur och om dessa teorier kan användas för att förklara uppkomsten och/eller bildandet av dagens regionala partier. Regionerna är nödvändiga att studera för att kartlägga förekomsten av regionala partier. Tre frågor kommer att styra framställningen: Under vilka förutsättningar uppstår regionala partier? Vilka blir framgångsrika? Vilken politisk betydelse har regionala partier? Den första frågan analyseras i kapitel två, den andra i kapitel tre och den tredje i fallstudiekapitlen fem och sex.

27 Janda 1980:6.

1. Teoretiska överväganden

Har sekelskiftets skiljelinjer skapat dagens regionala partier?

Seymour Lipset och Stein Rokkan beskriver i sin uppsats "Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments" fyra skiljelinjer som de menar ligger till grund för bildandet av partisystem i Västeuropa.¹ De kritiska skiljelinjerna har utvecklats genom två revolutioner – den nationella och den industriella.

Den *nationella revolutionen* tog sin början i samband med att nationalstaterna började att bildas efter feodalismens sammanbrott. Övergången från rivaliserande hertigdömen och stadsstater till nationalstater var långt ifrån konfliktfri. Två huvudsakliga konfliktlinjer utvecklades under denna tid, den ena mellan den dominerande kulturen, som kom att utgöra statens centrum, och de olika perifera områdena med en skiljaktig kultur eller språk. Detta är den så kallade centrum–periferikonflikten. Den andra konfliktlinjen var den mellan den religiösa överheten och den sekulariserade staten. Så småningom mobiliserade konflikterna medborgarna i grupper, något som i samband med demokratins genombrott resulterade i att rörelser eller partier bildades kring de två huvudlinjerna *centrum–periferi* (eller dominerande respektive undertryckt kultur) och *kyrka–stat*.

Den handel, modernisering, urbanisering och förändrade livsstil som den *industriella revolutionen* förde med sig, resulterade också den i ett antal konflikter. En av skiljelinjerna var den mellan *primär- och sekundär-ekonomi* (eller stad och landsbygd) som bland annat resulterade i de landsbygds- eller bondepartier som finns i de nordiska länderna. Den andra dominerande klyftan som förstärktes i samband med industrialiseringen var den klassbaserade. Konflikten mellan å ena sidan *arbetare* och

¹ Lipset/Rokkan 1967.

å andra sidan *arbetsgivarna* eller *kapitalets* företrädare resulterade i socialistiska och kommunistiska partier samt partier som representerade arbetsgivarnas intressen.

Lipset och Rokkan presenterade ingen klar och entydig definition av begreppet skiljelinje. Skiljelinjetänkandet har dock kommit att bli centralt för forskning kring partibildning och om väljarbeteende. Flera forskare påpekar att det finns olika typer av skiljelinjer – ekonomiska, sociologiska och ideologiska.² Rae och Taylor definierar skiljelinje som "The criteria which divide the members of a community or a subcommunity into groups with important political differences at specific time and places."³

Statsvetarna Peter Mair och Stefano Bartolini poängterar att skiljelinjer måste ses som "Forces which both shape and condition electoral behaviour". De betonar också att en skiljelinje omfattar tre nivåer, den empiriska, den normativa och den organisatoriska. Den empiriska nivån kan definieras i socioekonomiska termer, den normativa rör den kollektiva identiteten och den organisatoriska framväxten av partier eller organisationer ur den kollektiva identiteten.⁴

En skiljelinje identifierar således någon form av socioekonomisk egenskap som kan växa till en kollektiv identitet. Denna identitet har betydelse för mobiliseringen och framväxten av en fast organisation.

Det gemensamma för samtliga skiljelinjer var enligt Lipset och Rokkan, att de växte fram som proteströrelser mot moderniseringen och mot den etablerade nationella eliten och dess kulturella standard. Proteströrelserna överfördes så småningom till partibildningar under början av detta sekel. Övergången från olika samhällsgrupper till partier kallar Lipset och Rokkan för "alignment", på svenska bäst översatt till gruppering. Lipset/Rokkan menar att den partistruktur som fanns på 1960-talet i stort sett speglar dessa konflikter och skiljelinjer från 1920-talet och att skiljelinjerna, när de väl resulterat i partier så att säga har blivit "frysta".⁵ Olika länder fick olika partisystem beroende på vilka de dominerande skiljelinjerna var, samt vilka villkor och institutionella regler för protestyttringar som fanns, t.ex. traditioner för beslutsfattande, protestkanaler, alliansmöjligheter,

2 Se Parsons/Smelser 1956, Inglehart 1977, Bartolini/Mair 1990, Seler 1993:kap. 3–4, Aardal 1994 och Lane/Ersson 1994:kap. 2.

3 Rae/Taylor 1970:2.

4 Bartolini/Mair 1990:215. Se i övrigt hela kapitel 9.

5 "The party systems of the 1960's reflect, with few but significant exceptions, the cleavage structures of the 1920's..." Lipset/Rokkan 1967:50.

dvs. varje lands förmåga att hantera de spänningar som de två revolutionerna utlöste.⁶

Den skiljelinje som är mest relevant för det resonemang som jag kommer att föra här är den mellan centrum och periferi. Centrum–periferidimensionen kom att prägla olika etniska och regionala proteströrelser och ett organiserat motstånd verkar enligt Lipset och Rokkan ha uppkommit när tre omständigheter förelåg:

- en stark koncentration av motkultur inom ett definierat territorium
- få kommunikationer, allianser och förhandlingar med centrum
- minimalt ekonomiskt beroende.⁷

Federalistiska, autonoma och separatistiska rörelser tycks ha uppstått genom en kombination av dessa tre villkor, menar författarna.

Perifera organiserade rörelser kan yttra sig på många sätt. Ett exempel är det starka nordnorska EEC-motståndet i samband med folkomröstningen 1972.⁸ Motståndet behöver inte vara rent regionalt, sympatier för rörelsen kan utvecklas på flera ställen i landet. Nationsbyggande resulterar nödvändigtvis i dessa territoriella konflikter mellan olika politiska centrum, menar Rokkan.⁹ En del av motsättningarna löstes genom antingen utbrytning eller gränsförskjutning, andra genom att mobilisera nationella enanderörelser.

Lipset och Rokkan utvecklade sina resonemang om skiljelinjer utifrån sociologen Talcot Parsons arbeten. Parsons har beskrivit Västeuropas utveckling som resultatet av tre revolutioner: den industriella, den demokratiska och den utbildningsmässiga.¹⁰ Den tredje revolutionen uppnås när befolkningen generellt har nått en hög utbildningsnivå och leder till ett samhälle som ställer nya krav på solidaritet, deltagande, decentralisering samt ett eventuellt sönderfall av det traditionella politiska systemet. Detta har av eftervärlden tolkats som en profetia för nya skiljelinjer.¹¹ Sociologen Ronald Inglehart menar i sin klassiska studie "The Silent Revolution"

6 "In their basic characteristics the party systems that emerged during the early phase of competition and mobilization can be interpreted as products of sequential interactions between these two fundamental processes of change" Lipset/Rokkan 1967:34.

7 Ibid. Författarna är vaga i sin skrivning och skriver i original: "appears to have been most likely to develop in three sets of situations . . ." ibid s.42.

8 Se Valen 1990.

9 Rokkan 1970:120 ff.

10 Parsons/Smelser 1956.

11 Se t.ex. Seiler 1993.

att människors värderingar från slutet på 1960-talet har förändrats, från att vara inriktade på materiell välfärd och fysisk säkerhet (materialister), till att lägga större vikt på mer individrelaterade frågor och livskvalitet (post-materialister). I linje med en sådan värdeförskjutning skulle också nya partier komma ur skiljelinjen materialister – postmaterialister i stället för ur mer traditionella konflikter såsom vänster- och högerfrågor. Inglehart menar också att politisering av t.ex. språk, kultur och region är ”pre-industriella” företeelser som på senare år fått stå tillbaka för mer postindustriella värden som medborgarinflytande, personligt ansvar, ekologi, feminism etc.¹² Övergången till dessa värden är ett resultat av att vi i väster ser den materiella tryggheten som självklar, att utbildningsnivån stigit avsevärt samt att de nya generationerna är uppvuxna med en världsbild präglad av ekonomisk tillväxt, tekniska innovationer, nya kommunikationsmedel och en ökad insikt om orättvisorna runt om i världen. De nya partierna tillhör ”den nya vänstern” som kännetecknas av att de betonar individens utveckling framför ekonomisk tillväxt.

I debatten om postmaterialism har bl.a. etnicitetsforskaren James Kellas dragit slutsatsen att etnicitet och nationalism skulle vara ett resultat av postmateriella värden som betonar livskvalitet i stället för ekonomiska intressen. Denna slutsats kommer han till efter att ha medgivit att ekonomiska orättvisor (som är synnerligen materiella) mycket väl kan vara en källa till nationalism.¹³ Hans resonemang kan tyckas något paradoxalt: Om ekonomiska, materiella orättvisor skapar nationalism kan knappast nationalism också vara effekten av att postmateriella, dvs. icke-ekonomiska värden, har fått större betydelse. Jag kommer nedan att visa att många av de regionala partier som idag finns i Europa har ett ekonomiskt program som är mycket viktigt – ibland det viktigaste i hela deras retorik. Partier i rika regioner försvarar regionens rätt till att själv bestämma över sina tillgångar och partier i fattiga regioner kräver en ökad del av landets gemensamma resurser. Retoriken är mycket påtagligt ekonomisk och materiell. Att klassa regionalism som enbart en postmaterialistisk rörelse är därför en grov förenkling, även om det förvisso också finns postmateriella drag i de olika partiernas krav.

Det är svårt att testa Lipset och Rokkans hypoteser, något som bl.a. framhålls av Johan Lybeck. Han menar att det i princip är omöjligt att fastslå om skiljelinjerna utnyttjades av partierna eller om de underblåstes

¹² Inglehart 1977:181.

¹³ Kellas 1991.

för att legitimera partiernas existens, dvs. om partierna kom före skiljelinjerna eller tvärtom.¹⁴ Partisystemen har genomgått förändring och proteströrelser av olika slag kan uppstå även i fullt mobiliserade stater när t.ex. nya eliter inträder på den politiska arenan. En föränderlig omgivning avspeglas förstås i det politiska systemet och kan föra in nya skiljelinjer, eller väcka gamla till liv. Även de traditionella partierna genomgår förändring. En minskad partiidentifikation, där väljarna inte känner att deras parti representerar dem (så kallad dealignment) är inget ovanligt. På motsvarande sätt händer det att de existerande partierna splittras eller tas över av en ny grupp och därmed förändrar sin plats i det politiska systemet (så kallad realignment). Detta är särskilt vanligt i samband med förändringar i samhällets sociala struktur. Efter en tid av instabilitet och väljarrörlighet brukar partisystemen åter stabiliseras.¹⁵

Trots att Lipset och Rokkan har kritiserats och att deras arbeten bevisligen har stora brister, är det märkligt hur svårt statsvetare och sociologer tycks ha att frigöra sig från det Rokkanska skiljelinjetänkandet. Sociologen Jens Aber menar t.ex. att "in the tradition of Lipset and Rokkan, and in the light of Parsons' argument it appears more fruitful to inquire whether we can detect new cleavages which might become foci of group formation, how such new cleavages interact with the old cleavages, and how the existing political institutions and party organisations channel the new demands".¹⁶

Man behöver inte gå över ån efter vatten. Gamla skiljelinjer tycks fortfarande vara relevanta i det västeuropeiska partisystemet. Låt oss då se om också förklaringarna är det eller om de behöver kompletteras. Självklart kan "Cleaveage Structures, Party Systems and Voter Alignment" kritiseras och delvis omvärderas. Icke desto mindre är det ett av de få vetenskapliga verk som tar sig an att förklara partisystemens uppkomst på ett så heltäckande sätt. Det kan därför vara befogat att pröva centrum-periferiskiljelinjens hållbarhet idag. Periferins roll har exempelvis förändrats betydligt under de senaste decennierna. Även om den politiska makten ofta är samlad kring huvudstaden finns det flera exempel på att andra områden har tagit över exempelvis den ekonomiska makten. Exempel på en sådan utveckling finner vi bl.a. i Spanien, Tyskland och Italien.

¹⁴ Lybeck 1985.

¹⁵ Se t.ex. Dalton et al. 1985:64.

¹⁶ Aber 1989:195ff.

Skiljelinjerna kan också återuppstå efter lång tid, något som skedde i fallet Katalonien. Där återuppstod 1930-talets politiska skiljelinjer i princip oförändrade när politiska partier åter blev tillåtna efter Francos död 40 år senare. Utan tvivel är det så att de senaste åren har sett många nya partier födas inom det västeuropeiska partisystemet. Inte minst ekologiska/gröna partier har gjort parlamentarisk entré i många länder. Detta behöver dock inte bevisa att Lipset och Rokkans teorier har falsifierats eller visat sig vara otidsenliga. Partiforskaren Peter Mair varnar för att allt för okritiskt anamma myten om den stora förändringen av partisystemet. Visst röstar kanske 5 procent på gröna eller liknande partier runt om i Västeuropa menar han, men 95 procent gör det inte! De traditionella partierna har trots allt överlevt och anpassat sig till nya krav. Myten om den stora förändringen beror främst på nyhetens behag menar Mair, och konkluderar att Rokkans teser från 1960-talet fortfarande håller: "Despite the challenges from the new parties and the social movements, most of them /traditional parties/ still remain in powerful, dominant position. They have not suffered substantial electoral erosion."¹⁷

Partisystemen i Västeuropa innehåller förvisso ett brett spektrum av olika skiljelinjer, några nya och de flesta gamla. Men är det egentligen inte "samma gamla" centrum–periferiskiljelinje som har hittat nya former att kanalisera sitt budskap genom det som här kallas regionala partier? Den etniska dimensionen spelar en viktig roll hos de regionala partierna. Det kan förhålla sig så att den politiska och ekonomiska omgivningen förändrats och skapat nya och andra förutsättningar för partierna att agera. En annan möjlighet är att vi står inför ett helt nytt fenomen där centrum och periferi används för att förstärka andra skiljelinjer, exempelvis ekonomiskt missnöje.

Jag avser inte att testa Lipset och Rokkan, eftersom de egentligen inte satt upp en teori om regionala partier. Men genom att utveckla deras resonemang om centrum och periferiskiljelinjen menar jag att det är möjligt att finna förklaringar till uppkomsten av regionala partier. Jag menar att regionala partier kan ses som en konsekvens av perifer mobilisering idag. Inspirerad av deras tänkande avser jag att konstruera en modell med mobiliseringskriterier som kan förklara varför det i vissa regioner finns regionala partier men inte i andra, dvs. under vilka förutsättningar som region blir en skiljelinje som leder till partibildning.

¹⁷ Mair 1993:132.

Under vilka betingelser blir region en viktig skiljelinje?

Låt oss börja med att betrakta regionala partier ur ett centrum–periferiperspektiv. *Centrum* kan enligt Rokkan och Urwin definieras som privilegierade områden inom ett territorium där de huvudsakliga militära, administrativa, ekonomiska, legislativa och kulturella resurserna finns koncentrerade. I centrum finns etablerade former för överläggningar, förhandlingar och beslutsfattande. Människor träffas här för rituella ceremonier och för att bekräfta sin identitet (ofta symboliserad genom stora monument). I centrum finns den största andelen av den ekonomiskt aktiva befolkningen, engagerade i t.ex. information och kommunikation.¹⁸ Centrum sammanfaller nästan alltid med huvudstadsregionen. En *periferi* å andra sidan kan rent geografiskt definieras som ett element i en rumslig modell i vilken periferin är underordnad centrum. En periferi är beroende, har liten kontroll över sin utveckling och har minimala möjligheter att försvara sin särart gentemot omvärldens (läs centrums) påtryckningar.¹⁹ Ofta definieras periferin som en koloni eller ett erövrat område, men periferier kan även uppkomma inom länder. Gemensamt för periferierna är att de är relativt isolerade från centrum och andra regioner, de kontrollerar i bästa fall sin egen ekonomi och deltar inte i den totala kommunikationen inom territoriet.²⁰

Centrum har haft olika strategier för att hantera perifera eller regionala mobiliseringar. En tänkbar strategi är den centralistiska, där periferin mer eller mindre tvångsmässigt har integrerats. En annan strategi syftar till att försöka lösa problemen inom territoriet genom olika former av maktspridning – exempelvis federalism eller autonomi. Olika länder har valt olika lösningar. De perifera kraven har ibland orsakat tillfällig turbulens, men sällan resulterat i några större politiska förändringar, menar Rokkan och Urwin.²¹

Inte heller väljarmässigt har periferin hotat centrum menar de: "electorally contemporary peripheral mobilization has not been very successful. However, peripheral parties constitute only one brick in a far more

18 Rokkan/Urwin 1982:5.

19 Rokkan/Urwin 1983:2f.

20 Ibid s. 14.

21 Rokkan/Urwin 1982:426 "While it is true that regionalist demands of whatever kind are potentially traumatic for a state under certain circumstances, their political impact can be negligible".

intricate game, and by themselves cannot provide a full picture of the peripheral predicaments and its politization.”²²

Bland dem som skrivit om centrum–periferidimensionen kan också nämnas geografiprofessorn Jean Gottman. Han definierar centrum i en stat/stad/by som det ställe där beslutsfattarna befinner sig. Ofta sammanfaller detta med huvudstaden. Periferin är i sin tur ett område som rent geografiskt befinner sig på ett visst avstånd från centrum och som är beroende på så sätt att de beslut som fattas i centrum påverkar invånarna i periferin. En politisk periferi är därmed underordnad centrum.

Jean Gottman hävdar att perifer politiska rörelser uppstår i en situation av konflikt och instabilitet, t.ex. vid historiska omvälvningar med tekniska innovationer, ekonomiska förändringar och nya värderingsmönster. Dessa processer kallas av andra forskare för moderniseringskonflikter men passar också in på 1990-talets instabila och turbulenta internationella situation. Internationaliseringen, den europeiska integrationen, den förändrade politiska kartan och nya gemensamma utmaningar som kräver ett ökat samarbete både inom landet och med andra aktörer, kan skapa ett ömsesidigt beroende som periferin kan utnyttja. Periferins möjlighet att lyckas varierar från fall till fall, men bland de generella förklaringsfaktorerna för en framgångsrik periferi brukar nämnas *territoriella* (regional koncentration, geopolitik, strategiskt läge), *kulturella* (ett eget språk, en religion, en gemensam historia av självstyre) och *ekonomiska* (marknadstillgångar, infrastruktur, industrialisering m.m.). Ekonomisk styrka kan balansera brist på politiskt inflytande.²³

Innebörden i begreppen periferi och centrum har delvis förändrats i och med den europeiska integrationen. Utvecklingen mot en ökad överstatlighet och gemensamma institutioner har skapat nya centrum för periferin att förhålla sig till och nya arenor att agera på. För en region som till exempel Skottland är den gamla centralmakten London inte längre en lika given – eller ens intressant – motståndare. Många skottar försöker nu agera gentemot de gemensamma europeiska institutionerna i stället och underblåser gärna påståenden om nationalstatens minskade makt.²⁴

22 Rokkan/Urwin 1983:165.

23 Se t.ex. Gottman 1980 och Rokkan/Urwin 1983.

24 "We also note that, in today's world, an increasing number of political problems go beyond the boundaries of the nationstate and can best be addressed by cooperating with other nations. . . . / The European Union provides an ideal framework for such cooperation on multi-national political problems and makes the Westminster Parliament increasingly irrelevant for the people of Scotland." SNP Policy Document, 1997.

I vilka regioner uppstår partier?

Lipset och Rokkan beskrev tre omständigheter eller "sets of situations" när centrum–periferiklyftan aktiveras och leder till politisk mobilisering: koncentration av motkultur, liten kontakt och ekonomiskt oberoende. Ur detta kunde autonomistiska eller federalistiska rörelser utvecklas. Man kan inte säga att de har skapat någon specifik teori om regionala eller perifera partier. Lipset och Rokkan hävdade aldrig att centrum–periferikonflikten, eller någon av skiljelinjerna för den delen, automatiskt leder till partier utan att den mobiliserar perifera protestyttringar som traditionella partier sedan *kan* alliera sig med. Centrum–periferiskiljelinjen är den minst utvecklade i "Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments". Lipset och Rokkan är vaga i sina begrepp, undviker preciseringar och generaliserar gärna. Just på grund av vagheten är det en viktig uppgift att med utgångspunkt i deras antaganden skapa en modell för att försöka förklara under vilka förutsättningar som regionala partier uppkommer. Hur kan deras "sets of situations", något som jag här kommer att kalla mobiliseringskriterier, utvecklas, operationaliseras och användas för vidare forskning?

En stark koncentration av motkultur²⁵

Det första kriteriet för regional mobilisering som Lipset och Rokkan anger är koncentration av motkultur inom ett definierat territorium. Begreppet motkultur är nära förbundet med identitetsbegreppet. Vad denna identitet består i kan dock vara komplicerat att fastslå. Utöver språket kan identitet, enligt Rokkan och Urwin brytas ner till fyra beståndsdelar: myt, symboler, historia och institutionell identitet.²⁶ *Språket* är ett av de mest konkreta sätten att uttrycka sin särart och dess förmåga att överleva är mycket beroende av i vilken grad det var nedtecknat och spritt innan en centrum-elit bestämde standarden och reglerna för hur man skulle uttrycka sig i det officiella livet.²⁷ Att få sitt språk (alternativt dialekt) erkänt av centrum är av stor betydelse för att legitimera periferins existens.

Myten är en berättelse som kan vara sann eller falsk, mer eller mindre funktionell, och som kan ha en viktig betydelse för att förklara händelser i historien. Myter och symboler kan användas som ett verktyg för att ena

25 I originaltexten används det engelska ordet "counter-culture". På norska används dock ordet motkultur. Se Rokkan 1987: 319.

26 Rokkan/Urwin 1983:66ff.

27 Se t.ex. Hobsbawm 1990 för vidare diskussion om språk och elit.

människor, skapa ett externt hot eller forma ett gemensamt mål.²⁸ Myten har ett legitimerande syfte.

Såväl historia som institutionell identitet hör samman med territoriet. En gemensam historia finns om en viss grupp har varit koncentrerad till ett visst territorium under längre tid och det har uppkommit autonoma institutioner i t.ex. grevskap eller republiker. Om dessa institutioner raserats eller avskaffats genom statsbildning eller av centrum, finns det en historisk identitet att hänvisa till. Som exempel på en dylik utveckling kan nämnas de självstyrande institutionerna i Baskien och Katalonien som i olika skeden av den spanska historien har avskaffats eller bekämpats av Madrid. Ett annat exempel kan röra områden som genom krig och erövringar bytt landstillhörighet och därigenom kommit att utveckla en stark historisk känsla för den ursprungliga staten (Sydtyrolen i Italien, Alsace-Lorraine i Frankrike). Institutionell identitet rör frågor som specifika lagar, rättssystem, utbildningsväsende, skatter och akademier.

Ytterligare en betydelsefull komponent i en gemensam identitet är *religion*. Rokkan och Urwin menar att den kan ses som en viktig drivkraft för att just förse perifera grupper med en kulturell standard.²⁹ Religionen kan skapa en djup samhörighet mellan människor som annars inte har någonting gemensamt. Men de stora världsreligionerna är också universalistiska vilket gör att religion är en tvetydig så kallad etnisk markör.³⁰ Icke desto mindre kan religionsfaktorn förklara perifer mobilisering. I motreaktionen mot centrum ingick ofta försvar av traditionella värden, monarkin och kyrkans ställning. Om vi studerar den tidiga nationalismen i t.ex. Flandern, Bretagne och Baskien, finner vi att dessa områden varit och är starkt katolska i jämförelse med centrum, och att den regionala nationalismen hade kampen mot sekulariseringen som en viktig beståndsdel. Idag är Västeuropa mer sekulariserat än vid sekelskiftet och religionsfaktorn kan kanske avfärdas som en rest från en svunnen tid. Trots det kommer jag att använda grad av religiositet eller någon form av religiös avvikelse från centrum i undersökningen för att se om det går att tillmäta den faktorn någon förklarande kraft för den mer nutida regionalismen.

För att identitet, eller etnicitet överhuvudtaget, ska bli föremål för en organiserad politisk rörelse krävs en medvetandegörandeprocess. Denna process beskrivs av den amerikanske statsvetaren Joseph Rothschild som

28 Se t.ex. Feuer 1975:17f och Demker 1993:61ff.

29 Rokkan/Urwin 1983:130f.

30 Hobsbawm 1990:67ff.

"the politization of ethnicity – a dialectical process that preserves ethnical groups by emphasizing their singularity and yet also engineers and lubricates their modernization by transforming them into political conflict groups for the national political arena".³¹

Processen inbegriper fyra steg och innebär enligt Rothschild att:

- göra människor medvetna om den politiska relevansen i att bevara etniskt-kulturella värden
- stimulera människor att inse sambandet politik–etnicitet
- mobilisera människor till en självmedveten etnisk grupp
- styra aktiviteter och beteende mot den politiska arenan.³²

Upplevelse av vad vi kan kalla en gemensam identitet måste betraktas som ett nödvändigt men knappast tillräckligt villkor för att politiska rörelser skall uppstå. Någon måste kunna mobilisera identiteten. Det måste finnas en elit som kan aktivitera det folkliga medvetandet och leda den nationsbyggande processen.³³

Sammanfattningsvis krävs för att identitet ska bli av politisk relevans och generera ett politiskt beteende, dels ett medvetande, dels en elit eller ett ledarskap som kan använda sig av olika etniska markörer och använda dem i ett politiskt syfte.

I följande undersökning avgränsar jag mig till att använda i huvudsak två faktorer som mått på regional eller perifer "motkultur". *Språket* är grunden för all kommunikation och den avgjort viktigaste faktorn för att urskilja en avvikande minoritet. En annan viktig faktor är *religionen* eftersom motståndet mot centrum historiskt sett mycket ofta har involverat ett motstånd mot sekulariseringen och därmed blivit ett viktigt inslag i den nationalistiska retoriken. I samband med genomgången av varje land och region kommer också historiska institutioner att nämnas, i den mån de har förekommit. Det är dock problematiskt att sätta en gräns för hur långt bak i historien vi ska leta. Myten är även den ett svårfångat fenomen eftersom det ligger i dess natur att den är vag och obestämd och cirkulerar som en

31 Rothschild 1981:2.

32 Ibid s.6.

33 "Regional loyalties cannot simply be stamped out of the ground. There must be a cultural intelligentia constituting the core of the movement and activating popular awareness." Smith 1990:252.

mer eller mindre etablerad uppfattning. Det är inte möjligt att gå ut och fråga invånarna i samtliga regioner vilka myter det finns.³⁴

Kontakt med centrum

Lipset och Rokkan menar också att avsaknad av kontakt med centrum är ett kriterium som skapar grogrund för perifera rörelser. De avser med liten kontakt såväl geografisk isolering som få allianser och förhandlingar med centrum. Lipset och Rokkan tycks i begreppet isolering lägga både kulturell avskärmning, dålig infrastruktur, litet handelsutbyte och begränsad kontakt över huvud taget mellan periferin och centrum. Rokkan skriver i en uppsats från 1974 att den nya tekniken och informationsmöjligheterna skapar kommunikationsnät som måste beaktas när centrum respektive periferi skall identifieras.³⁵ Isolering torde dock på många sätt vara omöjlig i Västeuropa med dagens utvecklade kommunikationer, både inom transportområdet, telekommunikationerna och inom den globala datatekniken. De flesta regioner och kommuner har idag utvecklade kontakter på europeisk och internationell nivå, kontakter som inte behöver gå via centrum. Kanske är det inte det fysiska avståndet som är relevant idag utan det politiska.³⁶ Det är därför inte möjligt att använda det andra mobiliseringskriteriet på det sätt som Lipset och Rokkan gjorde för drygt tre decennier sedan. Vad beträffar frågan om allianser och förhandlingar är det oklart vad författarna avser, men de tycks mena ekonomiskt utbyte med centrum. Även om man i viss mån kan kvantifiera handeln mellan de olika regionerna och därmed urskilja eventuella isoleringsmönster, sker dessutom ett mycket stort antal övriga ekonomiska transaktioner inom länderna, i form av bistånd, regionalstöd, skatteutjämningsystem, flytt- och etableringsbidrag osv.

Rokkan och Lipsets kriterium – brist på kontakt – illustrerar ett slags isolering, en brist på delaktighet och en känsla av utanförskap som gör att periferin känner behov av att mobilisera sina medborgare gentemot centrum. Denna brist – reell eller upplevd – på delaktighet är lika relevant idag som på 60-talet. Men om den fysiska isoleringen är mindre relevant är den politiska en aspekt som kan illustrera upplevd isolering. Ett politiskt avstånd till centrum, brist på delaktighet och inflytande över nationella

34 Myten återkommer dock i kapitel tre när analyser av partiernas partiprogram och mål genomförs.

35 Rokkan 1974:70.

36 Det utesluter förstås inte att uppfattningen om geografisk isolering eller brist på kontakt med centrum lever kvar i människors medvetande.

beslut, kan vara en lika god grogrund för perifer mobilisering som en rent fysisk isolering. Det förutsätter troligen att det finns en motkultur, en identitet som kan kanaliseras via politiska kontakter.

Hur kan vi utveckla och operationalisera politisk kontakt? Politisk kontakt med centrum kan upprätthållas på olika sätt. Varje stat har ett antal konstitutionella förutsättningar som reglerar relationen mellan staten och de övriga subnationella nivåerna. En *regional arena* är en viktig förutsättning för att regionala/perifera politiska krafter skall kunna agera. Det kan innebära att staten administrativt är organiserad i regioner (eller provinser, län, delstater, autonoma områden etc.) med egna politiska befogenheter och valda församlingar. På en sådan arena kan regionala partier, tillsammans med andra partier ha möjlighet att delta i den politiska debatten. En regional arena kan också uppnås genom att regionerna har *representation* i det nationella parlamentet. I federala stater delas den lagstiftande makten mellan två kamrar – en som representerar landet som helhet och en som representerar delstaterna. Därmed finns en territoriell representation och närvaro i beslutsfattandet. Även i enhetsstater finns i vissa fall ett tvåkammerssystem – i t.ex. Italien, Spanien och Nederländerna finns en senat som representerar regionerna respektive provinserna. I Storbritannien har Skottland, Wales och Nordirland ett fast antal platser i det brittiska parlamentet och kan på så sätt sägas ha viss access till den nationella politiken.

Oavsett om det finns en regional arena eller inte måste potentiella regionala partier ha möjlighet att kandidera i fria val. Dessa möjligheter har formellt alla partier i Västeuropa under förutsättning att de uppfyller vissa grundläggande villkor, som kan variera från land till land. *Valsystemet* är dock en faktor som kan underlätta respektive försvåra för mindre partier att få politisk representation. Ett proportionellt system gynnar ofta mindre partier att få representation och därmed också regionala partier eftersom de flesta är ganska små. Ett valsystem som bygger på majoritetsval kan underlätta för stora regionala partier att få representation om de dominerar i en valkrets.

Dessa faktorer, förekomst av en regional arena (genom regionala parlament eller regional nationell representation) och valsystemet, skapar vissa förutsättningar för periferin att delta i den nationella politiken, delvis på samma villkor som centrum. Begreppet *politisk kontakt* är valt för att illustrera just dessa konstitutionella möjligheter som i min modell antas ha betydelse för regional partibildning. Givetvis påverkas samspelet också av specifikt, nationella faktorer såsom det omgivande partisystemets be-

skaffenhet och de övriga partiernas agerande. Under vissa förhållanden kan det uppstå ett starkt missnöje med de etablerade partierna och då skapas möjligheter för alternativa, eller regionala partier att utnyttja och kanalisera detta missnöje. En sådan situation uppstod i Storbritannien i början på 70-talet när såväl Labour som Tories hade misslyckade regeringsperioder bakom sig och det fanns ett mycket utbrett missnöje med såväl partierna som beslutet att gå med i EEC. Detta missnöje kunde då utnyttjas av det walesiska Plaid Cymru och det Skotska Nationalistpartiet som profilerade sig som EG-motståndare. Även i situationer där befolkningen i regionerna upplever att deras intressen inte kan tas tillvara av de etablerade partierna skapas utrymme för regionala partier. Ett drastiskt exempel på en sådan situation är det italienska partisystemet 1992 som, till följd av ledande politikers maktmissbruk, mutor och samröre med maffian, helt föll sönder. De gamla partierna upplöstes och ombildades och det partipolitiska tomrummet öppnade vägen inte bara för det norditalienska Lega Nord utan även för antimaffiapartiet La Rete som rönt stora framgångar på Sicilien.

Lipset och Rokkans andra kriterium kommer här att omtolkas som de relationer av formell politisk eller konstitutionell karaktär som finns mellan centrum och periferin, här kallat politisk kontakt. Två grundläggande konstitutionella faktorer för att kunna etablera politiska kontakter för en periferi är *valsystemets utformning* respektive *regional arena*. Huruvida valsystemet är proportionellt eller majoritetsbaserat kan antas ha betydelse för uppkomsten av regionala partier och en regional representation i form av en andra regional kammare i det nationella parlamentet eller regionala församlingar organiserad stat skapar självfallet helt andra möjligheter för regionala rörelser att uppstå. Deras budskap blir på ett annat sett legitimt i och med att det erkänns av centralmakten. Även det omgivande partisystemets karaktär kommer att kommenteras, inte i tabellerna men väl i den löpande texten.

Ekonomiskt oberoende

Lipset och Rokkans tredje kriterium rör det ekonomiska oberoendet från centrum. Ekonomin är en mycket viktig faktor i all politisk mobilisering. Ett relativt starkt ekonomiskt oberoende är nödvändigt för att en region ska bli en politisk kraft att räkna med eftersom regionen då har en förhandlingsposition som ej går att negligera. En ekonomiskt svag region däremot är i större utsträckning beroende av att det finns ett nationellt trans-

fereringssystem och vill givetvis undvika att bli betraktad som en ekonomisk belastning. Ekonomisk styrka eller geopolitiska fördelar är en av de traditionella förklaringsfaktorerna för politisk framgång för en periferi.³⁷

Ekonomisk styrka betyder inte nödvändigtvis att regionen därmed är oberoende från centrum, liksom att en ekonomiskt svag region inte automatiskt är beroende. Det beror helt på vari den ekonomiska styrkan respektive svagheten består och hur isolerad den är från den övriga nationella ekonomin. Men ekonomisk ställning kan vara ett viktigt argument för partibildning, både för "fattiga" och "rika" regioner. Områden som är starkt beroende av bidrag från centrum hemfaller lätt åt en politisk retorik med krav på ekonomisk utjämning, rättvisa och mer bidrag. Rikare regioner däremot verkar idag bli allt mer trötta på att subventionera sina fattigare kusiner och kräver en ökad andel av sina egna inkomster.

Ett sätt att studera skillnaderna mellan regioner är att utgå från ekonom-geografen Claes Alvstams begrepp spridning, koncentration och flöde, samt de rumsliga mönstren och processerna inom dessa.³⁸ Med rumsligt mönster menar Alvstam analysen av den ekonomiska aktiviteten inom rummet (i det här fallet regionen). Processerna beskriver detta mönsters förändring över tid. Idag är det med hjälp av EU:s statistiska indelningar, den så kallade NUTS,³⁹ möjligt att mäta och kartlägga inte bara varuhandelsströmmarna, utan också flöden av tjänster, kapital, kommunikationer, turism, kultur, pendlingsmönster och information mellan regionerna, något som kan vara till stor hjälp för att ringa in de ekonomiskt mest aktiva regionerna samt att studera interaktionen med andra regioner. För att nå framgång i den regionala konkurrensen har EU-kommissionen kartlagt ett antal betydelsefulla faktorer:

- Snabba och effektiva transport- och kommunikationsnät
- Tillgång till kvalificerad arbetskraft
- Tillgång till utbildnings- och forskningsinstitutioner
- En produktionsmiljö med högeffektiva underleverantörer
- En god kulturell och social samhällsmiljö.⁴⁰

37 Se t.ex. Gottman 1980.

38 Alvstam 1993:28.

39 NUTS betyder Nomenclature Units for Territorial statistics och är EU:s indelning av medlemsländerna i tre subnationella nivåer. Indelningen används bland annat för statistiska jämförelser och för beräkning av regionalstöd.

40 Gidlund/Sörlin 1993:217.

EU-kommissionen gör regelbundet mätningar och rangordningar av Europas regioner, baserade bl.a. på dessa kriterier.

De regionala olikheterna tar sig uttryck i stora skillnader i välfärd, arbetslöshet, regional BNP, migration etc. och det står idag helt klart att förlorarna bland regionerna är de som är baserade på gamla basnäringar (varvsnäring och sjöfart) och som har stora strukturomvandlingsproblem med hög arbetslöshet som följd. En annan typ av förlorare är de med en snabb urbaniseringsgrad från en fattig landsbygdsomgivning (södra Spanien respektive Italien samt stora delar av Grekland).

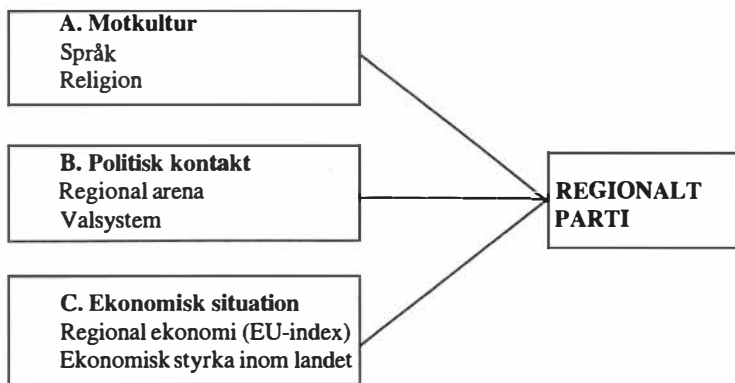
En ekonomiskt stark region har helt andra förutsättningar till oberoende än en region som är ekonomiskt svag. En stark och rik region har ett förhandlingsutrymme som kanske till och med kan användas i utpressningssyfte gentemot centrum om regionen har viktiga råvaror, viktiga kommunikationer eller en stor andel skattepengar. En regional BNP är bara ett mått på den ekonomiska nivån. Andra faktorer som skapar en stark region är grad av investeringar, arbetslöshet, förekomst av flygplats, infrastruktur, handel, banker och andra viktiga ekonomiska institutioner, levnadsstandard, skatteintäkter, utbildningsnivå etc.

Samtliga av de ovan nämnda faktorerna påverkar en regions ekonomiska situation. Många av dem är dock svåra att mäta och att få rättvisa jämförbara indikatorer på. Jag har därför valt att bara jämföra regional BNP, väl medveten om de begränsningar som finns häri. Bruttonationalprodukten kommer att användas på två sätt för att mäta graden av en regions ekonomiska beroende eller oberoende av centrum, dvs. regionens ekonomiska situation. Den första är EU:s mått på *regional BNP* per invånare, räknat utifrån ett index där EU-genomsnittet är 100. Med detta mått är det möjligt att få en uppfattning om regionens ekonomiska styrka. En andra faktor värd att undersöka är *relationen mellan regionen och centrum*, dvs. huvudstadsregionen, något som kan mätas genom att regionens BNP/invånare subtraheras från centrums dito. Ett plustal anger då att regionens ekonomi är starkare än centrum och ett minustal att den är svagare. Detta är förstås ett mycket grovt mått men kan ändå ge en viss vägledning om regionens relativa ekonomiska styrka. Dessutom jämförs BNP-nivåerna inom varje land med varandra vilket gör att vi jämför regioner med samma typ av välfärdssystem. I kommentarerna till tabellen kommer andra faktorer att lyftas fram, exempelvis arbetslöshet och näringsstruktur.

Modell för mobiliseringskriteriernas betydelse för regionala partiers uppkomst

Sammanfattningsvis kommer jag att undersöka Västeuropas regioner komparativt för att söka avgöra under vilka förutsättningar som regionala partier uppkommer. Genom att utgå från de ovan utvecklade mobiliseringskriterierna är det möjligt att få en jämförbar översikt över Västeuropas regioner och deras s.k. partibildningsbenägenhet. *Figur 1.1* ger en schematisk bild över uppläggningsen:

Figur 1.1. Mobiliseringskriteriernas betydelse för uppkomst av regionala partier.

Självfallet spelar också, som tidigare nämnts, de övriga partiernas agerande och ställningstagande i centrum–periferifrågan roll för uppkomsten av regionala partier. Om de etablerade partierna uppmärksammar och tillvaratar centrum–periferiskiljelinjen finns kanske inget behov av att bilda särskilda partier. Regionala krafter skulle därför kunna neutraliseras, särskilt om andra skiljelinjer är viktigare än centrum–periferi, t.ex. klass. Övriga partiers agerande och position kommer att beröras i diskussionen kring varje lands specifika förhållanden (se kapitel två) men behandlas inte som ett specifikt mobiliseringskriterium.

De olika kriterierna har med all sannolikhet olika betydelse för olika regioner. De ska ses som redskap som kan användas för att förklara vad som påverkar en eventuellt regionalt motiverad partibildning i de olika regionerna. Om Lipset och Rokkan har rätt skulle samtliga tre kriterier –

existensen av en stark motkultur, isolering från centrum och ett ekonomiskt oberoende – krävas för att det skulle ske en perifer mobilisering som i sin tur leder till partibildning. Men kan det räcka med ett av kriterierna? Är något tillräckligt respektive nödvändigt?

Mycket talar för att det finns ett samband mellan de olika kriterierna. Om det finns en eller flera betydelsefulla minoriteter i ett land är det inte osannolikt att det politiska systemet har funnit vägar att skydda minoriteten genom att upprätta vissa former av politisk kontakt för att dämpa eller undvika tänkbara framtida konflikter. Sådana lösningar kan ta sig uttryck i federala system eller i så kallad consociaa modeller som i t.ex. Schweiz, Belgien och Nederländerna.⁴¹ Sambandet mellan motkultur och ekonomisk situation, eller politisk kontakt och ekonomi är däremot inte lika givet. Det får den framtida analysen visa.

Vad kan vi förvänta oss för resultat av den kommande undersökningen? Vad förklarar uppkomsten av regionala partier? För att behovet att bilda ett regionalt politiskt parti ska uppstå måste grundarna uppleva att det fyller en funktion som inte tillgodoses av de övriga partierna. Det måste, för ett regionalt parti, finnas ett skäl till att ett parti på regional grund behöver komplettera det övriga partiutbudet. Existensen av en regional motkultur, en gemensam identitet, kan tjäna som ett argument för att ett regionalt parti ska uppkomma. Objektiva kriterier såsom ett skiljaktigt språk eller religion, eller subjektiva som känslan av att höra samman och urskilja sig från majoriteten, borde vara nödvändiga för att partiet ska kunna legitimera sin existens och uppge sig representera invånarna i regionen. Vi vet redan nu att språk är en nyckelfaktor i identiteten och att det har funnits och finns politiska rörelser som kräver rätten att bevara och utöva sitt språk. Det återstår dock att undersöka om språk, eller motkultur överhuvudtaget, ensamt kan skapa ett politiskt parti eller om det behövs andra kompletterande faktorer för att en sådan process skall komma igång.

En upplevelse av isolering eller bristande politisk kontakt kan vara en sådan kompletterande faktor. Isolering i sig – reell eller upplevd – är troligtvis inte ett tillräckligt kriterium för regional partibildning. Bristen på kontakt måste kombineras med en känsla av samhörighet – motkultur – för att det ska vara meningsfullt att bilda ett parti. Väl utvecklade kontakter med centrum kan underlätta för regionala partier att bildas men är knappast en tillräcklig anledning för partibildning. Å andra sidan kan väl

41 Se t.ex. Lijphart 1977. I consociaa system är minoriteternas intressen inbyggda i konstitutionen genom ett system av garanterad representation, förhandling, kvoter, vetomöjlighet etc.

utvecklade kontakter i form av garanterad representation eller skapandet av regionala arenor vara en konsekvens av en sedan länge etablerad centrum–periferiskiljelinje som staten neutraliserar genom att skapa en regional arena.

Den ekonomiska situationen i regionen är av fundamental betydelse för regionens överlevnad. En stark ekonomi i förhållande till centrum kan, tillsammans med en gemensam identitet, skapa möjligheter för regionen att med viss realism driva krav på till exempel självstyre eller ökad autonomi. Det finns då – i alla fall i teorin – ekonomiska förutsättningar för regionen att klara sig själv. Några sådana premisser finns inte för en fattig och beroende region. Men en svag ekonomi skapar goda underlag för regionen eller periferin att kräva ett ökat stöd från centrum och hänvisa till diskriminering, utsugning osv. Dylika argument är politiskt tacksamma att driva och kan tillsammans med förekomsten av en gemensam identitet skapa underlag för att bilda ett politiskt parti. Möjligen är den ekonomiska situationen ett tillräckligt kriterium för partibildning. Både en stark och en svag ekonomi, i förhållande till centrum, ökar sannolikheten för partibildning.

Sammanfattningsvis kommer undersökningen i kapitel två att utgå från Lipset och Rokkans mobiliseringskriterier, med mina omtolkningar och operationaliseringar, kan användas för att förklara uppkomsten av regionala partier. Framställningen kommer att styras av följande antaganden som empiriskt kommer att prövas i kapitel två:

- Förekomst av en skiljaktig motkultur är ett nödvändigt och ofta tillräckligt villkor för regional partibildning.
- Väl utbyggda politiska/konstitutionella kontakter med centrum kan underlätta partibildning men är varken ett nödvändigt eller tillräckligt villkor för partibildning.
- Ekonomisk styrka eller ekonomisk underlägsenhet, kan vara ett tillräckligt och kanske nödvändigt villkor för att regionala partier ska uppkomma.

Vilka regionala partier blir framgångsrika?

Vad är framgång?

När regionala partier väl har bildats och agerar i sina respektive politiska sammanhang kämpar de med sina konkurrenter om väljarnas gunst och om politiskt inflytande. Inledningsvis nämndes att det idag finns flera framgångsrika regionala partier, inte bara regionalt utan också på den nationella politiska arenan. Andra regionala partier förblir mycket små och hamnar ofta under rubriken "övriga" i officiella valresultat. Hur kan dessa skillnader förklaras? Vilka regionala partier blir framgångsrika?

John Coakley definierar i sin bok om subnationella eller regionala partier framgång för regionala rörelser utifrån tre kriterier: "the extent to which the nationalist movement has been able to mobilise all of its target electorate, its success in attaining its objectives as far as its constitutional relationship is concerned; and its success in attaining its territorial objectives."⁴²

Vi rör oss således inom tre områden där partiet kan tänkas ha framgång: den väljarmässiga, den konstitutionella och den territoriella. *Väljarmässig framgång* innebär ett stort antal röster på lokal, regional, nationell och i vissa fall europeisk nivå. *Konstitutionell framgång* innebär för det regionala partiet att det lyckats utverka någon form av grundlagsändring som gynnar den berörda regionen, exempelvis ändrat valsystem, representation, beskattningsrätt etc. *Territoriell framgång* torde vara ganska ovanligt men kan innebära förändrade, utvidgade eller fastslagna gränser. Framgångarna är kopplade till partiets mål. Det väljarmässiga målet är naturligtvis att nå ett så högt valresultat som möjligt med ett därpå följande maximalt inflytande. Konstitutionella och territoriella framgångar relateras till partiets krav på mer självstyre, ett förändrat valsystem, ändrade gränser etc.

Ett annat sätt att definiera regionala partiets framgång är att fokusera på grad av måluppfyllelse. Den tyske statsvetaren Niels Lange menar att ett regionalt parti måste försöka mobilisera större delen av den potentiella

42 Coakley 1992:15.

väljarkåren inom regionen för att nå inflytande inom staten och därmed få till stånd en kompetensförflyttning.⁴³

Framgång måste analyseras i förhållande till vilka mål partiet har. Gunnar Sjöblom menar att politiska partier framför allt har fyra mål med sin existens: programuppfyllelse, röstmaximering, maximalt parlamentariskt inflytande och partisammanhållning. Dessa mål kan uppfyllas på politikens tre arenor: den interna, den parlamentariska och väljararenan.⁴⁴ Arena definieras av Laswell och Kaplan som mönster av interaktioner, dvs. partiernas agerande i förhållande till andra politiska aktörer. Med den *interna arenan* avser Sjöblom frågor som rör partiets organisation, dess medlemmar, den strategiska planeringen m.m. Partiets viktigaste mål är att hålla samman partiet. *Väljararenan* innefattar områden som involverar väljarna, dvs. valdeltagande, röstmaximering, väljarnas krav på partiet och partiets förmåga att uppfylla och motsvara kraven. Den *parlamentariska arenan* rör det politiska systemet och partiets möjlighet att agera inom det genom att representeras i parlament, regering, kommittéer, utredningar m.m.

Regionala partier agerar på den interna, såväl som den parlamentariska och väljararenan, i likhet med andra partier. Det som skiljer dem från andra är att de verkar inom ett mer begränsat territorium samt att de ofta har någon form av territoriella anspråk.

För att ett parti överhuvudtaget ska ha möjlighet att genomföra sin politik är *valframgång* av fundamental betydelse.⁴⁵ Goda valresultat är en nödvändighet för framgång på andra områden. Ett regionalt parti måste, för att överhuvudtaget kunna vinna något politiskt inflytande, försöka maximera sina röster på regional nivå. Många av de regionala partierna kandiderar även i nationella val. Nationella framgångar kan dock vara tvetydiga. Å ena sidan ger det partiet möjlighet att agera på den nationella scenen och där driva igenom viktiga frågor för regionen. Å andra sidan riskerar ett regionalt parti att förlora sin identitet om det söker ett allt för brett väljarunderlag genom att också agera i nationella frågor. Detta dilem-

43 "The success of a particular regionalist movement is defined here by its ability to mobilise a significant part of a particular region for regionalist claims and to gain influence within the existing nation-state resulting in a shift of competences from the national to the regional level." Lange 1994:2.

44 *Arena* används här som politisk arena. Ett parti kan agera på en lokal, regional, nationell och europeisk arena, under förutsättning att en sådan finns, dvs. att det är möjligt för partierna att agera och kandidera på dessa nivåer. Arenabegreppet diskuteras i Laswell/Kaplan 1950:78 och Sjöblom 1968:27. Se även Hadenius 1981 och Bjereld/Demker 1995:18ff.

45 Valframgången behöver inte vara särskilt stor i procent om partiet i fråga får en vågmästarroll.

ma befann sig t.ex. Lega Nord i under sin niomånaders regeringsperiod 1994. Partiet fick utstå stor kritik från de norditalienska väljarna för att det överhuvudtaget komprometterade sig med de andra partierna som av många sågs som "fienden i Rom". Även det katalanska CiU, som stött både socialistiska och konservativa regeringar, riskerar att tappa i trovärdighet gentemot sina väljare. Denna risk till trots är det nog få partier som avstår från att kandidera nationellt om de har den möjligheten.

För de partier som kandiderar till Europaparlamentet är röstmaximering aktuell också i dessa val. Representation i Bryssel/Strasbourg en viktig kanal för att driva regionens intressen på en europeisk nivå. En del regionala partier har också valt att gå samman i parlamentet, i gruppen Europeiska Radikala Alliansen.

Valframgång är dock inte oproblematiskt att fastställa. Ett regionalt parti som når ett nationellt valresultat på 5 procent kan räknas som extremt framgångsrikt om 5 procent av de röstberättigade väljarna bor i den aktuella regionen. Samtidigt kan partiets betydelse i valsystemet som helhet vara ytterst marginell. Ett högt valresultat i regionen kan medföra att det aktuella partiet formar en regional regering. Men i ett starkt centraliserat land med obefintligt regionalt självstyre kan ett sådant parti ha ytterst små möjligheter att genomdriva någon av sina profilfrågor. Omvänt kan ett starkt decentraliserat eller federalistiskt system medföra att partiet har ett mycket stort inflytande på den regionala politiken. Återigen spelar det övriga partisystemet en roll, exempelvis genom möjligheterna till att forma stabila regeringar. I ett system där det är svårt att bilda majoritetsregeringar kan små partier få en betydelse som vågmästare.

Hur kan framgång förklaras?

Regionala partiers valframgångar har tidigare analyserats av bl.a. statsvetarna James Newell och Lieven de Winter. Newell försöker förklara under vilka förutsättningar ett regionalt (i texten kallat autonomt) parti blir framgångsrikt genom att jämföra det skotska SNP med det norditalienska Lega Nord. Ambitionen är att försöka förklara skillnaden i dessa partiers framgång där Lega Nord klassificeras som framgångsrikt och SNP som ett mer misslyckat parti. Newells slutsats är att framgången är helt beroende av de omgivande traditionella partiernas anpassningsförmåga. I Skottlands fall har Labour lyckats fånga upp vissa av SNP:s krav och göra dem till sina egna och därmed delvis neutraliserat SNP. Framgången har därför blivit begränsad. I Lega Nords fall menar Newell att inget av de italienska

partierna förmådde hörsamma Norditaliens krav och därför fick partiet stort och ohotat utrymme.⁴⁶

Även Lieven de Winter menar att regionala partiers framgångar är beroende av de traditionella partiernas vilja eller strategier. De traditionella partierna söker stöd hos regionala partier när det kan gynna dem på ett eller annat sätt. I de flesta fall hålls de regionala partierna dock utanför maktens mest centrala korridorer. Detta gäller i alla fall utom Belgien och Spanien samt i viss mån Italien, menar de Winter.⁴⁷ I just dessa länder finns de flesta regionala partierna och här ger oss de Winter inte mycket hjälp.

Varken Newell eller de Winter förklarar egentligen valframgång utan snarare nästa steg, partiernas påverkan på det politiska systemet. Även om de har rätt i att de traditionella partiernas agerande är viktigt för regionala partiers möjlighet att agera förefaller den förklaringen vara något ofullständig. De regionala partiernas egna mål, strategier och sammansättning skulle då helt sakna betydelse. En sådan slutsats är inte rimlig. Det är också tveksamt om det är möjligt att som Newell gör, dra så generella slutsatser om regionala partier baserat endast på två exempel.

Valframgång i procent och mandat är inte den enda garantin för att ett parti ska bli framgångsrikt. Men för att alls kunna agera, oavsett valsysteem och omgivning, måste ett parti vinna röster. Vad kan då förklara valframgång? Vi kan identifiera ett antal partixterna faktorer, sådana som partiet inte kan påverka, och ett antal partiinterna, faktorer som partiet självt förfogar över. En partixtern faktor är *valsystemet*. Det är givet och svårt att ändra på. Även det *parlamentariska agerandet* är i viss mån en partixtern faktor eftersom det enskilda partiet inte kan förutse vilken politisk spelplan som tecknas efter ett val. Till syvende och sist är det dock självfallet partiet som bestämmer hur det skall agera. Agerandet är ett viktigt medel för att nå inflytande och därmed förhoppningsvis belönas av väljarna genom ökade valsiffror. En partiintern faktor är partiets *mål för regionen*. Med mål för ett regionalt parti avses den territoriella organisation som partiet vill att regionen ska ingå i: en federation, en separat stat eller fortsatt samverkan inom den nuvarande staten med utökad regional autonomi. Även regionala partiers *ideologiska hemvist* kan antas ha betydelse för eventuella framgångar. Ett regionalt parti bildas knappast av endast ideologiska skäl (i vänster-högerbemärkelse) men som vi kommer att se har de flesta partier tagit ideologisk ställning. En klar positionering

46 Newell 1994.

47 de Winter 1995.

får effekter för partiets möjligheter att samarbeta med andra partier och deras så kallade koalitionsfäihighet. Ytterligare en faktor som kan tänkas förklara valframgång för regionala partier är förekomsten av identitets-skapande *myter*. Liksom de flesta partier har regionala partier ofta en myt som är en viktig ingrediens i partipropagandan. Myten kan visa på någon form av orättvisa som legitimerar partiets existens.

Valsystem

En majoritet av valsystemen i Västeuropa är proportionella. De är dock utformade på lite olika sätt med inslag av personval, småpartispar, möjligheter till rangordning och utjämningsmandat. Ofta finns en småpartispar för att undvika en allt för stor parlamentarisk fragmentisering. Ett proportionellt valsystem kan underlätta för ett mindre regionalt parti att komma fram, etablera sig och få representation. Renodlade majoritetssystem finns bara i Storbritannien. Frankrike har majoritetsvals-system i två omgångar. Majoritetsvals-system gynnar stora partier och skapar stabila regeringar. Det är svårt för mindre partier att få representation i ett majoritetsvals-system såvida de inte är mycket starka i en valkrets. Men för ett parti som har majoritet i sin region, t.ex. Convergència i Unió, är ett valsystem baserat på majoritetsprincipen säkert att föredra, då dess position blir svårare att utmana. Valsystem som kombinerar inslag av proportionalitet med majoritetsval i enmansvalkretsar finns exempelvis i Tyskland och Italien. Valsystemen regleras i speciella lagar eller i vissa fall i författningen.

Parlamentariskt agerande

För ett parti som inte innehar majoritet finns ett antal olika strategier som kan väljas för att påverka politiken. Partiet kan välja en renodlad oppositionsroll eller välja att ingå allians eller samarbete med ett annat parti. Det kräver att partiet är "koalitionsfäihigt" och uppfattas som en rimlig koalitions- eller samarbetspartner. Ytterligare en möjlighet kan erbjudas om partiet hamnar i en vågmästarroll mellan två tänkbara regeringsalternativ. Partiet hamnar då i en slags utpressningsposition.

Lawrence Dodd menar att framgång i det parlamentariska spelet beror på vilken koalition som bildade regering eller var regeringsunderlag. Han

urskiljer tre slags regeringar:⁴⁸ "*Minimum Winning*"-regeringar innehåller precis tillräckligt många partier för att få parlamentarisk majoritet, men inget därutöver. En *överdimensionerad regering* innehåller flera parter än vad som skulle behövas för att få majoritet och en *underdimensionerad* dito är en minoritetsregering som alltså måste räkna med stöd utifrån. Att gå in i koalitioner kräver kompromisser från alla parter och det kan då anses bättre att stå utanför och påverka, särskilt om den aktuella regeringen är en minoritetsregering. Två nödvändiga villkor måste uppfyllas för att koalitionsförhandlingar ska komma till stånd, nämligen en reell vilja hos partierna att förhandla, en fullständig information om hur stor tyngd varje parti har samt hur de olika partiernas strategier för beslutsfattande ser ut.

Det har skrivits mycket om koalitioner, inte minst under 1960- och 70-talen. De senaste årens forskning verkar dock mest ha utmynnat i en kritik mot klassiska koalitioner teorier där bl.a. Geoffrey Pridham, Laver och Schofield⁴⁹ pekar på det statiska i de antaganden som koalitioner teorin utgår ifrån. Icke desto mindre kan man urskilja två skolor i koalitionsforskningen, den europeiska empiriska skolan som bygger på iakttagna fenomen som sedan försöker teoretiseras, och den så kallade spelteorin. Den senare utgår ifrån postulatet att koalitionsöversväganden är ett nollsummespel,⁵⁰ där makt och inflytande har ett visst pris. En potentiell koalitionspartner ser alltid till koalitionerens "pay-offs", dvs. vad parterna kan vinna i makt och inflytande på att samarbeta. Sven Groennings definierar en koalitioner som "two or more actors in a coalition formation who have communicated and agreed to coordinate their actions".⁵¹ Det måste för samtliga aktörer finnas incitament att samarbeta, en möjlighet att nå ett mål som man ej klarar på egen hand. Därmed kan en koalitioner inte innebära ett rent nollsummespel eftersom samtliga inblandade måste ge och ta, men ändå anse att de vinner mer än de förlorar.

För mindre partier som vill vara med och påverka politiken kan det vara viktigt att komma med i en "minimum winning coalition", att hamna på den vinnande sidan. I en "minimum winning coalition" ingår precis så många partier som behövs för att få majoritet, inte fler. En dylik koalitioner innebär inte nödvändigtvis att partiet verkligen hamnar i regering men att det ingår i en koalitioner som skulle kunna utgöra regeringsunderlag. För-

48 Dodd 1976:35f.

49 Pridham (red.) 1986 och Laver/Schofield 1990.

50 Riker 1962.

51 Groennings et al. 1970:7.

utsättningarna för detta torde öka om partiet ideologiskt positionerar sig strax till höger eller strax till vänster om mitten, eftersom mittenpartier lättare kan införlivas i en koalition än mer extrema partier.

Agerande inom det parlamentariska spelet kommer att kartläggas genom att studera partiernas eventuella regeringsinnehav samt deras position som en relevant aktör, dvs. som koalitions- eller utpressningsparti.

Mål för regionen

De regionala partiernas mål är relaterade till den region de verkar i och har stor betydelse för partiets framgång. Ett övergripande mål är förstås att få många röster men ett regionalt parti kan också förväntas ha andra mål – territoriella, konstitutionella och andra mer sakpolitiska. Målet kan kanalisera ett missnöje med de andra partierna och syfta till att komma till rätta med ett missförhållande. Ett regionalt parti kan exempelvis visa på en nationell orättvisa eller problematik som skulle kunna undvikas eller förbättras om regionen i ökad utsträckning fick bestämma över sig själv. Målet kan också syfta till att urskilja regionen från "de andra". I en tid av ekonomiska svårigheter kan ett parti i en rik region vinna röster på att kräva att regionen själv ska ansvara för sin ekonomi. Målet kan varieras efter stämningarna i väljarkåren, mer extrema i tider av missnöje och mer pragmatiska i tider när det kan öppnas möjligheter för koalition med något annat parti. Målet kan placeras på en tänkt självständighetsskala. Längst ut i ena änden finns målet *autonomi*. Partiet kräver då ökat inflytande över den nationella politiken utan att yrka på några konstitutionella förändringar. Kraven kan t.ex. röra rätten att tala sitt eget språk och få stöd för det. Nästa steg på skalan är kravet på *självstyre*, vilket medför större eller mindre konstitutionella förändringar. Ofta finns en stor oklarhet om skillnaden mellan autonomi och självstyre. De *federala* partierna kräver en federal organisation av det land de verkar i. Samtliga regionala partier i Belgien verkade för federalism fram tills landet blev federalt i maj 1993. I sammanhanget kan nämnas att i princip samtliga regionala partier i Väst-europa är positiva, för att inte säga hängivna anhängare till, en federal utveckling av EU. Slutligen har vi *separatistiska* partier som vill att den region de verkar i ska bli en egen stat. En komplikation i fastställandet av partiernas mål är att de ibland förflyttar sig på självständighetsskalan och ofta också är otydliga i sina mål, troligtvis för att inte skrämma bort några väljare. Målen söks i partiernas program.

Ideologi

De flesta politiska partier har eller uppger sig ha en ideologi, mer eller mindre öppet deklarerad. Ideologin inkluderar värden och uppfattningar som syftar till att förklara verkligheten. Eller som David Easton uttrycker det, "ideologies help us to interpret the past, explain the present and offer a vision for the future".⁵² Ideologin hos regionala partier är lika varierande som hos andra partier: Det finns partier både till höger, vänster och mitten samt de som undviker att ta ställning. För vissa regionala partier kan det löna sig att inte ta ställning på vänster–högerskalan då det kan bedömas vara lättare att maximera sina röster med en luddig ideologi. Ideologin har betydelse för partiets möjligheter att ingå i koalitioner med andra partier. Ett parti som kan anses vara extremt, till höger eller vänster, kommer aldrig att vara aktuellt för en koalitionsbildning. Ideologin påverkar valframgångarna om det regionala partiet ligger "rätt i tiden", dvs. placerar sig till vänster/höger i tider då vänster/högeråsikter dominerar i väljarkåren. Jag kommer inte att göra någon innehållslig analys av partiernas budskap för att placera dessa ideologiskt utan endast redovisa partiets egna uppfattning om var det placerar sig på en vänster–högerskala. Ideologin, liksom målet, söks i de regionala partiernas program.

Den identitetsskapande myten

Myter och symboler är vanliga inslag i den politiska retoriken. Den franske filosofen Roland Barthes menar att mytens funktion kan vara att skapa ett sammanhang, en mening i en tillvaro som annars kan tyckas meningslös.⁵³ Henry Tudor och Ernst Cassirer är två andra forskare som ägnat sig åt mytbegreppet. De är överens om att en myt har huvudsakligen två egenskaper. Den berättas inte för nöjes skull utan för ett praktiskt syfte. Den är dessutom en berättelse, sann eller falsk.⁵⁴ Det viktigaste är att den uppfattas som sann, att den stämmer med en allmän uppfattning. En politisk myt innehåller förutom den narrativa delen även en hjälte (en ledare eller ett folk) och ofta någon form av konspiration.⁵⁵ Myten skall legitimera praktisk handling och kan resultera i krav på autonomi, hegemoni eller självständighet. Myten hämtas ofta från historien, men kan också konstrueras för att passa in ett aktuellt sammanhang. Myten kan

⁵² Citerad i Christenson 1972:9.

⁵³ Barthes 1957:230.

⁵⁴ Se även Feuer 1975 och Demker 1993:61.

⁵⁵ Tudor 1972 och Cassirer 1947.

bestå i en hänvisning till en konspiration eller orättvisa, en historisk mission, en hjälte eller ledare eller vissa speciella egenskaper som urskiljer den aktuella gruppen från majoriteten och som partiet vill tillvarata.

De flesta partier bygger sin retorik på någon form av myt, den är ett komplement till ideologin. Skillnaden mellan regionala partier och partier som grundas på andra skiljelinjer är dock att de förstnämnda inte alltid har någon heltäckande samhällsanalys. Myten bygger inte på klasskamp eller religiös övertygelse utan har den egna regionens identitet som fokus. Myten blir för de regionala partierna en *identitetsskapande myt* och blir därmed en viktig komponent i det ideologiska budskapet.

Myten kan syfta till att rättfärdiga det regionala partiets existens, att legitimera varför det fyller en viktig funktion som inget annat parti kan fylla. Ofta lyfter den fram ett viktigt faktum som de andra partierna glömt bort eller väljer att nonchalera. Myten är som Rokkan och Urwin påpekar en viktig del av identiteten.⁵⁶

För etniska grupper i minoritetsställning kan t.ex. myten handla om kampen för det egna språket, det historiska förtrycket, den gode ledaren, den ärorika kampen mot centrum. I Skottland hänvisar SNP ofta till sin historia för att legitimera kampen för självständighet. Lega Nord poängterar alltid norditalienarnas ärlighet, arbetsmoral och europeiska tillhörighet gentemot syditalienarnas lathet, slösaktighet och benägenhet att göra upp med maffian. Alla politiska partier när förstås sina myter och symboler och det kan därför finnas skäl att titta på de regionala partiernas myter då de kan förmodas vara en så viktig del i legitimerandet av partiet och därigenom kan de leda till specifika krav.

Myten kan ha betydelse för valframgång om väljarna uppfattar att dess existens tillför en dimension i partipropagandan som de övriga partierna har försummat. Myten söks i partiernas officiella dokument och i partiledarens tal.

Tänkbara förklaringar till regionala partiets valframgångar

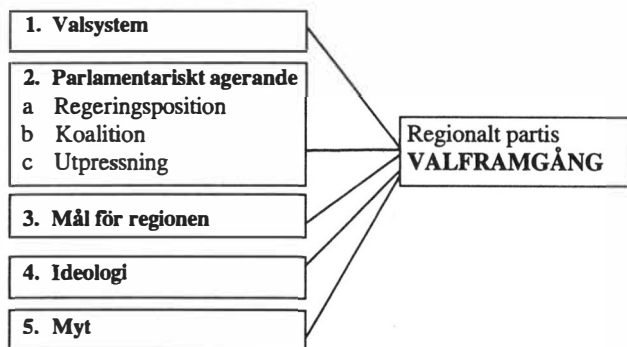
Sammanfattningsvis kommer kapitel tre att redovisa de regionala partiernas valresultat och pröva ett antal faktorer som kan tänkas förklara såväl framgång som tillbakagång för partierna. Valframgång kommer här att studeras på den regionala, nationella och europeiska politiska arenan. Två

56 "The mythical aspects of identity may be defined as a set of beliefs that creates an instrumental pattern for behaviour in the sense that these beliefs may provide aims for their followers." Rokkan/Urwin 1983:67.

saker avgör om ett parti kan sägas vara väljarmässigt framgångsrikt: Om det kraftigt ökar sitt väljarunderlag eller om det förblir oförändrat stort i sin region, över 15 procent.⁵⁷ Om partiets valresultat minskar räknas det som mindre framgångsrikt. Framgång illustreras genom att mäta en ökning respektive minskning under de tre (i vissa fall två) senaste regionala valen. Procenten anger resultaten från de senaste valen i varje aktuell region och land, valen till Europaparlamentet avser valen 1989 och 1994. Det är svårt att sätta en entydig gräns för vad som är en betydelsefull ökning respektive minskning av ett valresultat. För ett litet parti är en ökning med en procentenhet viktig medan samma ökning inte spelar lika stor roll för ett större parti. Det går inte att sätta upp en regel för hur många procent ett parti skall öka respektive minska med för att valutslaget skall avgöra graden av framgång. Det får avgöras från fall till fall.

När valresultaten har visats och partierna har betecknats som partier med ett valresultat som ökar, minskar eller är relativt oförändrat stabilt, kommer de regionala partierna att jämföras med avseende på de här genomgångna faktorerna för att se om det är möjligt att finna gemensamma mönster som kan förklara varför vissa partier blir framgångsrika men inte andra. Figuren nedan visar hur förklaringsmodellen är tänkt att disponeras.

Figur 1.2. Tänkbara förklaringar till regionala partiers valframgångar.

⁵⁷ 15-procentgränsen är vald därför att den brukar användas för att avskilja små och medelstora partier från andra. Se t.ex. Mair 1991 och von Beyme 1985.

Partierna jämförs med utgångspunkt från det *vals*system som råder i landet och därmed också i regionen. Det är en kontextuell variabel som syftar till att visa det sammanhang som det regionala partiet har att verka i. Därefter undersöks de mer partispecifika faktorerna. Med *parlamentariskt agerande* avses om partiet ingår i en regering – nationellt eller regionalt, eller om det är ett parti som kan betecknas som ett koalitions- eller utpressningsparti. Det är rimligt att förmoda att ett parti når valframgång om det hamnar i en s.k. winning coalition, dvs. lyckas hamna i en potentiell regeringskoalition. En "winning coalition" kan också vara den huvudsakliga oppositionskraften, ett parlamentariskt läge som kan utnyttjas av mindre partier. Partiets *ideologiska positionering* ligger längs vänster–högerskalan. Ideologin kan ha betydelse för möjligheten till samarbete med andra partier. För att det ska vara möjligt krävs det att partiet inte kan vara för extremt utan ligger strax till vänster eller höger om mitten. Å andra sidan kan ett parti som placerar sig långt ut till höger eller vänster på en tänkt vänster–högerskala, vinna röster genom att bli ett tydligt oppositionsparti och därmed ett alternativ till de traditionella partierna. Partiets *mål* för regionen kan röra sig på en skala från mer anspråkslösa krav på kulturella garantier till separatism, via ökad autonomi. Målen bör vara relativt rimliga, dvs inte vara alltför radikala och gärna uttrycka missnöje med övriga partier. *Myten* kan t.ex. handla om en speciell egenskap eller ett historiskt förtryck eller orättvisa. Myten kan som nämnts ovan förmodas ha stor betydelse för om partiet framgångsrikt lyckas appellera till stora väljargrupper och därmed nå valframgångar.

Termer och begrepp

Vissa definitioner och begrepp är centrala för framställningen och därmed i behov av att klargöras. Avsikten är inte att gå igenom diskursen kring varje begrepp utan att klargöra för läsaren vad jag här menar med de olika termerna.

Ordet *region* kan härledas både från latinets *regio* som betyder riktning eller väderstreck och *rex* som betyder kung, dvs. ett område över vilket kungen styrde. Statsvetenskapligt är region en administrativ nivå mellan den lokala och nationella eller mellan den nationella och den globala. I litteraturen finner vi en myriad av olika regioner. *Historiska regioner* är områden med en gemensam identitet, historia eller språk och som histo-

riskt varit självstyrande, t.ex. Skottland, Katalonien eller Bayern. *Transnationella regioner* sträcker sig över flera länder, t.ex. Tyrolen, Schleswig-Holstein, Baskien, Alsace-Lorraine. Dessa områden kan ha bytt nations-tillhörighet till följd av krig, avtal eller erövringar men förenas genom en gemensam historia. *Administrativa regioner* är de nationella indelningar som olika stater har gjort för nivån mellan den lokala och den nationella. Denna typ av region kan kallas provins, delstat, län etc. *Funktionella regioner* är en mer modern variant som uppstått på grund av ekonomisk aktivitet och expansion, t.ex. runt en storstad. Som exempel kan nämnas Londonregionen. *Makroregioner* slutligen sträcker sig över flera länder, t.ex. Mellanöstern, Norden, Medelhavsregionen. Ytterligare regionindelningar förekommer och många definitioner är också överlappande. EU har en egen indelning som kallas NUTS (Nomenclature Units for Territorial Statistics). NUTS finns i tre nivåer och används för beräkning av statistik och regionalstöd.⁵⁸

Mitt regionbegrepp kommer att utgå ifrån de nationella administrativa regioner som finns i varje land. Indelningen är gjord av centrum, på olika grunder och sammanfaller ibland med historiska regioner. De administrativa regionerna är givetvis inte det enda tänkbara territoriet där subnationella partier skulle kunna uppstå, tvärtom kan det mycket väl tänkas finnas en motsättning mellan historiska och administrativa regioner. Av praktiska och jämförelsebara skäl är dock de administrativa regionerna valda som analysenhet i undersökningens första del. Det betyder inte att jag är omedveten om att partier kan finnas i andra typer av regioner, definierade av partierna själva.

Regionalisering är en process som kan sägas känneteckna den våg av regionalt samarbete mellan stora regionala handelsblock som tog fart världen över i mitten av 80-talet och som resulterade i nya regionala organisationer eller utveckling av gamla, slumrande.⁵⁹ Men regionalisering är också en utveckling som framhåller regionen i allmänhet som en viktig enhet i en tid av ökad regional konkurrens. Regionalisering kan också ses som en decentralisering från en högre nivå till en lägre, regionen. Besluten kommer ovanifrån, från staten. *Regionalism* däremot är en ned-

58 För en ytterligare diskussion om regionbegreppet se Labasse 1991, Gidlund/Sörlin 1993, Karlsson 1994, Aronsson 1995, Lindeborg 1995, Karlsson (red.) 1997. Ytterligare regionindelningar är tänkbara t.ex. politiska, ekonomiska, sociologiska och administrativa regioner. Se Petschen 1995:15ff.

59 T.ex. LAFTA, NAFTA, EU, ASEAN, MERCOSUR.

ifrånrörelse, ett slags ideologisering av regionen, där innebörden är att regionen bör vara den centrala enheten för att organisera ett samhälle.⁶⁰

Under avsnitt "Vilka regionala partier blir framgångsrika?" (s. 39 ff) diskuterades regionala partiers mål på en självständighetsskala. Det råder stor förvirring kring de olika begreppens egentliga innebörd, en förvirring som säkert i många avseenden är avsiktlig. Begreppen autonomi, självbestämmande och oberoende används ofta om varandra i partiprogrammen.

Autonomi betyder ordagrant självstyre och är på så sätt associerat med begreppen suveränitet och oberoende. I politisk teori förutsätts alla stater vara autonoma. Om en delstat, region eller provins är autonom har den någon form av inre självstyre som innefattar ett parlament, en regering och viss beskattning. Det finns grader av autonomi, men krav som vanligtvis ingår är garanterad rätt till sitt språk, utbildning, tillgång till samhällets resurser, naturresurser, land och representativt lokalt eller regionalt styre. Krav på kulturell autonomi innebär en önskan om en utökad rätt till att använda sitt språk och utöva sin kultur och att centralmakten skall garantera denna rättighet. Hurst Hannum, forskare i internationell rätt, definierar autonomi som en erkänd rätt för minoriteter och ursprungsbefolkningar att utöva meningsfullt internt självbestämmande och kontroll över sina egna angelägenheter på ett sätt som inte strider mot statens suveränitet.⁶¹ Om ett parti kräver mer autonomi behöver det inte innebära någon dramatisk konstitutionell förändring av regionens status, partiet vill att regionen skall förbli en del av staten. Autonomi och självstyre används synonymt.

Självbestämmande avser en grupps rätt att styra sig själv och själv avgöra den politiska och legala statusen för det territorium de bebor. Folkens självbestämmanderätt (self-determination) fastslogs i Woodrow Wilsons 14 punkter i samband med Versaillesfreden 1919 och har sedan dess varit utsatt för flera omstridda tolkningar. Det finns ingen internationellt erkänd definition på självbestämmande. Med begreppet avses en process som nationer eller minoriteter genomgår för att så småningom nå oberoende och bilda en egen stat. Det är inte alltid lätt att skilja mellan kraven på autonomi och självbestämmande men det senare innebär här en avsevärd konstitutionell förändring som kan syfta till att den aktuella regionen bildar en egen stat.⁶²

Federalism är en idé om ett federalt statsskick som i sig är ett kon-

60 Se Persson, 1996:43, Karlsson (red.) 1997:135.

61 Hannum 1992:474. Se även Hannum s. 458–477 för en diskussion om autonomibegreppet.

62 Se t.ex. Hannum 1992:27–49.

stitutionellt arrangemang som baseras på maktindelning. Makten delas mellan den federala/centrala och delstatliga nivån och varje nivå åtnjuter absolut suveränitet inom de områden som författningen reglerar. Gemensamma angelägenheter brukar vara valutapolitik, utrikes- och säkerhetsfrågor och försvarspolitik. I en federation finns ett parlament med två kamrar – en som representerar hela landet och en som representerar delstaterna. Därmed ingår varje medborgare i två gemenskaper – staten och delstaten. Det finns olika typer av federalism, den schweiziska, tyska och amerikanska brukar nämnas som tre modeller. När ett parti kräver en federal indelning av sitt land är det en omfattande konstitutionell förändring som krävs. Det råder dock stor förvirring vad beträffar begreppen politisk federalism och fiskal federalism, något som i t.ex. det italienska fallet endast ses som uttryck för en decentralisering av makt respektive beskattningskompetens. De regionala partierna i Västeuropa är ofta positiva till en federal utveckling av EU, dvs. att EU ska utvecklas mot att bli ett Europas förenta stater där regionerna skall utgöra delstaterna.

Semifederala länder är t.ex. Spanien som har ett tvåkammerssystem med regional representation och autonoma regioner med långtgående självstyre. Även Italien har vissa federala drag. Stater som inte är förbundsstater kan vara *enhetsstater* (t.ex. Frankrike, Storbritannien, Sverige) eller *statsförbund* (t.ex. OSS). Enhetsstater kan ha en utvecklad decentraliserad struktur men de subnationella nivåernas kompetens definieras då alltid av den nationella nivån.⁶³

Separatism: Ett parti som förespråkar separatism vill att den region det företräder ska bli en egen suverän stat, skild från den gamla hemstaten. Begreppet definieras av Elliott och Summerskill som "the belief that a particular group or area should be separated from a larger organization of which it forms a part. It is applied to political movements which advocate independence."⁶⁴

Partiet kommer att betraktas som separatistiskt endast om det explicit tar ställning för att regionen ska bli en egen stat.

63 Mer om federalism i t.ex. Croisat 1992, Friedrich 1968, Hague et al. 1992:268ff och Petersson 1995:103–112.

64 Elliott/Summerskill 1957.

Disposition

Tre frågor skall besvaras i de kommande kapitlen. Den första är *under vilka förutsättningar uppstår regionala partier?* Utgångspunkten är Lipset och Rokkans mobiliseringskriterier, med mina operationaliseringar. Analysenheterna i studiens första del är regioner. Regionerna i Europa ser ut på olika sätt och har varierande grad av politisk kompetens. Vissa regioner är historiska enheter med en stark identitet, andra är administrativa indelningar som gjorts av praktiska skäl. Materialet i kapitel två består bl.a. av statistik från Eurostat och en omfattande litteratur om västeuropeisk politik. Vissa faktorer är svåra att mäta på ett rättvisande sätt och det har varit svårt att t.ex. hitta material om religiös tillhörighet i varje region. Skillnaden mellan språk och dialekt är inte heller helt enkel att fastställa.

I kapitel tre är i stället de regionala partierna i fokus. Syftet här är att svara på frågan *vilka regionala partier blir väljarmässigt framgångsrika?* De partier som undersöks är de som kan sägas vara "relevanta" enligt Sartoris avgränsning. Här undersöks partiernas parlamentariska agerande, program och identitetsskapande myt för att förklara vad som påverkar partiernas väljarmässiga framgång. Huvuddelen av materialet bygger på partiprogram. Programmen har jag fått genom att skriva brev, ringa och i vissa fall personligen besöka partiernas expeditioner. I några fall har upprepade brev och telefonsamtal inte givit resultat och jag har därför varit hänvisad till andrahandskällor.

Nästa del av undersökningen består av fallstudier av två regionala partier – Lega Nord och Convergència i Unió. Avsikten med fallstudierna är att fördjupa resultaten från de tidigare kapitlen och analysera partiernas påverkan på det politiska systemet, deras politiska effekt på väljarbasen, den partipolitiska strukturen och regeringskompositionen. Frågan här är *vilken effekt har de regionala partierna på det omgivande politiska systemet?* En modell för analysen presenteras i kapitel fyra. Kapitel fem innehåller den första fallstudien av det katalanska Convergència i Unió och kapitel sex den andra om det norditalienska partiet Lega Nord. En viktig del av materialet här består av partiernas egna program och material. Partierna jämförs i kapitel sju och i kapitel åtta förs en avslutande diskussion om regionala partiers uppkomst och framgång samt deras framtida betydelse.

2. Regioner i Västeuropa

Föreliggande avhandling har en förklarande ambition. Den vill med utgångspunkt från Lipset och Rokkans arbeten söka svaret på under vilka förutsättningar som region blir en viktig politisk skiljelinje och därmed leder till partibildning. Därefter är det möjligt att komparativt studera de olika regionala partierna och undersöka vad som krävs för att de ska bli väljarmässigt framgångsrika.

Ända sedan Aristoteles studerade och sammanställde 158 författningar har samhällsvetenskapen ägnat sig åt komparativa studier. Ett fenomen kan helt enkelt inte studeras och förklaras utan att man relaterar det till något annat eller som Charles Ragin säger: "Thinking without comparison is unthinkable."¹ Fördelen med en jämförande analys är att det blir möjligt att förstå och förklara stora samband och finna skillnader och likheter mellan länder eller i det här fallet regioner. Likheter kan leda till generaliseringar och olikheter kan användas för att förklara orsakssamband. Rokkan påpekar att för att fånga det komparativa perspektivet behövs tre ingredienser: historiska jämförelser, statistiska jämförelser och institutionella jämförelser.² Jag anser att alla dessa aspekter fångas genom att undersöka eventuell historisk autonomi, ekonomisk styrka och valsystemen och de politiska representationssystemens utformning i de olika regionerna.

I studien har jag avgränsat mig till de tolv länder som var medlemmar i EU fram till och med 1995. Det betyder att inga öst- eller centraleuropeiska länder är med och inte heller de tre nya medlemsländerna Sverige, Finland och Österrike. Länderna i centrala och östra Europa faller bort med tanke på att de regionala nivåerna nu håller på att bildas och att det finns mycket litet underlag för att göra jämförbara analyser. De tre nya

1 Ragin 1989:1 "Comparison provides a basis for making statements about empirical regularities and for evaluating and interpreting cases relative to substantive and theoretical criteria."

2 Rokkan 1970:30.

EU-medlemmarna bortfaller av delvis samma skäl. Eftersom jag också är intresserad av de regionala partiernas roll i den europeiska politiken krävs en något längre medlemstid för jämförbarheten. Av samma skäl utesluts också Schweiz och Norge, två länder som annars innehåller mycket intressanta centrum–periferikonflikter.

Genom ett totalurval av regionerna i tolv EU-länder skapas ett underlag som ger en mycket god generaliserbarhet. Det skapar också en bred översikt och förståelse över situationen i Västeuropa, även om det av naturliga skäl är omöjligt att bli allt för detaljerad. Fallstudierna i kapitel fem och sex syftar delvis till att kompensera den något svepande genomgången.

För att kunna undersöka under vilka betingelser en region blir en viktig skiljelinje som kan leda till bildandet av regionala partier, är det nödvändigt att börja med att kartlägga och kategorisera Västeuropas regioner. Först därefter är det möjligt att leta efter likheter och skillnader som kan förklara "partibildningsbenägenhet", dvs. de faktorer som påverkar uppkomsten av regionala partier. Som tidigare nämnts i kapitel ett, kommer analysen att utgå från Lipset och Rokkans mobiliseringskriterier – koncentration av motkultur, liten kontakt med centrum och minimalt ekonomiskt beroende – och min utveckling av deras teorier.

Förekomst av en *motkultur* operationaliseras nedan genom att undersöka variablerna *språk* (eller särpräglad dialekt) samt förekomst av en skiljaktig *religion* eller en stark religiös avvikelse från övriga landet.

För att belysa graden av *kontakt* mellan centrum och periferin/regionerna har jag här definierat kontakt som politiska relationer. Operationellt innebär det att jag undersöker förekomst av en eventuell författningsmässigt reglerad *regional arena* i form av representation i nationella beslutande organ eller regionala beslutande församlingar. Även *valsyste- met* är av betydelse om det är så utformat att det gynnar respektive missgynnar nya mindre partier, dvs. om det är ett proportionellt valsystem eller majoritetsval. I samband med genomgången av varje land kommer också några viktiga kännetecken i varje lands partisystem att presenteras för att läsaren ska få ett sammanhang att placera in de regionala partierna i. Dessa kommentarer syftar främst till att peka på viktiga förändringar inom varje land som kan ha skapat förutsättningar för nya partier (och/eller regionala partier) att profilera sig och skapa sig en plats i partisystemet. Exempelvis är det av stor betydelse om landet är en federation eller enhetsstat och vilka historiska relationer som finns mellan centrum och periferi i respektive land.

Operationaliseringen av det *ekonomiska beroendet eller oberoendet*

kommer att utgå från EU-kommissionens beräkningar om genomsnittlig BNP per invånare. Detta mått är beräknat på ett EU-genomsnitt på 100.³ Redovisningen innefattar varje regions BNP men också dess förhållande till centrums (huvudstadsregionen, markerad med fetstil) BNP. Det innebär att regionernas BNP kommer att substraheras från centrums. Slutligen kommer förekomst av regionalt parti att undersökas.

En viktig fråga är vad som menas med den regionala nivån. I vissa länder sammanfaller de så kallade historiska gränserna med de nuvarande regionerna, i andra utgår indelningen från helt andra principer. I Italien hade förstås statsstaterna autonomi men dessa gränser överensstämmer inte alltid med dagens regiongränser. I Frankrike har region- och departementsindelningen ibland medvetet gjorts för att inte sammanfalla med de historiska regionerna. I undersökningen utgår urvalet i görligaste mån från ländernas respektive beslutande subnationella nivåer: i Tysklands fall *delstaterna* (16), i Frankrike, Spanien, Belgien och Italien *regionerna* (22, 17, 3 resp. 20), i Nederländerna *provinserna* (12), i Grekland och Portugal *den regionala nivån som EU indelat dem i* (4 resp. 7), i Storbritannien de s.k. *standardregionerna* (11), i Irland *planeringsregionerna* (7) och i Danmark *amten* (14). Luxemburg behandlas som en helhet då landet helt saknar regional nivå, främst beroende på landets storlek. Vid en sådan avgränsning uppgår antalet regioner till 134.

Genom denna indelning definierar jag bort partier som med en annan indelning skulle kunna kallas regionala, de som finns i regioner inom regionen. Man kan säga att jag därigenom har ställt mig på centrums sida. Jag är medveten om denna "bias" men har inte sett någon annan väg än den jag valt. I den mån det har varit möjligt har jag även tittat på lokala valresultat för att därigenom försöka spåra andra subregionala partier. Jag har hittat några stycken, t.ex. i den baskiska provinsen Alava. Partierna finns dock inte med här.

Ett annat problem när man hanterar ett så stort material i så många länder är att det ständigt hålls val – på nationell, regional och lokal nivå. Partier bildas, upplöses eller byter namn. Det sker ständiga förändringar. Läsaren får därför betrakta genomgången som ett nedslag i ett fryst ögonblick.

Resultaten kommer av överskådlighetsskäl att redovisas landsvis – i bokstavsordning – och sedan analyseras enligt de olika mobiliseringskriterierna. Varje tabell inleds med de nationella siffrorna. Därefter pre-

³ Den regionala ekonomiska statistiken är hämtad ur Statistical Yearbook of the Regions 1996, Eurostat.

senteras Centrum/huvudstadsregionen (fet), följt av de övriga regionerna. I den mån det finns svenska namn på regionerna kommer dessa att användas.

Kommentarerna under tabellerna syftar till att belysa för analysen relevanta avvikelser och fenomen, inte att ge läsaren en heltäckande historisk, politisk och ekonomisk analys av varje berörd region.

Belgien⁴

Belgien blev en självständig stat så sent som 1830. Tidigare ingick både Valloniet och Flandern i De Förenade Nederländerna, en konstruktion från Wienkongressen 1815. Valloniet hade tidigare styrts av både spanska, österrikiska och franska regenter. År 1993 blev Belgien en federation.

Tabell 2.1. Regionerna i Belgien.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Valsystem	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Belgien	<i>Franska, flam-ländska, tyska</i>	<i>Katolsk</i>	<i>Federal stat, senat</i>	<i>Proportionellt</i>	112	–	<i>Ja, flera</i>
Bryssel	Franska, flaml.	Ej avvikande	Regionalt parlament	Prop	180	+0	FDF
Valloniet	Franska	E.A	Reg.parl	Prop	90	–90	FDF
Flandern	Flam-ländska	Starkt katolskt	Reg.parl	Prop	113	–67	VB, VU

Förkortningar: E.A =Ej avvikande, FDF=Front Démocratique des Francophones, VU=Volksunie, VB=Vlaams Blok.

Motkultur

Sedan 1500-talet har det som kom att bli Belgien bebotts av två etniska grupper: de protestantiska holländsktalande i norr och de katolska fransk-

4 Avsnittet om Belgien bygger bl.a. på Rabushka/Schepsle 1972, Watson 1990, Wils 1993 och Downs 1996.

talande i söder. Självständigheten var en följd av ett växande missnöje med det holländska styret. Den franska hjälpen i samband med och efter självständigheten gjorde att den fransktalande gruppen i Valloniet ganska snabbt utvecklades till en politisk såväl som kulturell elit.

Den *flamländska nationalistiska rörelsen* utvecklades i början på 1900-talet och vände sig mot att franska var det dominerande språket i Belgien och att den politiska, såväl som den ekonomiska och kulturella eliten var fransktalande, trots att flamländarna var i majoritet. Holländskan/flamländskan hade svårt att hävda sig gentemot franskan, trots att språklagar har funnits i Belgien sedan 1898. Idag är både franska och flamländska officiella språk i Belgien och Bryssel är tvåspråkigt. Så sent som på 60-talet anmäldes den belgiska staten för brott mot de mänskliga rättigheterna på grund av att flamländarna ansåg att språket diskriminerades. Det första flamländska nationalistpartiet bildades 1920 och hade både försvaret av språket, kulturen och katolicismen på sitt program.⁵ Partiet samarbetade med nazisterna under andra världskriget, i hopp om att kunna stärka flamländskans ställning. Efter kriget var den flamländska rörelsen starkt misskrediterad och inte förrän 1954 bildades något nytt nationalistiskt parti, *Volksunie*. Partiet hade sin stora framgångsperiod på 70-talet. I slutet på 70-talet bildades även *Vlaams Blok*, ursprungligen ett radikalt nationalistparti som idag är både separatistiskt och starkt främlingsfientligt. Fortfarande är språket grunden i den flamländska nationalismen.

Den *vallonska nationalismen* uppstod främst som en reaktion mot den flamländska, det fanns en rädsla att mista det franska inflytandet. De vallonska partierna har fokuserat sin verksamhet på flamländskans expansion men också på de nationalistiska inslagen. Nationalistpartiet *Rassemblement Wallon* (som idag är mycket litet) och *Front Démocratique Francophone* bildades 1964 som en reaktion mot språklagarna 1963 som krävde tvåspråkighet för alla som önskade tillträda höga officiella poster. Den vallonska rörelsen är i huvudsak ekonomiskt inriktad och kräver att det rikare Flandern tar ansvar för det fattigare Vallonien. Idag representeras den franska nationalismen av *Front Démocratique des Francophones*, som samarbetar med de franska liberalerna. Alliansen är det största partiet i Brysselregionen och näst största i Valloniet.

Språkfrågan har alltid varit viktig i Belgien men det var först på 1950-talet som det fick partipolitiska konsekvenser. År 1958 inträffade två

5 Språkets betydelse för den nationella rörelsen illustreras genom en ofta använd paroll: "De taal vigan het volk", Språket är folket.

viktiga politiska händelser: En utlyst landsomfattande generalstrejk genomfördes bara i Valloniet, inte i Flandern. Det stod då klart att det fanns en viktig politisk skillnad mellan de två folken. Samma år lyckades också de stora partierna komma överens i den tidigare så infekterade skolfrågan som varit en viktig vattendelare i partisystemet, något som möjliggjorde för nya skiljelinjer att komma till ytan.⁶

Språkskillnaden fortsätter än att vara den dominerande skiljelinjen i Belgien och resulterar nästan dagligen i konflikter. Som ett exempel kan nämnas det under 1994 uppblossade borgmästarbråket i staden Foureus/ Voeren som ligger precis på gränsen mellan Flandern och Valloniet. Den franskspråkige borgmästaren fälldes 1995 i domstol för att han kunde för lite flamländska och regeringen tvingades ingripa.⁷

I Belgien finns också en avsevärd *tysk minoritet* på ca 70 000 personer. Den tyskspråkiga befolkningen har kunnat dra nytta av striden mellan fransktalande och holländsktalande i och med att tyskan alltid har garanterats samma rättigheter som de övriga språken i alla nya lagförslag. Tyska är dock bara officiellt i de tysktalande provinserna.

Politiska kontakter med centrum

Belgien består av tio provinser och 590 kommuner. Landet är sedan 1993 en federation med mycket stora befogenheter för de tre huvudregionerna – Flandern, Valloniet och Bryssel. Endast försvars- och utrikespolitik, valutapolitik samt skattepolitik ligger numera på federal nivå, liksom välfärdssystemet och de sociala transfereringarna. Utöver regionerna finns tre språkgemenskaper inom regionerna (franska, flamländska och tyska). De har garanterad representation i senaten. I det gemensamma parlamentet finns partier från både Flandern och Valloniet. Valsystemet är proportionellt och det är obligatoriskt att rösta, något som anses gynna uppkomsten av populistiska och alternativa partier.⁸ Det belgiska partisystemet är idag helt regionalt. På 60-talet delade sig de traditionella partierna i två delar – en flamländsk och en vallonsk. Delningen var en följd av att de ”rena” språkpartierna (som hade språkfrågan i fokus framför ideologin), Volksunie, Front Démocratique Francophone och Rassemblement Wallon upp-

6 Frågan om religionens roll i den allmänna och obligatoriska undervisningen var en konflikt som, liksom i Frankrike, splittrade de belgiska partierna och länge var den dominerandekonflikten i belgisk inrikespolitik. Se t.ex. Obler m.fl. 1971:33ff och Rabushka/Shepsle 1972:115.

7 DN 16-01-1995.

8 Berg 1994:2.

kom och utmanade de andra partierna. De nya partierna lyfte inte bara upp språkfrågorna utan ifrågasatte hela det demokratiska systemet och dess legitimitet.⁹ De socialistiska, liberala, gröna och kristdemokratiska partierna består idag av en fransktalande avdelning och en flamländsktalande. De har dock i princip samma program, med vissa regionala variationer och återfinns på samma huvudkontor med samma adress. Dessa partier kommer därför inte betraktas som regionala partier.

Ekonomisk situation

I Belgien har centrum–periferirollerna skiftat. Under medeltiden var de flamländska städerna viktiga hamnar och handelscentrum inom Hansaområdet. I mitten på 1800-talet kom Valloniet att industrialiseras och blev den ledande motorn i landets modernisering, med kol och stål som bas. Flandern hamnade på efterkälken både ekonomiskt och politiskt och landet styrdes av den franska eliten. Efter andra världskriget kom den tunga industrins kris och Flandern lyckades locka till sig investeringar och många små och medelstora företag. Idag är Flandern fortfarande ekonomiskt överlägset Valloniet. Arbetslösheten är nästan dubbelt så hög i Valloniet som i Flandern (12,9 mot 7,1 procent).¹⁰ I förhandlingarna inför federaliseringen av landet beslöts att en stor del av de sociala frågorna skulle ligga kvar på centralt ansvar då särskilt Valloniet är beroende av transfereringar. Brysselregionen är förstås den tveklöst rikaste i landet, bland annat beroende på att staden är säte för många EU-institutioner. Regionerna tar in egna skatter och får själva bestämma skattebas. Dessutom får regionerna inkomster genom skatt på spel och dobbel, skatt på barverksamhet och transfereringar från centrum.

Danmark¹¹

Danmark består av Jylland, Själland, Lolland, Bornholm, Falster, Lange-land, Mön och Fyn samt Färöarna och Grönland som åtnjuter självstyre under den danska kronan sedan 1948 respektive 1979. Varken Färöarna

⁹ Deschouwer 1994:82ff.

¹⁰ Eurostat rapid reports 1997–03. Unemployment in the regions.

¹¹ Avsnittet om Danmark bygger bl.a. på Bille 1994, Europa Yearbook 1994 och Halvarsson/Demker 1994.

eller Grönland är med i EU, Grönland valde att utträda efter en folkomröstning 1985. Dessa två öar behandlas här inte som regioner eftersom det saknas jämförbar statistik från dessa två områden och eftersom de inte är medlemmar i EU.¹²

Tabell 2.2. Regionerna i Danmark.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi*		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Danmark	Danska	Protestant	Ja	Proportionellt	140	–	Ja, ett litet
Köpenhamn	Danska	Ej avvikande	Amtråd	Prop	127	+0	Nej
Frederiksborg	Danska	E.A	Amtråd	Prop	127	+0	Nej
Roskilde	Danska	E.A	Amtråd	Prop	127	+0	Nej
Västsjälland	Danska	E.A	Amtråd	Prop	91	–36	Nej
Storström	Danska	E.A	Amtråd	Prop	86	–41	Nej
Bornholm	Danska	E.A	Amtråd	Prop	95	–32	Nej
Fyn	Danska	E.A	Amtråd	Prop	93	–32	Nej
Sönderjylland	Danska, tyska	Slesvig har egna präster	Amtråd	Prop	95	–32	SP
Ribe	Danska	E.A	Amtråd	Prop	103	–24	Nej
Vejle	Danska	E.A	Amtråd	Prop	102	–25	Nej
Ringköping	Danska	E.A	Amtråd	Prop	103	–24	Nej
Århus	Danska	E.A	Amtråd	Prop	104	–23	Nej
Viborg	Danska	E.A	Amtråd	Prop	95	–32	Nej
Nordjylland	Danska	E.A	Amtråd	Prop	97	–30	Nej

Förkortningar: SP=Schleswigsche Partei, E.A=Ej avvikande, Prop=Proportionellt.

* De danska siffrorna är från 1993.

Motkultur

Danmark är en gammal och homogen enhetsstat. Det enda område som skiljer sig från den danska kulturen (förutom Färöarna och Grönland) är

12 Både på Färöarna och Grönland finns dock regionala partier som kandiderar i de lokala valen.

Slesvig, i amtet Sönderjylland. Grevskapet Slesvig ingick tillsammans med Holstein i Danmark fram till 1864 då Bismarck inkorporerade det i Preussen. Under en kort tid hade området ett eget parlament. Området delades igen efter första världskriget. Den nationalistiska rörelsen vaknade i slutet på 1800-talet och resulterade så småningom i bildandet av *Schleswigsche Partei*, ett parti som bildades 1920 i samband med en folkomröstning som hölls samma år. Av de röstberättigade röstade 75 procent för att området skulle tillhöra Danmark. SP har dock inte haft mandat i Folketinget sedan 1977 och får inte mer än 5 000 röster i amtsvalen.¹³ Idag tillåter den danska statskyrkan att den tysktalande befolkningen har egna präster. Den tyskspråkiga nordslesvigiska kyrkan grundades 1923 och var evangelisk-luthersk.¹⁴ Cirka 8 procent tillhör idag den tysktalande minoriteten. Under våren 1997 uppblossade stora protester i gränsområdet mot de dansk-tyska planerna på att bilda en "Euroregion Slesvig" – en samarbetsregion som syftar till att främja regionens utveckling. Ett regionalt råd med 42 ledamöter skall också inrättas.¹⁵

Politiska kontakter med centrum

Danmark består av 14 amtskommuner och 275 kommuner. Varje amt (ung. landsting) styrs av ett folkvalt amtråd som ansvarar för vägar, sjukvård, utbildning m.m. Speciell status åtnjuter Färöarna och Grönland som är självständiga inom det danska riket. De har vardera två representanter i den danska enkammarriksdagen. Valsystemet i Danmark är proportionellt och partisystemet är starkt fragmentiserat, något som tog sin början 1973 då flera protestpartier kandiderade och bl.a. Fremskridtspartiet tog plats i det danska folketinget. De senaste åren har präglats av koalitionsregeringar, växelvis mellan det socialistiska blocket och det konservativa/liberala. De mindre partierna förekommer dock i båda koalitioner. Småpartisparren på 2 procent gynnar mindre partier och ett femtontal partier brukar kandidera till valen som hålls vart fjärde år.

Ekonomisk situation

Amten i Danmark finansierar sin verksamhet till 60 procent via egna skatter och resten genom statliga bidrag. Den ekonomiska styrkan är

13 Elklit et al. 1981:297ff och Volkens, Schnapp, Lass 1991:37.

14 Nordschleswig und die deutsche Volksgruppe in Dänemark, 1993:19.

15 DN 11-05-1997.

koncentrerad till området Köpenhamn, Frederiksborg och Roskilde. Den lägsta BNP per person finner vi i Storström och Västsjälland men även Sönderjylland skiljer sig avsevärt från Centrum. Den totala arbetslösheten i Danmark är 7,4 procent.¹⁶ Det finns ingen eurostat-statistik på arbetslösheten nedbruten på amtnivå.

Frankrike¹⁷

Den nuvarande, femte franska republiken är från 1958 men staten Frankrike är betydligt äldre. Enandet var en lång process som påbörjades i samband med att Hugue Capet blev frankernas konung år 987. Frankrike beskrivs ofta som prototypen för nationalstaten men på många sätt är landet en artificiell konstruktion. Dagens Frankrike består av det franska fastlandet, ön Korsika, fyra s.k. Domaines d'Outre Mer (DOM – Guyana, Martinique, Réunion och Guadeloupe) och fyra Territoires d'Outre Mer (TOM – Franska Polynesien, Nya Kaledonien, Wallis et Futuna).

Motkultur

Trots att strävan att göra Frankrike till en enhetlig stat med *ett* språk har pågått sedan revolutionen, och trots att landet är en mycket gammal stat, finns idag många områden med särpräglad kultur och identitet. Förutom franska talas i gränsområdena katalanska, korsikanska, occitanska, baskiska, flamländska, tyska och bretonska. Det finns en betydande flamländsktalande minoritet på 200 000 personer i Nord Pas de Calais vid belgiska gränsen. Occitanska, baskiska och katalanska talas i Languedoc-Roussillon och Midi-Pyrénées. I Alsace-Lorraine, gränsområdet som förlorades till Tyskland i kriget 1870–71 och som sedan dess växelvis tillhört Frankrike och Tyskland, talas en tysk dialekt. Franska har endast varit huvudspråk där sedan 1920-talet.¹⁸ Denna blandning gör Frankrike till det EU-land med störst antal minoritetsspråk inom sig. I slutet på 1790-talet talade bara 10 procent av det ”franska” folket det vi idag kallar franska.¹⁹ I vissa

16 Eurostat rapid reports. Unemployment in the regions 1997:3.

17 Avsnittet om Frankrike bygger bl.a. på Maugué 1979, Guillorel 1981, Watson 1990, Tägil 1992, Fernandez-Armesto 1994 och Demker 1996.

18 Hartweg 1993:37.

19 Se t.ex. Østerud 1996:34f.

Tabell 2.3. Regionerna i Frankrike.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Frankrike	Franska m.fl.	1 huvudsak katolsk	Nej	Majoritetsval i 2 omgångar	117	–	Ja, flera mindre
Ile de France	Franska	Ej avvikande	Regionalt parl.	Maj.	177	+0	Nej
Limousin	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	93	–84	Nej
Alsace	Franska, tyska	Stor andel protest.	Regionalt parl.	Maj.	119	–58	Mycket små
Lorraine	Franska, tyska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	100	–77	Nej
Pays la Loire	Franska, bretonska	Starkt kat.	Regionalt parl.	Maj.	100	–77	UDB
Bretagne	Franska, bretonska	Starkt kat.	Regionalt parl.	Maj.	98	–79	UDB
Aquitaine	Franska, baskiska, occitanska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	104	–73	Mycket små
Languedoc-Roussillon	Franska, katalanska, occitanska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	91	–86	Mycket små
Korsika	Franska, corsu	E.A	Regionalt parl.	Maj.	83	–94	CN, CuN
Champagne/Ardenne	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	115	–62	Nej
Picardie	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	100	–77	Nej
Haute Normandie	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	109	–68	Nej

Förkortningar: UDB=Union Démocratique Bretonne, CuN=Cuncolta Nazionalista, CN=Corsica Nazione, E.A=Ej Avvikande.

Tabell 2.3. Regionerna i Frankrike. Forts.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Frankrike	Franska m.fl.	I huvudsak katolsk	Nej	Majoritetsval i 2 omgångar	117	–	Ja, flera mindre
Centre	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	106	–71	Nej
Basse Normandie	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	106	–71	Nej
Bourgogne	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	102	–75	Nej
Nord Pas de Calais	Franska, flaml.	E.A	Regionalt parl.	Maj.	94	–83	Mycket små
Franche Comté	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	107	–70	Nej
Poitou-Charentes	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	95	–82	Nej
Midi-Pyrénées	Franska, occitanska, katalanska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	99	–78	Nej
Rhône-Alpes	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	115	–62	Nej
Auvergne	Franska	E.A	Regionalt parl.	Maj.	96	–81	Nej
Provence-Alpes	Franska, proven-salska*	Starkt kat.	Regionalt parl.	Maj.	104	–73	Mycket små

* Provensalska betecknar dels klassisk provensalska, trubadurspråket, dels en nutida occitansk dialekt. Här avses den occitanska dialekten.

Förkortningar: UDB=Union Démocratique Bretonne, CuN=Cuncolta Naziunista, CN=Corsica Nazione, E.A=Ej Avvikande.

av de franska regionerna finns mycket små partier som är aktiva inom European Free Alliance.²⁰ Inget av de regionala partierna har någonsin haft representation i den franska nationalförsamlingen. Den starkaste politiskt organiserade nationalismen finns i Bretagne och på Korsika.

Korsika tillhörde Italien till 1750-talet då ön erövrades av Frankrike. Den nationella rörelsen på Korsika vaknade i samband med att många av de algeriska fransmännen som efter kriget i Algeriet på 60-talet valde att bosätta sig på Korsika, fick förmånliga lån att köpa mark för. Dessa subventioner utgick inte till lokalbefolkningen och idag ägs en majoritet av de stora vingårdarna av icke-korsikaner. År 1962 bosatte sig 18 000 "pieds-noirs"/svartfötter på Korsika och under hela 60-talet skakades ön av bomber och terrordåd. Organisationen FLNC (Fronte di Liberazione Naziunale di a Corsica) bildades 1976 och för sedan dess en väpnad kamp för Korsikas självständighet. FLNC har vänt sig mot den franska "koloniala" behandlingen²¹ av ön. Partiet *Cuncolta Naziunalista* anses ha nära förbindelser med FNLC. På ön finns även partiet *Corsica Nazione*. Partierna kandiderar i en gemensam allians. Sedan 1982 har ön en speciell status med konstitutionell lagstiftnings- och beskattningsrätt. Erhållandet av denna status med ett parlament med utökade befogenheter har endast delvis mildrat den ganska begränsade men militanta nationalismen som finns på Korsika

På Korsika talas korsikanska, *corsu*, ursprungligen en toscansk dialekt som ligger mycket nära dagens italienska. *Corsu* har status som regionalt språk sedan 1974 men används inte i undervisningen. Språket och påtalandet av de dåliga korsikanska ekonomiska förhållandena är viktiga inslag i den korsikanska "frihetskampen".

Bretagne införlivades med den franska staten 1532. Dåtidens Bretagne var betydligt större än dagens och innefattade även Loire-området. Bretagne var centrum för monarkister och kontra-revolutionärer under franska revolutionen och har ständigt värt sig mot påstridiga införlivandeförsök från Paris sida. Bretagne har sedan tidig medeltid präglats av en mycket stark katolicism och prästerskapet slöt tidigt allianser med påven för att utverka speciella privilegier. Religionen hade också en viktig roll i statsbyggnadsprocessen och var grunden i den bretonska identiteten. Den

20 European Free Alliance (EFA) är ett samarbetsorgan mellan europeiska regionala partier som strävar efter större autonomi och självständighet för regionen och ett federalt Europa.

21 "... de centrala värdena för Corsica Nazione... ligger till grund för och legitimerar våra handlingar som ligger i linje med den kamp som korsikanska patrioter för mot den koloniala dominansen." Programma Corsica Nazione 1993:18, min översättning.

franske statsvetaren Henri Guillorel menar att katolicismen långt in på 1900-talet var det huvudsakliga, kanske det enda elementet i den bretonska nationalismen. Det enda sättet att försvara det religiösa arvet blev att kräva en viss grad av politisk autonomi.²² I Bretagne talas bretonska, ett keltiskt språk som förstås av ca 600 000 människor (även om bara ca 200 000 talar det till vardags).²³ Den bretonska nationaliströrelsen – Emsav – föddes i slutet på 1800-talet som en konservativ, lingvistisk och katolsk rörelse. Redan 1843 hade dock Association Bretonne bildats, en rörelse som ville samla alla bretonska initiativ. Rörelsen övergick så småningom (1898) i det första bretonska nationalistpartiet som hade försvaret av språket, monarkin och kyrkan på sitt program. I partiet fanns flera extremistiska katoliker, vilket bidrog till att partiet splittrades i två delar. Idag representeras den bretonska nationalismen av partiet *Union Démocratique Bretonne*.

Utöver de redan nämnda utmärker sig ytterligare två regioner i landet, främst för sina kulturella program: Normandie och Provence. *Normandie* är ingen geografisk och politisk enhet som Bretagne även om det är en historiskt kulturell region. Det berömda Charte aux Normands från 1315 garanterade Normandie ett visst självstyre fram till 1666 då provinsparlamentet avskaffades. I samband med revolutionen delades Normandie upp i fem departement och normandiska assimilerades ganska snabbt med franskan. Inga nationalistiska rörelser har funnits i Normandie med undantag av en kortlivad federalistisk revolt 1793.²⁴

Provence var den första romerska provinsen bortom alperna – därav namnet. Provinsen har ingått i Frankrike sedan 1487 och kännetecknades av en mycket stark katolicism och hårda religiösa konflikter mellan protestanter och katoliker utspelades här under 1500-talet. I Provence talas en speciell occitansk dialekt, provensalska, och det har funnits en aktiv kulturrörelse i regionen sedan början på 1850-talet. Den har dock aldrig haft några politiska ambitioner. Även i *Bourgogne* fanns en stark katolsk identitet och provinsen allierade sig med Spanien för att utverka religiösa privilegier.²⁵ Bourgogne inkorporerades i Frankrike 1477. Språket, burgundiska, har idag i princip helt försvunnit.²⁶ Små politiska rörelser finns också i *Alsace* och i det gamla Occitanien (motsvarar ungefär Pyrenéerna–

22 Guillorel 1981.

23 Furubrant 1989:25 och Contact Bulletin from European Bureau of lesser used languages, 1991.

24 Fernandez-Armesto 1994:53.

25 Guillorel 1981:348ff.

26 Fernandez-Armesto 1994:102f.

Provence). Occitanska var en gång ett stort och inflytelserikt språk som blomstrade under medeltiden och talades av minst 10 miljoner människor för 100 år sedan.²⁷

Politiska kontakter med centrum

Frankrike är ett av Västeuropas mest centraliserade länder och politiken, ekonomin och kulturen har sitt oomstridda centrum i Paris. Regionala rörelser har konsekvent motarbetats och valsystemet med majoritetsval i två omgångar missgynnar små partier. En kandidat måste få minst 12,5 procent i första omgången för att gå vidare till den andra. Valsystemet uppmuntrar till koalitioner och valkarteller. Det franska partisystemet präglas av en klar blockuppdelning mellan höger och vänster. De dominerande partierna är socialistpartiet, det republikanska gaullistpartiet, mittenkoalitionen UDF, Nationella Fronten och kommunistpartiet. Nationella Fronten, Front National, fick sitt genombrott 1984 och lyckades samla ett stort stöd, framför allt i södra Frankrike där partiets invandrarfientliga budskap fått stort gehör och givit partiet fyra borgmästarplatser. Under 80-talet har även två gröna partier lyckats etablera sig på den nationella politiska arenan. Ett av dem samverkade med det bretonska partiet UDB och lyckades därmed erövra ett gemensamt mandat till Europavalet 1989.

Den administrativa indelningen av Frankrike härrör från den franska revolutionen då landet delades in i 96 departement. Indelningens gjordes ibland, som i Bretagne, medvetet så att de inte skulle sammanfalla med de historiska regionerna. Departementet, en slags blandning mellan landsting och län, ansvarar för infrastruktur, hälsovård och social service. Vid val till departementen är valkretsarna indelade i s.k. kantoner (3 800 stycken). Sedan 1972 finns också 22 regioner och drygt 36 000 kommuner. Sedan 1986 är det proportionella direktval till de regionala parlamenten. De har mycket små befogenheter, även om ansträngningar gjorts för att utöka deras makt genom ett antal sentida reformer. Regionerna ansvarar för ekonomisk utveckling, regionalpolitik, sysselsättning, forskning och högre utbildning samt fysisk planering. Statens representant i regionen är prefekten.²⁸

27 Keating 1988:203ff och Lundén 1993:114.

28 För en utmärkt genomgång av regionaliseringsprocessen i Frankrike, se Persson 1996.

Ekonomisk situation

Då beskattningsrätten är mycket starkt kringskuren är regionerna helt beroende av finansiering från staten. Det regionala självstyret blir därför på många sätt en chimär. Den ekonomiska koncentrationen i Frankrike är, precis som den politiska, mycket stark. Det finns en mycket stor skillnad mellan Paris (Ile de France) och de övriga regionerna. Paris är Frankrikes politiska, ekonomiska och kulturella centrum. Arbetslösheten här är lägre än det nationella genomsnittet (10,7 mot 12 procent). Närmast Paris i ekonomisk styrka mätt kommer Alsace som också har landets lägsta arbetslöshet (7,7 procent). I övriga regioner ligger BNP-nivån runt EU-genomsnittet 100. Svagast BNP har Korsika. Korsika är också den region med högst arbetslöshet, hela 21 procent.²⁹

Regionernas ekonomiska resurser består av viss regional skatt, kortorskatt, bilregistreringsskatt, lån, statliga anslag och övriga inkomster, t.ex. EU-bidrag.

Grekland³⁰

Republiken Grekland bildades 1821 efter att ha brutit sig ur det ottomanska väldet. Både 1800- och 1900-talen präglades dock av blodiga militärkupper och diktatorer. Den nuvarande tredje republiken bildades efter demokratins återinförande 1974 i samband med militärjuntans fall.

Motkultur

I Grekland finns flera minoritetsspråk, en fråga som med jämna mellanrum uppmärksammas vid konflikter med t.ex. grannlandet Albanien. Officiellt erkänns dock inga minoriteter. I landet talas förutom grekiska även turkiska vid gränsen till Turkiet, makedonska och albanska.³¹ Den makedonska frågan³² har blivit såväl inrikes- som utrikespolitiskt mycket känslig. Turkarna har två mycket små partier i nordöstra Grekland, *Ikbal* och

29 Unemployment in the regions, Eurostat 1997–3.

30 Avsnittet om Grekland bygger bl.a. på Macridis 1990 och Europa Yearbook 1994.

31 Contact Bulletin of European Bureau for lesser used languages.

32 Den historiska regionen Makedonien omfattar ett område delat mellan Bulgarien, Grekland och den f.d. Jugoslaviska federationen. Den jugoslaviska delen av Makedonien utropade sin självständighet 1991. Republiken Makedonien har erkänts av ett femtiotal stater men Grekland vägrar att erkänna staten så länge den inte tar bort namnet Makedonien i sitt namn. Läs mer i t.ex. Nelhans 1994.

Tabell 2.4. Regionerna i Grekland.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
<i>Grekland</i>	<i>Grekiska, albanska, turkiska, makedonska</i>	<i>Grekisk ortodox</i>	<i>Nej</i>	<i>Proportionellt</i>	63	–	<i>Mycketsmå</i>
Attiki	Grekiska	Grekisk ortodox	Nej	Prop.	72	+0	Nej
Voreia Ellada	Grekiska, turkiska, makedonska	Grekisk ortodox	Nej	Prop.	63	–9	Små turkiska
Kentriki Ellada	Grekiska, albanska	Grekisk ortodox	Nej	Prop.	59	–13	Nej
Nisia Aigaiou Kriti	Grekiska	Grekisk ortodox	Nej	Prop.	56	–16	Nej

*Güven.*³³ En majoritet av invånarna i Grekland tillhör den grekisk-ortodoxa kyrkan.

Politiska kontakter med centrum

Grekland är ett mycket centraliserat land med en 150-årig uppdelning i 55 administrativa prefekturer som saknar folkvalda organ. Det grekiska parlamentet har dock antagit en decentraliseringslag om beslutande regionala nivåer. Av olika skäl har den ännu inte trätt i kraft.³⁴ Det finns också 361 prefekturer (demoi) och 5 560 mindre kommuner (koinoties). Landet är av EU indelat i fyra planeringsregioner för att beräkna regionalstöd och statistik. Valsystemet är proportionellt. Partisystemet i Grekland har sedan demokratiseringen präglats av två relativt jämnstarka partier – det konservativa Nea Demokratia och socialistpartiet PASOK. Dessa partier har turats om att ha regeringsmakten. Partierna är ofta starkt personcentrerade med svaga organisationer och få medlemmar.

³³ Heidar 1995:263.

³⁴ Se Leonardi 1993:109–138 för en vidare diskussion om Greklands prefekturer och kommuner.

Ekonomisk situation

Greklands ekonomi hör till en av EU:s svagaste men den ekonomiska spridningen mellan centrum och regionerna är relativt liten i jämförelse med andra länder. Grekland är det EU-land som har högst andel av befolkningen sysselsatt inom primärnäringsen, drygt 22 procent.³⁵ Landet är mycket beroende av EU-stöd. Arbetslöshetsnivån skiljer sig mycket mellan regionerna, 11 procent i huvudstadsregionen Attiki medan den lägsta finns i Nisia Aigaiou Kriti, bara 4,5 procent.³⁶

Irland³⁷

Efter århundraden av uppror och motstånd mot Storbritannien undertecknades 1922 the Irish Free State Agreement som gjorde ön Irland, förutom sex counties i Ulster, till en självständig stat inom samväldet. Efter att ha genomfört en författningsomröstning 1937 blev ön en helt självständig republik 1948.

Motkultur

Både engelska och iriska är republiken Irlands officiella språk, men iriska talas endast i landet västra delar. Högst 300 000 beräknas ha godtagbara kunskaper i språket och 40 000 talar det till vardags.³⁸ En majoritet av invånarna talar engelska bättre. Undervisning i iriska är dock obligatorisk i såväl grundskolan som gymnasiet och ofta är kunskaper i språket ett krav för tillträde till officiella poster. Konflikten på Nordirland har självfallet också drabbat Irland och det katolska partiet *Sinn Fein* är aktiva även i republiken. Partiet fungerar som ett sympatiparti till sin nordirländska motsvarighet och kräver en återförening av republiken Irland och Nordirland. Partiet kan dock inte sägas vara något irländskt regionalt parti.

35 EES i siffror. Statistisk översikt, 1994.

36 Unemployment in the regions, Eurostat reports 1997-3.

37 Avsnittet om Irland bygger bl.a. på Ruane/Todd 1992 och Tägil 1992.

38 Furubrant 1989:29.

Tabell 2.5. Regionerna på Irland.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
<i>Irland</i>	<i>Engelska, iriska</i>	<i>Katolsk</i>	<i>Nej</i>	<i>STV*</i>	<i>71</i>	–	<i>(Sinn Fein nationellt)</i>
East	Engelska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej
South West	Eng. iriska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej
South East	Eng. iriska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej
Mid West	Eng. iriska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej
Midlands	Engelska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej
West	Eng. iriska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej
Northwest Donagal	Eng. iriska	E.A	Nej	STV	U.S	U.S	Nej

Förkortningar: STV= Single Transferable Vote, E.A= Ej avvikande, U.S= Uppgift saknas.

* Valsystemet på Irland är ett s.k. Single Transferable Vote system. Systemet finns också på Malta.

Politiska kontakter med centrum

Landet är uppdelat i 36 counties varav fem motsvarar de största städerna. Dock finns inga självstyrande regionala nivåer. De sju planeringsregionerna är definierade av EU av statistik- och regionalstödsskäl. Valsystemet på Irland är ett s.k. single transferable vote system, ett proportionellt valsätt men där väljarna rangordnar kandidaterna. Irlands parlament har två kamrare. I senaten sitter diverse intressegrupper som representerar jordbrukare, universitetet, löntagare etc. Det irländska partisystemet var fram till mitten på 70-talet mycket stabilt. Det dominerades av regeringspartiet Fianna Fail och den ständiga oppositionen Labour och Fine Gael. Idag finns betydligt fler partier, maktskiftet är vanliga och koalitionsregeringar förekommer. Inget av partierna har den nordirländska problematiken som någon framträdande profilfråga men samtliga partier har en irländsk återförening inskrivet i partiprogrammet. I valet i juni 1997 kom Sinn Fein in i parlamentet för första gången. I oktober 1997 blev för första gången en nordirländska Irlands president.

Ekonomisk situation

Jämförbar statistik om regional BNP saknas på Irland. Det finns inga regionala beskattningsnivåer. En stor del av irländarna är fortfarande sysselsatta inom jordbruket, 14 procent. Från och med mitten på 80-talet har Irland genomgått en viktig modernisering och haft en stor ekonomisk tillväxt, över EU:s genomsnitt i flera år. Landet har också lyckats få flera utländska högteknologiska etableringar och använt stödet från EU:s strukturfonder på ett sätt som gynnat ekonomin.³⁹

Italien⁴⁰

Det påstås att det enda som förenade de italienska stadsstaterna var språket och det gemensamma hatet mot Österrike.⁴¹ Det italienska enandet började 1860 men inte förrän 1879 var slutligen landet helt enat, inklusive kyrkostaten och Venedig. Enandeprocessen inleddes från norr med Torino som första huvudstad i den nya staten (1861–65). Inom Italiens gränser befinner sig också de två suveräna staterna San Marino och Vatikanstaten. Italien blev en republik 1946.

Motkultur

Den heterogena blandning småstater som kom att utgöra landet Italien har bidragit till att det fortfarande finns en mängd kulturella, språkliga och dialektala skillnader inom landet. Då många av dagens regioner var mäktiga stadsstater redan på 1400-talet finns ett varierande spektrum av regionala identiteter och kulturer kvar idag. Många språk och dialekter är på utdöende men några lever kvar i gränsområdena.

I provinsen Tyrolen i regionen *Trentino* talas tyska, eftersom Tyrolen var en del av det habsburgska riket och senare det österrikiska imperiet. Efter första världskriget "gavs" området till Italien som ett slags tack för uppslutningen på ententemakternas sida 1915. Under 1920-talet inledde Mussolini en drastisk italieniseringskampanj inom politiken, ekonomin och kulturen. Invånarna i Tyrolen ställdes 1939 inför "valet" att bli italienska medborgare eller att flytta till Österrike eller Tyskland. Fyra år

39 O'Donell and Walsh 1995.

40 Avsnittet om Italien bygger bl.a. på Macridis 1990, Petersson 1992, Leonardi 1993, Furlong 1994.

41 Andersson et al. 1991:170.

Tabell 2.6. Regionerna i Italien.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi*		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
<i>Italien</i>	<i>Italienska</i>	<i>Katolsk</i>	<i>Senat</i>	<i>Maj 75 %, Prop 25 %</i>	92	–	<i>Ja, flera</i>
Lazio	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	107	+0	Nej
Friuli	Italienska, friuli, slovenska	E.A	Reg.parl, speciell status	Blandat	106	–1	Lega Nord
Sardinien	Italienska, sardo, katalanska	E.A	Reg.parl, speciell status	Blandat	69	–38	PSd’Az
Trentino–Alto Adige	Italienska, tyska, landino	E.A	Reg.parl, speciell status	Blandat	111	+4	SVP Lega Nord
Val d’Aosta	Italienska, franska	Protest. minoritet	Reg.parl, speciell status	Blandat	116	+9	UV, Lega Nord
Emilia-Romagna	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	112	+5	Lega Nord
Calabrien	Italienska, albanska, grekiska	E.A	Reg. parl.	Blandat	54	–53	Nej
Piedmont	Italienska, piemontes, occitanska	E.A	Reg. parl.	Blandat	103	–4	Lega Nord

Förkortningar: PSd’Az= Partito Sardo d’ Azione, SVP=Südtirolischer Volkspartei, UV=Union Valdôtaine, E.A=Ej Avvikande.

senare annekterades området av tyskarna. Efter freden återgick området till Italien. Frågan om språkets ställning blev föremål för internationella kampanjer och FN lade sig i efter andra världskriget. Idag talar ca två tredjedelar av invånarna tyska och både tyskan och italienskan är officiella språk. Regionen domineras sedan 60-talet av *Südtirolischer Volkspartei*, SVP, bildat 1946.⁴² Partiet drev och driver främst frågan om det tyska språket och de tysktalandes anställningsrättigheter. Under 40- och 50-talen

42 Se Regele 1993 och Koelbe 1994.

Tabell 2.6. Regionerna i Italien. Forts.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi*		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
<i>Italien</i>	<i>Italienska</i>	<i>Katolsk</i>	<i>Senat</i>	<i>Maj 75 %, Prop 25 %</i>	92	–	<i>Ja, flera</i>
Lombardiet	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	111	+4	Lega Nord
Toscana	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	97	–10	Lega Nord
Veneto	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	104	–3	Lega Nord
Sicilien	Italienska albanska	E.A	Reg. parl, speciell status	Blandat	64	–43	Nej
Ligurien	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	108	+1	Nej
Umbrien	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	89	–18	Nej
Marche	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	92	–15	Nej
Campania	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	61	–46	Nej
Abruzzo	Italienska, albanska	E.A	Reg. parl.	Blandat	80	–27	Nej
Molise	Italienska, albanska	E.A	Reg. parl.	Blandat	70	–37	Nej
Puglia	Italienska, grekiska	E.A	Reg. parl.	Blandat	66	–41	Nej
Basilicata	Italienska	E.A	Reg. parl.	Blandat	59	–48	Nej

Förkortningar: PSD'Az= Partito Sardo d' Azione, SVP= Südtirolischer Volkspartei, UV= Union Valdôtaine, E.A=Ej Avvikande.

förekom våldsaktioner riktade mot den italienska statens representant i Trentino. Det är fortfarande oklart i vilken utsträckning SVP sanktionerade dessa handlingar eller ej. I en annan provins i Trentino, Bolzano, finns också en landinotalande minoritet på ca 30 000 personer.

I *Val d'Aostaregionen* är franska officiellt språk jämte italienskan. Området ingick tillsammans med Piedmont och Sardinien i det Savojiska riket. Även Aostadalen utsattes för Mussolinis italieniseringskampanjer men fick 1948 en författningsreglerad autonom status. I dalen finns en protestantisk minoritet på cirka 30 000 personer. Partiet *Union Valdôtaine* är jämgammalt med SVP.

I *Friuli* finns en betydande slovensk minoritet. Språket är officiellt språk jämte italienska i flera kommuner och ca 100 000 människor beräknas tala slovenska. I regionen talas även friuli eller furlanska, av minst en halv miljon människor. Språket är inte officiellt erkänt men det används i undervisningen. År 1966 bildades *Movimiento Friuli* som krävde självständighet för regionen. Idag är partiet dock så litet att det ej kan räknas som relevant.

I *Lombardiet* har Lega Lombarda (huvudpartiet i Lega Nord) försökt återuppliva den gamla lombarddialekten. Lombarderna var en invaderande stam som kom till området på 560-talet och grundade flera städer. Namnet Lega Lombarda kommer från den liga av städer som år 1162 gjorde uppror mot kejsare Barbarossa för att försvara den lombardiska självständigheten. Området har varit under bl.a. spansk och sedan österrikisk överhöghet men fick i samband med freden i Utrecht 1714 en mycket långtgående självständighet. Lega Lombarda lägger stor vikt vid de gamla myterna om lombardernas motståndskamp mot överheten. *Lega Nord* kandiderar i stora delar av Norditalien men har sitt ursprung i Lombardiet och Veneto.

Även på *Sardinien* finns en speciell dialekt, sardo, som talas av 80 procent av öborna. Jämte franskan och tyskan är sardiska det starkaste minoritetsspråket i Italien. Språket används i undervisningen ända upp på universitetsnivå och i alla andra officiella sammanhang på Sardinien men är inte godkänt av Rom. På ön talas även katalanska (av ca 20 000 personer), ett resultat av att ön var under katalansk dominans under 1300-talet.⁴³ *Partito Sardo d'Azione* bildades vid sekelskiftet men förbjöds under Mussolini. På 1960-talet återupplivades partiet igen och var under 1980-talet det tredje största partiet på ön.⁴⁴

I flera syditalienska regioner talas både albanska och grekiska. Minst 100 000 italienare har albanska som sitt första språk i Syditalien och på Sicilien. Språket är inte officiellt erkänt men används bl.a. i vissa kyrkor.

Politisk kontakt med centrum

Centralismen efter Mussolini luckrades upp under 1950-talet, bl.a. efter internationell kritik mot att den tysktalande majoriteten i det italienska Tyrolen diskriminerades. Italien är sedan 1948 indelat i 20 regioner som

43 Alla språkuppgifter är hämtade från Contact Bulletin of European bureau for lesser used languages.

44 Petrosino 1993:124f, Clark 1996:81ff.

alla har var sitt regionalt parlament. Fem regioner har utökat självstyre – Friuli, Sardinien, Sicilien, Trentino och Val d'Aosta. Dessutom finns 95 provinser och 8 100 kommuner. Det italienska partisystemet har sedan republikens inrättande dominerats av det kristdemokratiska partiet som ingick i samtliga 54 efterkrigsregeringar fram till 1994. Partiet har regerat ensamt eller i koalition med socialistpartiet, liberalerna eller republikanerna. Kommunistpartiet, som haft upp till en tredjedel av den italienska väljarkårens röster, har hållits utanför regeringarna. Italien har, av historiska skäl, alltid haft många etniska grupper och regionala rörelser. Ett flertal av dem har haft representation i parlamentet och språkhänsyn byggdes också in i författningen 1947, då de ovan nämnda fem regionerna fick en speciell status. Det italienska partisystemet skakades av ett totalt sammanbrott under 90-talets första år i samband med den korruptions- och muthärva (Tangentopoli, se kapitel sex) som rullades upp och som involverade tusentals politiker på toppnivå. Kristdemokraterna drabbades värst och partiet upplöstes helt. Idag har de gamla partierna ombildats, bytt namn och delvis hämtat sig. De senaste åren har sett ett flertal nya partier födas eller få nytt liv: det reformerade vänsterpartiet PDS, Forza Italia, Alleanza Nazionale, antimaffiapartiet La Rete och sist men inte minst Lega Nord.

Valsystemet ändrades genom en grundlagsändring 1993 så att 75 procent av platserna till senaten och underhuset nu väljs med majoritetsval och 25 procent av platserna väljs proportionellt. I senaten har varje region minst sju platser. På senare år har allt fler röster höjts för en federal delning av landet. Dessa krav kommer främst från Lega Nord, det regionala parti som de senaste åren har dominerat politiken i Norditalien. En parlamentarisk kommitté, Bicamerale, arbetar med förslag på en ny författning.

Ekonomisk situation

Italien karaktäriseras av stora ekonomiska klyftor mellan de olika ändarna av landet, ett faktum som fått stora politiska och ekonomiska konsekvenser.⁴⁵ Det fanns tidigare ett särskilt departement som administrerade transfereringarna till syd – la Cassa per il Mezzogiorno. Myndigheten avskaffades i samband med en folkomröstning 1993. Transfereringarna av kapital och resurser från nord till syd har varit mycket omfattande. Trots

45 Se t.ex. Robert Putnams (1992) analys av skillnaderna mellan nord och syd i Italien och deras samhälleliga konsekvenser. Se även kapitel sex.

goda intentioner har dock i realiteten en mycket stor andel av pengarna använts till helt andra ändamål än de var tänkta till, ett fenomen som har uppmärksamrats allt mer i den stora "Mano-pulite"-process som Italien genomgår sedan 1993 efter avslöjanden om ett mycket stort antal politiska och ekonomiska "affärer" på toppnivå. Det rika Norditalien har länge uttryckt missnöje med att inte själva få förfoga över sina tillgångar, ett missnöje som växt i takt med att avslöjanden om förskingring har uppdagats. Inte minst Lega Nord har drivit frågan om att slippa betala till "tjuvarna i Rom och Söder".

Val d'Aosta är den rikaste regionen i Italien, följt av Emilia-Romagna och Lombardiet. Flera regioner har högre BNP än Centrum. Calabrien är den region med lägst BNP men även de andra syditalienska regionerna har en svag ekonomi jämfört med de norra. Mellan det rika Norditalien och det fattigare jordbruksberoende syd ligger det som ibland kallas för "det tredje Italien", ett område som, med Emilia-Romagna i centrum, karaktäriseras av ett nätverk av småföretag som växte mycket snabbt under 70- och 80-talen och kom att förknippas med en särskild entreprenörsanda, flexibilitet och en social och institutionell infrastruktur. Det finns också mycket stora skillnader i arbetslöshetsnivå mellan regionerna. Samtliga nordregioner ligger under det nationella genomsnittet på 12,1 procent. I exempelvis Trentino är arbetslösheten bara 3,4 procent och i Lombardiet 6,3 procent. I Syditalien är den väsentligt högre; 25 procent i Calabrien, 24 procent på Sicilien och 25,5 procent i Campania.⁴⁶

Luxemburg⁴⁷

Hertigdömet Luxemburg anlades kring en väldig befästning redan 963. Staden fick sina privilegier 1224 men kom därefter att ingå i det nederländska området. Luxemburg blev självständigt 1890.

Luxemburg är indelat i tre distrikt, 12 kantoner och 118 kommuner. Det finns inga regioner. Varje kommun har ett kommunfullmäktige och en beslutande kommitté bestående av borgmästare och ett antal äldremän. Många beslut måste godkännas centralt. Det finns inga politiska regionala nivåer, kantonerna är endast en administrativ indelning. Valsystemet är

46 Unemployment in the regions. Rapid report 1997-3.

47 Avsnittet om Luxemburg bygger bl.a. på Portrait of the Regions 1991 och Contact Bulletin from the European Bureau of lesser used languages.

Tabell 2.7. Regionerna i Luxemburg.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Luxemburg	Tyska, franska, <i>lëtze-buergesch</i>	Katolsk	Nej	Prop.	168	–	Nej

proportionellt och valdeltagandet obligatoriskt. Det nationella och officiella språket i Luxemburg är sedan 1974 *lëtzebuergesch*. Alla officiella handlingar finns också på franska som också är det språk man använder inom rättssystemet och förvaltningen. Även tyska är officiellt språk i detta lilla land med 375 000 invånare som till ytan är lika stort som ön Hisingen. 90 procent av befolkningen är katoliker. Landet har EU:s lägsta arbetslöshet på 3,2 procent.⁴⁸

Nederländerna⁴⁹

Den moderna staten Nederländerna grundades 1815 när Wilhelm av Oranien-Nassau blev kung över södra och norra Nederländerna. Från 1500-talet var dock det holländska riket, som då innefattade sju förenade provinser, en form av konfederation.

Motkultur

Friesland är den enda region i Nederländerna som kan sägas ha någon relevant motkultur. Området har ingått i Nederländerna, Preussen, Storbritannien, Tyskland och Danmark och hade till och med 1738 en egen statschef och visst självstyre. Först 1815 kom det att helt ingå i Holland. I Friesland talas olika dialekter av frisiska som är officiellt språk tillsammans med holländskan. Av Frieslands invånare talar 54 procent frisiska men 94 procent förstår språket. Totalt rör det sig om cirka 300 000 perso-

48 Unemployment in the regions. Rapid reports 1997-3.

49 Avsnittet om Nederländerna bygger bl.a. på Petersson 1992 och Skånby 1993.

Tabell 2.8. Regionerna i Nederländerna.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Nederländerna	Holländska	Prot/kat*	En andra kammare	Prop.	108	–	Ett litet
Nord-holland	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	122	+0	Nej
Flevoland	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	81	–41	Nej
Friesland	Holländska, frisiska	E.A	Provinsråd	Prop.	90	–32	FNP
Drenthe	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	91	–31	Nej
Overijssel	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	96	–26	Nej
Utrecht	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	120	–2	Nej
Groningen	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	139	+17	Nej
Syd-holland	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	113	9	Nej
Nord-brabant	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	107	–15	Nej
Limburg	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	96	–26	Nej
Zeeland	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	105	–17	Nej
Gelderland	Holländska	E.A	Provinsråd	Prop.	96	–26	Nej

Förkortningar: FNP=Fryske Nasjonale Partij, E.A=Ej avvikande, Prop=proportionellt.

* I Nederländerna uppger sig 33 procent av befolkningen vara katoliker, 23 procent protestanter (reformerta holländska kyrkan och den calvinistiska kyrkan) och 39 procent säger sig inte tillhöra någon religion. Katolikerna bor huvudsakligen i södra Nederländerna men det har inte varit möjligt att finna några uppgifter på hur den religiösa tillhörigheten fördelar sig regionalt.

Källa: Statistical Yearbook of the Netherlands, 1994.

ner. Frisiska talas även i Schleswig vid gränsen mellan Danmark och Tyskland.⁵⁰ I provinsen finns sedan 1962 ett litet parti som försvarar de frisisktalandes rättigheter, *Fryske Nasjonale Partij*.

⁵⁰ Furubrant 1989:27, Skånby 1993:36.

Politisk kontakt med centrum

Nederländerna är vad man kan kalla en decentraliserad enhetsstat⁵¹ och består sedan 1986 av 12 provinser som ansvarar för stads- och regionplanering, miljöfrågor, infrastruktur och regionalpolitik. Över provinserna styr folkvalda provinsråd. Därtill finns 650 kommuner. Valsystemet är proportionellt. I parlamentet finns två kammare där den ena består av 74 stycken ledamöter utsedda direkt av provinserna. Det nederländska partisystemet karaktäriseras av ett mycket stort antal partier och koalitioner mellan socialister, liberaler, katoliker och protestanter. Systemet har av Arend Lijphart karaktäriserats som en "consociational democracy" som trots alla inbyggda skiljelinjer och motsättningar i det holländska samhället, var ett stabilt politiskt system fram till 1960-talet.⁵² Under 60-talet förmådde dock inte systemet stå emot alla externa samhälleliga förändringar och ett flertal nya partier uppstod. De religiösa och klassbaserade klyftorna har varit så stora i det nederländska samhället att det inte tycks ha funnits någon plats för ytterligare en regional skiljelinje. Inget av de nya partierna som bildades på 1960-talet kan kallas regionala.

Ekonomisk situation

Provinserna finansierar sin verksamhet med hjälp av egna skatter och statliga bidrag. Skillnaderna mellan provinsernas ekonomiska ställning är ganska stor. Groningen har högst BNP/person, inte Nordholland där huvudstaden ligger. Groningen har också landets högsta arbetslöshet på 10 procent. Friesland är den region som har näst lägst BNP och har också en arbetslöshet som är högre än det nationella genomsnittet (7,8 procent jämfört med det nationella 6,2).⁵³

Portugal⁵⁴

Portugal blev konstitutionell monarki 1882 och republik 1919. Seklet har präglats av militärkupper och den nuvarande andra republiken utropades i

⁵¹ Petersson 1992:25.

⁵² Lijphart 1977.

⁵³ Eurostat rapid reports 1997-3. Unemployment in the regions.

⁵⁴ Avsnittet om Portugal bygger bl.a. på Macridis 1990, Leonardi 1993 och Fernandez-Armesto 1994.

samband med fascismens fall och demokratins återupprättande 1974. I Portugal ingår också öarna Azorerna och Madeira.

Tabell 2.9. Regionerna i Portugal.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arera	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Portugal	Portugisiska	Katolsk	Vissa	Prop.	46	–	Nej
Lissabon	Port.	E.A	Nej	Prop.	64	+0	Nej
Azorerna	Port.	E.A	Regionalt parlament	Prop.	28	–36	Nej
Madeira	Port.	E.A	Regionalt parlament	Prop.	30	–34	Nej
Norte	Port.	E.A	Nej	Prop.	41	–23	Nej
Centro	Port.	E.A	Nej	Prop.	33	–31	Nej
Alentejo	Port.	E.A	Nej	Prop.	28	–36	Nej
Algarve	Port.	E.A	Nej	Prop.	39	–25	Nej

Förkortningar: Port.=Portugisiska, E.A=Ej Avvikande, Prop=proportionellt.

Motkultur

Portugal är, tillsammans med Island, en av Västeuropas befolkningsmässigt sett mest homogena stater. Öarna Madeira och Azorerna tillhör Portugal sedan 1400-talet. Där talas portugisiska och bortsett från några självständighetsivrande affärsmän på 1970-talet har inga nationalistiska rörelser funnits på någon av öarna.⁵⁵

Politisk kontakt med centrum

Portugal består av två autonoma regioner – Azorerna och Madeira – 18 provinser, 305 kommuner och 4 200 församlingar. De autonoma regionerna har egna parlament och regeringar samt lagstiftnings- och beskattningsrätt. Portugals regeringar har i flera år uttryckt behovet av en regional reform och på hösten 1996 lades ett förslag om att dela in landet i nio fastlandsregioner samt Azorerna och Madeira. Regionreformerna har dis-

⁵⁵ Fernandez-Arnesto 1994:61.

kuterats sedan övergången till demokratipå 70-talet och under de senaste åren har även EU tryckt på för en decentralisering.⁵⁶ Av statistik- och regionalstödsskäl är landet indelat i sju regioner.

Sedan diktaturens fall och demokratins införande 1974 slåss två stora partier om makten i Portugal – Socialisterna och mittenpartiet Socialdemokraterna. Partierna har svårt att få majoritet och koalitionsregeringar är därför vanliga. Andra partier är kristdemokraterna, monarkisterna och de gröna. Det finns inga regionala partier.

Ekonomisk situation

Det finns som nämnts ingen regional nivå och sålunda ingen regional beskattning. Ekonomin är centrerad kring huvudstaden Lissabon, de övriga regionerna ligger långt efter centrum men skiljer sig inte särskilt mycket sinsemellan. Industrin är koncentrerad kring kusten och huvudstaden. Primärnäringen är stor och sysselsätter drygt 17 procent av befolkningen. Jordbruket kännetecknas av storgods i söder och mindre gårdar i norr. Det är, i likhet med många andra länder, stora skillnader i arbetslöshetsnivå mellan regionerna i Portugal (t.ex. 10 procent i Algarve, 8,7 i Lissabon och 4,5 i Centro).⁵⁷

Spanien⁵⁸

Det spanska kungariket ”befriades” från morerna av Ferdinand och Isabella det historiska året 1492. Staten Spanien bildades 1516 genom att ett antal självständiga kungariken enades. Efter 40 år av diktatur under Franco blev Spanien åter en monarki 1975.

Motkultur

Spanien består av många gamla kungariken som ofta varit i krig med varandra under historiens gång. De regionala skillnaderna är fortfarande tydliga. Författningen ger också generöst utrymme för de autonoma regio-

⁵⁶ Leonardi 1991:184.

⁵⁷ Unemployment in the regions. Rapid reports 1997-3.

⁵⁸ Avsnittet om Spanien bygger bl.a. på Grugel 1990, Tägil 1992, Malmström 1992 och 1996 och Fernandez-Armesto 1994.

Tabell 2.10. Regionerna i Spanien.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Spanien	Spanska m.fl.	Katolsk	Senat	Prop.	65	–	Ja, flera
Madrid	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	82	+0	Nej
Baskien	Spanska, baskiska	Tidigare starkt kat.	Reg.parl. speciell status	Prop.	77	–5	PNV, HB, EA,
Navarra	Spanska, baskiska	E.A	Reg.parl. speciell status	Prop.	80	–2	HB,EA,
Galicien	Spanska, galiciska	Starkt kat.	Reg.parl. Speciell status	Prop.	51	–31	BNG
Andalusien	Spanska	E.A	Reg.parl. Speciell status	Prop.	49	–33	Pand
Aragonien	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	74	–8	PAR
Balearerna	Spanska, katalanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	83	+1	UM, PSM
Kanarie-öarna	Spanska	E.A	Reg.parl. Speciell status	Prop.	64	–18	CC
Cantabrien	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	63	–19	PRC, UPCA

Förkortningar: PNV=Partido Nacionalista Vasco, HB=Herri Batasuna, EA=Eusko Alkartasuna, BNG=Bloque Nacionalista Gallego, Pand=Partido Andalusista, PAR=Partido Aragonés, UM=Unió Mallorquina, PSM=Partido Socialista de Mallorca, CC=Coalición Canaria, PRC=Partido Regionalista de Cantabria, UPCA=Union por el Progreso de Cantabria, PR=Partido Riojano, UVa=Union Valenciana, Pas=Partiu Asturianista, CiU=Convergència i Unió, ERC=Esquerra Republicana de Catalunya, E.A=Ej avvikande.

nerna att, utöver spanska, ha ett andra officiella språk om de så önskar. Baskien, Katalonien och Galicien är officiellt tvåspråkiga regioner och författningen ger möjlighet att tillerkänna olika regionala dialekter speciell status (t.ex. valenciano i Valencia, en dialekt av katalanska). Regionerna har också egna parlament, regeringar och institutioner. I mer än två tredjedelar av regionerna finns regionala partier med varierande krav på autonomi.

Baskien består av sju provinser varav fyra ligger i Frankrike. Det spans-

Tabell 2.10. Regionerna i Spanien. Forts.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Spanien	Spanska m.fl.	Katolsk	Senat	Prop.	65	–	Ja, flera
Extre-madura	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	46	–36	Mycket små
Rioja	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	72	–10	PR
Valencia	Spanska, valenciano	E.A	Reg.parl. speciell status	Prop.	63	–19	UVa
Asturien	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	63	–19	Pas
Katalonien	Spanska, katalanska	E.A	Reg.parl. speciell status	Prop.	79	–3	CiU, ERC
Kastilien-Leon	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	62	–20	Nej
Kastilien-la Mancha	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	56	–26	Nej
Murcia	Spanska	E.A	Reg.parl.	Prop.	58	–24	Nej

Förkortningar: PNV=Partido Nacionalista Vasco, HB=Herri Batasuna, EA=Eusko Alkartasuna, BNG=Bloque Nacionalista Gallego, Pand=Partido Andalusista, PAR=Partido Aragonés, UM=Unió Mallorquina, PSM=Partido Socialista de Mallorca, CC=Coalición Canaria, PRC=Partido Regionalista de Cantabria, UPCA=Union por el Progreso de Cantabria, PR=Partido Riojano, UVa=Union Valenciana, Pas=Partiu Asturianista, CiU=Convergència i Unió, ERC=Esquerra Republicana de Catalunya, E.A=Ej avvikande.

ka och franska Baskien har alltid varit delat även om de haft öppna gränser mellan sig. De sju provinserna förenas främst av språket, inte av territorium eller historia. Den baskiska identiteten har dock alltid varit starkast i det spanska Baskien. Enligt vissa språkforskare talades baskiska mellan Loire-dalen och Gibraltar och baskerna själva hävdar att de är Europas ursprungliga folk. Cirka två miljoner människor i Spanien (Baskien och Navarra) talar baskiska, liksom en minoritet i Frankrike och en stor grupp i Latin- och Centralamerika. Försvaret av traditionella privilegier (de s.k. fueros [fribrev] som reglerade det baskiska självstyret fram till 1876), katolicismen och kampen mot moderniseringen blev den baskiska natio-

nalismens tidiga förtecken, liksom rasbiologin. Endast renrasiga basker fick bli medlemmar i *det baskiska nationalistpartiet PNV*, grundat 1898. Vid sekelskiftet utvecklades en omfattande gruvindustri i Baskien, något som medförde en stor och växande arbetarklass som inte identifierade sig med det konservativa och moderniseringsfientliga PNV:s idéer. Under Francotiden förvandlades nationalismen allt mer till en vänsterrörelse.⁵⁹ Under 50-talet var både de religiösa och de politiska nationalisterna aktiva, dels genom PNV, dels i ungdomsrörelsen EKIN som organiserade språkutbildningar på universitetet. Flera av ungdomarna i EKIN var sedan med och bildade ETA⁶⁰ 1958. ETA krävde ett enat Baskien med total självständighet från såväl de franska som spanska "kolonialherrarna". Området skulle befrias med våld. Baskien styrs sedan 1980 av PNV. Andra viktiga baskiska partier är *Eusko Alkarasuna* och *Herri Batasuna*. Det senare anses vara ETA:s politiska gren.

I *Navarra* har den spanska identiteten varit starkare än den baskiska och partierna i regionen har värjt sig mot att införlivas i ett Storbaskien. De baskiska partierna kandiderar också i Navarra. Även Navarra har enligt författningen en speciell historisk status.

I *Katalonien* har katalanskan sina rötter i 800-talet och är ursprungligen en variant av provensalska. Den katalanska litteraturens storhetstid sammanfaller med det katalanska imperiets dito (1200–1400-talen) – båda viktiga element i den katalanska nationalismen. Katalanskan utvecklades och anpassade sig till moderna krav vilket är ganska ovanligt för ett minoritetsspråk. I dag talas katalanska av ca 10 miljoner människor i Katalonien, Valencia, Balearerna samt södra Frankrike och Andorra. I Katalonien finns ett 1000-årigt rättssystem. Katalonien hade en väl utvecklad autonomi under 1930-talet med ett eget parlament och en president. Autonomin avskaffades i samband med att Barcelona föll i fascisternas händer 1939. Katalanskan var i likhet med galiciskan och baskiskan helt förbjudna under Franco och många katalanska politiker tvingades i landsflykt eller skickades till koncentrationsläger. Idag har Katalonien ett helt regionalt partisystem med koalitionen *Convergència i Unió* (CiU) vid makten sedan 1980.⁶¹ Jämte CiU är det vänsterrepublikanska *Esquerra Republicana de Catalunya* också ett katalanistiskt parti.

Flera av de katalanska partierna vill se ett enat Storkatalonien (los

59 Se bl.a. Linz 1981:338ff och Grugel 1990:100ff.

60 ETA = Euskadi ta Askatasuna, Baskien och friheten.

61 Malmström 1992.

Països Catalans) där t.ex. Andorra och Valencia ingår. Valentias kulturella utveckling och kamp för att få en särskild status kan ses som en reaktion på katalanernas ambitioner. Regionen vill inte ingå i ett Storkatalonien.

Galicien har till skillnad från Baskien och Katalonien ingen egen historia av självständighet utan har i stället en lång tradition av underkastelse under den spanska kronan. Galiciska är ett romanskt språk som utvecklades från latinet tidigare än andra språk på den iberiska halvön. Under Franco klassades det som "barbariskt skällande" och förbjöds. Galiciska är ett preindustriellt språk som har haft svårigheter att utvecklas och anpassa sig till den moderna utvecklingen. Det förstås idag av 94 procent av galicierna och talas av 80 procent.⁶² Nationalismen i Galicien har sina rötter i 1840-talet. År 1846 inträffade en militärrevolt där ledarna försökte utropa galicisk suveränitet. Revolten slogs ned och hade heller inget folkligt stöd. Under mellankrigstiden bildades organisationen *Organisación Republicana Gallega Autònoma* som arbetade fram ett författningsförslag om Galiciens autonoma status. Förslaget skulle 1936 godkännas av det spanska parlamentet men inbördeskriget kom i vägen.⁶³ Idag drivs självständighetsfrågan av *Bloque Nacionalista Gallego*. Galicien är en av de få regioner som alltid (sedan Francos död) styrts av det konservativa *Partido Popular* och dess föregångare.

Galicien är starkt religiöst och varje år vallfärdar tiotusentals katoliker till Santiago de Compostela för att be vid den helige Jakobs kvarlevor.

De många småöar som utgör *Kanarieöarna* är sedan 1400-talet en spansk koloni och har vid olika tidpunkter i historien haft flera nationalistiska rörelser. I slutet på 1800-talet ville öborna följa Kubas väg och bli självständiga. På 60-talet började några intellektuella "uppfinna" ett kanariskt språk och grundande ett självständighetsparti som utropade en exilregering i Algeriet och ansökte om medlemskap i OAU.⁶⁴ I samband med att den nuvarande författningen antogs 1978 fick ön en speciell autonomistatus. Det största partiet på ögruppen är *Coalición Canaria*.

Även *Andalusien* har en mycket starkt utvecklad egen identitet, även om den tar sig begränsade politiska uttryck. På 1640-talet agerade en samling adelsmän för en andalusisk stat och flera liknande uppror inträffade under 1700-talet. Samtliga blev dock genast nedsagna. I samband med demokratiseringsprocessen bildades ett andalusiskt parti, *Partido Andaluz*. I

62 Contact Bulletin of European bureau for lesser used languages.

63 Garcia Garrido 1991:310ff.

64 Fernandez-Armesto 1994:69 (OAU=Organisation of African Unity).

valen 1979 fick partiet 12 procent av rösterna i regionen.⁶⁵ Kraven var främst av ekonomisk art.

I principatet *Asturien* finns också en väl utvecklad regional identitet och en egen nedskreven dialekt, *asturiano*. Partiet *Partiu Asturianista* bildades 1985 och kräver utökad autonomi inom den spanska staten.

I de flesta spanska regioner finns regionala partier. Det är egentligen bara det gamla Kastilien (Madrid) som saknar specifika partier.

Politisk kontakt med centrum

När Spanien antog en ny författning 1978 efter nästan 40 år under Francos diktatur, förvandlades landet från ett av Europas mest centralistiska till ett av de mest decentraliserade länderna. Landet delades in i 17 autonoma regioner (dessutom de afrikanska enklaverna Ceuta-Melilla) med speciell status för de tre historiska regionerna Katalonien, Baskien och Galicien samt för Andalusien. Senare har också Kanarieöarna, Navarra och Valencia erhållit en speciell status som autonoma regioner.⁶⁶ Spanien består dessutom av 50 provinser och 8 100 kommuner. Den nya författningen fastslog att Spanien skulle ha ett tvåkammerssystem med majoritetsval till senaten där varje region har fyra garanterade platser. Till parlamentet, Cortes, är valen proportionella.

Efter Francos död och demokratins återinförande visade det sig att en del av de partier som dominerat Katalonien på 30-talet åter uppenbarade sig i partisystemet. De dominerande partierna var socialistpartiet PSOE och den kristdemokratiska alliansen UCD, som styrde landet mellan 1977 och 1982. Dessutom fanns och finns ett utvecklat regionalt partisystem i många av Spaniens regioner, partier som åter blev tillåtna efter att ha varit förbjudna i 40 år. De många regionala partierna, som kommit och gått under flera olika namn, har kanaliserat missnöjet med de nationella partierna och gjort att missnöjespartier varit överflödiga. Både de nationella kristdemokraterna (som idag inte längre existerar) och socialistpartier har haft flera regionala "underpartier" med regionala namn. Partido Popular har inga regionala underavdelningar.

Regionerna har varierande grad av självstyre men alla har egna parlament och regeringar och beslutar om bostäder, samhällsplanering, omsorg,

⁶⁵ Blondel 1981:328.

⁶⁶ Autonomiernas status regleras av författningens §151 (Andalusien, Galicien, Katalonien, Baskien och Navarra). §143 reglerar Kanarieöarnas och Valentias status. Se Petschen 1993:47ff.

utbildning, kultur m.m. Kompetenskonflikter mellan regionerna och staten uppstår ganska ofta och löses då av författningsdomstolen.

Ekonomisk situation

Den regionala skatten används endast delvis till den egna regionen, en stor del av pengarna går via Madrid, något som Baskien och Katalonien är mycket kritiska till. Ändå är det regionala beskattningssystemet mest utvecklat i dessa två regioner. Baskien får t.ex. behålla större delen av sina egna skatteinkomster och det katalanska partiet CiU har genom en uppgörelse med premiärministern drivit igenom att Katalonien, men också de övriga regionerna, skall få behålla 30 procent av sina egna skatteinkomster. Liksom i Italien finns det stora regionala skillnader i Spanien. De ekonomiskt starkaste regionerna är Madrid, Balearerna, Navarra, Baskien och Katalonien. Omvänt finns de svagaste i Extremadura, Andalusien och Galicien. Arbetslösheten är hög i hela landet men högst i Andalusien, över 32 procent, jämfört med Navarras 11 procent och Balearernas 13,8 procent.⁶⁷

Storbritannien och Nordirland⁶⁸

Storbritannien är en gammal statsbildning men det Förenade Kungariket bildades formellt i och med sammanslagningen av England och Wales med Skottland 1707. Nordirland tillkom formellt 1921 i samband med Irlands delning. Storbritannien har ingen skriven konstitution utan styrs av sedvanerätt och precedens. Storbritannien och Nordirland utgör tillsammans det Förenade Kungariket.

Motkultur

Den organiserade nationalismen i Wales och Skottland härrör från sekelskiftet. Skottland var ett självständigt land fram till unionen med England 1707. Wales ingår i Storbritannien sedan 1536. Både Skottland och Wales har historiskt egna språk, även om gaeliska, eller skotska, idag talas av ytterst få personer. Skottland har dock, liksom Wales speciella rättssystem.

⁶⁷ Unemployment in the Regions. Eurostat 1996-3.

⁶⁸ Avsnittet bygger bl.a. på Tägil 1992, Halvarsson/Demker 1994.

Tabell 2.11. Regionerna i Storbritannien och Nordirland.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region*	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Storbritannien	Engelska	I huvudsak protestantisk	Vissa i underhuset	Maj.	87	–	Ja, flera
South East	Engelska	E.A	Nej	Maj.	102	←0	Nej
Skottland	Engelska, (gaeliska)	Något fler katoliker än i övriga GB	Ja	Maj.	85	–17	SNP
Nordirland	Engelska	Protest., katoliker	Ja	Maj.	69	–33	SF, UUP, DUP, SDLP
South West	Engelska	E.A	Nej	Maj.	83	–19	MK
Wales	Engelska, walesiska	E.A	Ja	Maj.	74	–28	Plaid Cymru
East Midlands	Engelska	E.A	Nej	Maj.	82	–20	Nej
East Anglia	Engelska	E.A	Nej	Maj.	89	–13	Nej
West Midlands	Engelska	E.A	Nej	Maj.	80	–22	Nej
North West	Engelska	E.A	Nej	Maj.	78	–24	Nej
North	Engelska	E.A	Nej	Maj.	78	–24	Nej
Yorkshire	Engelska	E.A	Nej	Maj.	80	–22	Nej

Förkortningar: SNP=Scottish National Party, SF=Sinn Fein, UUP=Ulster Unionist Party, DUP=Democratic Unionist Party, SDLP=Social Democratic Labour Party, MK=Meybon Kernov, E.A=Ej avvikande.

* I Storbritannien finns tre kyrkor: Church of England (anglikansk), Church of Scotland (presbyteriansk) och Church of Wales. Dessutom finns många stora och viktiga frikyrkosamfund. Den religiösa konflikten var huvudsakligen inom det protestantiska lägret. Det fanns en partipolitisk koppling mellan de religiösa konformisterna och de som sympatiserade med Tories och mellan icke-konformister och liberaler i 1800-talets Storbritannien. 7 procent av invånarna beräknas idag vara katoliker. Läs om den religiösa skiljelinjen i brittisk politik i t.ex. Wald 1983.

Båda regionerna har partier från 1920-talet – Scottish National Party och Plaid Cymru, båda med mandat i underhuset.

Wales var länge en katolsk bastion och motståndet mot reformationen

besegrades inte förrän långt in på 1700-talet. Under 1850-talet bildades många frikyrkor i Wales i samband med en religiös renässans. De nya kyrkorna ogillades starkt av London och många walesare tvingades emigrera. Den nationalistiska väckelsen inleddes i samband med industrialismen då Wales präglades av ett starkt kulturellt uppvaknande. År 1866 bildades Cymru Fudd, ett parti som krävde en egen walesisk regering. Partiet gick dock relativt snart upp i det nationella liberala partiet. *Plaid Cymru* bildades 1925 av författaren Saunders Lewis och hade då det walesiska språket, kulturen, politiskt självstyre, katolicism och pacifism på sitt program. Partiet var konservativt inledningsvis men kom på 1960-talet att ägna sig åt mer okonventionella kampmetoder och blev allt mer vänsterinriktat. Under 60-talet fanns även en extremistisk vänsterrörelse – Mebion Glyndwry. Dess koppling till Plaid Cymru är fortfarande oklar. Walesiska har den äldsta litteraturen av något talat språk i Europa. Idag talas språket av ca 20 procent. Officiellt är Wales tvåspråkigt sedan 1973.⁶⁹

Skottland hade länge en mer radikal kyrka, en blandning mellan kalvinistisk teologi och ett presbyterianskt organisationssystem. Jämfört med övriga Storbritannien finns det också en mycket stor andel katoliker i Skottland (1 på 5 mot 1 på 10).⁷⁰ Det skotska rättssystemet skiljer sig från det övriga brittiska. Det tillkom på 1400-talet och är starkt influerat av den romerska rättstraditionen. Endast 1 procent av skottarna talar den skotska gaeliskan till vardags och den största andelen av dessa bor på de skotska öarna. Den skotska nationalismen fick sin moderna utformning på 1920-talet. Den skotska industrin gick under denna tid mycket dåligt och arbetslösheten, fattigdomen och sjukdomar var utbredda bland den skotska befolkningen. *Det skotska nationalistpartiet, SNP*, bildades 1934 men hade inledningsvis svårt att attrahera väljarna, som föredrog Labourpartiet. Först 1966 kom SNP in i parlamentet. Partiet hade ett stort uppsving 1973–74 i samband med oljefyndigheterna utanför den skotska kusten.

I *Cornwall*, South West har flera försök gjorts att återupprätta det cornwallska språket, "cornish", med mycket begränsad framgång. Idag kan mellan 50 och 100 personer hålla en konversation på cornish.⁷¹ Den cornwallska rörelsen är främst av kulturell karaktär men det finns ett mycket litet parti, *Meybon Kernov*, som kräver ökat inflytande för Cornwall.

69 Se t.ex. Andersson, H 1994:10ff.

70 Fernandez-Armesto 1994:40.

71 Contact Bulletin of European bureau for lesser used languages.

Irland införlivades i en union med England 1801. Vid delningen 1921 blev sex grevskap i Ulster kvar under brittisk kontroll. Konflikten på *Nordirland* är gammal men fick sin nutida utformning på 1960-talet då katolikernas krav på en återförening med republiken Irland väckte starka protester från protestanterna. 1972 upplöstes det autonoma parlamentet och Nordirland styrs idag via direktstyre från London. På Nordirland bor cirka 40 procent katoliker och 60 procent protestanter. Denna skillnad har resulterat i ett av Västeuropas mest instabila områden. Hela partisystemet präglas av konflikten med Storbritannien. Idag talar ingen iriska på Nordirland men det finns en TV- och radiokanal på språket. Partiet Sinn Fein (= vi själva) bildades 1905. Målet var då som nu ett enat Irland fritt från brittiskt inflytande. De katolska partierna är *SDLP* och *Sinn Fein* och protestanternas intressen försvaras av bl.a. *Ulster Unionists* och *Democratic Unionist Party*.

Politisk kontakt med centrum

Storbritannien är ett starkt centraliserat land med speciell status för Skottland, Wales och Nordirland. Dessa tre har garanterad representation i underhuset, 72 platser för Skottland, 38 för Wales och 17 för Nordirland (av totalt 651). England är indelat i 38 grevskap/counties, Wales i åtta och Skottland i nio regioner, med uppgift att bedriva utbildning och ansvara för övergripande planering. I september 1997 röstade skottar och walesare för ett förslag innebärande utökat självstyre. I Skottland röstade 74,4 procent av invånarna ja till att år 2000 bilda ett folkvalt parlament med ansvar för hälsa, utbildning, transporter, turism, jordbruk, kultur etc. Parlamentet får också beskattningsrätt. I Wales röstade en mycket knapp majoritet (50,3 procent) för ett förslag som innebär att en folkvald församling inrättas med ansvar för hälsa, sjukvård och skola. De övriga så kallade standardregionerna har ingen annan funktion än administrativ.

Det brittiska partisystemet är starkt dualistiskt med Labour och Conservatives som dominerande partier. Valsystemet, med majoritetsval i enmansvalkretsar, försvårar för små partier att få representation. Under 1970-talet fanns ett starkt missnöje i Storbritannien med de två etablerade partierna. Under denna period kunde såväl det skotska SNP som det walesiska Plaid Cymru nå stora framgångar regionalt, bland annat genom att använda sig av det starka motståndet som fanns efter Storbritanniens anslutning till dåvarande EG.

Ekonomisk situation

De regionala nivåerna har en mycket begränsad beskattningsbefogenhet. Counties och regioner får statsbidrag men kan också ta ut en liten regional skatt, s.k. polltax. Det nya skotska parlamentet kommer att få rätt att ta ut skatt. Ekonomin är, liksom politiken, koncentrerad till London. Som tabellen anger finns det stora ekonomiska skillnader mellan centrum – South East – och de övriga regionerna i landet. Nordirland och Wales har den lägsta BNP/invånare och det är också här arbetslösheten är som högst, 11,3 procent mot genomsnittet på 8,3. Både Wales och Skottland har lägre arbetslöshet än det nationella genomsnittet.⁷² Wales, vars näringsstruktur bygger på jordbruk, kolgruvor och annan tung industri, betraktades under 80-talet som en krisregion. Under 90-talet gjorde dock regionen en stor uppryckning, fick ner arbetslösheten, diversifierade ekonomin, ökade tillväxten och fick ett stort antal utländska investeringar. Wales ingår numera i den europeiska lobbyorganisationen Europas fyra motorer tillsammans med Baden-Württemberg, Rhône-Alpes, Lombardiet och Katalonien.⁷³

Tyskland⁷⁴

Redan under 1300-talet fanns ett nätverk av tysktalande stater som sträckte sig mellan Flandern, Pommern, Östersjön och Genua. Wienkongressen upprättade det tyska förbundet som då bestod av 30 furstestater och fyra fristäder. Enandeprocessen avslutades formellt 1871 i och med att kejsardömet Tyskland bildades. Förbundsrepubliken Tyskland bildades genom en sammanslagning av de brittiska, amerikanska och franska ockupationszonerna 1949. Den sovjetiska ockupationszonen blev ett par månader senare Tyska Demokratiska Republiken. Efter nära femtio års delning enades Väst- och Östtyskland 1990 och består nu av 16 länder, eller delstater.

⁷² Unemployment in the regions. Rapid reports 1997-3.

⁷³ Cooke, Price, Morgan 1995.

⁷⁴ Nedanstående bygger om inte annat anges på Tägil 1992, Fernández-Armesto 1994, von Friesen 1994, Halvarsson/Demker 1994 och Marsh 1995.

Motkultur

De olika tyska furstendömena har sedan medeltiden varit förenade av sitt gemensamma språk men många skillnader lever kvar, framför allt i tre delstater: Baden-Württemberg, Bayern och Schleswig-Holstein. De religiösa skillnaderna går tillbaka till reformationen.

Bayern är Tysklands största delstat. Bismarcks kulturkamp mot katolicismen resulterade i en stark motreaktion i Bayern. Katolicismen blev inte bara en religion utan en identitet som tillsammans med kunskaper i det bayerska språket kännetecknar en bajrare. Bayern styrs av CSU som ofta högljutt motsätter sig federala initiativ. Det är dock tveksamt om vi kan kalla CSU ett regionalt parti eftersom de inte gör anspråk på några särskilda krav för just Bayern. Man kan se CSU som ett systerparti till det regerande CDU, Kohls kristdemokrater. Dessutom försöker nu CSU att etablera sig i det forna Östtyskland, hittills utan större framgång. Jämte CSU fanns även det lilla Bayernpartei som dock inte haft representation i förbundsdagen sedan 1953.

Baden-Württemberg kallas för Europas Kalifornien och är Tysklands mest dynamiska region. Regionen har en mycket kapitalintensiv industri som är starkt exportinriktad – hela 10 procent av EU:s totala kapitalvaruexport kommer från regionen. I området talas schwabiska, en mycket specifik dialekt som till och med nordtyskarna har svårt att förstå. Württemberg-regionen har en lång tradition av självstyre och den medeltida schwabiska ligan stod för en mycket tidig federalism i denna region som var Tysklands viktigaste och mest livaktiga protestantiska fäste. Först när Baden gick ihop med Württemberg kom också katolicismen in i delstaten.

Schleswig-Holstein är ett område som genom historien tillhört både Tyskland och Danmark. I regionen finns en dansktalande minoritet på cirka 8 000 och även ca 10 000 friser. Området har tillhört både Tyskland och Danmark till följd av erövringar och fredsförhandlingar. I regionen finns ett litet parti som företräder de dansktalandes intressen, *Südschleswigsche Wählerverband*. Partiet har två mandat i delstatsparlamentet.

I *Sachsen* och *Brandenburg* ligger ett område som kallas *Lausitz* och som tidigare tillhört Polen. Där bor det ca 100 000 sorber som talar sorbiska. Sorberna försöker på olika sätt göra de två delstaterna de lever i uppmärksamma på deras situation som utsatt minoritet, men de har inga organiserade politiska krav.⁷⁵

I östra Tyskland har Partei des Demokratischen Sozialismus, PDS eta-

75 Karlsson 1994b:21 ff.

Tabell 2.12. Regionerna i Tyskland.

1. Motkultur			2. Pol. kontakt		3. Ekonomi		Parti
Region	Språk	Religion	Regional arena	Val-system	Ekonomi EU=100	Ekonomi P-C	Regionalt parti
Tyskland	Tyska	Protest./ katolsk*	Federation, Bundesrat	Maj +Prop	126	–	Ett, litet
Berlin	Tyska	E.A	Delstats-parlament	Blandat	117	+0	Nej
Bayern	Tyska	Majoritet katoliker	Delstatsparl	Blandat	146	+29	Nej (CSU)
Schleswig-Holstein	Tyska, danska, frisiska	E.A	Delstatsparl	Blandat	120	+3	SSW
Hamburg	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	221	+104	Nej
Baden-Württemberg	Tyska	Majoritet protestanter	Delstatsparl	Blandat	149	+32	Nej
Bremen	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	180	+63	Nej
Hessen	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	174	+57	Nej
Sachsen	Tyska, sorbiska	E.A	Delstatsparl	Blandat	63	–54	Nej
Nord Rhein-Westfalen	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	131	+14	Nej
Rheinland-Pfalz	Tyska	Majoritet katoliker	Delstatsparl	Blandat	117	+0	Nej
Saarland	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	125	+8	Nej
Brandenburg	Tyska, sorbiska	E.A	Delstatsparl	Blandat	67	–50	Nej
Mecklenburg-Vorpommern	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	60	–57	Nej
Niedersachsen	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	120	+3	Nej
Thüringen	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	61	–56	Nej
Sachsen-Anhalt	Tyska	E.A	Delstatsparl	Blandat	63	–54	Nej

Förkortningar: E.A=Ej avvikande, SSW=Stidschleswigsche Wählerverband.

* 35 procent av de tyska medborgarna är medlemmar i den protestantiska kyrkan och 7 procent i den katolska.

Resterande uppger sig inte vara anslutna.

Källa: Europa World Yearbook 1994:1241.

blerat sig. Det kan ses som en slags reformkommunistiskt parti, efterföljare till Erich Honeckers statsbärande parti. Partiet är starkt i de östra delstaterna och har etablerat sig som en slags tredje kraft med sina 30 mandat i Förbundsdagen. Partiet fick drygt 4 procent nationellt men över 20 procent i av de östtyska rösterna och blev därmed det tredje största partiet där.⁷⁶ PDS:s retorik är mycket ekonomisk och riktar kritik mot att det forna Östtyskland har det så mycket sämre än de övriga delstaterna. PDS skulle kunna utvecklas mot ett östtyskt regionalt parti i framtiden, kanske som ett slags tyskt Lega Nord.

Politisk kontakt med centrum

Sedan enandet 1990 består Tyskland av 16 länder, 16 000 kommuner och cirka 300 Kreise, överkommuner. Valsystemet är en kombination av majoritets- och proportionella val med en småpartispar på 5 procent eller minst tre mandat i enmansvalkretsar. Varje förbundsland har ett antal fasta mandat i överhuset – Bundesrat. Bundesrat, eller Förbundsrådet, har absolut veto i frågor som direkt berör delstaterna. Partisystemet i Tyskland är vad Sartori kallar bipolärt⁷⁷ med två dominerande partier (CDU och SPD) och ett antal små. Mellan dem finns det lilla liberala FDP som ingått som ständig koalitionspartner när något av de stora partierna bildat regering. Ytterligare ett parti som finns representerat i den tyska förbundsdagen är De Gröna. Efter krigsslutet när Tyskland var delat i fyra olika ockupationszoner, var det osäkert hur landet framgent skulle organiseras. Partierna kom därför inledningsvis att koncentrera sig regionalt. En kvarleva från denna tid var t.ex. Bayernpartei. Trots att det finns starka regionala skillnader i Tyskland är det endast i Bayern och i Schleswig-Holstein som dessa har fått någon politisk genomslagskraft.

De olika delstaterna har mycket stor kompetens med egna parlament och regeringar. Endast valutapolitik, utrikes- och försvarspolitik, tele, post och civilflyg samt vissa skatter ligger under federalt ansvar. Varje delstat har en egen författning.

Ekonomisk situation

Delstaterna har befogenhet att ta upp skatt, något som regleras av författningen. Såväl moms, inkomstskatt, löneskatt som bolagsskatt delas

⁷⁶ Se t.ex. von Frisen 1994 och Marsh 1995:217.

⁷⁷ Sartori 1976.

mellan federal och delstatsnivå. Delstaterna har ensamrätt på att driva in den ekonomiskt viktiga fordonsskatten.⁷⁸

Centrum har skiftat under de senaste åren från Bonn till Berlin. Bonn ligger i delstaten Nord Rhein-Westfalen som har något högre BNP än Berlin. Med tanke på att Berlin har haft höga kostnader i samband med återföreningen, och att staten nyligen blivit landets politiska centrum är det inte konstigt att så många delstater har högre BNP än Berlin. Landets stora ekonomiska centrum ligger dock i Hamburg.

Det finns idag, fem år efter återföreningen, stora skillnader mellan det gamla Öst- och Västtyskland. De östtyska delstaterna ligger långt efter ekonomiskt och arbetslösheten är också högre här.

Slutsatser

Låt oss nu försöka summera upp den bild som framträder ur de ovanstående tabellerna. Vi kan konstatera att de tolv länderna kan delas upp i tre huvudkategorier. I den första finner vi länder utan regionala partier. Här ingår Portugal, Irland och Luxemburg. I dessa länder saknas dessutom en regional arena. De regioner som finns är skapade av statistiska och planeringsmässiga skäl. I den andra kategorin finns länder med enstaka små regionala partier i områden med en gammal språkminoritet, ofta i gränsområden som varit utsatta för gränstvister i samband med t.ex. erövringar eller efter fredsförhandlingar. Grekland,⁷⁹ Danmark, Nederländerna, Tyskland och Frankrike inräknas här. I Frankrike finns ett stort antal mycket små regionala partier men endast de i Bretagne och Korsika kan sägas vara relevanta i Sartoris bemärkelse. Slutligen har vi den tredje kategorin, länder med flera regionala partier av olika storlekar. Under denna kategori faller Storbritannien, Belgien, Italien och Spanien. I Storbritannien finns en begränsad men växande regional arena. I Belgien är hela partisystemet regionalt som en konsekvens av landets språkliga uppdelning. I Spanien och Italien finns av historiska skäl flera språkminoriteter och därmed också flera regionala partier. I Tyskland, Spanien, Italien och Belgien är de konstitutionella möjligheterna för att regionala partier ska kunna verka de mest utvecklade. Totalt finns i de undersökta länderna 34 relevanta regio-

⁷⁸ Europaperspektiv 1993:13.

⁷⁹ I Grekland finns minst två små partier som företräder turkarna. Det har dock varit mycket svårt att få några uppgifter om dessa partier.

Tabell 2.13. Mobiliseringskriteriernas betydelse för uppkomst av regionalt parti. Totalt antal regioner 134 stycken. Procent och antal inom parentes.

Mobiliseringskriterier	Regioner med /utan ... (antal)	Andel regioner med regionalt parti. Procent (antal)	Procentdifferens
Motkultur	Särskiljande språk (42)	52 (22)	+39
	Ej särskilj. språk (92)	13 (12)	
	Särskiljande religion	62 (8)	+41
	Ej särskiljande religion	21 (25)	
Politisk kontakt med centrum	Regional arena (109)	30 (33)	+30
	Ej regional arena (25)	0 (0)	
	Proportionellt valsysteem (65)	25 (16)	0
	Ej prop. valsysteem (69)	25 (17)	
	Majoritetsval (33)	18 (6)	– 9
	Ej majoritetsval (101)	27 (27)	
	Blandat valsysteem (36)	28 (10)	+ 5
	Ej blandat (98)	23 (23)	
Ekonomisk ställning	Stark ekonomi (32)	29 (7)	+ 2
	Utan stark ekonomi (94)	27 (25)	
	Svag ekonomi (26)	29 (7)	– 1
	Utan svag ekonomi (100)	30 (27)	
	Medelekonomi (68)	26 (18)	– 3
	Utan medelekonomi (58)	29 (16)	

Kommentar: Tabellen läses på följande sätt. Av regioner med särskiljande språk finns regionala partier i 52 procent av fallen. Av regioner utan särskiljande språk finns regionala partier i 13 procent av fallen. Det ger en procentdifferens på 39.

Procentdifferensen visar den bivarata effekten för regional partibildning, dvs. varför vissa regioner har regionala partier och inte andra. Totalt antal regioner under ekonomisk ställning är 126 eftersom det saknas uppgifter från Irland. Även Luxemburg utgår.

nala partier som har representation i 33 regioner. I vissa regioner finns flera regionala partier och en del partier kandiderar i flera regioner.

Tabell 2.13 och 2.14 sammanfattar mobiliseringskriteriernas betydelse för regionala partiets uppkomst och procentandel av mobiliseringskriterier i de regioner som har regionala partier. Den första tabellen visar förekomst av regionalt parti i de regioner där mobiliseringskriteriet är uppfyllt. Pro-

Tabell 2.14. Mobiliseringskriteriernas förekomst i de regioner som har/inte har regionala partier. Procent.

Mobiliseringskriterier		Har regionala partier (N=33)	Har inte regionala partier (N=101)	Procent-differens
Motkultur	Språk	67 % (22)	20 % (20)	+47
	Religion	24 % (8)	5 % (5)	+19
Politisk kontakt med centrum	Regional arena	100 % (33)	76 % (76)	+24
	Proportionellt valsystem	48 % (16)	49 % (49)	– 1
	Majoritets-valsystem	18 % (6)	27 % (27)	– 9
	Blandat valsystem	27 % (9)	26 % (26)	+ 1
Ekonomisk ställning *	Stark ekonomi	31 % (10)	24 % (22)	+ 7
	Svag ekonomi	24 % (8)	19 % (18)	+ 5
	Medelekonomi	45 % (15)	57 % (53)	–12

* Här ingår ej Luxemburg och de irländska regionerna.

Kommentar: Tabellen läses på följande sätt: Av de regioner som har regionala partier har 67 procent ett eget språk. Av de regioner som saknar partier har 20 procent ett särskiljande språk. Det utgör en procentdifferens på 47 procent.

centdifferensen kan ses som ett sambandsmått som visar skillnaden mellan regioner med särskiljande språk som har ett regionalt parti och regioner utan språk med ett regionalt parti. Jag har skapat dikotomier för de olika mobiliseringskriterierna. Med stark ekonomi avses en regional BNP som är högre än Centrums, med svag avses en BNP som tillhör den lägsta eller näst lägsta i landet. Däremellan räknas regionerna in under kategorin ”medelekonomi”.

Ett annat sätt att illustrera sambandet mellan mobiliseringskriterierna och regionala partier är att fokusera på de regioner som har respektive saknar regionala partier. De två tabellerna mäter egentligen samma sak fast på lite olika sätt. Medan *tabell 2.13* visar den bivarata effekten av mobiliseringskriteriernas betydelse för regional partibildning, är *tabell 2.14* en ren deskription av regioner med regionala partier.

Stark koncentration av motkultur

Vad beträffar den organiserade motkulturen kan vi konstatera att *språket* är en nyckelfaktor vad gäller partibildningen. *Tabell 2.13* visar att i 52 procent av regionerna med ett särskiljande språk finns relevanta regionala partier.⁸⁰ Omvänt finns i regioner utan särskiljande språk partier i bara 13 procent av fallen (*tabell 2.14*). Procentdifferensen på 39 procent tyder på ett klart samband mellan språk och parti. Sambandet bekräftas av *tabell 2.14* som visar att 67 procent av de regioner som har regionala partier också har ett särskiljande språk. Här visar procentdifferensen på 47 enheter.

Undantagen från det visade mönstret är t.ex. de syditalienska provinserna med albanska och grekiska minoriteter. De har inga partier alls om vi utgår från de regionala definitioner som här gjorts. Också i Frankrike finns många språkminoriteter men de regionala politiska partierna är mycket små, nästan obefintliga. Detta kan bland annat förklaras med den franska, mycket medvetna, strategin mot regionala rörelser. I Luxemburg, Portugal och Grekland finns inga regionala partier. I Portugals fall kan det förklaras med landets historiska homogenitet, det finns inga andra språk än portugisiska. I Luxemburg talas visserligen flera språk men landet har byggt in flerspråkigheten i sin struktur. I Grekland är minoritetsfrågan mycket känslig och trots internationella påtryckningar har regimen vägrat erkänna att problemet överhuvudtaget existerar.

I de regioner där det har varit möjligt att urskilja *religion* som ett specifikt särskiljande drag *finns det regionala partier i 62 procent av regionerna*. Den tidiga nationalismen i Baskien, Bretagne och Flandern hade försvaret av den katolska kyrkan och traditionella värden på sina program, utöver de mer specifika politiska kraven. Rörelserna kan sägas ha varit dels en reaktion på moderniseringen, dels ett motstånd mot sekulariseringen. I alla tre regionerna ovan var den katolska kyrkan mycket stark. Det tycks som om skiljelinjen kyrka–stat och centrum–periferi till vissa delar överensstämmer, men det viktigt att observera att det rör sig om ett mycket litet urval på tretton regioner. Dessutom saknas i många regioner uppgifter om regional specifik religion eller grad av religiositet.

80 Räknar vi in även de partier som är för små för att här betraktas som relevanta så finner vi att det finns regionala partier i 76 procent av regionerna med särskiljande språk.

Politisk kontakt med centrum

Organisationen för periferins kontakt med centrum varierar mellan de olika länderna. *Av de regioner som har regionala partier har 100 procent – samtliga – någon form av regional arena (även om det är avsevärda skillnader i kompetens), men endast 30 procent av de regioner som har regional representation har också partier.* I federala länder som Tyskland och Belgien har varje region/förbundsstat garanterad representation i den nationella senaten eller andra kammaren samt egna regionala parlament med konstitutionellt garanterade befogenheter. I Tyskland har möjligheten till representation inte föranlett regionala partier att bildas; i hela landet finns bara det lilla Schleswigförbundet i norr. Övriga regioner verkar anse sig få sina intressen tillgodosedda genom den existerande representationen. Tyskland är också ett språkligt sett homogent land.

Två av länderna, Spanien och Italien, har ett system med regional självständighet som kan sägas närma sig det federala, även om de konstitutionellt sett är enhetsstater. I ett flertal norditalienska och spanska regioner har partier bildats trots att det egentligen inte finns något eget språk eller religion som skiljer sig från spanskan eller italienskan. I Spaniens fall kan partiernas existens delvis förklaras med den konstitution som trädde i kraft efter Francos död. Genom dess starka decentraliserande drag uppmanade den till autonoma rörelser då den slår fast att de regioner som så önskar så småningom har möjlighet att ansöka om utökade befogenheter.⁸¹ I Italien kandiderar Lega Nord i nio norditalienska regioner som visserligen har olika dialekter, men inget eget gemensamt språk som förenar dem. I flera regioner i Spanien och Italien är språk således inte en faktor som spelar roll i partibildningen. Ett antal specifikt nationella faktorer och själva möjligheten att bilda ett parti, genom konstitutionellt inbyggda kontakter, har i stället varit avgörande. Mer om Spanien och Italien kommer i kapitlet fem och sex.

Även Storbritannien har garanterad representation för Skottland, Wales och Nordirland i sitt underhus. I samtliga dessa regioner finns också partier.

Ett proportionellt valsystem verkar underlätta uppkomsten av regionala partier, men kan inte förklara den. Av de regioner som har regionala partier har 48 procent proportionella val, 18 procent majoritetsval och 27 procent har ett blandat valsystem. Vad det gäller uppkomsten av partierna så är dock skillnaden mellan valsystemen mycket liten. *I regioner med majori-*

81 Spaniens författning 1984.

tetsval finns regionala partier i 18 procent av fallen, med proportionella i 25 procent och med ett blandat system i 28 procent av fallen. Det är Italien och dess valsystem (som ändrades 1994 från att vara proportionellt till att bestå av 25 procent proportionalitet och 75 procent majoritetsval) som förklarar den höga siffran för blandat valsystem. Det finns dock regionala partier även i länder med majoritetsval, t.ex. i Frankrike och Storbritannien. Valsystemets utformning kommer att diskuteras mer ingående i avsnittet om framgångsrika partier.

Ekonomisk situation

Lipset och Rokkan menade att ekonomiskt oberoende var en förutsättning för att regionala politiska rörelser skulle uppstå. Det skulle innebära att det i de rikare regionerna, de som är mindre beroende av centrum för ekonomiska transfereringar etc., skulle finnas större förutsättningar för perifer mobilisering än i de fattigare. Det stämmer inte med mina resultat. Dock verkar det som om ekonomisk avvikelse från centrum (högre BNP eller mycket lägre) har ett svagt samband med partibildning. Det finns ett visst samband mellan de fattigaste eller näst fattigaste (i BNP räknat) regionerna och förekomst av regionalt parti. Detta är fallet för Friesland, Nordirland, Valloniet, Sönderjylland, Korsika, Andalusien, Galicien. Andra regioner med i nationella mått mätt mycket låg BNP är t.ex. Bretagne och Sardinien. Men även i de rikaste regionerna finns ett antal regionala partier. *Av de regioner som har lägst BNP finns regionala partier i 29 procent av fallen och bland de med högre eller lika hög BNP som centrum i lika många, dvs. 29 procent av fallen.* De återstående partierna finns i regioner som har förhållandevis svag ekonomi i jämförelse med centrum.

Varför uppstår regionala partier?

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att två faktorer – språk och regional arena – är av mycket stor betydelse för att regionala partier ska uppstå i de ovan presenterade regionerna. Ett avvikande språk är ofta en tillräcklig faktor för att regionala partier ska uppkomma. Två tredjedelar, 67 procent av de regionala partierna, finns i en region med ett språk som avviker från centrum. Skulle även de små partierna, de som här har definierats bort som icke-relevanta, inräknas, blir språkets betydelse ännu tydligare. Undantagen är som nämnts de franska minoriteterna samt den albanska minoriteten i Italien och de makedonska, turkiska och bulgariska minoriteterna i

Grekland. Förekomsten av en historisk självständighet har också stor betydelse, det visar genomgången av de tolv länderna och deras regioner. I de fall där det går att belägga en historisk självständighet och den överensstämmer med dagens regionala indelning finns det i stor utsträckning regionala partier.

Det är också tydligt att förekomsten av någon form av regional arena är viktig. Det tycks vara ett nödvändigt villkor för partibildning. Inget regionalt parti har bildats i länder där en sådan saknas. Kanske kan man se förekomst av regional arena som ett sätt att tillåta regionala rörelser eller regionala politiska uttryck av olika slag att finnas i viss utsträckning. Det bevisar förstås inte att det skulle uppstå regionala partier i de länder som saknar regional arena om en sådan uppkom.

Det är svårt att belägga något entydigt samband mellan ekonomi och partibildning. Det är lika vanligt med partier i ekonomiskt oberoende som beroende regioner, om vi bara mäter i BNP-termer.

Spanien och Italien skiljer sig från det ovan skissade mönstret på så sätt att Lega Nord finns i flera (rika) regioner i Norditalien trots att det i dessa regioner inte talas något annat än italienska. Även i Spanien, på t.ex. Kanarieöarna och i Aragonien, Rioja och Cantabrien finns regionala partier men regionerna har inget skiljaktigt språk. I Spaniens fall kan förklaringen till partibildning sökas i historien. I Italien utgör Lega Nord ett specialfall i flera avseenden och partiet kommer att djupare studeras i fallstudien.

Om vi relaterar de ovanstående resultaten till Lipsets och Rokkans mobiliseringskriterier kan vi konstatera att det inte är nödvändigt att alla tre infaller samtidigt för att partier ska uppstå. En koncentration av motkultur, framför allt språk, är i de flesta fall ett fullt tillräckligt kriterium för partibildning. Även religion, eller en dominans av en avvikande religion, är en viktig faktor för partibildning, men endast i kombination med andra faktorer, t.ex. språk.

Lipset och Rokkans andra kriterium om isolering eller kontakt definierades här som politiska kontakter. En sådan tolkning visade sig vara fruktbar. Jag har kunnat slå fast att konstitutionella möjligheter till regional partibildning, någon slags garanterad regional arena, i vissa fall är ett tillräckligt skäl för partibildning. I dessa regioner är varken språk, religion eller ekonomi av avgörande betydelse.

Vad beträffar det sista kriteriet om ekonomiskt oberoende och dess betydelse för politisk mobilisering så har jag här visat att Lipset och Rokkan har fel i att så ensidigt betona oberoendet. Ekonomiskt beroende

är en lika viktig orsak till partibildning. Regioner med en ekonomi som skiljer sig från centrums, i så väl positiv som negativ riktning, har en större partibildningsbenägenhet än mer ”normala” regioner, särskilt om det finns ett skiljaktigt språk.

Det har visat sig att begreppen centrum och periferi är användbara även idag, åtminstone i politiskt hänseende. Samtliga partier som vi har funnit har uppstått i ländernas *politiska periferier* (dvs. icke-centrum) med undantag av Front Démocratique Francophone som är aktiv i Bryssel. En viktig förändring sedan Lipset och Rokkans tid är dock att en del av de regionala partierna verkar i de regioner som är ”rikast” i landet, t.ex. Balearerna och Lombardiet.

3. *Regionala partier*

Partierna i val

I föregående kapitel framkommer att det – utifrån min definition – finns ett drygt 30-tal regionala partier i nio av de tolv undersökta länderna. Vi har kunnat konstatera att partierna företrädesvis uppstår i regioner med ett eget språk och att de möjligheter som periferin har till konstitutionellt reglerade kontakter med centrum har stor betydelse. Tillgången till en regional arena underlättar för partibildning i vissa fall, trots att det varken finns ett språk eller en ekonomi som särskiljer sig från övriga regioner. Detta gäller särskilt Spanien, något som kan förklaras med landets historia av misslyckade integrationsprojekt. De olika regionerna har egentligen aldrig utgjort någon nationalstat, starka regionala identiteter har levt kvar. Den spanska författningen lämnar också visst utrymme för utökad autonomi för de regioner som önskar så. Det visade sig också i kapitel två att det i regioner med partier fanns en överrepresentation av religiös avvikelse, ofta i form av en dominerande katolicism. Den faktorn är dock svår att mäta på grund av otillräckliga data. Ekonomisk styrka hos periferin har ett visst samband med partibildning, det finns en överrepresentation av regionala partier i regioner med en stark respektive svag ekonomi.

Nästa steg i undersökningen handlar om partiernas agerande och vad som krävs för att de ska bli framgångsrika. Jag har tidigare resonerat kring begreppet framgång och fastslagit att det kan mätas på olika sätt. I denna del av undersökningen är valframgång dock det som kommer att fokuseras och förklaras. Framgång på väljararenan kan för regionala, i likhet med andra partier, nås på regional, nationell och europeisk nivå. Valresultaten från de senaste valen kommer att undersökas och redovisas i *tabell 3.1*. I tabellen redovisas resultat från de två, i vissa fall tre, senaste valen för att kunna se om partiernas valresultat har ökat, minskat eller ligger i princip oförändrat. Valresultatet anges i procent förutom EU-valet som anges i antal mandat. De olika EU-länderna har olika system för att beräkna

representation till parlamentet. I många medlemsländer är t.ex. hela landet en valkrets. Ett procenttal kan därför vara missvisande. Tabellen redovisar valresultaten för de två senaste valen, 1989 och 1994.

Efter den statistiska genomgången kommer partierna att presenteras mer utförligt efter en indelning gruppvis. Indelningen är gjord utifrån partiernas respektive regionala väljarstöd. Grupperna består av *stora partier*, de över 15 procent, *mellanstora partier* mellan 5 och 15 procent och *små partier*, med ett valresultat under 5 procent. Som väljarmässigt framgångsrika partier räknas de stora partierna samt de mellanstora som ökar sitt väljarstöd mellan valen.¹

Ovanstående genomgång av partiernas väljarstöd visar, helt naturligt, såväl framgång som motgång och stabilitet. Bland de partier som ökat väljarmässigt hittar vi t.ex. det flamländska Vlaams Blok och Lega Nord. Noterbara framgångar finner vi också hos de korsikanska nationalisterna, det katalanska ERC, det baskiska PNV, Sinn Fein, Front Démocratique Bretonne, de spanska partierna PSM (Mallorcasocialisterna), BNG (Galicien) och PRC (Cantabrien.) De senare har fördubblat sina röster sedan valet 1991.

Bland de regionala partierna finns en grupp större partier som får över 15 procent, i vissa fall upp till 30 procent av rösterna i de regionala valen. Dit räknas det katalanska CiU, det sydtiroliska SVP, Union Valdôtaine, det baskiska nationalistpartiet PNV, den kanariska koalitionen CC, det nordirländska Ulster Unionists och det skotska nationalistpartiet SNP. I det senaste nationella valet i Storbritannien ökade SNP sina mandat i Westminster från tre till sex. Till de stora partierna räknas också UPCA från Cantabrien, trots att väljarstödet halverats mellan de två senaste valen, samt det baskiska Herri Batasuna, som också gått något tillbaka. Det nordirländska partiet Sinn Fein har gått framåt de senaste åren, liksom Social Democratic and Labour Party som också verkar på Nordirland.

Bland de mellanstora partierna finner vi ett antal spanska partier samt de flamländska Vlaams Blok och Volksunie, det första på uppgång, det senare

¹ Valresultat för tabell 3.1 är hämtade ur Fitzmaurice 1992 och Downs 1996 (Belgien), Statistischer Vergleich der Amt und Kommunalwahlen von 1970–1993, Schleswigsche Partei (Danmark), The UDB at elections, UDB, Nantes (Frankrike), Italian Politics vol. 9–11 (Italien), El Pais 30-05-95, La Vanguardia 30-05-96, Malmström 1992, Montabes 1994, Llera Ramo 1993, och <http://www.Docuwebca/SiSpain/english/politics/election/index/html> (Spanien), SNP Research Bulletin 1994, Plaid Cymru at the elections 1994 (Storbritannien) och Die Wahl zum Schleswig-Holstein, Landdagen Schleswig-Holstein (Tyskland), samt Volkens et al. 1991, Watson 1990, European Parliament Elections 1994, de Winter 1994, Heidari/Berntzen 1995, Levy 1996.

Tabell 3.1. Regionala partier i Västeuropa. Valresultat de senaste valen samt förändring från de tre senaste valen. Regional, nationell och europeisk nivå.

LAND	PARTI	% REGIONALT	% NATIONELLT	EU-MANDAT
BELGIEN	Vlaams Blok	12,3 (1995), 10,4 (1993)	7,8 (1995), 6,6 (1991), 1,9 (1987)	2 mandat 1994, 1 1989
	Volksunie	9,0 (1995), 9,4 (1993), 11,7 (1988)	4,7 (1995), 5,9 (1991), 8,0 (1987)	1 mandat 1994, 1 1989
	Front Démocratique Francophone (i koal. med liberalerna)*	23,7 (1995), 9,4 (1993)	10,5 (1995), 1,5 (1991), 1,2 (1987)	3 mandat 1994, 2 1989 (med liberalerna)
DANMARK	Schleswigsche Partei	3,6 (1993), 3,8 (1989), 4,2 (1985)	–	–
FRANKRIKE	Union Démocratique Bretonne	–	2,1 (1993), 1,5 (1986) ^b	0 (1994), 1, 1989 ^c
	Cuncolta Naziunalista/ Corsica Nazione	18 (1993), 9 (1986)	–	–
ITALIEN	Lega Nord	11,8 (1995), 7,8 (1990) ^d	10,1 (1996), 8,4 (1994), 8,7 (1992) 0,5 (1987)	6 (1994), 2 mandat 1989
	Partito Sardo d'Azione	5,1 (1994), 12,4 (1989), 12 (1987)	–0,2 (1992) 0,4 (1987)	0 mandat 1994, 1 1989 ^c
	Südtirolischer Volkspartei	26 (1993), ^f 30,4 (1988)	1 koalition 1996, 0,6 (1994), 0,5 (1992)	1 mandat 1994, 1 1989
	Union Valdôtaine	37,2 (1994), 34,2 (1988)	–	–
NEDER-LÄNDERNA	Fryske Nasjonale Partij	6,4 (1995), 6,1 (1991), 4,5 (1987)	–	–
SPANIEN	Convergència i Unió	40,7 (1995), 46,7 (1992), 45,4 (1988)	4,6 (1996), 4,9 (1993), 5,0 (1989)	3 mandat 1994, 2 1989
	Esquerra Republicana de Catalunya	9,5 (1995), 8 (1992), 4,2 (1988)	0,7 (1996), 0,8 (1993)	0 mandat 1994, 1 1989 ^g
	Partido Andaluz	5,8 (1994), 10,9 (1990), 6,7 (1986)	0,5 (1996), 0,3 (1993), 1,0 (1989)	0 mandat 1994, 1 1989
	Partido Nacionalista Vasco	29,8 (1994), 28,5 (1990), 23,7 (1986)	1,3 (1996), 1,2 (1993), 1,2 (1989)	1 mandat 1994, ^h 0 mandat 1989
	Herri Batasuna ⁱ	16,3 (1995), 18,5 (1990) 17,5 (1986)	0,7 (1996), 0,9 (1993) 1,0 (1989)	–

Tabell 3.1. Regionala partier i Västeuropa. Forts.

LAND	PARTI	% REGIONALT	% NATIONELLT	EU-MANDAT
	Eusko Alkartasuna	10,3 (1995), 11,4 (1990) 15,8 (1986)	0,5 (1994), 0,6 (1993) 0,7 (1989)	–
	Bloque Nacionalista Gallego	25,7 (1997) 18,7 (1993), 8,0 (1989)	0,9 (1996)	–
	Partido Aragones	20,5(1995), 24,7 (1991)	0,6 (1993), 0,4 (1989)	–
	Unió Mallorquina	5,3 (1995), 2,5 (1991)	–	–
	Partido Socialista Mallorquin	2 (1995), 6,6 (1991)	–	–
	Coalicion Canaria	33 (1995), 37 (1991) ^j	0,9 (1996), 0,9 1993	1 mandat 1994, 1 1989 ^k
	Partiu Asturianista	3,2 (1995), 2,7 (1991)	–	–
	Partido Regionalista de Cantabria	14,6 (1995), 6,3 (1991)	–	–
	Union por el Progreso de Cantabria	16,6 (1995), 33,6 (1991)	–	–
	Union Valenciana	7,1 (1995), 10,5 (1991), 9,3 (1987)	0,5 (1996), 0,5 (1993), 0,7 (1989)	–
	Partido Riojano	6,7 (1995), 5,3 (1991), 6,3 (1987)	–	–
STOR-BRITANNIEN	Scottish National Party	26,7 (1994), 21,8 (1990)	2,0 (1997), 1,9 (1992), 1,3 (1987)	2 mandat 1994, 1 1989
	Plaid Cymru	8,9 (1994), 9,0 (1992)	0,5 (1997), 0,5 (1992), 0,4 (1987)	–
	Ulster Unionist Party*	32,7 (1997), 30,7 (1992)	0,8 (1997), 0,8 (1992), 1,2 (1987)	–
	Democratic Unionist Party*	13,6 (1997), 11,6 (1992)	0,3 (1997)–(1992)	1 mandat 1994, 1 1989
	SDLP*	24,1 (1997), 15 (1992), 21,1 (1987)	0,6 (1997), 0,5 (1992), 0,6 (1987)	1 mandat 1994, 1 1989
	Sinn Fein*	16,1 (1997), 10 (1992), 11,4 (1987)	0,4 (1997) – (1992)	1 mandat 1994, 1 1989
TYSKLAND	Stödschleswigsche Wählerverband	2,5 (1996), 1,9 (1994), 1,7 (1988)	–	–

* Avser resultaten på Nordirland i de nationella valen. SNP fick i de nationella valen 1997 22,1 procent av rösterna i Skottland och Plaid Cymru fick 9,9 procent i Wales.

a FDF kandiderade i 1995 års val i koalition med liberalerna. De tidigare siffrorna visar vad partiet fått på egen hand. I 1995 års regionala val fick partiet 23,7 procent i Vallonien och 35 i Brysselregionen.

b Siffrorna avser Bretagne. I Loire- Atlantiqueregionen, där partiet också kandiderar, erhöll UDB något lägre stöd 1,6 (1992) och 1,1 (1986).

c UDB erhöll i koalition med De Gröna ett mandat i EU-parlamentet 1989.

d Lega Nord kandiderar i nio regioner och fick i 1995 års regionala val mellan 0,2 och 26,7 procent och 1990 mellan 0,2 och 18,9. Siffrorna ovan anger genomsnittet i Norditalien.

e En federalistisk lista kandiderade 1989 med representanter från SVP, UV och PSD' Az.

f Denna siffra avser Trentoregionen som består av provinserna Bolzano och Trentino. I provinsvalet i Bolzano erhöll SVP drygt 80 procent av rösterna, vilket i princip motsvarar hela den tyska befolkningen. I de nationella valen i mars 1996 ingick SVP i vänster-centeralliansen Olivrådet som sedan bildade regering.

g I Europavalet 1989 kandiderade ERC, EA och ett galiciskt parti under namnet Coalicion Europea de los Pueblos. Alliansen fick ett mandat.

h PNV kandiderade till EU-parlamentet på en lista tillsammans med Coalicion Canaria. Alliansen, som kallade sig Coalicion Nacionalista fick två mandat, varav ett gick till PNV och ett till CC.

i Siffrorna avser HB och EA i Baskien. I Navarra fick Herri Batasuna 11,2 1991 och 9,3 1995. EA fick 5,5 1991 och 4,6 1995.

j Coalicion Canaria är en koalition av fem partier. I 1991 års val fick dessa partier tillsammans 37 procent, i det därpå följande valet kandiderade de under gemensamt namn.

k I Europavalet 1989 kandiderade CC tillsammans med några små baskiska partier, Mallorcasocialisterna och Union Valenciana under namnet Coalicion Izquierda de los Pueblos. Alliansen fick ett mandat.

på nedgång. Här återfinns också Plaid Cymru och det nordirländska unionistpartiet DUP. I kategorin småpartier finns ett antal gränspartier som de tysk-danska SP och SSW, Partiu Asturianista, Unió Mallorquina, det sardiska PSD' Az och UDB från Bretagne.

Tabell 3.2 ger en sammanställning av de regionala partierna, gruppvis placerade efter sitt väljarstöd.

Vilka partier blir framgångsrika?

Jag har tidigare berört flera faktorer som kan tänkas förklara valframgång, nämligen parlamentariskt agerande, valsystem, partiets mål för regionen, ideologi och eventuella myter. Det *parlamentariska agerandet* har nedan operationaliserats som ett parti som agerar som ett regeringsparti, koalitionsparti eller utpressningsparti. Ett regeringsparti ingår som namnet indikerar i den nuvarande regeringen regionalt (om en sådan finns) eller nationellt. Ett koalitionsparti är ett parti som söker att alliera sig med andra

Tabell 3.2. Sammanfattande tabell över regionala partier i Västeuropa. Stora, mellanstora och små partier.

Stora partier (>15%)	Mellanstora partier (5–15%)	Små partier (<5%)
Front Démocratique Francophone, Corsica Nazione/Cuncolta Naziunalista, Lega Nord, Südtirolischer Volkspartei, Union Valdôtaine, Convergència i Unió, Partido Nacional Vasco, Herri Batasuna, Bloque Nacionalista Gallego, Partido Aragonés, Coalicion Canaria, Union por el Progreso de Cantabria, Scottish National Party, Ulster Unionist Party, Social Democratic Labour Party, Sinn Fein	Vlaams Blok, Volksunie, Esquerra Republicana de Catalunya, Partido Socialista de Mallorca, Partido Riojano, Eusko Alkartasuna, Partido Regionalista de Cantabria, Plaid Cymru, Union Valenciana, Partido Andaluz, Democratic Unionist Party, Fryske Nasjonale Partij	Schleswigsche Partei, Union Démocratique Bretonne, Partito Sardo d' Azione, Unió Mallorquina, Südschleswigsche Wählerverband, Partiu Asturianista

”traditionella partier” för att kunna bli en potentiell regeringspartner i framtiden, eller i övrigt agerar på det sätt att det skulle kunna bli koalitionsfähiigt. Ett utpressningsparti, eller förhandlingsparti² slutligen, är ett parti som trots att det inte nödvändigtvis är stort och betydelsefullt ändå kan påverka de andra partiernas agerande på så sätt att de måste förhålla sig till det. Partiet kan därmed bli vågmästare. De olika kategorierna är självfallet överlappande, ett parti som sitter eller kan tänkas hamna i en regional regering kan vara både ett koalitionsparti och ett utpressarparti. Vissa utpressarpartier är dock inte aktuella som koalitionspartier, exempelvis de som anses stå allt för långt ut till vänster eller höger, separatister eller de som kan misstänkas vara knutna till en organisation som använder våld.

Även *valsystemets* utformning, dvs. förekomsten av proportionella eller majoritetsval, kommer här att undersökas då det visade sig i kapitel två att det var en variabel som kan ha viss betydelse för regionala partiers möjlighet att agera och därmed också att bli framgångsrika.

Ett partis politiska program är av stor betydelse för dess möjligheter att

² Sartori använder begreppet Blackmailing party.

appellera till väljarna. Den ideologiska hemvisten, målet för regionen och förekomsten av en myt har tidigare nämnts som tänkbara faktorer som kan locka väljare och därmed förklara ett partis eventuella framgång. Med *ideologisk hemvist* avses partiets egna placering på vänster–högerskalan, om en sådan är urskiljbar. Ideologin söks i partiprogrammen och den beteckning partierna själva ger sig (eller om en ideologisk etikett ingår i namnet) är den som kommer att användas i tabellen. Jag kommer inte att göra någon egen analys av det ideologiska budskapet, det är partiets egna uppfattning som återges. Den partigrupp partierna tillhör i Europaparlamentet, i de fall detta är applicerbart, är också en indikation på ideologisk tillhörighet. I Vlaams Bloks fall har jag självsvåldigt valt att kalla det högerextremistiskt eftersom det dels uppger sig stå till höger, dels är mycket främlingsfientligt. Många partier är ideologiskt vaga och för majoriteten av partierna i de spanska regionerna är ideologin underordnad uppgiften att tillvarata regionens intressen. Det sker ett mycket omfattande koalitionsbildande, både till höger och vänster.

Med *mål* menas här partiets uttalade mål för regionen, dvs. självstyre/autonomi, federalism eller separatism. Om ett territoriellt mål saknas vill partiet ofta uppnå en kulturell autonomi, dvs. försvara språket eller företräda regionens intressen i allmän bemärkelse. Partiets egna ord är det som kommer att användas.

Myten, slutligen, är svårfångad men betecknar ett yttre hot, en historisk orättvisa, en konspiration mot regionen eller förekomsten av en speciell egenskap hos invånarna i den region som partiet företräder och som borde medföra en viss politisk status. Myten måste för att redovisas vara ett återkommande tema som kan återfinnas i partiprogrammet.

Jag har dragit gränsen för framgångsrika partier vid 15 procent samt partier som kraftigt ökar sitt väljarstöd. Dessa gränser kan givetvis diskuteras. Ett parti som haft 30 procent och i nästa val bara får 18 räknas med denna avgränsning som ett framgångsrikt parti även om partiet i fråga själv anser att det gjort ett misslyckat val. Ett mindre parti på åtta procent kan ju också vara framgångsrikt om det hamnar i en koalition eller vågmästarroll. Ett separatistiskt parti kring 8 procent är också en tillräckligt viktig politisk kraft för att det inte skall kunna ignoreras. Någon form av avgränsning måste dock göras och man kan hävda att ett parti som regionalt får under 15 procent inte har mycket möjlighet till inflytande samt ett parti som tidigare legat kring 5 procent och kraftigt ökar sitt stöd, utgör ett hot för de andra partierna, något som kan leda till inflytande. Ett litet parti som ingår som regeringspartner tillsammans med något eller några av de

större partierna borde kunna räknas som ett framgångsrikt parti. Det finns ett par, tre stycken sådana bland de regionala partierna. De faller dock bort eftersom det är valframgång jag här är intresserad av, inte parlamentarisk framgång. Både Peter Mair och Klaus von Beyme använder sig av 15 procentsgränsen för att skilja små och medelstora partier från stora. Nedan följer tre tabeller som sammanfattar förekomst av de indikatorer som kommer att användas för att försöka förklara framgång. Tabellerna är uppdelade enligt mönstret från tabell 3.2 i stora, medelstora och små regionala partier.³

Stora partier

Av alla de regionala partierna som här berörs är kanske *Lega Nord* det som rönt mest internationell uppmärksamhet. Partiet är en koalition av åtta norditalienska "ligor" med Lega Lombarda, grundad 1982, som viktigaste och största komponent. Lega Nords huvudbudskap är att det rika Norditalien betalar och subventionerar det fattiga och korrupta Syditalien. Italien bör därför bli en federation med tre makroregioner – en i syd, en i nord och en i mitten – där Norditalien självt kan disponera sina tillgångar. Ett förslag på en italiensk federation bestående av nio delstater har också presenterats.⁴ Sedan 1996 vill partiet ha en egen norditaliensk stat – Padenien. I samband med att korruptions- och mutskandalerna började uppstå i Italien 1992 blev även korruptionen ett av partiets huvudämnen. Lega Nord framställde sig som det rena och hederliga alternativet i ett i övrigt korrupt och tjuvaktigt politiskt landskap. Partiledaren Umberto Bossi lyckades skickligt fånga det allmänna och historiska missnöjet som många norditalienare upplever gentemot Syditalien. I början på 1994 ingick Lega Nord en allians med Silvio Berlusconis Forza Italia och Gianfranco Finis Alleanza Nazionale. Tillsammans utgjorde dessa tre partier Italiens 53:e efterkrigsregering (mars–december 1994). Lega Nord kandiderade i mars 1994 i nio av Italiens 20 regioner, med ett valresultat mellan 3 och 29 procent. I kommunalvalen i maj 1995 och april 1997 noterade Lega Nord stora tillbakagångar i Norditalien, men i det nationella valet 1996 ökade partiet sitt stöd något.

Den skotska nationalismen har allt sedan 1920-talet haft en ganska

3 Uppgifterna är hämtade från partiprogram (se notföreteckning), Electoral studies, Europa Yearbook 1994, de Winter 1995 m.fl.

4 Ur partiprogrammet Lega Nord – Italia federale 31 januari 1995:13 samt Partiprogram 1996. Se även kapitel sex.

Tabell 3.3. Stora regionala partier. Valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt.

Parti	Valsystem	Regering	Koalition/ utpressning	Mål	Ideologi	Myt
FDF (B)	Prop.	Regional regering	Koalition	Kulturell autonomi	Liberal	Franska språket hotat
CN/CoN (F)	Maj.	Nej	Utpressning	Separatism på sikt	Socialist.	Fransk kolonialism
Lega Nord (I)	Bland	Nationell reg. 1994	Koalition och utpressn.	Federalt Italien, fritt Padanien	Center–Höger	Nord-syd konflikt, ekonomisk orättvisa
SVP (I)	Bland	Regional och nationell regering	Koalition	Federalt Italien	Kristdem.	Historien, språket
UV (I)	Bland	Regional regering	Koalition	Federalt Italien	Center–Höger	Ej påträffat
CiU (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Mer autonomi	Kristdem./ Liberal	Katalanismen
PNV (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Mer autonomi	Kristdem.	Baskiska historien
HB (E)	Prop.	Nej	Utpressning	Separatism enat Baskien	Socialist.	Spanskt förtryck och staligt strukturellt våld
BNG (E)	Prop.	Nej	Utpressning	Separatism på sikt	Radikalt vänster	Spansk kolonialism
PAR (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Mer autonomi	Center–Höger	Oklar
CC (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Mer autonomi	Vänster	Ej påträffat
UPCA (E)	Prop.	Tidigare regional reg.	Koalition	Mer autonomi	Oklar	Ej påträffat
SNP (GB)	Maj.	Nej	Utpressning	Separatism på sikt	Vänster	Ekonomisk utsugning
UUP (UK)	Maj.	Nej	Koalition	Nordirland kvar inom GB	Konservativt	Protestanternas historia
SDLP (UK)	Maj.	Nej	Koalition	Enat Irland	Vänster	Ej påträffat
Sinn Féin (UK)	Maj.	Nej	Utpressning	Enat Irland	Vänster	Brittisk kolonialism

Tabell 3.4. Mellanstora regionala partier. Valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt.

Parti	Valsystem	Regering	Koalition/ utpressning	Mål	Ideologi	Myt
Vlaams Blok (B)	Prop.	Nej	Utpressning	Separatism	Högerextr.	Hotad flamländsk identitet. Främlingsfientlighet
Volksunie (B)	Prop.	Ja, 1991	Koalition	Mer självstyre	Vänster	Hotad flamländsk identitet
FNP (NL)	Prop.	Nej	Koalition	Kulturell autonomi	Oklar men stöder liberaler	Ej påträffat
ERC (E)	Prop.	Nej	Koalition, utpressning	Federalism, sedan separatism	Socialistiskt	Spanskt förtryck
EA (E)	Prop.	Nej	Koalition	Självstyre, enat Baskien	Center–Vänster	Oklar
Pand (E)	Prop.	Nej	Koalition	Bevaka regionens intressen	Vänster	Oklar
PSM (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Bevaka regionens intressen	Vänster	Oklar
PRC (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Bevaka regionens intressen	Oklar	Ej påträffat
UVa (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Mer autonomi, skydd mot katalansk dominans	Höger	Ej påträffat
PR (E)	Prop.	Tidigare regional	Koalition	Bevaka regionens intressen	Center–Höger	Ej påträffat
DUP (UK)	Maj.	Nej	Utpressning	Nordirland kvar inom GB	Konservativt	Protestantism
Plaid Cymru (GB)	Maj.	Nej	Utpressning	Federalism	Vänster	Demokratiskt underskott

Tabell 3.5. Små regionala partier. Valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt.

Parti	Valsystem	Regering	Koalition/ utpressning	Mål	Ideologi	Myt
SP (DK)	Prop.	Nej	Koalition	Företräda den tyska minoriteten	Oklar	Ej påträffat
UDB (F)	Maj.	Nej	Koalition	Autonomi, gamla gränser	Vänster	Fransk kolonialism
PSd'Az (I)	Bland	Nej	Koalition	Federalt Italien	Center–Vänster	Italiensk kolonialism
UM (E)	Prop.	Regional regering	Koalition	Bevaka regionens intressen	Mitten–Liberal	Oklar
Pas (E)	Prop.	Nej	Koalition	Mer autonomi	Höger	Ej påträffat
SWW (D)	Båda	Nej	Koalition	Företräda den danska minoriteten	Oklar	Ej påträffat

Förkortningar: FDF= Front Démocratique Francophone, SP=Schleswigsche Partei, UDB=Union Démocratique Bretonne, CuN= Cuncolta Naziunalista, PSd'Az=Partito Sardo d'Azione, SVP=Südtirolischer Volkspartei, UV=Union Valdôtaine, FNP=Fryske Nasjonale Partij, CiU=Convergència i Unió, ERC=Esquerra Republicana de Catalunya, PNV=Partido Nacionalista Vasco, HB= Herri Batasuna, EU=Eusko Alkartasuna, Pand=Partido Andaluz, BNP=Bloque Nacionalista Gallego, PAR=Partido Aragones, UM=Unió Mallorquina, PSM=Partido Socialista de Mallorca, CC=Coalicion Canaria, Pas=Partiu Asturianista, PRC=Partido Regionalista de Cantabria, UPCA=Union por el Progreso de Cantabria, UVa=Union Valenciano, PR=Partido Riojano, SNP=Scottish National Party, UUP=Ulster Unionist Party, DUP=Democratic Unionist Party, SDLP=Social Democratic Labour Party, SWW=Südschleswigsche Wählerverband.

Kommentar: Tabellen ska läsas på följande sätt: Väljarmässigt framgångsrika partier anges med fetstil. Valsystemet kan vara proportionellt, majoritetsbaserat eller blandat. I kolumnen för regering anges om partiet är eller har varit i regeringsställning – nationellt eller regionalt. Rubriken koalition/utpressning anger om partiet är ett koalitionsparti eller ett potentiellt sådant eller om det är ett utpressningsparti. Alla koalitionspartier är också utpressningspartier men vissa partier kan vara uteslagna för koalitioner med andra partier men genom sin relativa storlek relevanta för de övriga partiernas agerande. Partiets mål avser det territoriella mål som partiet uppger sig ha för regionen. Ideologikolumnen placerar partiet på vänster–högerskalan, om det är möjligt att identifiera en sådan tillhörighet. Myten slutligen sammanfattar ett genomgående tema i partiets egna material, en speciell händelse, en konspiration eller en uttalad fiende.

oklar politisk profil och det har varit svårt att fastslå vilken grad av självständighet som *SNP*, *Scottish National Party*, egentligen förordar. Partiet bildades redan 1934. På 70-talet blev dock retoriken mer konkret på det ekonomiska planet i samband med oljefyndigheterna utanför den skotska kusten. "It's Scotland's oil!" var slagordet inför kampanjen i folkom-

röstningen 1979.⁵ Fortfarande är det ekonomiska argumentet viktigt för SNP och partiets företrädare menar att London suger ut Skottland på deras resurser: "*A Scottish parliament would use Scottish resources to improve the quality of life – not to subsidise London.*"⁶ Målet är att bli en nation i Europa – Independence in Europe – (med minst tre röster i ministerrådet) och att få ett fritt Skottland. Luddigheten i kravet är med all säkerhet medveten, ett sätt att inte skrämma bort potentiella väljare. I programmet från 1992 och 1996 slås dock fast att SNP strävar efter ett helt självständigt och suveränt Skottland, en oberocnde nation i Europa. Partiet har sedan bildandet gått kräftgång men aldrig nått något reellt inflytande, även om SNP inför Europaparlamentsvalen fick 33 procent i regionen, något som resulterade i två mandat i Europaparlamentet. Förutom den nationella frågan har SNP även anammat ett antal "postmateriella" frågor såsom kärnkraftsavveckling, pacifism, ekologi och feminism. SNP står klart till vänster och är på så sätt ett utpressningsparti eftersom det tävlar om väljarna i Skottland med Labour.

Det Brysselbaserade *Front Démocratique des Francophones* bildades 1964 som en reaktion på diskussionen om språklagarna i Belgien. De fransktalande i Bryssel och Vallonien kände sig hotade av det politiskt och ekonomiskt växande Flandern. Partiets storhetstid inföll under 70-talet och början på 80-talet.⁷ Därefter minskade FDF:s stöd kraftigt. Partiet samarbetar idag med de vallonska liberalerna och kandiderade i valet 1995 under samma namn. Sedan partiet allierade sig med de franska liberalerna ingår partiet i ett betydligt större sammanhang och har kraftigt ökat sitt väljarstöd. Samtidigt riskerar partiet att helt absorberas av det större liberala partiet. Från att tidigare ha prioriterat de fransktalande Brysselborna som väljare vänder sig partiet nu till alla franskspråkiga belgare. FDP är hängivna Europaanhängare och tar i sitt program mycket bestämt avstånd från den nationalism som Vlaams Blok representerar. Partiet bygger sin retorik på att det franska språket hotas av flamländskan.⁸

Den korsikanska koalitionen *Cuncolta Naziunalista* och *Corsica Nazione* är det senaste i den långa rad korsikanska partier som med jämna

5 Resultatet av folkomröstningen i mars 1979 blev 51,1 procent för självstyre och 48,4 procent mot. Resultatet ogiltigförklarades beroende på det låga valdeltagandet, 63,3 procent. Se Mackenzie 1981:153.

6 Scottish National Party, position paper 1994. Se också Current Policis 1996 <http://www.snp.org.uk/>
7 Partiet fick 39 procent 1974. Se de Winter 1995.

8 L'Europe à Bruxelles. Une chance pour notre région. FDF 1993 och FDF <http://www.synec-doc.be/fdf/obj.html>, Delwit/de Waele 1996:169ff.

mellanrum byter namn. Partierna upplöses nämligen med jämna mellanrum av fransmännen, men återuppstår strax därefter under nya namn. Koalitionen består av två skilda partier som troligen har nära band till terrororganisationen FLNC som sedan 1976 fört en väpnad kamp för självständighet. Cuncolta Naziunalista samarbetar också med Sinn Fein och Herri Batasuna. I december 1994 lovade FLNC under en uppmärksammat presskonferens⁹ att lägga ner vapnen och inleda förhandlingar med Frankrike om öns framtida status. Partierna menar att målet är Korsika ska bli en självständig ö men som ett delmål vill man ha samma status som de franska kolonierna har i dag, så kallad DOM-status med långtgående självstyre. Ett ytterligare krav är att få rätt att undervisa på korsikanska i skolorna, en begäran som hittills avslagits av de franska myndigheterna. Samtliga partier på Korsika står idag till vänster men de stödde Chirac i presidentvalet 1988 efter att ha blivit besvikna på socialisternas uteblivna utlovande reformer.¹⁰ Genom sina kontakter med gerillan har den korsikanska nationalistiska koalitionen också en viktig utpressningsställning. Under sommaren 1996 och hösten återupptogs de väpnade attackerna mot officiella franska byggnader i Sydfrankrike.

Ett annat parti med stort väljarstöd är det baskiska *Partido Nacional Vasco (PNV)*. PNV har tillsammans med CiU varit vågmästare i det spanska Cortes och därmed kunna driva igenom baskiska frågor. Bland annat har partiet genomdrivit att Baskien i princip får behålla samtliga sina skatteinkomster, något som fick partiledaren José Antonio Ardanza att utbrista att Baskien nu hade blivit EU:s 16:e medlemsland.¹¹ PNV bildades redan 1898. Partiet gick då i täten för kampen mot modernisering och sekularisering och försvarade de gamla autonoma lagarna som hade gällt för Baskien när det var självständigt. PNV förespråkade även etnisk renhet, endast "renrasiga basker" fick vara med i partiet. Under Franco förmodade inte PNV att vara ett kraftfullt oppositionsparti vilket ledde till att många basker blev besvikna på det försiktiga och svaga motstånd som partiet stod för. Den baskiska nationalismen radikaliserades och det folkliga stödet förflyttades över till vänsterpartier och så småningom till ETA. PNV är det största och det regerande partiet i Baskien. Partiet tar avstånd från allt våld och kan sägas representera den pragmatiska baskiska natio-

⁹ Presskonferensen hölls mitt i natten långt ute i skogen där FLNC-aktivister uppträdde tungt beväpnade i full maskering inför ett mycket stort pressupåd.

¹⁰ Savigear 1990:98 och Legislatives 1993. Programma Corsica Nazione.

¹¹ The European 5–11 juni 1997.

nalismen. I Europaparlamentet återfinner vi partiets ende representant i den kristdemokratiska gruppen.

Det baskiska *Herri Batasuna* (HB), ETA:s politiska gren, är ett annat stort baskiskt parti även om det gått något tillbaka de senaste åren. Partiet bildades 1974 och är en koalition av ultranationalistiska grupper. Partiet förespråkar ett fritt Baskien förenat med provinsen Navarra. ETA bildades 1958 och är en produkt av det francoistiska förtrycket. Rörelsens syfte var att driva staten till så hårda åtgärder att folket radikaliserades. ETA fortsatte sin kamp även när demokratin hade återinförts och kräver fortfarande en egen baskisk stat. Åttahundra människor har dödats av ETA. I en tid när till och med den nordirländska konflikten verkar kunna gå mot en politisk lösning anser allt fler den väpnade kampen vara obsolet.¹² Under 1996 och 1997 har ETA dock intensifierat sin verksamhet och ett antal uppmärksammade mord har lett till enorma folkliga protester mot ETA: Herri Batasuna har inte tagit avstånd från dödandet.¹³

I Katalonien dominerar *Convergència i Unió, CiU*, den regionala politiken. Partiet är en koalition av två partier – CDC och UDC – och leds av Jordi Pujol, Kataloniens president. Partiet har dominerat det regionala parlamentet sedan de första autonoma valen 1980. I det senaste valet gick partiet dock tillbaka med 5 procentenheter och förlorade därmed sin absoluta majoritet.¹⁴ CiU spelar också en mycket viktig roll i den spanska riksdagen, Cortes, som stödparti till det nationella regeringspartiet Partido Popular. Partiet kräver en utökad autonomi inom Spanien och är mycket aktivt på den europeiska arenan där det kämpar för ett ökat inflytande för regionerna. Koalitionen agerar numera som ett eget parti, ett liberal-konservativt sådant som är starkt präglad av sin ledare. Tidningen *La Vanguardia* kategoriserar CiU:s politik, "pujolismen" som ett hopkok av kristen katalanism kryddad med en dos svensk socialdemokrati, smaksatt med ett exotiskt inslag av Ho Chi Minh och som sista piff ett par droppar Karl Popper.¹⁵

I de flesta spanska regioner finns regionala partier. Många av dem har ett stort väljarstöd. *Bloque Nacionalista Gallego, BNG*, har sina rötter i den galiciska nationaliströrelsen och är det enda av partierna som finns kvar

12 Flera av ETA:s medlemmar, bl.a. en av deras grundare Iulen Madariaga, har uttalat att det är dags att förklara eldupphör och inleda förhandlingar. Intervju i *Tempus* nr 20/21 1995.

13 För ett resonemang om de baskiska myterna och deras politiska betydelse se t.ex. Apalategi/Palacios 1994 och Watson 1996.

14 Se kapitel fem i denna bok.

15 *La Vanguardia* 13 mars 1992, citerat i Malmström 1992:16.

idag. BNG har bytt namn många gånger och är ett försök att vara ett radikalt, socialistiskt och nationalistiskt alternativ till det konservativa partiet Partido Popular som dominerat Galicien sedan de första fria valen efter Franco. BNG har mycket litet inflytande över den regionala politiken och anses inte vara en rumsren koalitionspartner. På sikt vill BNG ha en egen galicisk stat och betonar också språkets betydelse och styrka. Partiet har två mandat i det spanska parlamentet. Sedan 1984 har partiet mer än sexdubblat sitt väljarstöd och i de senaste autonoma valen i oktober 1997 blev BNG regionens näst största parti efter Partido Popular. I väntan på att det blir möjligt att bilda en egen stat vill BNG stärka Galiciens ekonomi genom att regionen får ta ut egna skatter. Kulturellt vill partiet att språket skall utvecklas genom en egen TV-kanal, ett ökat samarbete med Portugal (galiciskan står portugisiskan nära). En annan viktig fråga för BNG är hur man skall få alla emigrerade galicier att återvända.¹⁶

Coalicion Canaria är en partikoalition som består av fem partier i mitten och vänsterfältet. De olika partierna driver sina egna frågor men de har enats om ett gemensamt manifest som kräver mer ekonomiska anslag från Madrid. Dessutom slår partiet vakt om den kanariska identiteten. Koalitionen har fyra mandat i det spanska Cortes och därmed en viss utpressnings- och koalitionspotential. Koalitionen har också ett mandat i EU-parlamentet. Ingen särskild myt har kunnat spåras i partiprogrammet.¹⁷

I Cantabrien i Spanien har *Union por el Progreso de Cantabria* gått tillbaka i det senaste valet. Partiet halverade sin röstandel från 30 till 15 procent och förlorade därmed sin mångåriga koalitionsposition som det tredje största partiet. Även *Partido Aragones* tillhör ett av de framgångsrika regionala partierna i Spanien. Båda partierna kämpar, i koalition med nationella partier, för att bevaka och tillvarata regionens intressen.

Två stora stabila partier i Italien är *Südtirolerischer Volkspartei (SVP)* och *Union Valdôtaine (UV)*. SVP, som försvarar de tysktalandes intressen i det italienska Tyrolen, bildades redan 1946 och fick i det första valet efter Mussolini 65 procent av rösterna i Bolzanoprovinsen. Partiet legitimerade sin existens med att den italienska staten inte uppfyllde sina åtaganden gentemot de tysktalande och under 1950-talet förekom både bomber och internationella påtryckningar. Idag har SVP:s stöd visserligen minskat men partiet samlar fortfarande 26 procent av de regionala rösterna. Hu-

¹⁶ Vota BNG, 1997.

¹⁷ Coalicion Canaria, Prensa 1995.

vudkravet är fortsatt autonomi med utveckling mot ett federalt Italien, och ett utökat samarbete med det österrikiska Tyrolen för att bilda en "euroregion" och eventuellt på sikt en egen stat.¹⁸ Partiet ingår idag i den stora mitten-vänsterkoalition som styr Italien (Olivträdskoalitionen).

Union Valdôtaine är Val d'Aostaregionens motsvarighet till SVP och företräder de fransktalandes intressen. Partiet bildades 1945 som en antifascistisk rörelse som innehöll både separatistiska och autonomistiska krafter, liksom en fraktion som ville återförenas med Frankrike. Bruno Salvadori var partiets ledare under lång tid och företrädde en federalistisk linje, han ville att Italien skulle delas upp i delstater. Salvadori var den som kom att inspirera Umberto Bossi till att bilda Lega Lombarda i början på 80-talet.¹⁹

Slutligen finns bland de större partierna tre nordirländska partier.²⁰ Unionistpartiet *Ulster Unionist Party* är Nordirlands största parti och representerar den konservativa protestanterna. Partiet har funnits sedan 1921 och samlar drygt en tredjedel av rösterna. Partiet vill upprätta ett visst lokalt självstyre på Nordirland men betonar att området skall bestå inom Unionen. UUP är också motståndare till förhandlingarna med Sinn Fein, men deltar – motvilligt – i samtalen.

Sinn Fein har under senare år kunnat notera ett antal viktiga framgångar. Partiet, som bildades 1905, har krävt ett reservationslöst tillbakadragande av brittisk militär och ett enat Irland. Endast på så sätt kan man skapa ett fredligt och enat irländskt samhälle menar Sinn Fein. Partiet anses ha mycket nära band till den irländska republikanska armén, IRA. Under 1993 inleddes förhandlingar om Nordirlands framtid och IRA utlyste en vapenvila 1994 som sedan bröts ett drygt år senare. I maj 1996 hölls val till ett nyinrättat Nordirländforum och Sinn Fein fick då 15,5 procent men vägrades att delta i detta forum på grund av att partiet inte tog avstånd från IRA. I det brittiska valet 1997 erövrade Sinn Fein två mandat i Westminster.

Det socialdemokratiska *Social Democrat Labour Party, SDLP*, har velat se sig som ett pragmatiskt alternativ till Sinn Fein och förordar en fredlig återförening av det irländska folket, baserat på majoritetens godkännande. Partiet har funnits sedan 1970 och tar avstånd ifrån allt våld:

18 Grandinsson m.fl. 1994:6 och Das Neue Programm der SVP 1993.

19 Vallauri 1994:200f.

20 Läs mer om partierna på Nordirland i t.ex. Boyce 1990, Murphy 1990, Ruane/Todd 1992.

*"Central to our approach has been total and absolute opposition to violence from any quarter."*²¹

Mellanstora partier

Vlaams Blok har allt sedan sitt bildande 1979 stadigt ökat sitt stöd. Idag är partiet det största i flera kommuner, t.ex. Antwerpen. Partiet menar att Belgien är en fransk vasallstat som styrs av en fransktalande elit. Huvudkravet är en suverän flamländsk stat med Bryssel som huvudstad. *Vlaams Blok* menar att Volksunie har förrått den flamländska saken och blivit ett etablissemangsparti bland alla andra. Även om *Vlaams Blok* stöder tanken på ett europeiskt samarbete är det starkt emot planerna på en fördjupad, överstatlig union och vill till varje pris hindra att Bryssel blir en europeisk gemensam huvudstad. Detta skulle hota den flamländska identiteten, menar partiet som också vill "sopa" ut alla utomeuropeiska invandrare som befinner sig i landet (partiets symbol är för övrigt en kvast). Förutom separatismen och främlingsfientligheten försvarar *Vlaams Blok* också traditionella värden som familjens roll, är emot abort och fackföreningar samt kräver tuffare tag mot brottslingar. Partiet vill också minska antalet politiker, komma tillrätta med den politiska korruptionen och profilerar sig som ett parti som är emot etablissemang. Genom sitt starka stöd i Flandern har partiet blivit omöjligt att ignorera för partierna i Bryssel och därmed placerat sig i en utpressarsituation.²²

Ett mellanstort parti på frammarsch är det katalanska *Esquerra Republicana de Catalunya, ERC*, det republikanska vänsterpartiet som bildades 1931 av Kataloniens förste president Macià. Partiet har ökat de senaste åren, och om det tidigare inte tog avstånd från våld för att nå sina mål, driver partiet nu klart den fredliga linjen. Partiet har sedan sitt bildande krävt ett fritt, suveränt Katalonien men har på senare tid mjuknat i sina krav och förordar nu ett federalt Spanien som en övergångslösning. ERC lever på sin historia som det parti som under 30-talet tillskansade Katalonien avsevärd autonomi och använder sig flitigt av myten om det historiska kastilianska förtrycket. Följande citat ur partiprogrammet kan illustrera

21 Real leadership, real peace. SDLP 1997:1.

22 "Belgium was and is still an artificial state, dominated by frenchspeakers. Large parts of Flanders are still threatened with frenchification and the transfer of funds from Flanders to Wallonia is beeing continued. Federalism did not provide a solution. *Vlaams Blok* advocates a completely independent Flanders, with Brussels as its capital." *Vlaams Blok – the Flemish nationalist party*, 1993:16 och Het partijprogramma <http://www.vlaams-blok.be>

deras syn på den katalanska frågan: "Hur kommer det sig att minsta barn kan förstå att Asterix och Obelix ville fortsätta att vara galler och inte bli romare, när inga hungriga politiker och intellektuella kan förstå Kataloniens ambitioner?"²³

Plaid Cymru i Wales är ett något mer dämpat parti än sin skotska motsvarighet. *Plaid Cymru* kräver självstyre inom Storbritannien men vill på sikt gärna se ett federalt EU – "Wales is an ideal unit within this new European order".²⁴ Ett walesiskt parlament skulle ha direkta relationer med Bryssel utan att gå omvägen via London. I retoriken finns inte den betoning på ekonomiska argument som man kan finna hos SNP; partiet betonar i stället det demokratiska underskott som gör att Wales inte får delta i beslut som berör regionen. I folkomröstningen 1979 om Wales framtida status röstade endast 13 procent för ett ökat självstyre.²⁵ I september 1997 röstade en mycket knapp majoritet, 50,3 procent, för förslaget om en egen församling i Cardiff. *Plaid Cymru* står ideologiskt till vänster och har gjort ett avtal med SNP om att inget av partierna någonsin skall stödja eller alliera sig med det konservativa partiet. I likhet med SNP slåss *Plaid Cymru* med Labour om de av tradition vänsterröstande walesiska väljarna.

Bland de partier som har fått erfara ett minskat stöd finns bl.a. *Volksunie*, det parti som förvaltar arvet från den tidiga flamländska nationalismen. Den flamländska rörelsen är lika gammal som den belgiska staten. Den flamländska nationalismen var och är i huvudsak lingvistisk. Trots språklagar diskriminerades flamländskan i t.ex. undervisningen och Belgien anmälades för brott mot de mänskliga rättigheterna. På 1930-talet bildades Vlaams National Verbund, ett separatistiskt och katolskt parti som sympatiserade med nationalsocialismen. Samarbetet med Nazityskland kom att stigmatisera den flamländska nationalismen för flera decennier framåt. På 1950-talet bildades *Volksunie* som hade ett federalt Belgien som huvudkrav. Ursprungligen agerade partiet på kristen grund, en inriktning man senare övergav. Ideologiskt har *Volksunie* rört sig mellan kristdemokratin, mitten och vänster. I början på 90-talet skedde ett ledarbyte och den nye partiordföranden förde partiet ytterligare åt vänster samt ökade inslaget av "grön politik". Partiet hade sin storhetstid på 1970-talet då det hade cirka 20 procent, men kan idag sägas ha blivit offer för sina

23 Autodeterminació, Quadrens de l'Esquerra 1990:5 "Si fins i tot els nens entenen les raons per les auals Asterix i Obelix volen continuar essent gals i es neguen a ser romans, com és que afamats politics i intellectuals no comprenen les aspiracions de Catalunya?"

24 Making Europe work for Wales, 1994:5.

25 Andersson, H. 1994:89.

egna framgångar. Även om partiet tagit åt sig äran för att ha drivit igenom den grundlagsändring som gjorde Belgien till en federal stat 1993, så har partiet inte kunnat skörda frukterna av denna framgång. Tvärtom sviker väljarna och opinionssiffrorna har rasat. En viss återhämtning verkar dock ha skett på sistone i och med att Volksunie nu försöker vinna de vänstersinnade flamländare som är nationalistiska men som tar avstånd från Vlaams Bloks främlingsfientliga politik. Vid två tillfällen har partiet ingått i en nationell koalitionsregering (1977–78 och 1988–91) och också suttit i regionala regeringar.²⁶

I Baskien finner vi förutom Partido Nacional Vasco och Herri Batasuna också *Eusko Alkartasuna*, EA, en fraktion inom PNV som bröt sig ur 1986 och lyckades fånga upp de väljare som tyckte att PNV var allt för eftergivet mot Madrid. Partiet kräver ett enat, fritt Baskien, men tar avstånd från allt våld. EA menar att det baskiska folket har rätt att själva fatta beslut om hur de vill konstruera en baskisk stat. Partiet uppger sig vara en progressiv kraft som arbetar för mänskliga rättigheter och ett rättvist samhälle. I tidningen *El Pais* avslöjades i oktober 1997 att EA och PNV har planer på att gå samman igen. Därigenom skulle man bilda en starkare nationalistisk front mot ETA.²⁷

Partido Regionalista de Cantabria är oklart i både sin ideologi och i sina mål, något som för övrigt kännetecknar flera av de spanska regionala partierna som verkar i regioner utan en skiljaktig motkultur. *Partido Socialista de Mallorca*, bildades 1976 och är ett socialistparti till vänster om det spanska socialistpartiet PSOE. Partiet har i det senaste valet ökat på bekostnad av PSOE, som förlorade stort i samtliga autonoma val i Spanien. PSM säger sig representera den riktiga Mallorcanationalismen och värnar om det katalanska språket som talas på ön. På sikt vill PSM ha ett federalt Europa.

Partido Andaluz, eller som det också heter Poder Andalusista, bildades i samband med diskussionerna om Spaniens autonoma status i slutet på 70-talet. Det fanns en oro i Andalusien att regionen skulle bli bortglömd på bekostnad av de tre historiska regionerna – Baskien, Galicien och Katalonien. Partiet bidrog till att genomdriva att även Andalusien fick en så kallad speciell autonom status, tillsammans med de tre övriga regionerna.

Några av de små partierna i de olika spanska regionerna har mandat i Cortes, t.ex. *Union Valenciano* som motsätter sig alla försök att införliva

26 Se t.ex. de Winter 1994 och Delwit/de Waele 1996: 181ff.

27 *El Pais* 24 oktober 1997.

Valencia i Katalonien, något som de katalanska partierna ibland antyder. Ett annat regionalt parti i Spanien är *Partido Riojano*, som är regeringspartner till Partido Popular i Rioja.

På Nordirland finner vi *Democratic Unionist Party* som leds av den nordirländske pastorn Ian Paisley. Partiet, som består av troende protestanter, har motsatt sig alla kompromisser med såväl IRA som katolikerna. Partiet har drag av fundamentalism med rötter från 1951 då Paisley bildade en protestantisk sekt, The Free Presbyterian Church, med målet att bedriva "politisk protestantism". Partiet har intagit en mycket bestämd linje i Nordirlandfrågan och menar att alla eftergifter till katolikerna är förräderi.

"The DUP will never negotiate Ulster's future with the murderers of the IRA or their representatives, nor will there be any table where the Union is up for negotiation."²⁸

Fryske Nasjonale Partij bildades 1962 utifrån övertygelsen att friserna var och är en etnisk grupp som har rätt att besluta om sin egen framtid. Partiet förespråkar kulturell autonomi och vill att Frieslands provinsstyre skall få mer att säga till om. FNP kan också tänka sig en federalisering av hela Nederländerna. Partiet har förutom de kulturella målen (stöd till språket, utbildning, utgivning av litteratur m.m.) också ett omfattande program som gäller jordbruksfrågor och mineralutvinning. I senaten, där provinserna är representerade har FNP gjort upp med det liberala partiet D66 i utbyte mot att de lovat att driva FNP:s frågor. År 1995 lyckades FNP erövra sin första borgmästarpost. Partiet samarbetar i European Free Alliance med andra små regionala partier.²⁹

Små partier

Många av de mindre regionala partierna finns i gränsregioner med en språkminoritet. I Italien bildades efter första världskriget *Partito Sardo d'Azione*, *PSd'Az*, som kräver ett sardiskt oberoende i ett federalt Italien. Partiet förbjöds under Mussolini men verkar idag igen, ofta tillsammans med andra partier. *PSd'Az* arbetar även för att sardiskan ska erkännas som officiellt språk. Den regionala regeringen utnämnde sardiska till officiellt språk i parlamentet 1980 men detta beslut underkändes av den italienska författningsdomstolen. Tidigare har *PSd'Az* haft som mål att ombilda ön

²⁸ Murphy, 1990:55f och Democracy, not Dublin Rule. DUP 1997.

²⁹ FNP Information about the party, 1997.

till en socialistisk republik. Partiet har haft olika storhetstider, i början på 20-talet (1921 fick partiet 28 procent av rösterna på Sardinien), under 60-talet och var under 80-talet det tredje största partiet på ön. PSD'Az har också haft representation i det nationella parlamentet. Idag är Partito Sardo d'Azione ett litet parti på tillbakagång som försöker alliera sig med alla tänkbara andra partier på ön och som vill se ett federalt Italien.³⁰

Som vi har sett har i princip varje autonom region i Spanien minst ett parti som med olika grad av intensitet företräder just den egna regionens intressen. Dessa partier allierar sig ofta med traditionella partier och kan på så sätt ibland hamna i regional regeringsställning. Bland de mindre partierna finns *Unió Mallorquina* och det lilla *Partiu Asturianista*. *Unió Mallorquina* är ett mittenparti med liberal ideologi som vill maximera Balearernas autonomi inom de ramar som författningen tillåter. Partiet betonar att det är viktigt att värna om Mallorcas historiska identitet men betonar också betydelsen av solidaritet mellan de spanska folken. På ön talas katalanska.³¹ *Partiu Asturianista* bildades 1985 och har som mål att Asturien skall bli erkänd som en historisk region i Spanien, liksom Galicien, Baskien och Katalonien. Dessutom vill partiet att den asturianska dialekten skall bli regionens officiella språk och att skolan skall undervisa på asturianska. Utökad autonomi får dock inte leda till självständighet menar partiet som anser att det bara leder till död och misär.³²

I Frankrike finns som tidigare nämnt ett flertal små regionala partier men de lever under svåra villkor. Valsystemet försvårar för småpartier att få representation och den regionala kompetensen är starkt begränsad. Små partier som t.ex. det occitanska *Volem Viure al Pais* och *Vlaams Federalistische Partei* i Pas de Calais kan inte med bästa välvilja sägas vara relevanta. Deras röster syns ej i statistiken. Relevant är däremot det bretonska *Union Démocratique Bretonne*, *UDB*. Partiet samarbetade med de gröna och fick därmed ett gemensamt (grönt) mandat i Europaparlamentet 1989. I Bretagne finns den äldsta och mest ihärdiga nationalistiska rörelsen i Frankrike. Redan 1898 bildades *Union Regionaliste Bretonne* för att försvara det bretonska och arbeta för decentralisering. Partiet var katolskt, konservativt och motståndare till moderniseringen. Ur *URP* bildades så småningom två nya partier – ett mer moderat och konservativt och ett

30 Se t.ex. Petrosino 1992 och Vallauri 1995:199.

31 *Unió Mallorquina* – Programa eleccions Autonomiques 1995 och *Eleccions Generals* 1996.

32 "La independencia conduciría a los asturianos a la muerte y a la miseria". *El Partiu Asturianista* – Historia y organigrama, 1997.

radikalt, separatistiskt och nationalsocialistiskt, Parti National Breton. Inom detta parti fanns ett förhållande av våldet och den starka människan och partiet samarbetade med nazisterna mot löfte om ett fritt Bretagne. Löftet infriades aldrig och samarbetet kom, precis som i Flandern, att vara ett ok om halsen för den bretonska rörelsen långt efter att partiet upplöstes. På 60-talet bildades Union Démocratique Bretonne vars ideologi blev en blandning av nationalism, befrielseideologi och antikolonial retorik. Trots sitt konservativa arv allierade sig partiet med den franska vänstern inför presidentvalet 1981, i utbyte mot ett löfte om ökad autonomi. Även denna gång blev bretagarna svikna och i stället delades Bretagne genom en departementsreform. UDB uppträder idag under många namn och samarbetar med olika partier, föreningar, ideella organisationer och grupper. I ett par kantoner³³ har partiet nått upp till 9 procent men annars kan man inte kalla UDB speciellt framgångsrikt. I de regionala valen får partiet sällan över ett par procent. Bretagne mottar ett stort ekonomiskt stöd både från Frankrike och från EU. Huvudkravet är idag ökad autonomi och ett återinförande av de gamla gränserna, till det ursprungliga Bretagne som i dag är delat i två regioner och fem departement.³⁴ UDB ser positivt på en utveckling mot ett folkens och regionernas Europa.³⁵

Även de dansktyska *Schleswigsche Partei* och *Südschleswigsche Wählerverband* samlar ett par procent bland sina väljare på respektive sida om gränsen. Båda partierna se som sin uppgift att försvara den tyska respektive danska minoriteten. I Schleswig-Holsteins delstatsparlament har SSW två mandat.

Hur kan framgång förklaras?

Genomgången av 34 regionala partier visar att en majoritet, 20 stycken, kan betecknas som framgångsrika. Förutom de 16 stora partierna som visas i *tabell 3.2*, kan även Vlaams Blok, Esquerra Republicana de Catalunya, Partido Regionalista de Cantabria och Partido Socialista de Mallorca räknas till denna kategori. De har haft stora framgångar under de senaste

33 Vid valen till Frankrikes motsvarighet till landsting, Conseils Généraux, är departementen indelade i valkretsar som kallas kantoner.

34 Se McDonald 1989, Rogers 1990, Guillourel 1981 och 1992.

35 "For the Breton people, Europe is a chance for the future." Citat och valresultat från "The UDB at the elections", stencil från partiets huvudkontor 1994.

valen. En majoritet av partierna ökar också sitt stöd i procent. Många av de riktigt stora partierna går dock tillbaka, exempelvis CiU, SVP och PAR. Det är dock svårt att avgöra om det är en trend eller om det beror på tillfälliga nationella eller regionala faktorer. Frågan i kapitlet var vilka regionala partier som blir framgångsrika och varför. Inledningsvis nämndes att valframgång kan förklaras genom ett antal faktorer: parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt.

Tabell 3.6 visar vilken betydelse partiernas valsystem, agerande, mål, ideologi och myt har för de framgångsrika respektive mindre framgångsrika partierna. Även språk och religion finns med för att undersöka om dessa faktorer, som hade stor betydelse för att förklara förekomsten av partier, också har betydelse för partiernas framgångar. Förekomst av regional arena finns inte med i tabellen eftersom samtliga regionala partier har tillgång till någon form av regional arena, även om innebörden i detta begrepp varierar starkt mellan regionerna.

Eftersom det bara är 34 partier totalt som undersöks blir antalet partier som döljer sig bakom procenttalen ganska små. Det blir också stora förändringar om bara ett parti skulle hamna i en annan grupp. Det innebär att de enskilda procenttalen måste tolkas försiktigt, men att de trots allt kan ge en viss indikation om vilka faktorer som är viktigast.

En första analys av tabellen visar att det verkar finnas ett tydligt positivt samband mellan framgång och de partier som befinner sig i regerings- eller utpressningställning, förespråkar separatism eller federalism eller har en identitetsskapande myt. Omvänt finns det ett samband mellan brist på framgång och partier som verkar i koalition, som vill bevara regionens intresse, eller saknar myt. Valsystem och ideologi verkar inte ha något förklaringsvärde för framgång. Nedan följer nu en mer systematisk genomgång av de regionala partierna och de olika faktorerna.

Valsystem

Regionala partier finns som vi tidigare har kunnat konstatera i länder med såväl proportionellt som majoritetsvals-system, med en majoritet i proportionella vals-system. Av de regionala partier som finns i regioner med majoritetsvals-system är 63 procent framgångsrika och 57 procent av de som verkar i proportionella vals-system. Skillnaden är ganska liten och det tycks således som om vi kan visa att det inte finns något samband mellan framgång och vals-system. Stora stabila regionala partier kan dock gynnas av ett vals-system baserat på majoritetsval eftersom konkurrensen från andra

Tabell 3.6. Regionala partier – framgångsrika och icke framgångsrika – fördelade på valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt samt språk och religion. Procent och antal av totalt 34 partier.

Regioner med partier och ...	Framgångsrika partier Procent (antal)	Ej framgångsrika partier. Procent (antal)	Summa procent
Valsystem			
Proportionella (21)	57 (12)	43 (9)	100
Majoritetsval (8)	63 (5)	37 (3)	100
Blandat (5)	60 (3)	40 (2)	100
<i>Max differenseffekt</i>	6		
Parlamentariskt agerande			
Regeringsställning (15)	73 (11)	27 (4)	100
Koalitionspotential (26)	50 (13)	50 (13)	100
Utpressning (10)	80 (8)	20 (2)	100
<i>Max differenseffekt</i>	30		
Mål			100
Regionens intressen (7)	29 (2)	71 (5)	100
Autonomi/självstyre (12)	50 (6)	50 (6)	100
Federalism (6)	67 (4)	33 (2)	100
Separatism (7)	100 (7)	0 (0)	100
Övrigt* (4)	74 (3)	25 (1)	100
<i>Max differenseffekt</i>	71		
Ideologi			
Vänster (15)	60 (9)	40 (6)	100
Höger (15)	60 (9)	40 (6)	100
Oklar (4)	50 (2)	50 (2)	100
<i>Max differenseffekt</i>	10		
Myt			100
Myt finns (18)	73 (13)	27 (5)	100
Myt finns ej (16)	44 (7)	56 (9)	
<i>Max differenseffekt</i>	24		
Mobiliseringsfaktorer			
Språk finns (22)	55 (12)	45 (10)	100
Språk finns ej (12)	67 (8)	33 (4)	100
<i>Max differenseffekt</i>	12		
Religion (14)	64 (9)	36 (5)	100
Ej avvikande religion (20)	55 (11)	45 (9)	100
<i>Max differenseffekt</i>	9		

* Gäller för de nordirländska partierna.

Kommentar: Tabellen läses på följande vis: Regeringsställning avser de partier som är eller har varit i regeringsställning de senaste tre mandatperioderna, nationellt eller regionalt. Koalition omfattar de partier som är i koalition eller som är potentiella koalitionspartner. Dessa partier är självfallet också utpressningspartier. Rubriken utpressning indikerar dock endast de partier som bara är utpressningspartier och inte kommer i fråga för koalition. Under mål överlappar federalism och separatism varandra eftersom de separatistiska partierna vill ha federalism som en övergångslösning. Under rubriken övrigt mål faller de fyra nordirländska partierna, varav två önskar ett enat Irland och två vill att Nordirland förblir inom det Förenade Kungadömet. Med vänster avses de partier som har benämnt sig socialister, socialdemokrater eller vänster. Med höger avses konservativa, kristdemokratiska, liberala och "höger" partier. Differenseffekten är ett effektmått. Ju högre differenseffekt, desto större förklaringskraft för framgång.

partier försvåras – under förutsättning att det finns regionala valkretsar. Å andra sidan kan ett majoritetsvalsystem ha psykologiska effekter på röstbeteendet. Väljarna vet att en röst på ett litet parti kan vara bortkastad och röstar kanske därför på ett av de större partierna.

Parlamentariskt agerande

Regeringsställning. Nästan hälften av de framgångsrika regionala partierna har någon gång varit i regional regeringsställning, oftast i koalition med ett eller flera traditionella partier. Av de 15 partier som varit i regeringsställning är 73 procent, eller elva stycken, framgångsrika. Flera av partierna har dessutom medverkat i den nationella styrelsen, till exempel Lega Nord och Südtirolischer Volkspartei i Italien som direkt eller indirekt påverkar rikspolitiken genom sin tillgång till regeringsmakten. CiU, CC och PNV har genom sina pakter med den spanska regeringen en nyckelroll i det nationella styret och innehar också den regionala regeringspositionen. Även Volksunie har vid två tillfällen tidigare i ingått i belgiska nationella koalitionsregeringar. Flera av de regionala partierna i Spanien har suttit i regionala regeringar, ofta i koalition med något av de större nationella partierna.

Koalition eller utpressning. En majoritet av partierna, 26 av 34, är aktuella eller potentiella koalitionspartners. Koalitionspotentialen är dock jämnt fördelad mellan de framgångsrika respektive icke-framgångsrika partierna. Koalition är således inte användbar som förklaringsfaktor för framgång. Den bästa positionen ur framgångssynpunkt verkar vara att vara ett potentiellt utpressarparti, 80 procent av de partier som är i denna position är väljarmässigt framgångsrika.

Mål

Partiernas visioner om regionens framtid varierar från att vilja ha en egen suverän stat till att mera anspråkslöst sträva efter att bevaka regionens intressen gentemot centrum. Dessutom finns de fyra nordirländska partierna som särskiljer sig genom att förespråka ett enat Irland eller ett enat Förenade Kungarike. Sju av partierna kan betraktas som separatister. Även om partierna medger att total suveränitet är det slutgiltiga målet kan dock federalism vara en acceptabel lösning, ett delmål, tills vidare. Bland de framgångsrika partierna är separatism ett lika vanligt mål som utökad autonomi eller självstyre. Samtliga partier som förespråkar separatism kan betecknas som framgångsrika. Sex partier preciserar sina krav till att förespråka en federal organisation av deras respektive hemländer. De separatistiska och federalistiska partierna är delvis överlappande. Av de regionala partier som förespråkar federalism är 67 procent framgångsrika. Bland de framgångsrika partierna har bara två som mål att försvara regionens intressen, en något luddig målsättning kan tyckas.

Mål tycks ha ett stort förklaringsvärde för framgång, här är den maximala differenseffekten hela 71. Att det finns ett samband mellan federalism och separatism och framgång är helt klart. Omvänt lönar det sig inte att ha som mål att försvara regionens intressen om man vill bli framgångsrik.

Det som ovan redovisats är partiernas slutmål för regionen. Varje parti har givetvis ett antal delmål som kan röra representationsfrågor, språkets status, ekonomiska förmåner etc. När det gäller uppfyllandet av dessa mål har partierna i vissa fall varit mycket framgångsrika. SVP och UV lyckades få igenom sina krav på att tyska respektive franska skulle erkännas som regionernas officiella språk. CiU och PNV har lyckats driva igenom en del skatteförmåner för Katalonien och Baskien. SNP har inte haft några större sakpolitiska framgångar men frågan om ett nytt valsystem och en decentralisering av Storbritannien, som partiet driver tillsammans med Plaid Cymru, är frågor som också Labour betonade i valkampanjen i maj 1997. I fallstudiekapitlen vidareutvecklas diskussionen om måluppfyllelse.

Ideologi

Bland partierna hittar vi representanter från hela den politiska skalan, från vänster till höger. Av de framgångsrika partierna finns det lika många vänsterpartier som högerpartier. Den ideologiska fördelningen är också lika när det gäller de icke framgångsrika partierna. Sex av partierna, två av de framgångsrika är svåra att placera ideologiskt. De är med det till-

gängliga materialet inte möjliga att placera på en given vänster–högerskala. Luddigheten kan dock vara ett medvetet val för mindre partier som söker allianser. Med en liten potentiell väljarkrets är det viktigt att inte skrämman bort några väljare. En fokus på sakfrågor och en nedtoning av ideologiska positioneringar blir därmed en nödvändighet. Dessa partier, som vanligtvis är mycket små, kan vara lämpliga som, och är ofta villiga, koalitionspartners till större partier. Alltför extrema partier anses inte koalitionsfähiga. Ideologi kan inte användas som förklaring för framgång.

Myt

Hälften av de regionala partierna och två tredjedelar av de framgångsrika, har någon form av identitetsskapande myt som återkommer i partiprogrammen och den politiska retoriken. Tabellerna visar på ett tydligt samband mellan framgång och myt. Av de 17 partier som har en identitetsskapande myt i sitt program är 71 procent framgångsrika, medan endast 47 procent av de partier som saknar myt är framgångsrika. De flesta mytbildningarna kretsar kring någon form av *historisk orättvisa* eller förtryck. Centralmaktens koloniala agerande är ett vanligt förekommande argument från baskiska, bretonska, korsikanska, katalanska, skotska och nordirländska partier. Begreppet ”intern kolonialism” blev vanligt på 1960-talet och sågs som ett sätt att knyta ihop regionalism och socialism, i en tid då de afrikanska kolonierna blev självständiga.

Ett *yttre hot* i form av hotad identitet eller språk är en annan vanlig myt som används av de flamländska, vallonska och sydtirolska partierna. Två partier hänvisar uttryckligen till *specifika egenskaper* som gör deras väljare till överlägsna: Vlaams Blok och Lega Nord. Det flamländska partiet hänvisar inte bara till flamländarnas specifika identitet och hur hotad den är av de fransktalande. Partiet är också motståndare till den belgiska immigrationspolitiken och vill sända tillbaka alla icke-européer.

”The Vlaams Blok rejects the government’s policy of integration. It advocates an airtight immigration-stop, a reorganization of the status of political refugees and a supported return of the majority of non-European foreigners.”³⁶

Även Lega Nord har kryddat sin politiska retorik med hänvisningar till det

36 Vlaams Blok 1993:16.

hårt arbetande, hederliga norditalienska folket som tvingas betala för de falska och korrupta syditalienarna:

”För att säga som det är så är vi emot de falska sydlänningarna och vi vill öppna garderoberna med gömda skelett som har samlats av regimens nomenklatura. Vi kommer att kämpa för att regeringen tillsätter ett åtgärdsprogram, som man respekterar och visar offentligt för de italienare som sedan betalar fakturorna.”³⁷

Både Lega Nord och Vlaams Blok betonar starkt de ekonomiska orättvisorna, argument som även återfinns hos t.ex. SNP.

Språk och religion

En majoritet, två tredjedelar, av de regionala partierna representerar en grupp där det finns ett avvikande språk. Skillnaden mellan de framgångsrika och de icke-framgångsrika är ganska liten, något som kan tyckas förvånande. Bland de framgångsrika partierna som representerar en region med ett särskiljande språk finner vi det fransktalande FDF, den korsikanska koalitionen, Südtirolischer Volkspartei, Union Valdôtaine, CiU, de två baskiska partierna PNV och Herri Batasuna, det skotska nationalistpartiet, det galiciska BNP, Vlaams Blok och det katalanska ERC. De är samtliga regioner med en gammal identitetsregionalism. En intressant iakttagelse är dock att två tredjedelar av partierna som inte representerar någon särskild språkgrupp är framgångsrika. Dessa partier är de irländska partierna Sinn Féin, UUP och SDLP (där inte språkfrågan är den dominerande skiljelinjen utan istället den som går mellan unionister och republikaner), Lega Nord samt tre spanska partier PAR, CC och PRC. I Lega Nords fall är inte heller språket skälet till partibildning utan snarare är det, som jag kommer att visa i kapitel sex, socioekonomiska och historiska faktorer som har legat bakom partibildningen. Inte heller i en majoritet av de spanska regionerna är språk något huvudskäl till partibildning. Den spanska historien av stark centralism samt den regionalisering av spansk politik som skett de senaste två decennierna har bidragit till att det finns regionala partier i nästan samtliga spanska regioner.

37 Lega Nord: *Mafia & Politica*, 1993:18 (Min översättning) ”A dir la verità noi siamo contro i falsi meridionalisti, vogliamo aprire gli armadi pieni di scheletri accumulati dalla nomenclatura del regime, e ci battiamo perché il Governo imponga programmi risolutivi, li rispetti e mostri pubblicamenti agli italiani che pagano i conti”.

De tio partierna som representerar en region med ett särskiljande språk men som inte är framgångsrika, är Volksunie, Plaid Cymru, Union Valenciano, Eusko Alkartasuna, de dansk-tyska SP och SSW, det bretonska UDB, det frisiska FNP, Unió Mallorquina och det sardiska PSd' Az. Dessa språkpartier kan givetvis vara mycket framgångsrika inom sin språkgrupp. Är språkgruppen tillräckligt liten kan partiet i princip ha ett 100-procentigt stöd från den egna gruppen. En sådan framgång kan inte utläsas genom att bara studera valresultaten i de regionala valen, särskilt inte som "framgångsgränsen" är satt till 15 procent. Dessa partier faller utanför de kriterier på framgång som finns i denna studie.

Det går inte att belägga något större samband mellan framgång och de partier som kommer från en region med avvikande religion. Det finns en något större andel framgångsrika partier bland de partier som representerar en region med en avvikande religion. En majoritet av partierna, både de framgångsrika och de andra, representerar dock ingen avvikande religion.

Slutsatser

Valsystem, ideologi, språk och religion tycks inte fungera som förklaringsfaktorer för regionala partiers framgång. Däremot är partiernas parlamentariska agerande, mål och förekomst av myt betydelsefulla faktorer. Det verkar som om vi utifrån det ovan förda resonemangen rent empiriskt kan dela in partierna i sex typer av regionala partier. En första sådan kategori är den som representeras av små partier med en historisk regional identitet, ofta i ett gränsområde. Ofta är dessa partier belägna i fattiga perifera regioner. I denna kategori finner vi de två Slesvigpartierna SSW och SP, det frisiska FNP, det bretonska UDB och det sardiska PSd' Az. Dessa partier har ganska blygsamma krav på ökat inflytande och kan kallas *perifera kulturpartier*. De har en, med vissa undantag, begränsad betydelse som koalitionspartier och kommer troligen aldrig att nå några stora valframgångar om de inte utvidgar sitt program med något uppseendeväckande krav som kan appellera till fler väljare utöver den egna språkminoriteten.

I en andra kategori av regionala partier finner vi etablerade partier, ganska stora väljarmässigt sett, ofta *borgerliga*, med "*rimliga*" (på *intet sätt extrema*) krav. Dessa partier spelar en viktig roll i den regionala men också i den nationella politiken och representerar invånare med ett eget

språk från i huvudsak ekonomiskt starka regioner. Här finner vi det katalanska CiU, det sydtirolska SVP, Val d'Aostapartiet UV, det baskiska PNV samt UPCA från Cantabrien, det nordirländska UUP och det vallonska FDF. Dessa partier är ganska stabila i sitt väljarstöd och ingår ofta i koalitioner, varför de av överlevnadsskäl ofta tvingas vara pragmatiska.

I en tredje kategori finner vi *vänsterpartier* som bildats eller fått sitt genombrott på 60- och 70-talen: det skotska SNP, Plaid Cymru, BNG från Galicien, det korsikanska Cuncolta Naziunalista, det katalanska ERC, Volksunie, det baskiska EA och PSM från Mallorca. En majoritet av partierna i kategorin är separatister eller federalister.

I en fjärde kategori finner vi partier med nära band till väpnade organisationer, *våldspartierna* Herri Batasuna (ETA), Sinn Fein (IRA) och Cuncolta Naziunalista (FLNC). De är alla långt till vänster och verkar i regioner med hög arbetslöshet och stora strukturproblem, särskilt Korsika och Nordirland. Alla tre partierna och deras väpnade grenar har sina rötter i 60-talets vänsterrörelser med antiimperialism och antikolonialism som viktiga inslag.

I en femte kategori finner vi en uppsjö av *spanska regionala partier* som är vaga i sina mål och ideologi och som verkar i regioner där det inte finns några, eller mycket små språkliga, religiösa eller ekonomiska skäl för regionala partier. Dessa partier har uppkommit för att det fanns konstitutionell möjlighet. Partierna är ofta koalitionspartners till andra traditionella partier och hamnar då i regional regeringsställning. Den spanske statsvetaren Ramon Montabes kallar dessa partier för "non-state-wide parties".³⁸

I en sista kategori finner vi två "*populistiska*" *partier* som urskiljer sig från de övriga, Vlaams Blok och Lega Nord. De är båda relativt nybildade. Båda partierna har lagt sig till med ett program som bara delvis utgår från regionen; de tunga frågorna kretsar kring ekonomisk rättvisa och konstitutionell förändring samt i Vlaams Bloks fall också kring invandrarpolitiken. Båda partierna kommer från rika regioner, har en ganska grov retorik, en tydlig fiende och profilerar sig som antietablissemangspartier, mot korruptionen och den traditionella eliten. Kanske kan även det "östtyska" PDS komma att hamna under denna kategori.

Om vi studerar de regioner där de framgångsrika partierna verkar kan vi

38 Montabes definierar non-state-wide parties som "parties that concentrate their activity within the limits and interests of a specific territory, participate in all different kinds of elections in their territory or at a national level and manage to be part of the Spanish party system". Montabes 1994:120.

konstatera att tretton av de 20 framgångsrika partierna finns i regioner som är ekonomiskt avvikande från centrums ekonomi. Åtta av dem finns i regioner med en BNP som tillhör de högre i landet och fem i en region med en BNP som tillhör den lägsta i det aktuella landet. Endast några av de spanska partierna avviker här, som de spanska regionala partierna ofta tycks göra. En annan intressant iakttagelse är att de partier som finns i fattiga regioner ofta står ideologiskt till vänster och är separatistiska medan de som finns i rika är borgerliga mer pragmatiska partier som kräver en ökad autonomi, ibland i form av federalisering. Egentligen borde det vara tvärtom – de rika regionerna har större möjlighet till oberoende har därigenom större möjlighet att klara sig själva. De fattigare är dock mer beroende av nationella ekonomiska transfereringar och skulle därmed ha svårigheter om regionen blev en egen stat.

Historikern Christopher Harvie har myntat begreppet "Bourgeois Regions" för att illustrera den utveckling som tog fart på 1980-talet då många rika regioner försökte profilera sig som intressanta aktörer och utnyttja det utrymme som de uppfattade att EU hade skapat för regionerna. De "borgerliga" regionernas aktiviteter tog sig uttryck i ett antal samarbetsorganisationer, i regionala nätverk och marknadsföringsplaner. Den borgerliga regionalismen skall ses som en kontrast till den radikala regionalismen som hör 1970-talet till och som är mer kulturellt och politisk betonad menar Harvie.³⁹

Jag har här försökt att visa att Harvies uppdelning inte är helt oproblematisht. Den moderna ekonomiska regionalismen kan ses som en utveckling av den politiska men det är inte möjligt att förpassa de fattiga regionerna till historiens skräpkammare och stämpla dem som en passerad kulturell rörelse och de rika som enbart intresserade av att konkurrera med andra regioner i ett "regionernas Europa". Dock finns det en poäng att identifiera två typer av regionalism, men med ett innehåll som skiljer sig från Harvies kategorier. En majoritet av partierna kan sägas representera en slags *äldre identitetsbaserad regionalism*. Partierna finns i regioner med en gemensam kultur och historia, samt ofta ett skiljaktigt språk. En annan typ av regionalism är en mer funktionell, eller ekonomisk regionalism. De partier som företräder denna, Lega Nord och många av de spanska regionala partierna, har insett att region är en viktig skiljelinje som det är politiskt fruktbart att utnyttja för att få konstitutionella eller ekonomiska fördelar och inte minst för att vinna röster.

39 Harvie 1994. Se även Östhol 1996:5–11.

4. *Modell för framgångsrika regionala partiers effekt på det politiska systemet*

Jag har hittills försökt förklara och analysera under vilka premisser som region blir en skiljelinje som leder till partibildning, samt vilka regionala partier som blir väljarmässigt framgångsrika. Men framgång innebär mer än bara procentuell framgång på valdagen. Nästa steg är att föra in ytterligare en aspekt på regionala partier, deras politiska *effekt*, eller ”impact”, på det politiska systemet. För att studera effekten kommer två fallstudier att genomföras. De två frågor som kommer att styra resten av undersökningen är under *vilka villkor* väljarframgång blir möjlig att utveckla till en mer generell effekt på det politiska systemet samt *vilka reella effekter* partierna har på det politiska systemet.

Vad menas med effekt?

Samtliga politiska partier i ett politiskt system påverkar i någon mån de andra partierna och har därmed viss effekt på politiken. Alla partier som deltar i allmänna val, oavsett på vilken nivå, ingår i en dynamisk samverkan där de erbjuder väljaren olika alternativ. Partisystemet förändras också ständigt. Nya partier uppstår, gamla upplöses eller byter namn, koalitioner bildas och de politiska frågorna ändrar karaktär. Men med effekt avses här något mer precist än bara påverkan. Effekt handlar om systempåverkan, att skapa en scenförändring i partisystemet, att resultera i synliga förändringar i väljarkåren och därmed kanske förändra majoritetsförhållanden, samt att föra in nya frågor i den politiska debatten.

Ett framgångsrikt parti med stort eller växande väljarstöd kan svårigen nonchaleras av de andra aktörerna i partisystemet. De regionala partierna konkurrerar om väljare och hotar därmed traditionella partiers väljarbas. De kan också föra in nya frågor som kräver att de andra partierna tar det nya partiet i beaktande. Ett mycket litet parti eller ett parti på kraftig

tillbakagång får inte dessa effekter på den politiska omgivningen. Väljarframgång är således en nödvändig, men inte tillräcklig förutsättning för att ett regionalt parti ska få effekt på partisystemet. Man kan tänka sig framgång på andra områden, t.ex. måluppfyllelse, men valframgång är en grundläggande förutsättning för att överhuvudtaget kunna driva igenom program, få inflytande, hamna i beslutande position etc.

Statsvetarna Ivor Crewe och David Denver diskuterar i sin bok *Electoral Change in Western Democracies* partisystemets förändring och väljarinstabilitet i Västeuropa. De identifierar tre nivåer i partisystemet där förändring kan förekomma.¹ Dessa nivåer är förändring i:

- *väljarbasen* – värderingar, sociala och ideologiska klyftor som påverkar partivalet.
- *partisystemets struktur* – den kontext som partierna verkar i, dvs. antal partier, styrka, ideologiska positioner, valsysteem etc., det vill säga de andra partierna i partisystemet.
- *regeringskomposition* – valallianser, koalitioner, vågmästarroller etc.²

Med utgångspunkt i Crewe och Denvers förändringsnivåer kan vi anta att ett regionalt parti kan påverka *väljarbasen* på så sätt att det tar väljare från andra partier, mobiliserar väljare som tidigare inte deltagit i det politiska livet eller för in en ny skiljelinje (alternativt återuppväcker en gammal) – region – i politiken som väljarna grupperar sig efter. En sådan ny dimension kan t.ex. bidra till att höja valdeltagandet.

Rokkan och Lipsets arbeten tar sin utgångspunkt i Talcott Parsons teorier om fyra huvudsakliga skiljelinjer som ligger till grund för massmobilisering. Mobiliseringen leder i sin tur till partibildning (s.k. alignment). Under mitten på 80-talet publicerades ett mycket stort antal verk om väljarinstabilitet och partisystem i förändring.³ Partiforskare som Stefano Bartolini, Peter Mair, Ivor Crewe och Scott Flanagan ifrågasatte om Rokkans teser fortfarande var relevanta och pekade på en erosion av skiljelinjerna. Diskussionen hade sitt ursprung i att de västeuropeiska partisystemen, som under efterkrigstiden varit förvånansvärt stabila, genomgick flera stora förändringar. Nya partier dök upp med nya värderingar – som

1 Crewe/Denver 1985:13f.

2 De engelska originalbegreppen är electoral base, party superstructure och governmental composition. De svenska begrepp som används är mina egna.

3 Se t.ex. von Beyme 1985, Crewe/Denver 1985, Dalton et al. 1985, Lybeck 1985, Daalder 1987, Bartolini/Mair 1990.

kom att kallas postmoderna – och utmanade de traditionella partierna. I historiens backspegel kan vi se att det visserligen har skett förändringar, men att partisystemen trots allt inte har brutit samman och att Rokkans skiljelinjer fortfarande har stort inflytande över den västeuropeiska partipolitiken.⁴ Däremot förändras skiljelinjernas styrka över tid – och nya skiljelinjer kan uppkomma. Som Russel Dalton uttrycker det: "New movements might cause a resurgence or recreation of old political cleavages".⁵

En viss förändring av det västeuropeiska partisystemet har således skett bland annat genom att nya skiljelinjer har förts in på den politiska dagordningen – antietablissemangspartier på 70-talet, gröna rörelser på 80-talet och kanske regionala partier på 90-talet (även om många av de regionala partierna bildades långt tidigare och haft tillfälliga toppar genom åren). En minskning av partiidentifikationen där väljarna känner att deras parti inte längre representerar dem, kallas dealignment (på svenska kanske bäst översatt som avgruppering). Det är i och för sig inget ovanligt. Om en regional skiljelinje blir relevant i partisystemet och påverkar väljarnas val av partier kan de traditionella partierna hantera detta på olika sätt. Ett sådant sätt är att försöka fånga upp den regionala dimensionen och göra den till en del av sitt politiska program. Därigenom har en tidigare problematisk fråga t.ex. decentralisering, federalism, konstitutionella förändringar, kommit upp på den politiska dagordningen och politiserats.⁶ Övriga partier kan då förändra sitt program i en mer "regional inriktning" och därmed "regionaliseras". Det kan dock resultera i att partiet splittras eller tas över av nya eliter. Om de existerande partierna inte förmår ta till sig förändringarna, splittras eller tas över av en ny elit och därmed förändrar sin plats i partisystemet, kallas det realignment – omgruppering. Realignment beror på en förändring av väljarstödet och en förändring i de förutsättningar som partiets stöd bygger på – exempelvis avsaknad av regional dimension om en sådan av väljarna bedöms som viktig.⁷

4 Diskussionen pågår fortfarande, bl.a. ägnade den belgiska tidskriften *Revue Internationale de Politique Comparée* ett helt nummer åt "cleavage-frågan". I en av artiklarna, skriven av den schweiziske statsvetaren Julian Hottinger, drivs tesen att hela debatten beror på ett missstolkande av Rokkans teorier. Han har aldrig hävdat att vissa partiers väljarstöd skulle vara konstant utan att det fanns en kontinuitet i skiljelinjerna. Hur de olika politiska grupperingarna kan förändras tar Rokkan inte ställning till menar Hottinger. Se Hottinger 1995.

5 Dalton et al. 1985:455.

6 Med politisering menar bl.a. Björn Molin att en fråga förs över till eller från det politiska planet där frågan blir ett element i partiernas propaganda och av partierna antas ha effekt på opinionen inom valmanskåren. Frågan blir därmed också partipolitiskt kontroversiell. Molin 1965:142–143.

7 För en diskussion om re- och dealignment se t.ex. Dalton et al. 1985:21, 95–103 och 233–239.

Ett annat sätt för traditionella partier att hantera den nya skiljelinjen (eller i det här fallet kanske snarare en renässans eller förstärkning av den gamla centrum–periferiskiljelinjen) är att inte reagera alls och därmed skapa utrymme för andra partier som lyfter fram frågan. Nya partier kan bildas eller gamla, som tidigare varit obetydliga, kan få ökad relevans för väljarna. En tredje strategi, att partierna tar avstånd från ”separatistiska tendenser” och får väljarnas stöd för att förespråka nationell enhet, är förstås också möjlig.

Om regionala partier kan föra in en ny skiljelinje – den regionala – eller förstärka centrum–periferiklyftan i det politiska systemet, kan det påverka väljarnas agerande. Väljare kan lämna etablerade partier för att söka sig till det nya regionala partiet. De måste då vinnas tillbaka. Ett traditionellt parti kan också locka till sig nya väljare genom en omgruppering kring den nya skiljelinjen. Ett etablerat regionalt parti kan ha en väljargrupp som är intressant för andra partier att vinna över. Om centrum–periferiklyftan sedan länge präglar landets politik är denna mobilisering självfallet inte ny. Beroende på det regionala partiets vikt och betydelse i det politiska spelet kan *partisystemets struktur* påverkas på så sätt att nya partier kommer in i representativa organ, nya frågor kommer upp eller partiernas program förändras. Detta i sin tur kan påverka möjligheterna till regeringsbildning. Genom en viss typ av propaganda, byggd på den regionala skiljelinjen, kan partiet locka röster och därigenom skapa förändringar i såväl *väljarbasen* som *partisystemets struktur*.

Partiets parlamentariska agerande kan som jag nämnt ovan ha betydelse för majoritetsförhållandena och även på den potentiella *regeringskompositionen*. Om ett regionalt parti blir framgångsrikt och vinner många röster så tar det rimligtvis röster från något annat parti. Det kan innebära en ny mobilisering av en tidigare skiljelinje och därigenom kan majoritetsförhållandena ändras. Genom ett visst parlamentariskt agerande, genom att det allierar sig eller bildar koalitioner med ett annat parti, kan partiet få inflytande över den dagliga politiken. Det kan också bli ett utpressningsparti om det samlar en tillräcklig mängd väljare bakom sig och hamnar i en strategisk vågmästarställning. Partiet kan därigenom driva igenom enskilda sakfrågor. Frågor som är viktiga för regionala partier är organisation av territoriet (mer autonomi etc.) skattepolitik, representation i nationella och eventuellt europeiska organ, språkliga och kulturella frågor. Om ett parti blir stödparti eller koalitionspartner till ett annat, kan de tillsammans bilda regering eller bli en rivaliserande ”winning coalition” som därmed blir en viktig oppositionskraft. Möjligheterna till koalitionsbildning beror,

förutom på det regionala partiets politik, också på ledaren. Fokus på ledaren i ett parti är stort och en ledare som vinner förtroende hos väljarna är förstås av stor betydelse för partiets valresultat.

Hur kan man då gå tillväga för att analysera under vilka villkor regionala partiers agerande kan ha effekt på det omgivande nationella partisystemet, på väljarna och på regeringskompositionen? Jag har tidigare diskuterat partiernas agerande på olika arenor.⁸ Med den *interna arenan* avses partiets organisation, frågor som rör medlemmar, intern planering och ledarskap. Partiets viktigaste mål är att hålla samman partiet och försäkra sig om medlemmarnas stöd. Här har partiledaren en mycket viktig roll och det är också dennes betydelse som kommer att analyseras i fallstudierna.

Väljararenan omfattar områden som rör väljarna, dvs. valdeltagande, röstmaximering och ideologi. I undersökningen som följer diskuterar jag valdeltagande men fokuserar främst på ideologi i en bred mening. Jag har valt att analysera partiets retorik så som den kommer till uttryck i de huvudsakliga mål partiet själv formulerar för regionen, den ideologiska positionering som partiet själv vill förmedla (placering på vänsterhögerskalan eller betoning av "postmaterialistiska värden") samt eventuell förekomst av en identitetsskapande myt. Som jag tidigare visat är myten en viktig beståndsdel i regionala partiers retorik. Det samlade begreppet för ideologisk position, mål och myt kommer i undersökningen att vara propaganda.

Den *parlamentariska arenan*, slutligen, omfattar partiets agerande inom det politiska systemets ramar. Vilken strategi väljer partiet för det politiska spelet för att maximera inflytandet över besluten? Det politiska agerandet kan innefatta allianser, koalitionsbildande eller olika former av "utpressning".

Ett parti agerar enligt olika strategier på de olika arenorna och det får olika konsekvenser för det omgivande politiska systemet. Men det får också betydelse för partiets trovärdighet. Om partiet säger en sak till väljarna och agerar på ett annat sätt på den parlamentariska arenan, kan förstås tilltron till partiet skadas. Ett partis agerande på arenorna får effekter på väljarbasen, den partipolitiska strukturen och regeringskompositionen. Mer specifikt avses att undersöka dels under vilka villkor som partiernas agerande kan få effekt på det politiska systemet, dels vilka reella effekter partiets agerande har på:

8 Se s. 39: Vilka regionala partier blir framgångsrika? samt Laswell/Kaplan 1950:78 och Sjöblom 1968:22.

- väljarnas värderingar och överväganden inför partivalet. Kan de regionala partierna vinna väljare genom att föra in nya (eller nygamla) dimensioner eller skiljelinjer i den politiska debatten?
- den omgivande partipolitiska strukturen – hur reagerar de omgivande partierna på de regionala partiernas agerande? Ändrar de sitt program eller beteende? Förändras valsystemet, uppstår det nya partier som svar på det regionala partiet? Sker det konkreta förändringar i politikens utfall?
- regeringsbildning – hur påverkar de regionala partierna möjligheten att bilda regeringar genom t.ex. allianser, koalitioner eller utpressning?

Vilka slutsatser är det möjligt att dra av fallstudierna? Vad krävs för att regionalt parti skall kunna sägas ha någon effekt på det omgivande politiska systemet? Vilken reell effekt har de på det omgivande politiska systemet? En effekt på *väljarbasen* skall vara att väljarna är eller blir mobiliserade kring en ny eller gammal centrum–periferiskiljelinje och att partiet konkurrerar med andra partier om väljare. Effekter på *partisystemets struktur* innefattar både politikens utfall och förändringar i själva strukturen. Effekterna kan delas in i *institutionella effekter* som innebär t.ex. att de övriga partierna förflyttar sina positioner, att nya partier bildas, att valsystemet förändras etc. Det kan också ske mer konkreta förändringar på politikens utfall, dvs. eftergifter för regionala intressen. Det kan ske i form av en *policyförändring* i relationen mellan centrum och periferi eller *förändringar i värdefördelningen*. Det senare kan handla om skattefrågor, t.ex. att Norditalien får behålla mer av sina egna skatter och i mindre utsträckning bidrar till den nationella budgeten. *Regeringskompositionen* slutligen påverkas om koalitionspolitiken påverkas, dvs. om det regionala partiet ingår i allianser som möjliggör eller uppenbarligen försvårar regeringsbildning. Om ett regionalt parti har alla dessa effekter på det omgivande politiska systemet kan vi utgå från att det sker en *identitetsförstärkning*. Partiets framgångar bidrar till att legitimera det, att det erkänns av andra och att den region eller grupp partiet företräder, får ett slags existensberättigande.

Individuella strukturella förutsättningar för regionala partier

Partierna kommer inte tomhänta in på den politiska scenen. De har ett antal historiska *strukturella förutsättningar* med sig i bagaget, faktorer av systemkaraktär som påverkar partiernas möjligheter och förutsättningar att uppkomma och bli framgångsrika. En av de viktigaste strukturella faktorerna för regionala partier är förekomst av en *centrum-periferikonflikt* i det aktuella landet. Finns den, hur tar den sig uttryck, finns det flera periferier eller minoritetskulturer mot ett centrum? Denna klyfta har betydelse om den är eller har varit en viktig skiljelinje i partipolitiken och om den framgångsrikt kan utnyttjas av ett nytt eller gammalt regionalt parti. En annan betydelsefull strukturell faktor är de *demokratiska traditioner* som finns i landet. Traditionerna är av betydelse för tilliten till de etablerade partierna och politikerna och öppna för nya alternativa partier som kritiserar systemet som kanske inte blev som medborgarna hade tänkt sig. De senaste årens politiska skandaler och affärer som många västeuropeiska länder har drabbats av, är också en fråga som påverkar tilliten till politiken.

Grad av pluralism i partisystemet kan vara ytterligare en faktor som påverkar möjligheten för nya partier att uppkomma. Finns det flera alternativ för medborgarna att välja mellan eller har ett huvudalternativ varit vid makten under mycket lång tid? Finns det möjlighet för mindre partier att bli viktiga koalitionspartners eller hamna i vågmästarställning? Graden av polarisering påverkar möjligheten för nya partier att lägga sig på ytterkanten eller i mittenfällan och på så sätt bli ett alternativ för väljarna. Det kan också påverka möjligheten att föra in nya politiska skiljelinjer. *Valsystemet* var av begränsad betydelse för framgång. I ett majoritetsvals-system kan ett litet parti få inflytande om det är regionalt starkt. I ett proportionellt system kan ett litet parti erhålla nationell representation och därmed få en nationell plattform.

Jag har tidigare visat att *de konstitutionella förutsättningarna* som partierna har att verka i är av stor betydelse för regionala partiers uppkomst och framgång. Finns det en regional arena att verka på, valda församlingar etc.? Finns det en senat eller en andra kammare i parlamentet där regionerna kan ha garanterad representation? Vilka övriga möjligheter finns eller saknas för regionerna att delta i nationella politiska beslut?

Regionens eller periferins *ekonomiska situation* gentemot centrum är av

avgörande vikt för dess betydelse. Som visats i tidigare kapitel tycks det finnas ett samband mellan regionens ekonomi och det regionala partiets ideologiska positionering. Men ekonomin har också betydelse för partiets möjlighet till inflytande och effekt. En fattig och geografiskt isolerad region är lättare att bortse från än om hela det rika Norditalien under Lega Nords ledning hotar med skattebojkott.

Ytterligare en strukturell faktor värd att nämna i sammanhanget är den *demografiska/etniska situationen* i regionen i förhållande till landet i övrigt. Hur homogen är regionen? Finns det i regionen en majoritet som anser sig tillhöra "minoriteten" eller finns det flera olika folkgrupper med kanske motstridiga intressen? Är de partipolitiskt organiserade?

Slutligen kan också mer *moderna, landsspecifika faktorer* t.ex. stor politisk och ekonomisk turbulens, internationella händelser och senkomna skiljelinjer vara av viss betydelse för att nya partier skall bildas eller gamla få en renässans.

Regionala partiers agerande

Partier agerar således på olika arenor där de kan välja mellan ett antal alternativa strategier. Med begreppet *parlamentariskt agerande* avses hur partierna betar sig i det politiska spelet gentemot de andra partierna på den parlamentariska arenan – utifrån det övergripande målet att maximera sitt inflytande över politiska beslut. De två huvudsakliga strategierna här är *samarbete* eller *konflikt*. Agerar partiet eller gör uttalanden som tyder på att det skulle kunna tänka sig att ingå allianser eller koalitioner med andra partier eller markerar det att det är ett ständigt oppositionsparti? Här är det viktigt att skilja på ett faktiskt ingående i koalitioner eller ett agerande som tyder på att partiet skulle kunna vara berett av ingå i koalitioner när tillfället uppkommer. Det parlamentariska agerandet påverkar *väljarbasen* på så sätt att ett parti som säger sig vilja kompromissa och alliera sig med andra drar till sig mer pragmatiska resultatinriktade väljare. Om det regionala partiet istället markerar att det ser sig som en ständig oppositionskraft som genom att delvis ställa sig utanför allt samarbetet istället försöker agera som utpressningsparti för att påverka politiken, drar det till sig en annan typ av väljare. Uttalanden gjorda under mandatperioden och under valkampanjer av partiledare eller ledande personer ger väljarna en indikation på hur partiet kommer att agera.

De övriga partierna i *partisystemets struktur* måste, om det regionala partiet är framgångsrikt, på något sätt förhålla sig till det berörda partiets agerande. De kan i olika typer av uttalanden ta avstånd från det partiets representerar och markera att de inte är intresserade av ett samarbete eller de kan, inte minst under valrörelser, visa försonlighet och betona vikten av samarbete. Som exempel kan nämnas den spanska valrörelsen i februari/mars 1996. Det segertippade partiet Partido Popular var i början på valkampanjen mycket säkert på att få egen majoritet och partiledaren José Maria Aznar gjorde då uttalanden mot Katalonien och Baskien och menade att Spanien var *ett* land och att inga ytterligare eftergifter skulle ges åt regionerna. När valdagen närmade sig och den egna majoriteten syntes hotad enligt opinionsundersökningarna, gjorde Aznar istället flera försonliga uttalanden om regionernas betydelse och behovet att utveckla och effektivisera den regionala autonomin. Det visade sig också när valresultatet var klart att Partido Popular blev beroende av det baskiska PNV och det katalanska CiU för att kunna bilda en regering.

Om det regionala partiet sedan verkligen väljer att stödja ett annat parti, ingå koalition eller allians, får det betydelse för *regeringskompositionen*. Partiet kan, som i CiU och Lega Nords fall, hamna i en för partiet idealisk vågmästarroll som påverkar regeringens möjligheter att överleva. CiU fällde den socialistiska regeringen som den stött i två år i Spanien och när Lega Nord i Italien lämnade regeringssamarbetet i Berlusconi-regeringen i december 1994 fick hela regeringen avgå.

Den *politiska propagandan* kan bidra till att förklara regionala partiers effekter. Propagandan riktar sig mot väljararenan och syftar till att maximera antalet väljare som känner sig lockade av partiets politik. Propaganda är ett vitt och omfattande begrepp som innefattar flera olika komponenter. Man brukar skilja på propagandans metoder och dess innehåll. Innehållet är vad som sägs, ideologin, målsättningarna. Metoden är formen, hur det sägs – formuleringar, materialets signaler, myterna som budskapet förpackas i.⁹ Studier av propaganda har i stor utsträckning inriktat sig på analys av krigspropaganda eller innehållsanalys av politiska tal. För avhandlingens vidkommande har jag valt att använda propaganda som ett övergripande samlingsbegrepp för partiernas egen framställning av sin *ideologi, mål* och *myt*. Dessa komponenter är relevanta utifrån mitt forskningsproblem, något som har illustrerats i kapitel tre.

Ideologi kan kortfattat sägas omfatta föreställningar och värden som

9 Se t.ex. Sjöblom 1968:114f och Håkansson 1996.

förklarar en viss ordning och som legitimerar ett visst handlande. Verklighetsomdömen, värdeomdömen, strategier och mål brukar sägas vara komponenter i ideologin.¹⁰ Här är ideologin förenklad till partiets placering på *höger-vänsterskalan* samt i vilken grad det poängterar andra värden av mer *postmateriell* karaktär. Som jag har visat har flera regionala partier valt att "dryga ut" ideologin med andra "ismer" t.ex. feminism, pacifism, ekologism etc. Partiets egna utsagor kommer att tjäna som utgångspunkt, dvs vilken ideologisk position partiet självt uppger att det har. Medlemskap i olika "internationaler" eller partigrupper i Europaparlamentet är en annan ideologibestämmande faktor.

Den ideologiska tillhörigheten har betydelse för *väljarbasen* och hur väljarna rör sig. "Tidsandan" (förekomst av s.k. höger- respektive vänster-vind) kan påverka hur de röstar. Även andra kompletterande "ismer" kan medverka till att väljarbasen breddas. Men det är också tänkbart att regionala partiers ideologi är underordnad deras regionala mål och att ideologisk tillhörighet inte påverkar röstandet.

Konsekvenserna av en viss ideologisk positionering på *partisystemets struktur* är beroende av i vilken grad de regionala partierna väljer att betona den. Det kan ske förändringar i andra partiers program om andra ideologidimensioner dyker upp. En del regionala partier betonar att vänster-högerskalan är ointressant, det är graden av federalism-centralism som bestämmer partiernas placering på en tänkt skala. Vi måste då undersöka i vilken grad de andra partierna tar till sig en sådan argumentation.

Den ideologiska positionen kan förväntas ha betydelse för *regeringskompositionen*. Ideologin kan påverka val av samarbetspartner. Även här är det av relevans att undersöka i vilken grad partiet betonar sin ideologiska position. En del regionala partier är som vi har sett mycket luddiga på den punkten, vilket gör att samarbete med andra partier inte behöver vara låst ur ideologiskt hänseende. Omvänt innebär förstås en stark ideologisk profil att vissa samarbetspartners betraktas som uteslutna.

Det uttalade målet och grad av faktisk måluppfyllelse är en viktig, kanske den viktigaste, faktorn för att mäta effekt. Regionala partier har mål som rör den regionala situationen i landet och arbetar för en varierande grad av *utökat självstyre* eller *autonomi* å ena sidan eller *separatism* och *utbrytning* å andra. Samtliga dessa mål tar sitt avstamp i en centrum-periferikonflikt som de regionala partierna återuppväcker, exploaterar eller konstruerar.

¹⁰ Se t.ex. Westerståhl 1970 och Christenson 1972.

Målet påverkar *väljarbasen* om väljarna anser att denna nya eller nygamla skiljelinje är relevant och inte tas tillvara av de andra partierna. De kan då välja att rösta på det regionala partiet. Om de tvärtom inte sympatiserar med regionala partiers mål kan de markera sitt avståndstagande genom att rösta på ett annat parti.

Partisystemets struktur påverkas på så sätt att de andra partierna måste relatera sig till det regionala partiets mål. Antingen ändrar de i sina parti-program och blir mer regionala och tar in centrum–periferiklyftan i sitt program för att lyfta upp den på dagordningen som ett självklart element och därmed delvis neutraliserar det regionala partiet. Det kan också agera tvärtom genom att kraftigt ta avstånd från ”separatistiska tendenser” och inta en mer centralistisk attityd. Man kan också tänka sig att nya partier bildas som vänder sig mot det regionala partiet eller att andra regioner inspireras att bilda regionala partier om de märker att det är ett ”lyckat koncept”. Ett regionalt parti med ett mer modest mål att få vissa utökade befogenheter som kräver små förändringar, utlöser troligen inte samma reaktion som ett regionalt parti med mer radikala mål. Det är också tänkbart att de övriga partierna driver igenom förändringar i valsysteem och representation för att gå det regionala partiet till mötes eller försöka hindra det att få en politisk plattform.

Målen är viktiga för *regeringskompositionen*. Om andra partier bildar regering med det regionala partiets stöd kan det uppfattas som ett godkännande av målen eller som ett sätt att knyta det regionala partiet till makten och tysta det. Andra partier kan gå samman för att isolera det regionala partiet.

Den identitetsskapande myten har jag tidigare beskrivit som ett återkommande tema i partiprogrammen och i den politiska retoriken. Mytens teman kretsar ofta kring en historisk orättvisa, en hjälte eller en gemensam historia som på något sätt har hotats. Alla partier har sina myter i mer eller mindre utsträckning, det är inget unikt för regionala partier. Som jag har visat har en majoritet av de regionala partierna något slags uttalad myt, sann eller falsk, för att komplettera sitt politiska budskap eller legitimera sin existens. Det spelar ingen roll om myten baseras på en verklig händelse, det väsentliga är den symboliska historia eller budskap som den förmedlar. Vissa regionala partier tycks dock sakna myt. Myten kan ha betydelse för *väljarbasen* om väljarna uppfattar att partiet genom myten tillför en dimension eller en ”sanning” i den politiska debatten.

Partierna i den omgivande *partipolitiska strukturen* måste, om det regionala partiets myt blir ett centralt element i valpropagandan, ta ställning

till myten. De kan välja att ignorera den, ta till sig den och därigenom legitimera den och därmed också kanske neutralisera det regionala partiet, eller ta avstånd från den och bygga upp sin retorik på att motarbeta eller förkasta myten.

Om det regionala partiet ingår i allians eller koalition med de andra partierna kan myten få betydelse för *regeringskompositionen*. Genom att alliera sig med partiet kan det uppfattas som om de andra partierna accepterar myten. Inte minst kan det regionala partiet hävda en sådan tolkning. På motsvarande sätt kan de övriga partierna sluta sig samman för att ta avstånd från den regionala myten.

Ledarskap, slutligen, är ytterligare en faktor som kan förklara regionala partiers effekter på det politiska systemet. Ett partis ledare vänder sig både till den interna arenan, medlemmarna, för att entusiasmera dem och få dem att arbeta för partiet, men också till väljararenan för att locka nya väljare. En enskild person kan också ha betydelse för partiets agerande på den parlamentariska arenan när det gäller att skapa förtroende för uppgörelser med andra partier. Partiledarens uppgifter är, enligt bl.a. Peter Esaiassons studie av svenska partiledare, tre: att representera sitt parti inför väljarna, att organisera det interna partiarbetet och att agera som beslutsfattare i regering eller riksdag.¹¹ Esaiasson visar i sin undersökning att partiledaren har betydelse för valresultatet men att det är svårt att exakt mäta hur mycket. På motsvarande sätt kan en impopulär ledare bli en belastning för partiet. Esaiassons studie är från 1985 och det finns skäl att misstänka att under de dryga tio år som gått sedan dess har den massmediala fokuseringen på partiledarna ökat och de har i ännu högre grad betydelse för hur väljarna uppfattar partiet. I flera länder görs regelbundet popularitetsmätningar bland partiledarna. Det är dock svårt att generalisera om ledarens roll, olika omständigheter påverkar partiledareffekter, t.ex. de konstitutionella omständigheterna, de övriga partierna, valsyste­met etc.

Det finns olika typer av politiskt ledarskap, enligt Webers klassiska typologi kan de delas in i det *karismatiska*, det *traditionella* och det *rationellt-legalistiska*.¹² Även om Weber menade att de olika typerna kännetecknar olika stadier av ett samhälles utveckling, är det fullt möjligt att använda kategorierna idag. Om de möjliggör systematisk analys är

11 Esaiasson 1985:9 och 113f. Se även Edinger 1967, MacGregor 1979, särskilt kapitel 9, och Blondel 1987.

12 Weber 1956:122ff och Weber i Gerth/Wright Mills 1982:295ff. Även andra kategoriseringar förekommer i ledarskapslitteraturen, t.ex. demokratisk, totalitär, revolutionär, entreprenöriell etc. Se t.ex. Kellerman, 1986.

klassificeringen rimlig, menar Weber. En karismatisk partiledare som styr partiet ganska enväldigt kan få stort genomslag i massmedia och uppfattas som en stark ledare, kanske ett lockande alternativ till de andra partiledarna. Å andra sidan blir partiet mycket beroende av en enda person vilket kan skapa svårigheter den dag ledaren avgår eller drar sig tillbaka. Ett karismatiskt ledarskap bygger enligt Weber på en persons "extraordinära" egenskaper och hämtar sin legitimitet i tron på övernaturlig kraft och hjältedyrkan. Personen i sig, med specifika och extraordinära ledaregenskaper, har legitimitet på grund av vem hon eller han är.

En traditionell eller rationell ledare får troligen inte samma personella genomslag men kan istället vara inriktad på att stärka den interna organisationen, stötta medlemmar och partiarbetare och skapa en stabil och varaktig organisation som är mindre beroende av en enda person. Ett traditionellt ledarskap bygger på hierarkiska strukturer, på traditioner och patriarkaliska föreställningar. Partimedlemmarnas, eller "de leddas" lydnad baseras på lojalitet till den ledare som innehar den traditionellt ledande posten. Ett rationellt ledarskap hämtar sin legitimitet i de lagar och regler som finns, hänsyn tas varken till enskilda individer eller traditioner. En rationellt inriktad ledare har en opersonlig relation till uppgiften och den löses på de lagliga sätt som står till buds. Lydnad är inte kopplat till personen utan till ledarämbetets auktoritet, enligt givna regler.

Ledarskapet i ett parti kan analyseras utifrån externa och interna faktorer. De externa omfattar popularitet hos väljarna (popularitetssiffror t.ex.). De interna faktorer som bestämmer en ledares popularitet är förekomst av kritik (alternativa kandidater på kongresser) och öppna konflikter (i politiska eller personfrågor) samt ledarens självständighet. I vilken grad kan partiledaren gå utanför ramarna och partiprogrammen utan att kritiseras?

En karismatisk ledare kan onekligen dra till sig såväl som skrämma bort personer från *väljarbasen*. Han kan uppfattas som ett fräscht alternativ till det gamla etablissemanget eller som en vulgär populist. Det kan finnas skäl att tro att ledarskapsfrågan är särskilt viktig för regionala partier eftersom ett mindre, av många betraktat som kontroversiellt parti, kan vara i större behov än andra partier av ett starkt ledarskap.

En traditionalistisk eller rationell ledare blir av naturliga skäl inte lika känd och kan på kort sikt ha svårt att locka väljare men på lång sikt kanske bygga upp en trovärdighet i väljarkåren. Ett rationellt ledarskap kan dra till sig de väljare som vet att de vad som än händer kan räkna med att ledarens agerande ska vara det rationellt bästa för partiet. Ett traditionalistiskt ledarskap kan skrämma bort inte minst yngre väljare som tycker att partiet

är gammaldags och just "traditionellt". Å andra sidan kan det locka väljare som vill ha lite mer "ordning och reda".

Den omgivande *partipolitiska strukturen* kan påverkas av ett visst ledarskap genom att de övriga partierna kopierar en viss ledarstil, fördömer den eller allierar sig med eller mot den aktuella partiledaren. Möjligheter för konflikt och samarbete mellan politiska ledare är i viss utsträckning beroende av personliga egenskaper.

Regeringskompositionen kan påverkas på så sätt att en stark karismatisk ledare är ensam förhandlare, partiets agerande är beroende av hans eller hennes synpunkter, det kan skifta snabbt och kanske skapa osäkerhet om kontinuiteten. En sådan ledare kan försvåra förhandlingar om regeringsbildning. Dessutom utgör en karismatisk och populär ledare ett hot mot andra politiker som kan tänkas gå samman för att isolera denne. Ett mer traditionellt ledarskap kan uppfattas som mer stabilt, det finns ingen risk för oväntade vändningar, det finns väl kända beslutsordningar. En rationell ledare kan vara en osäker part att förhandla med, just genom det opersonliga förhållandet sätts ju det som gynnar partiet i första rummet, kanske på bekostnad av personliga lojaliteter.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de olika faktorerna och typer av agerande som här har beskrivits givetvis går in i varandra, de kan vara svåra att hålla isär. Det är ändå fruktbart att försöka göra en åtskillnad mellan dem av analytiska skäl. De strukturella förutsättningarna underlättar eller försvårar för partierna att agera på ett visst sätt, de utgör så att säga de spelregler som dikterar handlandet. Agerandet antas leda till ett antal effekter. För att förstå i vilken grad partiernas agerande får effekter på det politiska systemet och på vilket sätt, måste de olika variablerna utvecklas och fallspecifika förhållanden föras in. Det kommer att ske i de följande fallstudierna. Undersökningens uppläggning illustreras i *figur 4.1*.

Fallstudier

Jag har tidigare visat att en majoritet av de regionala partierna är identitetsbaserade och att många av dem har funnits länge i de europeiska partisystemen. Dessa partier skulle kunna benämnas som företrädare för en äldre typ av *identitetsregionalism*. Partierna baserar sin existens på en gemensam identitet, ofta i form av ett skiljaktigt språk, och försöker vinna

Figur. 4.1. Analysmodell för framgångsrika partiers effekt med hänsyn tagen till tänkbara utfall för strukturella faktorer och agerande.

Strukturella förutsättningar

Centrum–periferikonflikt (ja/nej) Demokratisk tradition (stark/svag) Grad av pluralism (hög/låg) Valsystem (prop/maj/blandat) Författningsmässig regional arena (ja/nej) Ekonomi (stark/svag) Demografi (homogen/heterogen)

Agerande

Parlamentariskt agerande (konflikt/samarbete) Propaganda <i>Ideologi</i> (vänster/höger/grad av postmaterialism) <i>Mål</i>: (autonomi/separatism) <i>Myr</i>: (förekomst/icke förekomst) Ledarskap (rationellt/karismatiskt/traditionellt)

Effekt

Väljarbas Partisystemets struktur och politikens utfall Regeringskomposition

fördelar för den egna regionen nationellt och i ett Europa där regionerna kan tänkas spela en större roll.

Men det finns också en annan typ av regionalism som kanske är växande, nämligen en slags *ekonomisk regionalism*. Den har ännu inte tagit sig uttryck i speciellt många partier, men den politiska retoriken, som främst går ut på att den egna regionen är trött på att betala för fattigare regioner, återfinner vi i många länder.

Förutsättningarna för de regionala partierna att agera kan variera beroende på vilken typ av regionalism de representerar. Ett äldre identitetsbaserat regionalt parti har sedan länge funnits i partisystemet och kan uppfattas som mindre hotfullt av de övriga partierna. De övriga partiernas

intresse bör därför vara att inkorporera det regionala partiet och den regionala skiljelinjen i den dagliga politiken för att undanröja risken för att det regionala partiet väljer att ställa sig utanför det parlamentariska systemet eller profilerar sig som ett antietablissemangsparti och därigenom vinner ytterligare stöd. De traditionella partiernas agerande är givetvis beroende av vilken "hotbild" som det regionala partiet utgör och deras potentiella väljarstöd. För det regionala partiet är det viktigt att behålla den väljarbas som redan är mobiliserad kring skiljelinjen centrum–periferi och eventuellt också försöka vinna nya väljare. Partiets politiska strategi kan vara inriktad på att samarbeta med övriga partier och vinna representation i diverse parlamentariska organ för att därigenom kunna få möjlighet att påverka politiken. Allianser med traditionella partier medverkar å ena sidan till att det regionala partiet får status och legitimitet, å andra sidan kan det uppfattas som negativt att partiet allierar sig med centrum. Strategierna varierar som vi har sett beroende på mål och ideologi. Som vi också har sett finns ett antal äldre regionala partier som har valt att helt eller delvis verka utanför det parlamentariska systemet. Ett sådant agerande försvårar givetvis allianser med andra partier.

Ett regionalt parti som i huvudsak baserar sin propaganda på ekonomisk regionalism kan i mångt och mycket liknas vid ett missnöjesparti. Som ett sådant måste partiet mobilisera nya väljare och göra det kring en regional skiljelinje. Därigenom hotas de övriga partierna eftersom det nya partiet "stjäl" deras väljare. Partiet måste också föra in nya frågor på den politiska dagordningen och politisera förhållandet mellan centrum och periferi eller regionfrågan. De övriga partierna kan då välja att ignorera partiet eller ta till sig skiljelinjen och neutralisera den.

Två exempel på partier som representerar var och en av de olika typerna av regionalism är det katalanska CiU och det norditalienska Lega Nord. *CiU* (*Convergència i Unió*) är ett stort, borgerligt och pragmatiskt parti som representerar en äldre form av identitetsregionalism. Partiet verkar i ett proportionellt valsystem, har en uttalad myt om "katalanismen" och har som mål att nå ökad autonomi för Katalonien. CiU verkar dessutom i en av Spaniens rikaste regioner. CiU har haft ett stort inflytande över den nationella politiken genom att agera stödparti till olika regeringspartier. Dessutom är partiet på många sätt en förebild för andra regionala partier som velat efterlikna CiU:s "lyckade koncept".

Lega Nord kan ses som en representant för den moderna regionalismen som är mer socio-ekonomiskt än etniskt grundad. Partiet vill ha ett federalt Italien, på sikt en norditaliensk republik. Lega Nord försöker att skapa en

norditaliensk identitet genom att odla vissa historiska myter samt att utnyttja den aktuella politiska situationen i Italien. Lega Nord har, förutom att lyfta fram nord-syddimensionen i Italien, också fört in frågan om federalism i den politiska debatten.

CiU och Lega Nord har båda representation i Katalonien respektive ett antal norditalienska regionala regeringar och kommuner. De har också mandat i de nationella parlamenten och i Europaparlamentet. De kan således agera på fyra territoriella arenor: den lokala, den regionala, den nationella och den europeiska. De två partierna agerar i olika valsystem, de tillhörde fram till vintern 1997 (då Lega Nord lämnade, eller uteslöts, beroende på vem man frågar) samma ideologiska grupp i EU-parlamentet (ELDR, den liberala gruppen) och de har liknande mål för sina respektive region i den bemärkelsen att de vill ha mer att säga till om. Medan CiU kräver utökade katalanska befogenheter inom Spanien, har Lega Nord under senare tid utvecklats till ett separatistiskt parti som vill bilda en egen norditaliensk stat. Den viktigaste skillnaden är att CiU verkar i en språkligt homogen, historisk och administrativ region och Lega Nord kandiderar i hela Norditalien, ett område med vitt skild historia, olika språk och traditioner. Båda partierna verkar i mycket specifika nationella miljöer där det omgivande partisystemet och den politiska kulturen har stort inflytande över de regionala partiernas möjligheter och begränsningar.

CiU och Lega Nord är båda väljarmässigt framgångsrika i sina respektive regioner och deltar också i den nationella politiken. Vi kan därmed anta att de har någon form av effekt på det omgivande politiska systemet.¹³ Vilka strukturella förutsättningar finns för partierna att agera, hur agerar de och vilken effekt på det omgivande politiska systemet har partierna? Vilka likheter respektive skillnader finns mellan dem?

Flera tänkbara utfall låter sig formuleras. CiU driver en politik som syftar till att försvara den katalanska kulturen, språket och identiteten och söka maximalt inflytande över den nationella politiken. CiU:s *väljarbas* är sedan partiet bildades mobiliserad på regional basis, det handlar om att bibehålla den väljarkår man har och att eventuellt vinna nya väljare.

Lega Nord däremot är ett yngre parti utan traditionell identitetsbas. I mångt och mycket kan man kalla partiets regionalism för ekonomisk. För Lega Nord är det därför viktigt att mobilisera nya väljare utifrån en ny

13 Det är svårt att tänka sig ett regionalt parti med väljarframgång som inte har någon effekt överhuvudtaget. Det blir därför svårt att kontrollera studiens resultat med några negativa fall. Det är dock inte om-frågan som är relevant för undersökningen utan hur- och på vilket sätt-frågorna.

skiljelinje som inte tidigare varit dominerande i italiensk politik, nämligen centrum–periferiskiljelinjen. Partiet måste därför övertyga väljarna om att detta är en ny relevant politisk skiljelinje.

När det gäller påverkan på *partisystemets struktur* kan man tänka sig att CiU bemödar sig om att bli en naturlig del av det politiska fältet och genom samarbete söka representation. Eftersom centrum–periferiskiljelinjen i Spanien är mycket gammal och CiU är det dominerande partiet i Katalonien, en av landets rikaste regioner, kan man anta att de övriga spanska partierna försöker förhålla sig till den katalanska frågan och införliva den i sina program för att neutralisera CiU.

Ett liknande utfall är tänkbart för det partipolitiska system som omger Lega Nord. Eftersom partiet har fört in en ny dimension i italiensk politik, och därtill som vi skall se är ett utpräglad missnöjesparti, är det rimligt att anta att de övriga partierna försöker ta över Lega Nords frågor och därmed hoppas oskadliggöra partiet. En motsatt utveckling, ett försök att isolera partiet, är förstås också tänkbar.

Regeringskompositionen påverkas om något av partierna hamnar i vågmästarställning eller allierar sig med ett nationellt parti. CiU, som är mån om att framstå som ett ”vanligt” parti kan tänkas välja en samarbetsinriktad väg. På grund av partiets regionala betydelse och ”rimliga” mål, är det också fullt tänkbart att de övriga partierna försöker samarbeta med partiet. När det gäller Lega Nord är partiet i huvudsak inriktad på konflikt eftersom partiet har profilerat sig genom att vara mot – mot Rom, det korrupta politiska etablissemangen och maffian i syd.

I de följande två kapitlen skall modellen testas på CiU och Lega Nord för att undersöka likheter och skillnader mellan partierna samt försöka dra några mer generella slutsatser om regionala partiers agerande och effekter (kapitel åtta). Kapitel fem behandlar Convergència i Unió och kapitel sex Lega Nord. I kapitel sju görs en jämförelse mellan de båda partierna.

5. Katalonien och CiU

Vi är katalaner, vi är européer¹

”Vi är katalaner, vi är européer”² var den valslogan som det katalanska partiet *Convergència i Unió* (CiU) använde i samband med valen till Europaparlamentet 1989. Med detta ville partiet markera att katalanerna är ett eget folk först och främst och dessutom européer. Spanjorer är man möjligtvis, om alls, i sista hand. Därmed knöt CiU an till en lång katalansk tradition enligt vilken Katalonien har setts som en egen nation och en naturlig brobyggare mellan Spanien och Europa.

För att förstå Kataloniens situation och historia måste man ha klart för sig den ständiga konkurrens som rått mellan Kastilien och Katalonien. Maktkampen har pågått oavbrutet sedan 1200-talet och har förstås bidragit till att förstärka den katalanska identiteten. Det har för katalanerna alltid funnits en ”gemensam fiende” – Madrid. Den katalanska nationalismen har tusenåriga rötter men föddes i sin moderna form i mitten på 1800-talet. Idag kommer nationalismen till uttryck genom de katalanska partierna och ett antal självstyrande katalanska institutioner samlade under *la Generalitat*. Den katalanska rörelsen är till skillnad från delar av den baskiska, fredlig och parlamentarisk. CiU är ett etablerat parti som inte bara dominerar det katalanska parlamentet sedan 20 år tillbaka, utan också har stort inflytande över den nationella politiken i Spanien, genom att det lyckats etablera samarbetspakter med det styrande partiet. Partiets ledare, Jordi Pujol, utropades i en artikel i tidningen *El País* som en politikens nyckelperson och landets ”copresidente” och han har i andra sammanhang kallats vicekung.³ Det tycks således som om det finns goda förutsättningar för att

1 Historieskrivningen bygger om inget annat anges på Puig i Scotoni 1986, Carr 1988, Woolard 1989, Martínez 1992 och Balcells 1996.

2 ”Som Catalans, som Europeus”, slagord för CiU i samband med Europaparlamentsvalet 1989.

3 Perdigo i *El País*, 1994 samt Antich 1994.

CiU skall kunna påverka och ha någon effekt på det spanska politiska systemet.

Detta kapitel syftar till att undersöka och analysera CiU:s agerande utifrån den modell som presenterades i föregående kapitel. Framställningen inleds med en bakgrundsbeskrivning av Katalonien liksom av den katalanska nationalismens framväxt och utveckling. Därefter följer ett avsnitt om de strukturella förutsättningar som Katalonien och CiU har för att kunna påverka det politiska systemet i Spanien. Efter en översikt av CiU:s historia analyseras partiets agerande. Slutligen följer en diskussion om CiU:s politiska påverkan på väljarbasen, det partisystemets struktur och politikens utfall samt regeringskompositionen.

Katalonien som region

Katalonien är en transnationell region som sträcker sig över nordöstra Spanien och delar av sydvästra Frankrike. Det spanska Katalonien utgörs av de fyra provinserna Barcelona, Girona, Lleida och Tarragona. Det franska Katalonien innefattar Roussillon och i "Los Països Catalans", de katalanska länderna, ingår även Balearerna och Valencia, områden där stora delar av befolkningen talar katalanska. Katalanskan är också officiellt språk i Andorra. Den spanska regionen är till ytan lika stor som Belgien, utgör cirka 6 procent av Spaniens yta och 16 procent av dess befolkning.

Den spanska delen av Katalonien är belägen i nordöstra Spanien och har Barcelona som huvudstad. Området styrdes av Rom mellan 200 f.Kr. och 400 e.Kr. Gradvis kom sedan visigoterna att dominera området innan morerna lade under sig hela den iberiska halvön under 700-talet. Det arabiska inflytandet var dock kortvarigt och Katalonien kom snart att domineras av frankerna och lydde bl.a. under Karl den store (742–814). Den katalanska staten uppstod i samband med det karolingiska rikets sönderfall och feodalismens utveckling. Den katalanske greven Guifre el Pilos utnämndes 878 av den franske kungen att styra över Katalonien. El Pilos ättlingar regerade därefter i Katalonien till 1410. Barcelonas greve Borell vägrade att underkasta sig den franske kungen Hugue Capet och bröt med frankerna år 987. Under Borells styre (942–999) kan man säga att Katalonien var ett självständigt rike. År 988 firas som det år då de katalanska landskapen fick sin första självständiga status.⁴ Det dröjde dock till

4 Se Procès d'independencia de Catalunya 1989.

1258 innan den franska staten formellt erkände Kataloniens självständighet.

Katalonien förenades med Aragonien genom att Barcelonas greve Ramon Berenguer III gifte sig med Peronella av Aragonien år 1137. Det nya riket kom därigenom att bli en viktig politisk och ekonomisk aktör vid Medelhavet. När riket var som störst innefattade det också Valencia, Balearerna, Sicilien, Sardinien, Korsika, Neapel, Malta och delar av Grekland. Barcelona var en slags stat i staten och katalanska talades ända borta i Damaskus. I Katalonien var makten delad mellan kungen, parlamentet (Les Corts), rådsförsamlingen (El Consell de Cents) och Barcelonas författningsdomstol. Den lagstiftande makten samlades under vad som kom att kallas *la Generalitat*, det gemensamma, där ständerna samlades mellan riksdagarna. La Generalitat var ett slags permanent utskott i parlamentet som försökte skapa en maktbalans mellan ständerna och den feodala kungamakten. Maktkampen mellan de olika institutionerna, liksom den ständiga kampen med Kastilien om vem som egentligen skulle leda det spanska integrationsprojektet, var intensiv. År 1410 dog den katalanska el Pilos-dynastin ut och Ferdinand I, son till kungen av Kastilien, övertog den katalansk-aragonska tronen. Maktförskjutningen från Barcelona till Madrid blev därmed ett faktum och förstärktes av den ekonomiska och sociala kris som Katalonien befann sig i. Spänningen mellan institutionerna i Katalonien resulterade i att ett inbördeskrig bröt ut (1462–72) och inledde därmed slutet på Katalonien-Aragoniens storhetstid. Inbördeskriget följdes av ekonomisk tillbakagång, pest och stor politisk oro. Aragonien ingick därefter en allians med Kastilien, en allians som kom till stånd genom giftermålet mellan Isabella av Kastilien och kung Ferdinand år 1469. Alliansen blev det första och avgörande steget i bildandet av den spanska staten. Kastilien kom därmed att bli motorn i det spanska imperiebyggandet. Katalonien fick behålla sina institutioner men styrdes från Madrid och förbjöds att handla med de nya kolonierna i Latinamerika.

Kataloniens historia under 1500-talet och framåt präglas av två fenomen: dels en ständig maktkamp med Madrid, dels en förmåga att alltid hamna på den förlorande sidan i den rad av maktkamper och krig som kom att följa. Vid två tillfällen försökte Katalonien till och med bryta sig ur Spanien, 1640 och 1705. Här lades grunderna till den katalanska nationalismen.

I de två stora krigen under 1600- och 1700-talen, separationskriget 1640–1652 och successionskriget 1701–1718, allierade sig katalanerna först med Frankrike, och i det andra kriget med de österrikiska habs-

burgarna mot Madrid. I båda fallen stod Katalonien som förlorare. Efter separationskriget förlorades en femtedel av ytan till Frankrike – det som idag kallas det franska Katalonien (Roussillon). Efter successionskriget annekterades Katalonien till Kastilien.

När den franske kungen Filip V av Bourbon blev kung i Spanien 1718 straffades katalanerna för sitt stöd till habsburgarna genom att alla katalanska institutioner avskaffades. Regionen kom att styras av en militärguvernör från Kastilien. Katalonien bestraffades inte bara genom direktstyre utan genom kulturellt förtryck – katalanskan förbjöds, skolor och universitet stängdes och den katalanska eliten ersattes av en kastiljansk dito. Språket överlevde dock, inte minst genom kyrkans arbete.⁵

Ekonomisk blomstring och nationalistiskt medvetande

Under 1700-talet blomstrade Katalonien ekonomiskt. Befolkningen fördubblades, städerna växte, liksom handeln och industrin. Kapitalet till detta kom dels från katalanska storbönder, hantverkare och en modern och framväxande borgarklass, dels från handeln med de latinamerikanska kolonierna. År 1778 tilläts Katalonien återuppta handeln med Latinamerika, en rätt man varit berövad i över 250 år. Därmed skaffade sig Katalonien i princip monopol på handeln med bomull och textilier.

Under 1800-talet präglades Spanien av en ständig kamp mellan liberaler och konservativa. Industrialiseringen kom gradvis till hela landet och 1812 antogs Cadizförfattningen, av många ansedd som världens ditintills mest liberala.⁶ Ett antal sociala reformer genomfördes, t.ex. inrättandet av en gemensam polis och skolor i försök att ena landet och skapa en gemensam spansk identitet.

Den katalanska självständighetsrörelsen gick under namnet *la Renaixença* – återfödelsen. Renaixençarörelsen sammanföll med den våg av nationalism som gick genom Europa under denna tid. Rörelsens gemensamma mål var att Katalonien skulle få ökad kulturell och så småningom även politisk självständighet. Den nationalistiska rörelsen hade såväl ekonomiska, politiska och kulturella aspekter. År 1833 skrev poeten Bonaventura Aribau dikten *Ode a la Patria* (Hyllning till fosterlandet), något som kan sägas markera inledningen till den kulturella nationalismen. Det katalanska språket, som länge ansetts som fulare och mindre kultiverat än

⁵ Se bl.a. Martinez 1992:220ff.

⁶ von Beyme 1985:31.

spanskan, fick en renässans i samband med de ekonomiska framgångarna. På bara några decennier bildades flera språkrörelser, akademier, tidningar etc. med uppgiften att sprida och utveckla det katalanska språket.

Parallellt med den ekonomiska tillväxten växte det nationella medvetandet och självförtroendet. Med den växande katalanska ekonomin blev regionen utan tvekan Spaniens mest dynamiska och moderna. Många katalaner ansåg att Katalonien borde leda hela moderniseringen i Spanien, istället för att den skulle skötas från det mer "efterblivna" Madrid. I mars 1873 förklarade sig Katalonien självstyrande med ambitionen att leda hela Spaniens modernisering. Den katalanska industrin var starkt beroende av en skyddad hemmamarknad och av handeln med de spanska kolonierna. Handelsmännen och industriledarna var därför starka motståndare till de frihandelssträvanden som fördes fram från Kastilien och Baskien som ville sälja jordbruksvaror och järnmalm på en mer konkurrensutsatt marknad. Tullfrågorna i Katalonien enade både arbetare och affärsmän.

Även politiskt började katalanerna organisera sig. Flera viktiga rörelser och partier bildades (se nedan). År 1892 antogs de s.k. *Manresa-statuterna* som enade samtliga katalanistiska organisationer kring ett antal gemensamma mål. Katalanska skulle vara det enda språket i Katalonien. Området skulle ha en egen polis och ordningsmakt, liksom eget ansvar för finanser och rättsväsende. Den spanska staten fördömde Manresa-statuterna som separatistiska men de betraktas i dag som det första seriösa autonomiprojektet i Katalonien.⁷ Kubas självständighet 1898 gav ytterligare näring åt de katalanska självständighetsträvandena. Katalanisterna menade att om Kuba, på andra sidan Atlanten, fick bli självständigt så borde även Katalonien slippa behandlas som en koloni.

Under 1900-talets första decennier befann sig Spanien i en djup kris vilket ledde till en uppgång för revolutionära marxister och syndikalister som hade sitt säte i Barcelona. Socialismens växande stöd skapade näst intill panik bland industriägarna. I april 1923 tog general Primo de Rivera, Barcelonas generalguvernör, makten genom en militärkupp. Rivera, som ville ha ett starkt och enat Spanien, förbjöd den politiska katalanismen och tvingade flera katalanska och baskiska nationalister i landsflykt. De borgerliga katalanisterna stödde inledningsvis de Rivera eftersom de kände sig hotade av den allt mer militanta och växande arbetar- och fackföreningsrörelsen. Hela landet förlamades av strejker, politiska mord och olika former av upplöpp. Rivera motiverade sitt maktövertagande med att

7 Les Bases de Manresa 1892. Comissió del Centenari de les Bases de Manresa 1892/1992.

han ville förhindra ett marxistiskt maktövertagande och skapa ordning och reda i Spanien, framför allt i Katalonien. Rivera misslyckades i sina ambitioner och tvingades som en följd av ökad ekonomisk kris och oroligheter inom militären att avgå 1930. Riveras son var den som sedan kom att grunda det fascistiska falangistpartiet.

Under perioden mellan Riveras avgång och Francos maktövertagande kom Katalonien, i likhet med Baskien, att åtnjuta en period av relativt stor autonomi. De fyra katalanska provinserna hade gått samman under *la Mancomunidad Catalana*, ett slags landsting, för att samordna regionens resurser bättre. År 1931 utropades den andra spanska republiken⁸ och fria val utlystes. Politiken i Katalonien kom under denna tid att domineras av den republikanska vänstern, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Partiet fick majoritet i det katalanska valet den 20 november 1932 med 52 procent av rösterna och lyckades under sin mandatperiod få igenom ett erkännande från Madrid om att Katalonien var ett autonomt område. Under ERC:s ledning återinfördes de gamla autonoma institutionerna, under det gamla namnet *la Generalitat*, innehållande en regering, ett parlament, en president och en högsta domstol. Francesc Macià, ERC:s partiledare, kom att bli Kataloniens förste president och utropade den katalanska republiken inom den spanska republiken.⁹

När det spanska inbördeskriget bröt ut 1936 spred sig upproret snabbt över hela Spanien. I Barcelona hamnade makten i anarkisternas händer och hela Katalonien präglades snart av rivaliserande anarkistiska, marxistiska och socialistiska grupperingar, oförmögna att enas i kampen mot falangisterna.¹⁰ Barcelona intogs av falangisternas trupper i januari 1939 och i februari samma år nådde Francos män den franska gränsen. Kriget var över.

För Katalonien och Baskien blev nederlaget särskilt hårt. Franco ville förintä alla "separatistiska tendenser" och förbjöd baskiska och katalanska institutioner, partier och språk. En intensiv förspanskningskampanj inleddes – "imperiets språk" skulle talas i hela landet. *La Generalitat* upplöstes och dess ledande politiker gick i exil. En organiserad invandring från framför allt södra Spanien sattes in på Francos initiativ för att "blanda upp" den katalanska befolkningen. Ledande katalanister, bland annat Ka-

8 Den första republiken inföll under några månader 1873–74 innan monarkin återinfördes under Alfons XII.

9 Granell 1988:47, Balcells 1996:kap. 9.

10 För en mer litterär skildring av spanska inbördeskriget i Katalonien rekommenderas George Orwells bok *Hyllning till Katalonien*, 1938.

taloniens president Lluís Companys, som efterträtt Macià 1934, avrättades. Gatunamn ändrades till spanska, katalanska böcker brändes och det blev förbjudet att ge nyfödda barn katalanska namn.

Det katalanska motståndet var länge försvagat och passivt. En begränsad gerillaverksamhet och ett fåtal större strejker förekom. Den stora generalstrejken 1951 var det första och viktigaste uttrycket för opposition under Francos första tjugo år. Det var egentligen först på 60-talet som oppositionen i Katalonien började samla ihop sig. Ett stort antal katalanska banker, institutioner, tidskrifter, förlag m.m. började växa upp. Motståndet engagerade alla samhällsgrupper. Francos restriktioner lättade något och det blev i slutet på 60-talet tillåtet att spela katalansk musik och att ha kurser i det katalanska språket. Partier och organisationer lyckades dock inte samla sig förrän 1971 till ett slags underjordiskt parlament, *Assemblea de Catalunya*. Parlamentet krävde politiskt frihet åt Katalonien och Spanien, amnesti för alla politiska fångar, återupprättandet av den autonoma författningen från år 1932 och uttalade en allmän solidaritet med de kämpande spanska folken. Såväl vänstern som högern fanns med i *Assemblea*, med en överrepresentation av PSUC (de katalanska kommunisterna). Även den kristna organiserade katalanismen, ledd av Jordi Pujol, var en aktiv motor i *Assembleas* verksamhet.

Också i övriga Spanien organiserade sig oppositionen och Francos premiärminister Oscar Arias aviserade en "öppenhet" i februari 1974. Trots detta avrättades fem baskiska oppositionella i september 1975, bara två månader före Francos bortgång. Avrättningen orsakade stora internationella protester.

Demokratisering och självstyre efter 40 år av diktatur

Redan under Francos sista år drabbades Spanien av så kallad "autonomistisk feber". Alla regionerna, inte bara de historiska Galicien, Katalonien och Baskien, krävde självstyre. Gamla flaggor och symboler plockades fram och de politiska partierna började snart bilda regionala avdelningar. Stödet för demokrati och motståndet mot det som Franco representerat accentuerades tydligt i Katalonien så fort Franco hade begravts.

När Franco dog inledde hans efterträdare kung Juan Carlos utvecklingen och övergången mot ett demokratiskt Spanien. Tillsammans med Adolfo Suárez, premiärminister från och med juli 1976, tog han itu med att successivt skapa ett nytt politiskt system genom liberalisering, reformering och demokratisering. Amnesti gavs till politiska fångar, partier och fack-

föreningar legaliserades, det blev återigen tillåtet att tala katalanska och baskiska och arbetet med en ny demokratisk författning påbörjades. Flera rykten om kupp försök cirkulerade under 70-talets sista år och början på 80-talet, men det var bara ett som genomfördes. I februari 1981 intog general Antonio Tejero parlamentet och höll ledamöterna som gisslan. Kupp försöket kunde dock rätt snart avstyras, inte minst genom att kung Juan Carlos omedelbart förklarade att han stod på demokratins och författningens sida. Kungen fick stöd av huvuddelen av armén.

De politiska partierna legaliserades i februari 1977 och i Katalonien uppstod på kort tid 21 stycken. De samarbetade dock i ett gemensamt råd "Rådet för politisk kraft" och försökte utarbeta en gemensam katalansk författning. I det första nationella valet 1977 kandiderade de katalanska partierna gemensamt under beteckningen Pacte Democratic per Catalunya. Koalitionen fick 2,8 procent av de nationella rösterna, ett resultat som gav elva mandat.¹¹

Samtidigt fanns i Katalonien en stor otålighet över att övergången inte gick tillräckligt snabbt. Gigantiska demonstrationer pågick under åren fram till att autonomiernas status var fastlagd och la Generalitat hade återupprättats. Ingenstans i landet fick den nya demokratiska författningen så stort stöd som i Katalonien. I folkomröstningen 1978 fick den nya författningen stöd av 90,5 procent av katalanerna.¹²

Först 1979 tog Suarez-regeringen på allvar itu med autonomifrågan. På några år förvandlades det centralistiska Spanien till en kraftigt decentraliserad stat. I Galicien löstes frågan relativt smidigt, i Baskien gjorde bl.a. ETA:s verksamhet och det starka nationella motståndet mot författningen frågan mer komplicerad.¹³ I Katalonien antogs de katalanska statuten, ett speciellt tillägg i den spanska författningen, med drygt 88 procent ja-röster (valdeltagandet dock bara 60 procent)¹⁴ och strax därefter slöt premiärminister Suarez ett avtal med Josep Taradellas, Kataloniens exilpresident som levte utanför Spanien i 40 år. Han installerades av Madrid som regionens president, bildades en provisorisk samlingsregering och lovade börja

11 Catalunya 77–88, 1989:209. I Katalonien bestod PDC i huvudsak av Jordi Pujols parti CDC. Där fick koalitionen 16,8 procent.

12 Fauli, 1992:16. Valresultat: Catalunya 77–88, 1989:211. 90,5 procent röstade ja i Katalonien mot 87,9 i Spanien.

13 Se t.ex. Malmström 1996.

14 Catalunya 77–88, 1989:212.

arbeta tillsammans med Madrid för att finna en smidig lösning angående Kataloniens status.¹⁵

Den nya författningen slog fast att Spanien är en stat som består av de autonoma gemenskaper och nationaliteter som utgör Spanien inom den spanska nationens enhet.¹⁶ De olika regionerna och nationaliteterna gavs rätt att organisera sig och erhålla viss autonomi. Spanien består idag av 17 regioner. De konstitutionella tilläggen som gällde Kataloniens roll trädde i kraft i december 1979 då la Generalitat återupprättades och regionen erkändes som en "comunidad autonoma", en autonom gemenskap. Författningen skriver att "det katalanska språket är Kataloniens officiella, liksom det kastiljanska som är hela Spaniens språk. La Generalitat skall garantera båda språkens normala och officiella användning."¹⁷

I det återupprättade la Generalitat ingår ett katalanskt parlament med 135 deputerade¹⁸ som väljs proportionellt vart fjärde år. Parlamentet har lagstiftande befogenheter i frågor som rör katalansk civilrätt, ordningspolis, utbildning, kultur, turism, transporter, administration, fiske, jordbruk m.m. Det exekutiva arbetet leds av den katalanska regeringen. Regeringschefen är regionens president som väljs av parlamentet och måste godkännas av kungen. Därtill finns i varje provins en civilguvernör som är statens representant.

I mars 1980 hölls de första autonoma valen i Katalonien och de vanns av CiU. Sedan dess har partiets ledare Jordi Pujol varit Kataloniens president. Presidenten utser vidare tolv ministrar som utgör regeringen och har administrativa och verkställande uppgifter. Katalonien har också en egen Ombudsman som skall företräda medborgarnas rättigheter gentemot myndigheterna. En nationell författningsdomstol dömer i tvister mellan katalansk och nationell lag och i tvister om kompetensfördelning mellan Katalonien och Madrid. Autonomin ger garanti för självstyre, inte bara administrativ utan även politisk och delvis ekonomisk. De egna institutionerna möjliggör att ett eget juridiskt system kan utvecklas om det inte står i

15 Josep Taradellas tillhörde ERC:s ledning och valdes 1954 till det katalanska parlamentets president av exilkatalaner i Mexiko. Se Balcells 1996:137.

16 Spanska konstitutionen art. 143 i avsnittet om Estatut Autonomia. För en författningspolitisk diskussion se Gonzales 1995 och Ninou Guinot 1995. Se också Moldonado Gago 1995.

17 Katalanska statuten 1978 artikel 3.2 och 3.3 "L'idioma català és l'oficial a Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat Espanyol. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes."

18 Av de 135 deputerade väljs 85 från Barcelona, 18 från Tarragona, 17 från Girona och 15 från Lleida.

konflikt med det nationella. Speciella lagar reglerar också procedurerna som ger autonomierna möjlighet att deltaga i statens beslut.¹⁹

Den katalanska nationalismen

Den moderna katalanska nationalismen – katalanismen – växte fram som en bred rörelse under 1800-talet i samband med tillväxten och moderniseringen. Katalanismen hämtade sin näring i historien, från den tid under 1200- och 1300-talen då Katalonien var en stormakt med ett eget territorium, ett eget språk, egna institutioner och en egen identitet. Poeten Aribaus dikt *Ode a la Patria* blev startskottet på den nyss nämnda *Renaixença*-rörelsen som präglades av en blandning av romantik, nationalism och modernism. Gamla ideal om maktindelning och självständighet blandades med en tro på Barcelonas och Kataloniens roll som motor i den moderna utvecklingen. Det var borgarna och handelsmännen som gick i bräschen för kampen mot frihandel mot de mer frihandelsvänliga Madrid och Baskien. Katalanismen hade dock många olika grenar, såväl konservativa som liberala och radikala. Det gemensamma målet var att uppnå katalansk politisk och ekonomisk självständighet av olika grad, men inom den spanska staten. Katalanska nationalister har ofta menat att Katalonien har haft en mission, ett uppdrag att ta ansvar för att också övriga Spanien moderniserades.

Olika lärofäder har präglat katalanismens inriktning.²⁰ Den mest övertygade ideologen, och den förste officiella katalanistiske förespråkaren var *Valenti Amirall*. Amirall var republikan och starkt influerad av positivismen. Han menade att Katalonien var den enda moderna regionen inom Spanien och av detta faktum borde med självklarhet följa att Katalonien också gick i bräschen för hela Spaniens utveckling. Även den politiska makten borde flyttas till Barcelona eftersom Madrid saknade förmåga att förstå Kataloniens specifika problem och situation, menade han. Industriägarna tilltalades av Almiralls idéer.

År 1882 bildade Amirall den första katalanistiska organisationen, *Centre Catalá*. Det var en patriotisk rörelse snarare än ett parti som arbetade för att borgarklassen skulle bojkotta de centralistiska partierna i Madrid och i stället ingå en katalansk allians. Det enda organisationen lyckades enas om var att kräva en bibehållen civilrätt och tullskydd.

¹⁹ Författningen och Fossas/Colomé 1993: 15ff.

²⁰ Se Trias Vejerano 1975, Malmström 1992 och Balcells 1996.

En annan av katalanismens förespråkare var biskop *Josep Torras i Bages* som menade att katalanismens legitimitet låg i dess ambition att upprätta ett dygdigt och kristet samhälle. Torras i Bages idéer stöddes av de konservativa och katolska karlisterna.²¹

Prat de Ribas kom att bli medelklassens talesman genom att han för-enade sina föregångares tankar. Han menade att katalanismens existensbe-rättigande låg i att Katalonien var en nation med helt unika kollektiva egenskaper, nämligen "Ett praktiskt och nyttobetonat sinne, ett medfött affärsgeni och ett temperament som på samma gång var liberalt och traditionalistiskt". Dessa egenskaper gjorde katalanerna lämpade att mo-dernisera hela Spanien och väcka de spanska folkens avsmnade krafter. Även de Ribas ville se Katalonien som en nation inom den spanska staten. "Katalonien är nationen – Spanien är staten."²²

I början av 1890-talet minskade Centre Catalàs betydelse och den organiserade katalanismen dominerades istället av *Unió Catalanista*, med Prat de Ribas och Torres i Bages i ledningen. Organisationens krav byggde på de principer som antagits i Manresastatuten. När Katalonien förlorade rätten att handla med Kuba, den viktigaste exportmarknaden, ställde sig de katalanska handelsmännen bakom *Unió Catalanista* och började sam-arbeta inför valet 1901. Samarbetet resulterade i *La Lliga Regionalista*, det första egentliga katalanska partiet. I Barcelona blev valet en framgång för katalanisterna och *la Lliga* blev det största partiet. Partiets viktigaste framgång kom 1912 då Madrid gav tillåtelse för de fyra katalanska provinserna att gå samman i ett slags landsting som kunde arbeta för region-gemensamma frågor – *La Mancomunitat de Catalunya*. *La Lligas* politik riktade in sig på att återskapa en katalansk identitet, att modernisera förvaltningen, införa en teknisk högskola, grunda bibliotek och en veten-skapsakademi. Ett katalanskt författningsförslag utarbetades också. *La Lligas* sammansättning dominerades av företagare och handelsmän, något som väckte kritik från en allt större och mer välorganiserad vänster. Blo-diga strider utkämpades mellan anarkosyndikalisterna och arbetsgivarna. När Primo de Rivera tog makten i Spanien 1932 förbjöds de katalanska partierna och *la Mancomunitat* upplöstes.

Under 30-talet blev det ånyo ett uppsving för katalanismen, denna gång

21 Karlismen var en rörelse som uppstod i slutet på 1800-talet i samband med en tronföljdskonflikt. Än idag driver karlisterna egna kandidater till den spanska tronen. Dagens karlistiske tronpretendent lever i exil i Frankrike.

22 Båda citaten ur Puig i Scotoni 1986:136.

dominerad av vänstern som organiserade sig i Esquerra Republicana de Catalunya, ERC. Efter Francos maktövertagande gick större delen av ERC:s ledning i exil.

Under 50-talet uppstod ytterligare en variant av katalanismen som var starkt katolskt inspirerad. Organisationen *Christ i Catalunya* – Kristus och Katalonien – bildades 1954. En av de mer militanta avdelningarna inom organisationen leddes av Jordi Pujol som bland annat drev en kampanj mot tidningen *la Vanguardia* och dess francoistiske chefsredaktör. Genom en massbojkott av tidningen tvingades chefredaktören att avgå. Vid ett av Francos besök i Barcelona i juni 1960 hölls samtidigt ett möte för att hylla den katalanske poeten Joan Maragall. Under mötet ställde sig Pujol upp och sjöng den patriotiska katalanska sången *Cant de la Senyera* (Sång till den katalanska flaggan). Hela publiken reste sig och stämde in i sången. Pujol dömdes till sex års fängelse för tilltaget.²³ Under Pujols tid i fängelset splittrades *Christ i Catalunya*. Den ena fraktionen bildade partiet *Comunitat Catalana* som senare bytte namn till *Federación Socialista Força Catalana*. Den andra fraktionen fortsatte att ägna sig åt kulturella påtryckningsmedel – upprop av kända intellektuella, spridning av katalanska böcker, översättningar etc.

Katalanismen idag består av två huvudläger: den mer konservativa och pragmatiska Pujol-linjen representerad av CiU, och vänster-linjen representerad av ERC, en mer aggressiv nationalism som har fått ny luft under vingarna sedan 1992. ERC hade sedan 30-talet verkat i exil och återkom efter demokratiseringen som en modernare arvtagare till 30-talets ERC. Sitt största väljarstöd fick ERC under den stora europeiska nationalistiska vågen vid 89–92 när Baltikum och de sovjetiska republikerna hade frigjort sig och kriget på Balkan ännu inte tagit fullt så blodiga uttryck. ERC är vaga i sitt mål men vill på sikt ha ett suveränt Katalonien, federalt under en övergångstid. Sedan mitten på 80-talet tar ERC avstånd från allt våld och menar att kampen måste föras med demokratiska medel. Den militanta och våldsamma katalanska nationalismen representerades under några år av rörelsen *Terra Lliure* (Fritt fosterland) som genomförde attentat och attacker 1987–90 innan man lade ner den väpnade kampen och uppmuntrade sina sympatisörer att rösta på ERC. Bortsett från *Terra Lliure* har Katalonien inte haft någon våldsam organisation av det slag som finns i Baskien.

Det katalanska *språket* har sina rötter i vulgärlatinet och uppkom under

23 Balcells 1995:146. Jordi Pujol avtjänade dock bara 2,5 år av dessa.

600- eller 700-talet. De första katalanska texterna som hittats är från 1100-talet. Språket nedtecknades mer systematiskt av den katalanske poeten Ramon Llull på 1200-talet och då ersatte katalanskan latinet. Det var då ett av de mest utvecklade romanska språken, grammatiskt och ortografiskt. Katalanska talas idag i Katalonien, på Balearerna, i Valencia, i Andorra och delar av Sardinien, en rest från stormaktstiden.²⁴ Enligt olika undersökningar talar och förstår cirka 90 procent av Kataloniens invånare katalanska, men endast 20–30 procent kan läsa och skriva obehindrat.²⁵ Det katalanska språket är ett centralt element i identiteten och har, i jämförelse med galiciskan och baskiskan, överlevt i betydligt större utsträckning som ett modernt talat och skrivet språk.²⁶

Katalanska blev officiellt språk i Katalonien genom de autonoma tilläggen i författningen 1979. La Generalitat antog i april 1983 en lag om språkets användning, Ley de la Normaliació Lingüística, som reglerar hur språket skall användas. Enligt språklagen, som har reviderats flera gånger och som ständigt är föremål för konflikt med Madrid, fastslås att katalanskan är Kataloniens språk, tillsammans med kastiljanskan, spanskan. Lagen anger också att la Generalitat ska stödja och främja användandet av katalanskan, att alla medborgare oavsett ålder ska ha möjlighet att lära sig språket och att katalanskan i ökad utsträckning skall användas inom skola och förvaltning. Lagen påpekar också vikten av att det inte uppstår språksegregering i Katalonien och att la Generalitat har skyldighet att se till att båda språken används i undervisningen.²⁷ Språklagen innebar också att en allmän katalansk TV-kanal etablerades, att katalanska blev undervisningsspråk i Katalonien och att gatorna återtog sina gamla katalanska namn. I Valencia blev *valenciano*, en katalansk dialekt, officiell i Valencia år 1982 och på Balearerna är katalanskan officiell sedan 1983. I båda dessa regioner är också kastiljanska obligatoriskt och officiellt språk.

Religionen är ett viktigt fundament i en minoritetskultur och spelar för vissa minoriteter en mycket stor roll. Den katalanska religiositeten är i detta fall av mindre betydelse. Katalonien avviker här inte från det spanska genomsnittet, regionen kan sägas vara relativt sekulariserad. Enligt en undersökning från 1996 uppger sig 20 procent av katalanerna vara praktiserande katoliker (40 procent av dem som röstade på CiU i de senaste

24 Lundén 1993, Granell 1988:56ff.

25 Martínez 1993:223 samt Estradé/Treserra 1990: 35ff.

26 För en mer lingvistisk redogörelse för katalanskan se Woolard 1989.

27 Ley de la Normaliació Lingüística a Catalunya, artikel 14. Generalitat de Catalunya – direcció general de política Lingüística, 1983.

autonoma valen).²⁸ Andelen praktiserande katoliker i hela Spanien har halverats mellan 1970 och 1993 (från 65 procent praktiserande 1970 till 32 procent 1993).²⁹ Under Francotiden fanns i Katalonien en stor misstänksamhet mot kyrkan i Katalonien eftersom många inom kyrkan stödde diktatorn.

Vem är katalan?

Det är något lättare att svara på vem som är katalan än att svara på frågan vem som är norditalienare (se kapitel sex). Identitetsbegreppet i Katalonien är komplext, mytomspunnet och i stor utsträckning format av den historiska motsättningen mellan katalaner och kastilianer. Det råder dock inget tvivel om att det katalanska språket och kulturen är ett historiskt faktum sedan tusen år.

De flesta katalaner är idag tvåspråkiga och växlar obehindrat mellan katalanska och spanska. I omröstningen om de katalanska författningstilläggen 1979 drev de katalanska partierna en gemensam kampanj som gick ut på att: "Alla som bor och verkar i Katalonien är katalaner".³⁰ De flesta tycks mena att om man talar språket och tar till sig kulturen kan man faktiskt bli katalan. Diskriminering av icke-katalaner förekommer dock, bland annat i arbetsställsättningar. Det finns ingen motsvarighet i Katalonien till den baskiska traditionen där identitetsdiskussionen mycket har handlat om att vara av baskiskt blod.³¹

Strukturella förutsättningar för CiU:s agerande i Spanien och Katalonien

CiU är ett parti som började organisera sig under Francotidens sista år, men som har sina rötter i den borgerliga katalanismen som växte fram under 1800-talet. Katalonien har alltid varit den mest moderna regionen i Spanien. Industri, handel och levnadsstandard har alltid varit mer ut-

28 Sondeig d'Opinió 1996:134.

29 Undersökningen bygger på en sammanvägning av flera intervjuundersökningar, Montero 1994.

30 "Es català tothem qui viu i treballa a Catalunya." För en utförligare diskussion om identitetsbegreppet se Woolard 1989, Estradé/Treserra 1990, Balcells 1996.

31 I det baskiska nationalistpartiet kunde under 1800-talets slut t.ex. endast personer av baskiskt blod bli medlemmar. Se t.ex. Fernandez-Armesto 1994:74 och Hooper 1995:386.

vecklat i Katalonien än i övriga Spanien, samtidigt som den politiska makten har legat i Madrid.

Eftersom katalanerna inte bara historiskt har kämpat för sin överlevnad utan också i modern tid, under 40 år av diktatur, varit fråntagna rätten till sin egen identitet, har varken CiU eller något av de andra katalanska partierna haft några problem med att motivera sitt existensberättigande. Det var därför lätt att anknyta till den katalanska historien och kampen för självständighet. CiU verkar i en region som är enhetlig på det sätt att det finns en gemensam historia och ett gemensamt språk, ett språk som dessutom varit hotat och senare förbjudet. Både historiska och mer moderna faktorer har bidragit till CiU:s uppkomst och framgång och skapar specifika förutsättningar för partiet att agera.

Som nämnts tidigare är *centrum-periferikonflikten* en av de mest utmärkande skiljelinjerna i den spanska historien och det moderna spanska partisystemet. Den präglar inte bara relationen mellan Madrid och Barcelona, eller Kastilien och Katalonien, även mellan Baskien och Kastilien har maktkampen varit omfattande. Spanien är ett land av blandfolk och även om landet är en av Europas äldsta stater så är det inte, och har aldrig varit någon nationalstat. De olika integrations- och statsbildningsprojekten, allt från det moriska till de katalanska, kastiljanska, liberala, fascistiska och till slut demokratiska har aldrig lyckats med att helt skapa ett enhetligt spanskt folk.³² Efter Francos död var den viktigaste politiska uppgiften att lösa skiljelinjen mellan den misstrodda centralmakten och de historiska kraven på självständighet. Även i övriga spanska regioner finns, trots att det saknas "historiska minoriteter",³³ regionala rörelser som kan ses som en konsekvens av den fascistiska centralismen.

En annan viktig strukturell faktor i såväl spansk som katalansk politik är *den sena demokratiövergången*. Spanien är ett land som, med undantag av några få korta perioder, historiskt sett saknar demokratisk tradition: Från 1800-talets början till Francos maktövertagande 1936 inträffade hela fyrtiofyra revolutioner, kontrarevolutioner och militärkupper.³⁴ Med denna bakgrund har både spanska och utländska bedömare fascinerats av att demokratiövergången, *la transición*, gick så snabbt efter Francos död 1975.³⁵ Franco förtryckte katalanerna, avrättade och förbjöd katalanska

32 Läs mer om integrationsprojekten i Martínez 1993.

33 Till de historiska minoriteterna brukar räknas katalaner, basker och galicier.

34 Hooper 1995:1.

35 Se t.ex. Malmström 1996.

namn, böcker och det katalanska språket. Efter diktatorns död fanns en stark vilja att återupprätta språket och kulturen och att skapa en modern västeuropeisk demokrati.

Under senare år har Spanien, i likhet med många andra länder drabbats av ett stort antal politiska skandaler med korruption och maktmissbruk på högsta nivå. Ett flertal ministrar, politiker och höga tjänstemän har tvingats avgå. En av de största "affärerna" är den så kallad GAL-skandalen. Under åren 1983 till 1987 skedde ett antal attentat mot den baskiska terrororganisationen ETA. GAL var en slags anti-terrorstyrka som dödade 26 basker, varav några sedan visade sig vara helt oskyldiga. Det har aldrig utretts vem som betalade GAL-trupperna men spåren leder till inrikesministeriet. Flera polischefer och en statssekreterare har fängslats. Det har inte kunnat bevisas att dåvarande premiärminister Felipe Gonzales var informerad. Även andra affärer rullades upp under 90-talet. Socialistpartiet PSOE, som styrde Spanien i 14 år, var extra hårt drabbat och skandalerna bidrog säkerligen till regeringsskiftet 1996.³⁶

Det moderna Spanien som växte fram efter demokratiseringen kännetecknas av *ett dualistiskt politiskt system*. Under demokratiseringens första år stod huvudstriden mellan premiärminister Adolfo Suarez mittenkoalition UCD (Union Centro Democratico) och Felipe Gonzales socialistparti PSOE (Partido Socialista de los Obreros Españoles). UCD styrde Spanien fram till valet 1982 då PSOE vann. Efter det försvagades UCD kraftigt för att så småningom upplösas. Socialistpartiets stora seger i valet medförde att partiet var hegemon på den politiska marknaden tills högerpartiet Alianza Popular/Partido Popular började etablera sig som ett seriöst regeringsalternativ och hade tvättat bort stämpeln från fascismen. Alianza Popular grundades av den moderata Franco-falangen och hade Manuel Fraga som partiledare i många år. Partiet hade svårt att tvätta bort fasciststämplarna och fick begränsat med röster. År 1989 hade partiet bytt namn till Partido Popular och valde en ny partiledare, José Maria Aznar, som var allt för ung för att kunna förknippas med Francotiden. Idag är partiet ett brett borgerligt parti som innehåller både kristdemokratiska, liberala och konservativa element. Efter 14 år av socialistiskt styre vann Partido Popular en knapp seger i valet i mars 1996 och partiledaren José Maria Aznar kunde bilda en minoritetsregering med stöd av de regionala partierna CiU, det baskiska PNV³⁷ och den kanariska koalitionen CC. Utöver dessa stora

³⁶ Malmström 1996:22 ff.

³⁷ PNV lämnade samarbetet under hösten 1997.

partier har det funnits ett antal kommunistiska och socialistiska partier som i slutet på 80-talet gick samman i koalitionen Förenande Vänstern (Izquierda Unida). De regionala partierna, inte minst CiU, har spelat en viktig roll vid de tillfällen som regeringspartiet inte innehaft majoritet, något som inträffat ofta. Spansk politik har det senaste decenniet kännetecknats av svaga regeringar.

Bipolariteten är således långt ifrån perfekt. De består visserligen av två huvudkontrahenter men det finns ett flertal mindre partier. Denna situation har av flera spanska statsvetare kallats för en "bipartismo imperfecto".³⁸

Det katalanska partisystemet är nästan helt regionalt. Efter att inledningsvis byggt mycket på konsensus har två huvudkontrahenter utkristalliserat sig: CiU och PSC – det katalanska socialistpartiet och PSOE:s regionala avdelning. Dessa två har varit de största partierna som slagits om makten. Socialistpartiet har haft majoritet i de flesta kommuner men CiU har alltid vunnit de autonoma valen. Andra partier i Katalonien är *ERC*, den republikanska vänstern som vill ha ett självständigt Katalonien och vänsteralliansen *IC*, *Iniciativa por Catalunya*, som samarbetar med den nationella förenade vänstern. Det lilla kristdemokratiska *UDC* (*Unio Democràtica de Catalunya*), ett av partierna i koalitionen CiU, har inte lyckats ta några egna mandat sedan 1988. *Partido Popular* har på grund av det låga stöd partiet haft i Katalonien ingen katalansk avdelning. Stödet har ökat kraftigt på senare år vilket innebär att för första gången efter Franco har ett nationellt parti fått inflytande i Katalonien. *Partido Popular*s framgångar i Katalonien i samband med de autonoma valet 1995 och de nationella valen 1996 har delvis brutit den regionala dualismen eftersom partiet tycks ha ökat sitt väljarstöd på CiU:s bekostnad.

Valsystemet är proportionellt i flerpersonsvalkretsar. Det finns en småpartisparrr på 3 procent inom en valkrets. Regionerna garanteras representation och inflytande över den nationella politiken genom sin representation i Senaten.³⁹ Valsystemet gynnar småpartier och ett proportionellt system gör att det är svårt för de största partierna att få egen majoritet. Koalitioner eller allianser blir därför nödvändiga för att skapa stabila regeringar. Denna situation har i Spanien medfört att även mycket små partier kan få ett betydande inflytande, både nationellt och regionalt. Under åren 1993–1996 var PSOE beroende av katalanskt stöd för att

38 Roman 1995:193 och Montabes 1994:130f.

39 De 50 provinserna utgör valkretsar till de nationella valen. Senatens 250 ledamöter representerar både provinserna och regionerna.

regera. Sedan mars 1996 är det konservativa Partido Popular beroende av stöd från flera småpartier, framför allt från CiU.

Om vi ser till de *konstitutionella förutsättningarna* så åtnjuter Katalonien en så kallad speciell status som historisk autonomi. I den nya författningen delades Spanien in i 17 autonoma regioner. Fyra av dessa fick så kallad speciell autonomi: Katalonien, Baskien, Galicien och Andalusien. Även andra regioner har rätt att ansöka om denna status, något som bl.a. Valencia och Kanarieöarna har gjort. Den speciella autonomin ger så kallad maximal kompetens, dvs. kompetens över alla områden som inte exklusivt förbehålls staten enligt författningens paragraf 149.⁴⁰ Alla regionerna har autonoma parlament, en regering och en president.

Den lagstiftande makten i Madrid delas mellan parlamentets två kamrars – Nationalförsamlingen och Senaten, tillsammans kallade Cortes. Till nationalförsamlingen väljs 350 deputerade enligt proportionellt valsystem. Av ledamöterna kommer 47 från Katalonien. Det katalanska parlamentet utser därtill de senatorer som ska sitta i det spanska överhuset. Till senaten utses personer som skall representera territoriet. Fyra ledamöter väljs per provins, dessutom erhålls ett extra mandat för varje miljon invånare i en region. Såväl CiU som det republikanska ERC finns i nationalförsamlingen.⁴¹

Den *ekonomiska situationen* för Katalonien är förhållandevis god. Mätt i BNP per capita är området en av Spaniens rikaste regioner och svarar ensamt för 20 procent av landets BNP, 25 procent av industriproduktionen och drar till sig 30 procent av de utländska investeringarna. Katalonien har alltid varit Spaniens ekonomiska centrum. Per capita-inkomsten i regionen är cirka 25 procent högre än det nationella genomsnittet. Kataloniens arbetslöshet är något lägre än det nationella genomsnittet.⁴²

Katalonien genomgick i likhet med övriga Spanien en ekonomisk boom i slutet på 80-talet och början på 90-talet. År 1987 var Katalonien en av initiativtagarna till samarbetsorganisationen Europas fyra motorer, där de fyra regioner med störst tillväxt då ingick (förutom Katalonien även Lom-

40 Maldonado Gado 1995:62ff och Spaniens författning. Under §149 ingår t.ex. utrikespolitik och utrikeshandel, försvar, valutapolitik, invandring.

41 I de nationella valen i mars 1996 fick CiU 4,6 procent och 16 mandat. ERC fick ett mandat för sina 0,7 procent.

42 Mätt i EU-index med ett genomsnitt på 100 ligger Spaniens nationella BNP på 78 och Kataloniens på 94. Arbetslösheten 1995 var 24,4 procent i hela Spanien och 21,3 procent i Katalonien. Det kan jämföras med t.ex. arbetslösheten i Andalusien på 34,7 procent. Källa Eurostat. GDP in the European regions 1996:1 och Unemployment in the European regions 1996:2. Eurostat, Luxemburg.

bardiet, Rhône-Alpes och Baden Württemberg). Den katalanska ekonomin är starkt beroende av omvärlden. Exporten domineras av bilkomponenter, kemikalier och maskindelar, dvs. till stor utsträckning sammansättningsindustri. Även bokförläggarindustrin och turismen är viktiga inkomstkällor för Katalonien idag.

Den ekonomiska strukturen utgörs av ett stort antal multinationella företag och ett mindre antal små och medelstora inhemska företag. Det gör att det utländska beroendet är stort och att regionen är sårbar för förändringar. Under 90-talet avtog de utländska investeringarna eftersom nya marknader i Öst- och Centraleuropa dök upp där det var billigt att förlägga produktionen. De viktigaste sektorerna är till stor del dominerade av utländska företag. Olympiska Spelen i Barcelona 1992 innebar ett stort uppsving i investeringarna.

Katalonien har flera universitet och högskolor. Regionen är självförsörjande på energi; tre av Spaniens kärnkraftverk ligger i Katalonien. Dessutom finns ett väl utvecklat transportnät med bland annat en av Medelhavets största hamnar.

Den finansiella autonomin har gradvis utvidgats. La Generalitats budget består till stor del av inkomster som fördelas via Madrid enligt särskild lagstiftning. CiU har under sin vågmästarroll 1993–95 lyckats utverka att regionen får behålla 15 procent av sina egna skatteinkomster. I regeringsförhandlingarna efter det nationella valet i mars 1996 fick de katalanska förhandlingarna från CiU igenom ett antal krav för att stödja den nya regeringen. Bland dessa var att 30 procent av inkomstskatt- och momsintäkterna skulle stanna inom regionen.⁴³

Demografiskt är Katalonien heterogent. Endast 42 procent av invånarna är "riktiga" katalaner (födda i Katalonien av katalanska föräldrar),⁴⁴ resten är invandrade från övriga delar av Spanien. En undersökning från 1988 visar att endast 42 procent av de som bor i Katalonien känner sig som katalaner i första hand eller mer som katalaner än spanjorer.⁴⁵ I en annan undersökning från 1996 uppger 65 procent av CiU:s väljare att de känner sig mer katalanska än spanska eller bara som katalaner. Endast 4 procent känner sig som enbart spanjor eller mer spanjor än katalan.⁴⁶

Franco uppmuntrade invandring från södra Spanien till Katalonien för

43 Som en jämförelse kan nämnas att de tyska delstaterna ansvarar för cirka 50 procent av skatterna.

44 Estradé/Treserra 1990:45.

45 Mercadé 1989. Om det är samma 42 procent som är "riktiga katalaner" kan dock inte utläsas av studien.

46 Sondeig d'Opinió 1996:81.

att "blanda upp" befolkningen och därmed underminera alla separatistiska tendenser. Det innebär att långt ifrån alla invånare i Katalonien känner till och personligen berörs av den katalanska historien och kravet på ökat självstyre. Katalonien har det näst lägsta valdeltagandet av alla autonoma områden i Spanien (till de autonoma valen). Kanske beror det på att partisystemet är så "katalaniserat" att många inte känner sig representerade.

Vad betyder de strukturella faktorerna för CiU?

CiU kan i historien hämta sitt existensberättigande, partiet behöver inte legitimera att det finns till. Katalanerna är medvetna om att de fått kämpa för sin kultur och sitt språk och Pujol, som till och med har suttit i fängelse för sina åsikters skull, har hög trovärdighet. Decentraliseringen av Spanien har på många sätt bidragit till att stabilisera demokratin och katalanerna har spelat en viktig roll i författningens tillkomst och implementering. Kampen har förts med fredliga medel, till skillnad från i Baskien.

CiU verkar i ett för småpartier gynnsamt valsystem och har också i ett polariserat politiskt system lyckats komma i vågmästarposition vid ett flertal tillfällen. De konstitutionella förutsättningarna innebär att katalanerna i likhet med andra regioner har författningsmässigt fastställda autonoma befogenheter och garanterad representation i Senaten, samt ett eget parlament med en regering och en president, samlade i La Generalitat.

I "Rokkansk" bemärkelse är Katalonien ett bra exempel på en "framgångsrik" periferi. Regionen har på den kulturella sidan ett eget språk och en gemensam historia med en gemensam fiende – Madrid. Spanien är ett land som präglas av motsättningar mellan centrum och periferi och det är särdeles påtagligt i det katalanska fallet. Åren av diktatur under 1900-talet förstärkte känslan av att ha en egen identitet eftersom allt katalanskt förbjöds under de Rivera och Franco. Katalanerna hyser än idag stor misstänksamhet mot allt som kan förknippas med Francotiden. Det politiska system som växt fram i Spanien sedan slutet på 1970-talet har byggt på två stora partier som har haft svårt att få majoritet. De katalanska väljarna behövs därför. I ett sådant läge finns möjligheter för mindre partier att hamna i vågmästarställning. Ekonomin i Katalonien är bland de starkare i Spanien. Genom sitt läge och sin starka ekonomi har periferin en slags utpressningssituation gentemot centralmakten. Madrid behöver Katalonien. Därtill är regionen territoriellt koncentrerad, har andra fördelar av

geopolitisk art, ett eget språk samt ett politiskt system med partier som ställer "rimliga" krav gentemot centralmakten.

Det tycks således finnas förutsättningar för Katalonien – och CiU som regionens största parti – att ha inflytande över resten av landet och dess politik. Nedan skall CiU och dess agerande på de olika politiska arenorna analyseras. Men först några rader om partiets historia.

CiU:s historia⁴⁷

Convergència Democràtica de Catalunya, CDC, bildades 1974 under ledning av Jordi Pujol. Partiet, som då egentligen var mer av en nationell rörelse, hade cirka hundra medlemmar. Pujol hade varit en av de ledande i den katalanska motståndsrörelsen och också suttit i fängelse ett par år under 60-talets början. Till skillnad från den baskiska rörelsen, som ville befria Baskien från Spanien, ville katalanerna först befria Spanien från Franco, sedan eventuellt Katalonien från Spanien. I det nationella valet 1977 kandiderade CDC med flera andra katalanska partier under det gemensamma namnet *Pacte Democràtic per Catalunya*. CDC:s tre grundsatser var då att uppnå ett erkännande av Katalonien, att etablera demokrati i Spanien och att skapa ett samhälle som var demokratiskt och rättvist. CDC kom att bli ett av de ledande partierna i den katalanska rörelsen, mycket koncentrerat till Pujols person.

CiU är en koalition mellan CDC och det kristdemokratiska UDC (Unió Democràtica de Catalunya). UDC bildades redan 1931 och var med i politiken under 30-talet. Partiets övergripande mål är att "*kämpa för erkännandet av den katalanska nationella personligheten och en ökad välfärd i en verklig demokrati som överensstämmer med den kristna humanismen*".⁴⁸

CDC och UDC ingick i en koalition 1978 under namnet Convergència i Unió, där CDC är det dominerande partiet. Pujol blev koalitionen ledare. Inledningsvis kandiderade partierna både på egen hand och i olika typer av koalitioner, bl.a. inom Pacte Democràtic de Catalunya. CiU har haft den katalanska regeringsmakten sedan 1980. Under åren 1980–84 fick CiU stöd av den republikanska vänstern, ERC, och under nästa period, 1984–

47 Nedanstående bygger på bl.a. Marcet 1984, Faulí, 1992, Malmström 1992, Fossas/Colomé 1993, Antich 1994, Marcet-Argelaguet 1994.

48 "Promoure el reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya i el progrés social, en una democràcia veritable i d'acord amb l'humanisme cristià". Teniu 3 minuts 1988:3.

1987, regerade CiU under en tid i koalition med ERC. Efter 1988 har CiU regerat ensamt och sedan 1995 förlitar sig partiet på olika hoppande majoriteter.

CiU ser sig gärna som ett nationalistiskt parti, ett alternativ till den traditionella höger-vänsterpolitiken. Av partiets program att döma är partiet dock strax till höger om mitten. Pujol menar att Katalonien är en nation, en *nació*, med specifika egenskaper, inom Spanien. Pujol har sagt att hans parti står för en katalanism som är nationalistisk men inte separatistisk, i kombination med en politiskt aktiv katolicism.⁴⁹

Partiets historia kan delas upp i olika etapper. De första åren 1977–80 var *formerandefasen* när partiet genom olika samarbetskonstellationer försökte etablera sig och slå sig in på den politiska arenan, främst i Katalonien men även nationellt. Den andra fasen, 1980–84, kännetecknas av partiets *konsolidering* och ett gradvis erövrande av makten i det nygamla katalanska parlamentet. Under den tredje perioden, *hegemonifasen* 1984–1995, var CiU Kataloniens största parti och erhöll 1988 egen majoritet (tillsammans med UDC) i det katalanska parlamentet. I valet 1995 bröts denna majoritetsställning och partiet är nu visserligen det största partiet men leder en minoritetsregering. CiU har inte längre monopol på att vara ett mitten-högeralternativ till socialistpartiet och för första gången har ett nationellt parti, Partido Popular, haft framgångar även i Katalonien. Mycket tyder på att CiU har nått taket i sina krav och att partiet nu är mer inriktat på att bevara och försvara det man uppnått. Samtidigt blir det allt mer uppenbart att partiets hittills outmanade ledare, Jordi Pujol, måste börja se sig om efter en efterträdare. Kanske går partiet in i en förvaltande "postpujolistisk" fas.

Som framgår av *tabell 5.1* har CiU varit Kataloniens största parti sedan 1980. CiU:s stora framgång mellan valen 1980 och 1984 kan delvis förklaras med att det 1984 inte fanns något borgerligt alternativ till socialisterna. Kristdemokraterna i Katalonien led samma nederlag som på nationellt plan.⁵⁰ CiU hade under perioden stabiliserat sig som ett stabilt alternativ och de katalanska kristdemokraterna sökte sig dit. Även socialistpartiet gjorde framgångar, på bland annat ERC:s bekostnad. I det senaste autonoma valet 1995 förlorade CiU sin majoritet och stöder sig på hoppande majoriteter – på Partido Popular i frågor av vänster-högerkaraktär och på ERC i "nationalistiska" frågor.

49 Capmanys 1989:85.

50 UCD föll under 80-talets sista år gradvis samman för att officiellt upplösas 1983.

Tabell 5.1. Katalonien i autonoma val 1980–1995. Procent.

	1980	1984	1988	1992	1995
AP/PP	2,3	7,7	5,5	5,9	13,1
PSC	22,3	30,0	29,6	27,4	24,9
UDC/CDS	10,5	—	3,8	0,9	—
CiU	27,7	46,6	45,5	46,0	40,7
PSUC/IC	18,7	5,6	7,7	6,5	9,9
ERC	8,9	4,4	4,4	8,0	9,5
Pand	2,6	—	—	—	—
Valdelt.	61,4	64,3	59,4	54,9	63,6

Förkortningar: AP = Alianza Popular, PP = Partido Popular, PSC = Partit Socialista de Catalunya, UDC = Unió Democratica de Catalunya, CDS = Centro Democratico Social, CiU = Convergència i Unió, PSUC = Partit Socialista Unificat de Catalunya, IC = Iniciativa por Catalunya, ERC = Esquerra Republicana de Catalunya, Pand = Partido Andaluz.

Källa: Catalunya 77–88, 1989:209–220, El Pais 17 mars 1991 och 20 november 1995 samt Pallarés, 1995.

ERC fördubblade sitt väljarstöd mellan 1988 och 1992, något som kan förklaras med flera faktorer. Den väpnade separatistiska rörelsen Terra Lliure lade 1991 ned sina vapen och uppmuntrade sina sympatisörer att stödja ERC i stället. År 1992 var också ett år när självständighetsrörelserna i Öst- och Centraleuropa samt på Balkan blommade upp som mest. Våldsamheterna kan ha förstärkt viljan att rösta för ett fredligt separatistiskt parti. Om CiU står för en försiktig katalanism som bygger på samarbete och gradvis utvecklad autonomi vill ERC gå längre och på sikt ha en egen katalansk republik, byggd på socialistiska principer.

Partido Popular, som aldrig ansett det lönt att ha en katalansk avdelning, och som också representerar en mer centralistisk syn på Spanien, mer än fördubblade sitt stöd mellan 1992 och 1995. Det är första gången sedan 1980 som ett nationellt parti har framgångar i Katalonien och det tyder också på att partiet alltmer uppfattas som rumsrent och ett alternativ både till socialisterna och CiU. CiU:s nedgång 1995 kan ha skett på PP:s bekostnad men kan också vara ett ”straff” för samarbetet med det nationella PSOE-partiet, ett samarbete som CiU avbröt senare under hösten samma år.

Det katalanska socialistpartiet, PSC, ligger ganska stabilt mellan 20 och 30 procent och är det enda som storleksmässigt kan mäta sig med CiU.

Tabell 5.2. Katalonien i nationella val 1982–1996. Procent.

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
AP/PP	3,2	3,6	14,4	11,3	10,6	17,0	18,0
PSC	28,4	29,2	45,2	40,6	35,4	34,7	39,3
UDC/CDS	16,8	19,2	4,0	4,0	4,3	0,7	–
CiU	16,8*	16,1	22,2	31,7	32,5	31,7	29,6
PSUC/IC	18,2	17,1	4,5	3,9	7,2	7,4	7,6
ERC	4,5	4,1	4,0	2,6	2,7	5,8	4,2
Valdelt.	79,3	68,5	80,3	68,9	67,5	75,4	76,9

Förkortningar: AP=Alianza Popular, PP=Partido Popular, PSC=Partit Socialista de Catalunya, UDC=Unió Democràtica de Catalunya, CDS=Centro Democrático Social, CiU=Convergència i Unió, PSUC=Partit Socialista Unificat de Catalunya, IC=Initiativa por Catalunya, ERC=Esquerra Republicana de Catalunya.

* I valet 1977 kandiderade CDC under namnet Pacte Democràtic de Catalunya.

Källa: Catalunya 77–88, 1989:210ff, Fauli 1991:kapitel 6, Pallarés 1995 och <http://www.indra-ssi-es/>

Tabell 5.3. Katalonien i EU-val 1987–1994 Procent.

	1987	1989	1994
AP/PP	11,3	8,6	18,5
PSC	37,2	36,4	28,2
UDC/CDS	5,8	3,7	0,7
CiU	28,1	27,5	31,5
PSUC/IC	5,4	5,5	11,1
ERC	3,7	3,3	5,2
Valdelt.	68,5	51,6	51,9

Förkortningar: AP=Alianza Popular, PP=Partido Popular, PSC=Partit Socialista de Catalunya, UDC=Unió Democràtica de Catalunya, CDS=Centro Democrático Social, CiU=Convergència i Unió, PSUC=Partit Socialista Unificat de Catalunya, IC=Initiativa por Catalunya, ERC=Esquerra Republicana de Catalunya.

Källa: Fauli 1991:89, Balcells, 1996:184. Valdeltagandet är uppgifter från CDC partikansli, Barcelona.

PSC ligger nära sitt nationella moderparti PSOE men har i olika sammanhang föreslagit en federalisering av Spanien.⁵¹

Som framgår av *tabell 5.2* har det katalanska socialistpartiet alltid vunnit i nationella val i Katalonien. Dessutom är valdeltagandet avsevärt högre än till de autonoma valen. PSC ökade i valet 1996 trots att PSOE nationellt förlorade regeringsmakten.

I valen till EU-parlamentet utgör hela Spanien en valkrets. CiU har haft representation sedan 1987 då partiet fick tre mandat. I de ordinarie valen två år senare fick partiet bara två mandat, men lyckades 1994 återerövra sitt tredje mandat. Två av CiU:s ledamöter, de som tillhör CDC, sitter i den liberala gruppen ELDR. Den tredje ledamoten kommer från UDC och sitter i den kristdemokratiska partigruppen EPP.

Relationen mellan CDC och det lilla kristdemokratiska partiet är ofta spänd. UDC tycker att CDC har alldeles för stort inflytande. UDC är ett parti som uppger sig ha en kristdemokratisk grund, medan CDC är ett nationalistiskt parti. CiU är idag nästan identiskt med CDC. Förslag att avbryta samarbetet har förekommit. I samband med att det lilla nationella kristdemokratiska partiet hade sin kongress i Barcelona i februari 1997 uppkom en diskussion om behovet av en stor kristdemokratisk kraft i Spanien. Det lilla katalanska UDC skulle kunna lösgöra sig från CiU och bli ett mer permanent stöd till det nationella Partido Popular, i en tysk lösning, dvs. som det bayerska CSU:s stöd till det stora kristdemokratiska CDU. Pujol reagerade mycket starkt på detta och menade att det var ett försök att införa det spanska tvåpartisystemet i Katalonien. De katalanska partierna skulle då reduceras till dekorationer, menade han i ett uttalande i tidningen El Pais. UDC:s partiledare dementerade sedan ryktena.⁵²

Convergència i Unió:s agerande

A. Parlamentariskt agerande

Convergència i Unió:s nationella parlamentariska agerande har präglats av både samförståndssökande och konflikt. Samförståndet har bestått i att stödja olika nationella minoritetsregeringar och konflikten har bestått i att

⁵¹ Se t.ex. *Catalisme i municipalisme*. PSC, 7:e congrés 1994.

⁵² El Pais 7 mars 1997.

CiU dragit tillbaka stöd vid kritiska tillfällen och därigenom fällt eller hotat att fälla regeringar. Partiet har sedan det blev representerat i Cortes försökt att driva regionernas och framför allt Kataloniens frågor. Redan i det första valet 1977 fick Suarez regeringsparti Union Centro Democrático, UCD, erfara att den katalanska pakten var starkare än något annat parti i Katalonien. När UCD gick tillbaka i det nationella valet 1979, kunde partiet trots allt regera med stöd av CiU. Under åren 1993–95 har CiU varit ett stödparti till PSOE genom att befinna sig i en för CiU utmärkt vågmästarposition. Redan 1992 förekom diskussioner om att låta en eller två ledamöter från CiU ingå i regeringen. När socialistpartiet förlorade ytterligare mandat 1993 inleddes förhandlingar med CiU om att katalanerna skulle ingå i en nationell koalitionsregering. Jordi Pujol var dock skeptisk med motiveringen att det begränsade CiU:s rörelsefrihet. ”Vi är inte det tyska liberala partiet som kan stödja olika konstellationer, vi är ett nationalistiskt parti”, menade han. Erbjudandet avslogs. Det visade sig sedan att PSOE fick stöd av CiU i nationalförsamlingen för sina förslag, i utbyte mot att regeringen gav Katalonien rätt att behålla 15 procent av de katalanska skatteinkomsterna.⁵³

När CiU avbröt sitt stöd under hösten 1995 tvingades PSOE och Felipe Gonzales att utlysa nyval, ett år för tidigt. CiU motiverade sitt agerande med att det inte kunde stödja en regering som var så tyngd av skandaler. Valet som hölls den tredje mars 1996 vanns av Partido Popular som med knapp marginal blev det största partiet. Dock fick PP inte egen majoritet utan tvingades söka allianser. Återigen fick CiU en nyckelroll i förhandlandet och ställde en rad villkor för att stödja den nye premiärministern Jose Maria Aznar. Bland annat fick CiU igenom att Katalonien och övriga regioner skall få behålla 30 procent av sina skatteinkomster. I avtalet ingick också en överenskommelse om gradvis övergång till en regional polis, större makt över hamnar och flygplatser i Katalonien, ett löfte om att få delta i de EU-överläggningar som kan komma att beröra autonomierna m.m. I utbyte lovade CiU att stödja regeringen under den aktuella mandatperioden. Det finns dock inte bindande garantier från CiU men Jordi Pujol har i flera intervjuer uttalat att pakten mellan CiU och Partido Popular kommer att hålla till januari 1999.⁵⁴

Undersökningar gjorda i Katalonien visar att en majoritet av katalaner-

53 Spelet om en eventuell koalitionsregering beskrivs i Antich 1994:kapitel 16. För Pujols resonemang se s. 381. För diskussionerna 1992 se s. 300ff.

54 El Pais Edición Internacional, 13 oktober 1997.

na anser att CiU ska sträva efter att vara med och stötta en nationell regering och därigenom försöka få inflytande över hela Spaniens politik.⁵⁵ En majoritet av respondenterna uppgav sig i februari 1996 föredraga ett samarbete med socialistpartiet snarare än med Partido Popular. Det finns traditionellt i Katalonien en stor misstro mot den nationella högern, eftersom det fortfarande sägs finnas gamla Francoanhängare i det nuvarande Partido Popular. I partiprogrammet från 1993, när opinionssiffror antydde att Partido Popular skulle vinna valet, öppnade CiU för tanken på samarbete med den spanska högern. I programmet beskrivs det socialistiska projektets misslyckande och partiets vilja till förändring. "Med det socialistiska projektets misslyckande har en period i den spanska politikens liv avslutats. Nu börjar en ny [period] som kommer att vara annorlunda. Vi kan medverka till att saker ser annorlunda ut efter den sjunde juni" (valdagen 1993, min anm.).⁵⁶ Inför det nationella valet 1996, hette CiU:s program "För att Katalonien skall bli nyckeln", också syftande på förhoppningen att spela en vågmästarroll.

Även i Katalonien har CiU visat sig vara pragmatiskt i val av samarbetspartner. Efter det första valet 1980 erbjöd Pujol det katalanska socialistpartiet PSC att ingå i den första katalanska regeringen. När PSC avböjde regerade CiU med stöd av UDC och ERC. Även under den andra regeringsperioden samarbetade CiU med ERC. Sedan 1995 förlitar sig partiet på hoppande majoriteter.⁵⁷

Partido Populars väljare är skeptiska till det nära samarbetet med de katalanska nationalisterna. Många tycker att katalanerna och CiU är opatriotiska och egoistiska, endast inriktade på Kataloniens väl och ve. Under valkampanjen 1996 demonstrerade PP-väljare mot Pujol med slagorden "Pujol din dvärg – tala kastiljanska!"⁵⁸

Kritiker menar att CiU inte fått så mycket konkret ut av pakterna, andra har kallat CiU:s ledare Jordi Pujol för Spaniens verkliga president. För de stora spanska partierna har det visat sig vara svårt att regera utan att på olika sätt ha stöd i Katalonien. CiU har varit villigt att samarbeta, både till

55 Det kan tyckas motsägelsefullt att väljarna till ett regionalt parti anser att partiet skall ta nationellt ansvar men det ligger i linje med den historiska mission att ta ansvar för landet som den borgerliga katalanismen förespråkade redan under 1700-talet.

56 CiU 1993:18 "Amb el fracàs del projecte socialista s'ha acabat una etapa en la vida política espanyola. Ara en comença una de nova que sera direrent, nosaltres podem fer que les coses siguin diferents al partir del 7 de juny."

57 Se t.ex. Balcells 1996: 177. Intervju med Jordi Porta, Barcelona 24 april 1996.

58 "Pujol enano-hablacastellano". The European 14–20 mars 1996.

höger och vänster, men ställer hårda villkor, villkor som går ut på att förbättra Kataloniens situation. På grund av svårigheten att erhålla majoritet har därmed de övriga partierna tvingats att ta med CiU i beräkningen och inte göra alltför hårda utfall mot Katalonien i valkampanjen. Det innebär att partiet har fått ett betydligt större inflytande än vad röstandelen indikerar.

Tabell 5.4. Spanska val 1977–1996. Val till deputeradekammaren. Procent.

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
UCD/CDS	34,8	35,5	6,2	9,2	7,9	1,7	–
AP/PP	8,3	6,1	25,9	26,1	25,8	34,8	39,0
PSOE	29,9	30,5	47,3	44,3	39,6	38,8	37,4
PCE/IU	9,3	10,8	3,9	3,1	9,1	9,6	10,5
CiU	3,7	2,7	3,6	5,0	5,0	4,9	4,6
PNV	1,7	1,6	1,8	1,5	1,4	1,2	1,4
Valdelt.	77,0	68,1	79,8	70,6	69,9	77,2	78,0

Förkortningar: UCD=Union de Centro Democratico, CDS= Centro Democratico Social, AP=Alianza Popular, PP=Partido Popular, PSOE=Partido Socialista de los Obreros Españoles, PCE=Partido Comunista Español, IU=Izquierda Unida, CiU=Convergència i Unió, PNV=Partido Nacional Vasco.

Källa: Dirección general de Procesos Electorales. Ministerio del Interior. Återgivna i Paloma Roman (red.), 1995:241–242 samt elecciones generales <http://www.indra-ssi.es/>

Vilka röstar på CiU?

Undersökningar gjorda av de katalanska statsvetarna Juan Marcet och Jordi Argelaguet visar att CiU:s väljare består av en majoritet kvinnor spridda över alla åldersgrupper. De flesta är födda i Katalonien och majoriteten har också föräldrar som är födda där. Katalanska talas flytande av 90 procent av partiets väljare och en dryg tredjedel uppger att de är aktiva katoliker. Det finns en övervikt av tjänstemän och s.k. fria yrken. Själva placerar sig en majoritet av väljarna i mitten, eller strax till höger om mitten på vänster–högerskalan och i mitten på en tänkt centralism–decentralismsskala.⁵⁹

Av de fyra katalanska provinserna är CiU starkast i Girona, och svagast i Barcelona, vilket kan bero på att staden är så uppblandad i demografisk

⁵⁹ Marcet/Argelaguet 1994.

bemärkelse. Många spanjorer från övriga delar av landet är bosatta där. Borgmästarposten i Barcelona har alltid gått till socialisterna.

Valdeltagandet i Spanien ligger mellan 70 och 80 procent. Det högsta valdeltagandet i Spanien uppmättes i samband med PSOE:s seger 1982 då cirka 80 procent av de röstberättigade gick till valurnorna. I de katalanska autonoma valen röstar medborgarna i lägre utsträckning med ett deltagande på mellan 55 och 65 procent, en siffra som gör Katalonien till den spanska region som har näst lägst valdeltagande efter Galicien. Autonoma val ses av många som en andra klassens val, inte lika viktiga som de nationella. Det kan också vara så att många icke-infödda katalaner inte röstar i Katalonien eftersom de anser att partierna är allt för katalanistiska och att det inte finns några alternativ. Denna hypotes förkastas av den katalanske statsvetaren Pallarés. Han menar att inga data tyder på att så skulle vara fallet. Att inte rösta är inte en fråga om identifikation menar han. Det är snarare så att valen varit så förutsebara – alla vet att CiU vinner – som gjort att folk inte orkat engagera sig, särskilt vänsterväljarna. Till de lokala valen i Katalonien är valdeltagandet högre än till de autonoma. De icke-infödda katalanerna röstar i något mindre utsträckning än de infödda.⁶⁰

Undersökningar visar att katalanerna anser att de nationella valen är viktigare än de katalanska. Bara 24 procent anser att de autonoma är viktigast (45 procent av CiU:s väljare). CiU gynnas av soffan, eftersom de som avstår från att rösta i större utsträckning är vänsterväljare.⁶¹

B. Propaganda

CiU:s politiska program består av traditionella partiprogram, politiska tal och manifest från 1979. Inför varje val tas nya, tjocka och ambitiösa handlingsprogram fram. Dessutom finns ett stort antal tal som partiledaren Jordi Pujol har hållit publicerade i flera böcker. CiU har aldrig profilerat sig på att vara ett antiparti eller ett alternativ till de traditionella partierna, tvärtom är partiet mycket månt om att verka stabilt och institutionaliserat. På senare år har partiet också lagt upp en hemsida där aktuellt politiskt material finns att hämta.

60 Pallarés/Font (1995: 33).

61 Font/Vios 1995, Pallarés. För en diskussion om icke valdeltagande (abstension) se Roman 1995:236ff. Se också Sondeig d'Opinio 1996:139.

Ideologi

CiU:s ideologi, såsom partiet själv definierar den, är inte helt enkel att beskriva. Själv påstår partiet sig vara katolskt och nationalistiskt. CiU har sina rötter i den kristna katalanismen som uppkom på 50-talet. Partiet deltar i den liberala gruppen ELDR⁶² i Europaparlamentet med två ledamöter som kommer från CDC medan en representant från UDC sitter i den kristdemokratiska gruppen. I partiprogrammen beskrivs en liberal, marknadsinriktad politik och kritik riktas mot den socialistiska politiken.⁶³ Dock har samarbetet med vänstern nationellt fungerat bra eftersom partierna haft en liknande syn i frågan om decentralisering. Vid några tillfällen har också Pujol betecknat sig som socialdemokrat och lyft fram den svenska modellen som förebild.⁶⁴ Avskyn för fascismen, men också ett starkt avståndstagande från kommunismen, har präglat hela Jordi Pujols liv och återkommer i flera politiska tal.

I partiprogrammet från 1992 skriver CiU följande om sina ideologiska principer: "De politiska och sociala principerna hos CiU är nationalism, europeism, den liberala visionen om samhället och ekonomin, samt krav på rättvisa och solidaritet."⁶⁵

CiU och Jordi Pujol menar att nationalismen är partiets huvudsakliga ideologi. "Nationalismen är att vara det vi är. Och vad är vi? Ett språk, en kultur, en historia, en rätt, ett antal institutioner och en social filosofi, det vill säga en nation."⁶⁶

För CiU:s ledning är uppenbarligen den ideologiska vänster-högerklyftan av underordnad betydelse eftersom partiet nationellt har stött regeringar av olika färger – kristdemokrater, socialister och konservativa. Den ideologiska tillhörigheten har inte haft betydelse för val av samarbetspartner. En pragmatisk vilja att påverka har gjort att partiet valt att stödja regeringar av olika färg när den för CiU lyckliga vågmästarsituationen har uppkommit. Koalitionsregeringar har det dock aldrig varit tal om. CiU har

62 En av CiU:s EU-parlamentariker, Joan Vallvé, medger dock att det är inte främst av ideologiska skäl som CDC finns i ELDR. Det är en öppen, flexibel grupp där det är högt i tak menar han. De katalanska politikernas uppgift är att i varje forumföra Kataloniens talan. Intervju med Joan Vallvé 25 april 1996, Barcelona.

63 I partiprogrammen från år 1989 och 1993 talas det om det socialistiska projektets misslyckande, 1989:4 och 1993:18.

64 Pujol 1996 s. 75 och 83.

65 Citat CiU 1992:17 "els principis politics i socials: el nacionalisme, l'europeisme, la visió liberal de la societat i de l'economia, l'exigencia de justícia i de solidaritat."

66 "Nacionalisme és la voluntat de ser el que som. I qué som? Una llengua, una cultura, una història, un dret, unes institucions i una filosofia social, és a dir, una nació." Pujol/Fauli 1988:15.

aldrig ingått i någon nationell regering eller krävt ministerposter utan bara gjort upp pakter med löfte om stöd i utbyte mot ett antal katalanska frågor. Såväl PSOE som PP har under 80- och 90-talet dragit sig mot mitten. Båda partierna har också tvingats förhålla sig till den katalanska nationalismen, inte genom att nämna den vid namn, men genom att betona att det finns olika språk och grupper i landet men att Spanien är ett, en helhet. Genom att ingå i regeringspakter har de stora partierna gett CiU legitimitet och erkännande som ett nationellt och ansvarstagande parti.

Under 80-talet förekom också samarbete i det katalanska parlamentet mellan CiU och det separatistiska vänsterpartiet ERC. Då var graden av nationalism den avgörande frågan, inte ideologisk placering.

Även CiU:s väljare är kluvna. I väljarundersökningar från forskningsinstitutet ICPS (Institut de Ciències Politiques i Socials) visar det sig att 68 procent av CiU:s väljare uppgav sig stå till mitten eller höger om mitten. Hela 28 procent uppgav sig dock stå till vänster om mitten.⁶⁷

Mål

CiU uttrycker ofta ett slags kall, en vilja att ge maximal autonomi till Katalonien, att stärka den katalanska kulturen och språket och att se till att Katalonien kan få inflytande över så många områden som möjligt regionalt, nationellt, i Europa och i världen. Det kan ske genom ett antal konkreta reformer och genom att skapa ekonomiska förutsättningar för att bedriva en reell självständig politik.⁶⁸ Det finns hos CiU ett slags missionerande mål som anknyter till den tidiga katalanismens mål att bidra till hela Spaniens modernisering. Det innebär ett "broderligt samarbete" med hela Spanien.

Ett viktigt mål är också att "nationalisera det katalanska folket" – att stärka den nationella känslan, identiteten och medvetandet. Detta är nödvändigt i ett multikulturellt Spanien. "Vi ser Spanien som en flerspråkig, flerkulturell och flernationell realitet."⁶⁹

Katalonien var pådrivande i de spanska medlemskapsförhandlingarna till EG. CiU menade att det var bra för Spanien och att det var naturligt för

67 Sondeig Opinió 1996: 79.

68 CiU har tidigare flirtat med federalismen men insett att en sådan lösning ger Katalonien samma position som de övriga länderna. Sedan mitten på 80-talet driver CiU frågan om utökad katalansk autonomi. Se Marcet 1984:247ff.

69 "El principal objectiu es nacionalitzar el poble català" Pujol/Fauli 1988:89 och "Nosotros vemos a España como una realidad plurilingüe, pluricultural y plurinacional" i Pujol/Pi 1996:246.

Katalonien att tillhöra Europa. Medlemskapet sågs som ett sätt att komma hem – ”tornar a casa”.⁷⁰

En genomgång av partiets program sedan 1979 visar att målen i grunden är de samma. I takt med att vissa krav har uppfyllts har andra tillkommit. Under åren blir också viljan till europeiskt och internationellt engagemang större. Det som följer är ett urval av de påstående och förslag som finns i de nationella valprogrammen. Urvalen är gjorda utifrån partiets huvudsakliga politiska krav vad beträffar autonomin (ekonomi, institutioner), den katalanska kulturen och Kataloniens roll i omvärlden. Tabellen syftar till att spegla retoriken och de nyckelord som används samt att svara på frågorna: Vad vill CiU göra för att förstärka den politiska, ekonomiska och kulturella autonomin? Hur ser partiet på sin roll i Spanien och Europa? Redovisningen är uppdelad i kategorierna kulturella (frågor som rör språk, undervisning, kultur), politiska (maktbefogenheter och relation med Madrid), ekonomiska (skatter och övriga ekonomiska befogenheter) och europeiska mål (Kataloniens roll i Europa). Upprepade krav redovisas och om någon kategori mål saknas innebär det att inga specifika mål har kunnat hittas i programmen.⁷¹

Vad har CiU uppnått?

Ett flertal av CiU:s mål har blivit uppfyllda, ofta som en konsekvens av de krav som partiet ställt för att samarbeta med de andra partierna. Framför allt inom det utrikespolitiska området har det dock funnits en motvilja från Madrid att släppa in regionerna. En konsultativ status har dock givits autonomierna enligt avtalet från mellan CiU och Partido Popular i mars 1996.

Figur 5.1 visar att CiU:s huvudsakliga krav inriktar sig på en utvidgad autonomi och garantier för att få utöva det katalanska språket och kulturen. Det finns också ett antal konkreta förslag på hur autonomin skall stärkas. En del av förslagen har successivt genomförts. På det *kulturella området* har flera framsteg skett. I Katalonien undervisas det numera på katalanska, det finns flera katalanska universitet och högskolor, språklagen garanterar alla spanska språks rättigheter och det finns två katalanska TV-kanaler. Inför Olympiska Spelen 1992 lyckades Katalonien få igenom att katalanska blev ett av de officiella OS-språken, jämte engelskan, franskan och

70 Pujol/Fauli 1988:192. Se också Pujol/Pi 1996:12 där den katalanska europeismen beskrivs som en garant för demokrati, ett motgift mot diktaturen.

71 Målen är hämtade ur CiU:s partiprogram inför de nationella valen. Se källor och litteratur.

Figur 5.1. CiU:s partiprogram 1979–1996. Kulturella, politiska, ekonomiska och europeiska mål.

1979	1982	1986	1989	1993	1996
Kulturella mål Katalanska språket i skolorna. Ett katalanskt autonomt universitet. Ekonomiska mål Utveckla en ekonomisk politik för att skapa handlingsutrymme för den katalanska regeringen.	Kulturella mål Införa en språklag. Politiska mål Reformera senaten. Europeiska mål Kataloniens vilja att modernisera och europeisera Spanien.	Politiska mål Förändra senaten. Oavslutade kompetens-överföringar från Madrid till Katalonien måste slutföras. Katalonien bör få ökade befogenheter vad beträffar ett antal myndigheter. Ekonomiska mål Finna ett ekonomiskt system för de autonoma områdena. Europeiska mål Katalonien bör bli en europeisk valkrets.	Kulturella mål Katalanska bör bli officiellt språk inom rättsväsendet. Undervisning i juridik på katalanska. Stärka det katalanska språket. Katalanska TV-kanaler. Politiska mål Förändra senaten. Katalansk polis. Katalonien vill bidra till den spanska politiken. Överföra ett antal kompetenser till Katalonien. Ekonomiska mål Ge Katalonien inflytande över skatterna och dess fördelning. Europeiska mål Finna system så inte EG innebär centralisering. Katalonien bör bli en egen europeisk valkrets. Katalonien vill bidra till EU-politiken.	Kulturella mål Alla spanska språk bör talas i senaten. Pass, ID-kort m.m. på katalanska. Politiska mål Fördjupa autonomin. Reformera senaten. Subsidiaritetsprincipen bör tillämpas i Spanien och Europa. Avskaffa civilguvernörerna. Avskaffa vissa ministerier. Europeiska mål Inkorporera autonomierna i EU:s ministerråd. Regionala representanter i EU. En delegation för autonomierna. Delaktighet i utrikesfrågor. Katalanska officiellt EU-språk. Inkorporera autonomierna i EU:s ministerråd. Regionala representanter i EU. Skapa ett regionernas Europa.	Kulturella mål Katalanska språket överallt – pass, ID-kort m.m. Erkänna Spanien som en multinationell stat. Katalanska i senaten. Politiska mål Avskaffa civilguvernörerna. Ökat katalanskt inflytande i statliga myndigheter. Reformera senaten. Katalonien vill fortsätta att bidra till spansk stabilitet. Ekonomiska mål Skattereform Katalonien samma system som Baskien. Behålla 30% av skatteinkomsterna. Europeiska mål Autonomierna inflytande över EU-politiken. Regionala valkretsar i EU.

spanskan. På det *politiska området* återstår att avskaffa de statliga civilguvernörerna, men enligt avtalet mellan CiU och Partido Popular 1996 skall en sådan reform genomföras. Kraven på en reell reform av senaten så att den blir en regional kammare har dock inte hörsammats.

Även på det *ekonomiska området* har autonomin stärkts. Ett avgörande steg framåt för katalanerna var uppgörelsen med PP efter valet 1996 då CiU och PP kom överens om att skattesystemet skall reformeras så att de autonoma områdena får behålla 30 procent av sina inkomster vad beträffar inkomstskatt och momsintäkter. Under åren har också regionernas *europiska engagemang* ökat. CiU vill att Katalonien skall spela en viktig roll i EU-samarbetet,⁷² att det regionala inflytandet skall öka och ser Katalonien som en region som kan driva på de andra i denna utveckling. CiU hade också synpunkter inför Amsterdamkonferensen vad beträffar EU:s framtida roll och organisation. Katalanska bör bli ett officiellt EU-språk, menar CiU som nått vissa framsteg här. En del informationsmaterial och de viktigaste fördragen finns numera på katalanska. Kravet på att regionen skall bli en egen valkrets i Europavalet har dock inte uppfyllts. På senare år har CiU också uttryckt åsikter om sin roll i det internationella samfundet och ser Katalonien som ett framtida centrum i Medelhavssamarbetet.

Hur förhåller sig då de katalanska väljarna till CiU:s mål och förslag? En större undersökning gjordes 1990 av 2 700 katalaner i 77 kommuner. Utav de tillfrågade ansåg 86 procent att alla boende i Katalonien borde tala katalanska. Drygt 71 procent tyckte att den spanska regeringen inte gjorde tillräckligt för Katalonien och 51 procent tyckte att autonomin var otillräcklig. Nästan hälften av de tillfrågade, 44 procent, skulle rösta ja i en folkomröstning om totalt oberoende.⁷³ En färskare undersökning från 1996 om katalanernas inställning till olika frågor visar helt andra resultat. På frågan om Kataloniens status i förhållande till den spanska staten svarar 55 procent av de tillfrågade att Katalonien bör vara en autonom gemenskap i Spanien. 14 procent vill att regionen skall bli en delstat i ett federalt Spanien och 16 procent vill att Katalonien skall vara en självständig stat. Resterande 10 procent vill att Katalonien skall vara en spansk region.⁷⁴

Fördelat på partisympatier visar det sig att 50 procent av CiU:s väljare vill att Katalonien skall vara en autonom gemenskap, 17 procent en delstat

72 "CiU är en nationalistisk koalition med ett klart europeiskt och framsteginriktat kall". CiU 1981:263.

73 Estradè/Treserra 1990.

74 Sondeig d'Opinió 1995:88f.

Figur 5.2. Partiprogram 1977–1996.* PSOE och AP/PP. Åsikter om regional autonomi.

	1977	1979	1982	1986	1989	1993	1996
PSOE	Erkänner rätten till autonomi. Egna institutioner för olika folk.	En självstyrelsenivå som motsvarar det autonoma medvetandet. Kulturell decentralisering.	Fortsätta den autonoma processen. Egen kommunal polis.	Konsolidera den autonoma processen. Koordinera EG-politik med regionala intressen. Hitta ett realistiskt autonomt finansiellt system.	Stödja minoriteters kultur. Reformera senaten. Autonomierna bör få delta i EG-frågor som rör struktur-fonder.	Viktigt att ej splittra staten. Reformera senaten. Territoriell solidaritet.	Stödja alla spanska kulturer. Konso-lidera samarbetet. Reform av senaten. Stärka Region-kommittén i EU-Regionerna bör delta i EU-debatten
AP/PP	Saknas	Saknas	Saknas	Viss administ-rativ förenkling för de autonoma områdena. Finna ett finansiellt system.	Kulturell decentra-lisering enligt konstitu-tionen. Vissa befogen-heter inom utbild-ningen.	Vissa administ-rativa över-föringar. Regionala presidenter. Yttrande-möjlighet. Reformera senaten.	I princip ingenting om autonomier. Kulturell pluralism.

* De tidiga programmen från Alianza Popular saknas idag, trots förfrågningar hos PP och bibliotek.

och 23 procent vill ha en självständig stat. Det är dock en minskning sedan 1995, då 34 procent av CiU:s väljare uppgav att de ville ha en suverän katalansk stat.⁷⁵

I de övriga spanska partiernas program har autonomifrågan en undan-skymd roll. I korta stycken berörs frågan, även om enstaka regioner aldrig omnämns vid namn. Nedan följer en kort sammanställning över PSOE:s

75 Som en jämförelse kan sägas att 62 procent av ERC:s väljare vill att Katalonien skall bli en självständig stat och 23 procent stödjer det federala alternativet. Sondeig d'Opinió 1995:88f och 1996:88–89. Dessa siffror är nivåskattningar och skall tolkas med försiktighet eftersom vi saknar jämförande material från Baskien, Galicien eller någon annan spansk region. Siffrorna kan endast jämföras inom Katalonien.

och Partido Populars program 1977–1996. Tabellen visar endast partiernas eventuella ställningstaganden till autonomiernas utökade befogenheter. Dessa ställningstaganden finns ofta redovisade under ett avsnitt som handlar om territoriets organisering eller administration.

I PSOE:s program finns en ökande konkretiseringsgrad under åren. De första programmen innehåller mer allmänna rättighetsförklaringar om rätten till autonomi, behovet att finna en lämplig nivå för olika administrativa beslut etc. Inför valåret 1982 talas om att upprätta en handlingsplan för den fortsatta autonoma processen. I valet därefter, när socialisterna innehaft makten i fyra år, påtalas att PSOE har stärkt autonomiernas roll och att systemet måste konsolideras. Under 90-talet blir programmen konkretare och regionernas roll i Europapolitiken berörs.

Partido Populars program är betydligt mer försiktiga. De få gånger som autonomifrågan omtalas följs uttalandet alltid med tillägget ”såsom konstitutionen påbjuder”, som för att understryka att det inte är något nytt förslag. PP:s väljare är traditionellt sett mycket kritiska till självständighetssträvandena i bl.a. Katalonien. Kulturell decentralisering nämns vid ett flertal tillfällen, utan att innebörden specificeras. Inför valet 1993, då det länge verkade som om PP skulle vinna, finns vissa konkreta förslag om en senatreform och en ökad regional delaktighet i nationella reformer via regionpresidenterna.

Även statsvetare diskuterar behovet av att reformera senaten till en kammare som representerar regionerna i större utsträckning. En kommission med representanter från Senaten och de autonoma regionerna fungerar sedan 1994 som ett ytterligare konsultativt organ i lagstiftningsfrågor. Det har också uppgift att övervaka fördelningen av EU:s strukturfonder.⁷⁶

Myter

Den katalanska identiteten, och dess betydelse i den spanska och katalanska historien, har i mångt och mycket blivit en myt i Katalonien. Även om det är ett historiskt faktum att den varit hotad och utsatt för prövningar, så har själva identiteten blivit ett mål i sig att kämpa för. CiU:s program är fyllt med myter kring vilka politiken byggs. Sanna eller falska så tjänar de till att legitimera de katalanska kraven. Ordvalet är viktigt. I programmen får vi t.ex. veta att Kataloniens identitet är uppbyggd kring historien,

76 Sanchez de Dios 1995:89–91.

känslan av det katalanska och en gammal konflikt mellan Katalonien och Madrid. Det talas om "l'esprit català", den katalanska andan. I valprogrammet 1995 inför de autonoma valen definierar CiU Katalonien på följande sätt: "Katalonien har en egen identitet, av klart kulturell karaktär som på samma gång har en stark ekonomisk och politisk särprägel. Det är inte bara en region bland många i Spanien utan en nation som vill hävda sig på den internationella arenan. Att ge kunskap om vårt land i Europa och resten av världen har utgjort ett fundamentalt mål för CiU:s regering med ett mycket starkt bidrag från dess president, och även i framtiden kommer detta att fortsätta vara ett av de prioriterade målen."⁷⁷

I 1982 års program beskrivs det katalanska sättet att bedriva politik och de katalanska folkets ambition att visa inför resten av staten på viljan att modernisera Spanien.⁷⁸ Regelbundet återfinns också påståendet att katalanerna är ett folk sedan mer än 1 000 år tillbaka. "I mer än 1 000 år samlar Katalonien män och kvinnor, ger dem ett språk och en mentalitet, ett sätt att vara. Det ger dem en personlighet. Katalonien måste fortsätta med detta."⁷⁹

Liknande hänvisningar till den katalanska historien och de många åren av kamp mot fientligt inställda makter som försökt utrota den katalanska kulturen är mycket vanligt förekommande i alla program och i många partiledartal.

Vikten av en aktiv kulturpolitik motiveras med att språket och kulturen utgör ryggraden i den katalanska identiteten, det kulturella och historiska fosterlandet.⁸⁰ Kataloniens roll som brobyggare mellan Spanien och Europa är också ett återkommande tema som refererar till katalanernas vilja att påverka även de europeiska relationerna. I programmet inför de autonoma valen 1995 nämns behovet att stärka Katalonien och EU i samma mening.⁸¹

Partiledaren är själv medveten om myternas betydelse för katalanerna

77 "Catalunya tiene una identidad propia, de caracter marcadamente cultural y, a la vez tiene una fuerte especificidad economica y politica. No es una region más de Espanya, sino una nación que quiere afirmarse en la esfera internacional. Dar a conocer nuestro pais en Europa y al resto del mundo ha constituido un objetivo fundamental del Govern de CiU con una implicación muy fuerte de su presidente, y de cara al futuro continúa siendo uno de nuestros objetivos prioritarios" CiU 1995:22.

78 "... el poble català projectar a la resta de l'estat la voluntat de modernitzar Espanya" CiU 1982:10.

79 CiU, 1984:12 "Hace mas de 1000 años que Catalunya agrupa a sus hombres y mujres, les da una lengua i una mentalidad, una forma de ser. Les da una personalidad. Debe seguir haciendolo."

80 "el patrimoni historic i cultural de Catalaunya". CiU, 1989:264 se också CiU, 1992:267.

81 Es necesario fortalecer Catalunya y es necesario fortalecer las capacidades de La Union Europea" CiU 1995:25.

och att de har betydelse i politiken. ”Ett folk behöver en kollektiv mystik som ger det ryggrad och mening”, skriver han i sin senaste bok.⁸²

Det finns ett antal, delvis motsägelsefulla mätningar, som indikerar i vilken utsträckning de katalanska väljarna delar CiU:s uppfattning. I den tidigare refererade undersökningen från 1996 svarar 65 procent av CiU:s väljare att de instämmer i påståendet att de är nationalister.⁸³ I den stora sociologiska studien från 1990 anser 71 procent att Madrid inte gör tillräckligt för att lösa Kataloniens problem och 84 procent anser att alla som bor i Katalonien skall tala katalanska.⁸⁴ Dessa siffror är dock inte nedbrutna på partiidentifikation. Känslan av att ha en specifik historia och ett eget språk är mycket utbredd i Katalonien.

Har då de katalanska myterna funnit någon näring hos de andra partierna? Katalonien omnämns inte vid namn i vare sig PSOE:s eller PP:s program. I Socialistpartiets program finns en slags enhetsmyt som ingår i varje resonemang om autonomiernas status. Det hänvisas till solidariteten mellan de olika folken och den spanska statens enhet i programmen från 1977 och 1979. Även i senare program finns referenser till den spanska solidariteten, vikten av att utveckla en nationell politik och inte splittra landet. I 1993 års program står det att det är otänkbart att omdefiniera landets territorium. Som visats ovan fanns det i PSOE:s program en utveckling mot allt mer konkreta synpunkter vad beträffar autonomiernas situation men begrepp som samförstånd, statskänsla och gemenskap finns hela tiden med.

Vad gäller Partido Popular refereras ofta till begreppet ”*el patrimonio historico español*” – det historiska spanska fosterlandet.⁸⁵ De fåtal förslag till förändringar i autonomiernas status som finns åtföljs alltid med ”såsom författningen kräver . . .” I 1996 års program står också att en federalisering av senaten inte är aktuell, däremot en utveckling av de särdrag som finns i det autonoma systemet.⁸⁶

Både PSOE och PP försöker befästa betydelsen av den spanska staten och solidariteten mellan de spanska folken. Detta var efter demokratiövergången ett viktigt inslag i politiken, att mana till försoning och framåtblickande. Partierna har inte anammat några av de katalanska myterna i

82 ”Un pueblo necesita una mística colectiva que lo vertebralice y le de sentido” Pujol/Pi 1996:140.

83 Sondeig d’Opinió 1996: 92–93.

84 Estradé/Treserra 1990 s.57 och 78.

85 Se t.ex. PP 1986:11 och 1996:89f.

86 PP 1996:153 ”No se trata de una federalización del Senado, sino del desarrollo de las peculiaridades de nuestro regimen autonomico”.

sina partiprogram, men medger att det finns olika spanska nationaliteter och betonar solidariteten mellan folken.

C. Ledarskap

Jordi Pujol har varit CDC:s och senare CiU:s ledare i drygt två decennier. Om Pujol har det sagts mycket, bland annat om hans ambition att vara Kataloniens Bolivar och Spaniens Bismarck.⁸⁷

Pujol kan sägas representera ett rationellt ledarskap med karismatiska inslag. Makten är mycket koncentrerad till hans person men det finns andra ledande partivänner, bland annat Joaquim Molins som sköter de nationella förhandlingarna med PP. Det är sällan kritik mot Pujol framförs öppet av partiets medlemmar, inte heller har partiordföranden varit seriöst utmanad vid någon kongress. Vid ett flertal tillfällen har dock menings-skiljaktigheter visat sig och det är ingen hemlighet att det finns olika falanger inom partiet. Miquel Roca, partisekreterare under många år, har vid flera tillfällen hamnat i öppen konflikt med Pujol. Inte minst i frågan om koalition med PSOE hamnade Pujol och Roca på var sin sida.⁸⁸

Pujol har också visat sig vara rationell i sitt val av samarbetspartner. Utgångspunkten är att maximera fördelarna för Katalonien, oavsett vilken partner som är aktuell.

Jordi Pujol är populär och respekterad av många utanför partiet. Många som röstar på socialisterna i de nationella valen röstar på CiU i de autonoma, mycket på grund av Pujol.⁸⁹ I Spaniens görs mycket ofta popularitetsundersökningar av olika slag, inte minst av det sociologiska institutet CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas). Enligt regelbundna mätningar om partiledarnas popularitet nationellt fick Jordi Pujol 4,8 poäng på en tiopoängsskala (maj 1996). I februari 1997 hade populariteten dock sjunkit till 3,7.⁹⁰ I en annan undersökning som bara omfattar katalaner, är Jordi Pujol den mest populära politikern, även bland dem som inte röstar på honom – 6,4 poäng jämfört med Gonzales 5,4 och Aznars 3,5.⁹¹

Utomstående bedömare har pekat på Pujols stora politiska inflytande. Den med PSOE sympatiserande tidningen *El Pais* har kallat honom Spani-

87 Citerat i Capmany 1990:86.

88 Se Antich 1994:kap 11.

89 Pallarés/Font 1995:39.

90 I samma mätningar hade Felipe Gonzales 6,1 poäng i maj 1996 och 4,8 i februari 1997 och José Maria Aznar 5,8 i maj 1996 och 4,6 i februari 1997. Undersökningen redovisas i *El Pais* 20 maj 1996 och 24 februari 1997.

91 Sondeig d'Opinió, 1996:66–69, skalan är 0–10. Bland CiU:s väljare fick Jordi Pujol 8,1 poäng.

ens verkliga makthavare och journalisten José Antich har skrivit en bok där han kallar Pujol för Vicekungen. I boken pekas på den nära kontakt som kungen och Pujol hade under statskuppensnatten den 23 februari 1981. Vid tre tillfällen talade de både männen med varandra i telefon och sedan gick de båda ut i radio och uttalade sitt försvar för demokratin.⁹²

Även internationellt har Pujol en erkänd position. Han har tagit emot flera statschefer (Bush, Gorbatsjov, Shamir, Mitterrand etc.) i Katalonien och gjort utländska officiella besök. Han har genom sitt ordförandeskap i organisationen AER⁹³ blivit en välkänd talesman för regionerna i Europa. I Regionkommittén ledde Pujol arbetet med att ta fram kommitténs ståndpunkter inför regeringskonferensen, den så kallade Pujolrapporten. Katalonien ses av många andra regionala rörelser i Europa som en modell. Ett stort antal andra europeiska regionala partier (Lega Nord, SNP m.fl.) hänvisar till Pujol och CiU som ett politiskt föredöme.

Pujol ser kampen för den katalanska identiteten och inflytandet som ett personligt kall och det faktum att han har suttit i fängelse för sin övertygelse har säkert bidragit till hans trovärdighet. I sina tal återkommer han ständigt till de katalanska myterna, till behovet att försvara och utveckla språket, till att framhålla Kataloniens viktiga roll i den spanska och europeiska politiken. Han har under hela sin politiska gärning tagit klart avstånd från allt våld.⁹⁴

Jordi Pujol är en politiker som onekligen kan se tillbaka på en lång och lyckosam politisk gärning. De senaste valen har dock partiet något gått tillbaka och själv är han nästan 70 år. Hur beroende är CiU/CDC av Jordi Pujol? Det kan bli svårt för en efterträdare att leva upp till det beroende som partiet har skapat sig kring Pujols person. Han har byggt upp partiet och styrt det sedan 50-talet. Det är inte orimligt att han snart tycker det är dags att lämna – eller att omgivningen tycker det. Först då uppdragas partiledarens egentliga betydelse för partiet.

92 Antich 1994:76ff.

93 AER – Assembly of European Regions är en lobbyorganisation med cirka 300 medlemsregioner i hela Europa. Organisationen bildades 1985 och arbetar för att lyfta fram den regionala nivån i allt europeiskt samarbete.

94 "Våld har ingenting att göra med nationalism." "La violència/.../no té res a veure amb el nacionalisme", Pujol/Fauli 1988:123.

Vilken effekt har CiU?

CiU har genom sin ställning som vågmästarparti vid ett flertal tillfällen spelat en roll när det gäller att bilda och fälla nationella regeringar. Partiet har därigenom fått igenom ett antal konkreta krav och bidragit till att sätta katalanska frågor på dagordningen.

CiU:s möjligheter att agera gynnas av ett antal *strukturella faktorer*. Centrum–periferiskiljelinjen är av stor betydelse i spansk politik. Landets historia präglas i stor utsträckning av konflikten mellan Kastilien/Madrid och Barcelona och denna konflikt är synnerligen levande i den katalanska mytbildningen och ger legitimitet åt den katalanska politiken. Spanien har en relativt kort demokratisk historia och katalanerna har under 1900-talet tillsammans med bl.a. baskerna kommit att symbolisera kampen mot diktaturen. Det har bidragit till att ge regionfrågan en demokratisk legitimitet. Det spanska politiska systemet är i huvudsak bipolärt med två stora partier och ett antal mindre. Då de stora partierna har haft svårt att få egen majoritet öppnar det möjligheter för småpartier att spela en viktig vågmästarroll. CiU har vid ett flertal tillfällen hamnat i en dylik position. CiU har också gynnats av att det länge inte fanns något parti strax till höger om mitten. Partisystemets regionalisering utmanas på senare år av att ett nationellt parti, Partido Popular, för första gången, fått politiskt fotfäste i Katalonien.

Spanien har ett proportionellt valsystem som är fördelaktigt för små partier. Kanske hade just CiU gynnats mer av ett majoritetsvals system eftersom det dominerar i flera valkretsar. Författningsmässigt finns det i Spanien en regional arena, både genom att de 17 regionerna har egna parlament med autonoma befogenheter och genom att regionerna har territoriell representation i Senaten. Katalanerna är tillsammans med baskerna och galicerna dessutom betraktade som historiska minoriteter och har därmed officiell rätt till sina egna språk. Demografiskt är Katalonien en blandad region, med en historiskt stor inflyttning från övriga delar av landet. De ”riktiga” katalanerna är egentligen i minoritet men de är ingen isolationistisk minoritet utan de kräver inflytande även på den nationella politiken. Slutligen är Katalonien en av Spaniens rikaste regioner med specifika förutsättningar som övriga Spanien är beroende av.

CiU har under sin tid vid makten *agerat* mycket målmedvetet, även om partiet förstås gynnats av yttre omständigheter. CiU har visat stor pragmatism i det *parlamentariska agerandet* och valt en samarbetsinriktad strategi genom att stödja det parti som har haft makten för att maximera

fördelarna för Katalonien. Dock har partiet aldrig, trots erbjudanden, ingått i koalition för att möjliggöra opposition, kritik och avbrutet samarbete när CiU ansett sig tjäna på det. Genom allianserna har CiU blivit en viktig aktör i den nationella politiken och är också mån om att framstå som ett seriöst parti. Väljarna har accepterat CiU:s olika sätt att agera i det parlamentariska spelet men kanske utgör tillbakagången för CiU i 1995 års autonoma val ett trendbrott.

Ideologiskt kan man placera CiU något till höger om mitten och det är också där en majoritet av partiets väljare placerar sig enligt opinionsundersökningar. CiU självt betonar dock att placering på vänster–högerskalan är underordnad den nationalistiska ideologin. Partiet har inte heller tagit hänsyn till vänster–höger i val av samarbetspartner, varken på nationell eller regional nivå.

CiU:s *politiska mål* har varit att erövra mer inflytande inom kulturen, politiken, ekonomin och på den europeiska arenan. Kraven är i jämförelse med det separatistiska ERC "rimliga" och har i de flesta fall kunnat accepteras av de övriga partierna. Politiken har varit inriktad på att erövra så mycket autonomi som möjligt för de katalanska institutionerna och att erhålla ekonomiska möjligheter för att driva en självständig politik. Federalism eller separatism har dock inte varit aktuella mål, även om en stor del av partiets väljare säger sig stödja idén om ett federalt Spanien eller till och med en katalansk stat. Tvärtom betonar Jordi Pujol ofta att Katalonien vill spela en aktiv roll i Spanien. Efter hand har CiU visat en ökad vilja att också påverka den spanska utrikespolitiken, inte minst relationerna till EU.

Mytbildningarna om den katalanska historien och kulturen, Kataloniens betydelse och mission i den spanska politiken, spelar en väsentlig roll för den katalanska propagandan och kan verka avskräckande för PSOE:s och PP:s väljare. I de nationella partiernas program är språkbruket angående regionerna mycket försiktigt.

Partiledaren Jordi Pujol är viktig för CiU och har spelat stor roll för förhandlingarna på nationell nivå. Pujol har styrt partiet sedan 1974 och var även under diktaturen en aktiv förespråkare för katalanska idéer. Pujol är en karismatisk ledare men det finns flera andra framstående katalanska politiker från CiU. Maktkamp har förekommit, bland annat med partiets före detta generalsekreterare Miquel Roca. CiU är ett centralstyrt parti men med välorganiserade lokala avdelningar.

Vilken effekt har då CiU haft på den spanska politiken vad beträffar väljarbasen, det partipolitiska systemet och regeringskompositionen?

CiU:s *väljarbas* består av allmänborgerliga katalanska väljare som länge inte haft något annat parti att rösta på.⁹⁵ Den nationella politiken efter demokratiseringen har visat att de katalanska väljarna måste vinnas för att ett parti skall få majoritet. Partido Popular lyckades inte komma till makten förrän partiet slog sig in bland Baskiens och Kataloniens väljare. Genom sin vågmästarroll har CiU:s väljare fått ett betydligt större inflytande än vad de proportionellt "förtjänar". Den katalanska propagandan upprätthåller myten om att katalanskan är hotad och ständigt måste försvaras. Samtidigt vill de flesta katalaner att Katalonien skall ta en aktiv del i den nationella politiken. CiU påverkar således väljarbasen genom att bibehålla centrum–periferiklyftan och mobilisera ett antal väljare kring den. På sikt kan dock andra partier utmana CiU om centrum–periferiskilje-linjen blir mindre betydande.

När det gäller förändringar på *partisystemets struktur* har CiU haft en viss effekt. De stora partierna har delvis regionaliserats i och med att de tvingats ta hänsyn till den regionala frågan. De har också dragit sig mot mitten på det politiska fältet. CiU:s framgång på den politiska arenan har troligen bidragit till en stor nybildning av regionala partier som försöker bli som CiU i sin region. Under åren har dessa partier ökat i antal. I det spanska parlamentets båda kammare sitter efter 1996 års val förutom CiU ytterligare nio regionala partier: det baskiska PNV, den kanariska koalitionen CC, det galiciska BNG, det katalanska vänsterpartiet ERC, de två baskiska partierna Eusko Alkartasuna och Herri Batasuna, Unió Valenciana från Valencia samt två lokala partier från Ibiza och Lanzarote. Ytterligare 27 regionala partier kandiderade och fick mellan noll och 135 000 röster.⁹⁶ CiU bidrar tillsammans med alla dessa partier till att bibehålla den historiska centrum–periferiklyftan i spansk politik.

När det gäller politikens utfall har flera av partiets konkreta krav genomförts liksom beslut om långsiktiga förändringar i ekonomiska och politiska befogenheter. Gradvis har La Generalitat erhållit mer maktbefogenheter och efter uppgörelsen mellan Partido Popular och CiU i samband med regeringsförhandlingarna i mars 1996, fick också CiU igenom att de autonoma regionerna skall få behålla 30 procent av sina skatteinkomster. Detta har gynnat Katalonien men även andra spanska regioner.

⁹⁵ Denna trend kan ha brutits i och med att Partido Popular etablerat sig som en politisk kraft även i Katalonien och på nationellt plan blivit ett legitimt högerparti.

⁹⁶ Elecciones a Cortes Generales 1996. Total Estatal-Congreso. [Http://www.es96.mjl.es/generales/congreso/datos](http://www.es96.mjl.es/generales/congreso/datos)

Många fattiga regioner som är beroende av ett nationellt transfereringssystem är dock inte glada åt katalanernas starka inflytande över den nationella politiken.

CiU har också fått igenom en ökad regional delaktighet i den spanska Europapolitiken; regionerna har numera visst medbestämmande i frågor som rör exempelvis strukturfonder. I Regionkommittén och i Assembly of European Regions spelar CiU och framför allt Jordi Pujol en aktiv roll.

Vid ett flertal tillfällen har CiU påverkat *regeringskompositionen*. CiU har både fällt och räddat regeringar. Genom att det varit svårt att få absolut majoritet har både PSOE och PP varit tvungna att ta hänsyn till CiU eftersom det har visat sig att de varit beroende av partiets stöd. Under UCD:s regering i slutet på 70-talet bidrog CiU till att den kunde sitta kvar, under 1989–1995 var PSOE beroende av CiU för att regera och när CiU under hösten 1995 avbröt samarbetet utlystes nyval i förtid. Partido Popular fick efter valsegern i mars 1996 använda två månader åt att förhandla med CiU innan man kunde presentera sin regeringspolitik.

Om vi återvänder till modellen som presenterades i figur 4.1. (s. 150) kan CiU:s effekt illustreras som i *figur 5.3*.

CiU har således haft en betydande grad av påverkan på det spanska politiska systemet, inte minst sakpolitiskt. Partiet har bidragit till att sätta de katalanska frågorna, men också andra frågor som rör relationen mellan Madrid och regionerna på den politiska dagordningen. Partiet har också spelat en viktig roll i att upprätthålla centrum–periferiklyftan och kan därigenom ha fungerat som föredöme för andra regionala partier, främst i de övriga spanska regionerna, men också i övriga Europa där CiU ofta nämns som en förebild. Genom samarbetet med de stora nationella partierna har CiU fått en nationell legitimitet och status.

Frågan är dock om det är möjligt för CiU att behålla en inflytelserik roll i framtiden. En viktig fråga för CiU:s framtid är hur länge väljarna är villiga att stödja CiU och partiets strävan att alltid vara nära knutet till den nationella makten. I det autonoma valet 1995 och i de nationella 1996 minskade partiets röstandel bland väljarna. Även om ryggen alltid hålls fri kan CiU komma att kopplas ihop med de andra partiernas misslyckanden och straffas av väljarna för det. En annan fråga är vilka ytterligare krav partiet kan kräva utan att bli federalistiskt? Undersökningar visar att endast en liten del av CiU:s väljare vill ha ett federalt Spanien. CiU vill inte det eftersom Katalonien då skulle bli en delstat bland andra. Såväl det katalanska socialistpartiet som ERC har ställt sig positiva till ett federalt Spanien. Även det spanska före detta kommunistpartiets ledare Julio An-

Figur 5.3. CiU:s strukturella förutsättningar, agerande och effekt på det politiska systemet.

Strukturella förutsättningar

Betydelsefull Centrum–periferikonflikt
Svag demokratisk tradition
Bipolärt politiskt system, svårt att bilda
majoriteter
Proportionella valsystem
Utvecklad regional arena
Stark katalansk ekonomi
Heterogen befolkning

Agerande

Samarbetsinriktat agerande
Nationalistisk ideologi
Mer autonomi
Katalanska myter
Karismatiskt ledarskap

Effekt

Mobiliserat allmänborgerliga katalanska
väljare runt centrum–periferiklyftan
Viss regionalisering av de andra partierna
Nya regionala partier har bildats
Ökad katalansk autonomi
Förändringar i värdefördelningen
Regeringsbildning beroende av CiU

guita, lanserade i januari 1997 tanken på en federal, republikansk stat för att komma tillrätta med de autonoma frågorna en gång för alla.⁹⁷ Pujol nämner istället Québec som en förebild och La Generalitat har gett ut flera böcker om den kanadensiska lösningen. Kommer CiU att ta upp kampen i den frågan?

Sammanfattningsvis har CiU:s effekt på den spanska politiken varit betydande, både på väljarbasen, på den partipolitiska strukturen och vad

⁹⁷ El Pais 20 januari 1997.

gäller regeringskompositionen. Men idag är de flesta av CiU:s krav uppfyllda, det handlar idag mycket om att förvalta och bevara, snarare än om att utveckla. Hotet mot katalanskan är i mångt och mycket undanröjt idag och många unga katalaner minns inte Franco. Alliansen mellan UDC och CDC knakar i fogarna och ett tänkbart scenario är att UDC återvänder till en mer traditionell kristdemokratisk roll, möjligen i allians med Partido Popular. Eller kanske går hela CiU i allians med PP? Mycket beror på hur den spanska politiken generellt kommer att utvecklas. Partido Popular tycks också på allvar ha etablerat sig inom den katalanska politiken som ett borgerligt alternativ till CiU.

En sista fråga av betydelse för framtiden är vad som händer efter Jordi Pujol, om hans efterträdare kan fylla samma roll. Partiet är dock så etablerat att det knappast kommer att försvinna. Men det har en annan mer förvaltande funktion idag än att kanalisera de katalanska självständighetssträvandena som fanns historiskt.

Källa: Economist Intelligence Unit Catalonia in the 1990s, Special Report No 20/97.

6. *Norditalien och Lega Nord*

Ett fritt Padanien?

I september 1996 i Venedig lät Umberto Bossi, ledare för det norditalienska partiet Lega Nord, utropa republiken Padanien. Efter att ha rest runt i norra Italien under en vecka, åtföljd av ett gigantiskt massmediauppbåd, förklarade han att Padanien var redo att gå vidare och bryta sig ut från övriga Italien, dvs. ”de koloniala krafterna i Rom och det korrupta syd”. Mötet i Venedig var kulmen på en kampanj som hade inletts i maj samma år. Då hade Bossi infört 50 000 personer presenterat Padaniens regering på sex personer, ett ”solkabinett” (i motsats till skuggkabinett), till regeringen i Rom. Självständighetsförklaringen i september var den logiska följden av regeringsbildandet och enligt Bossi skulle den padanska staten inom ett år ha etablerat sig som en ”riktig” stat – med polisväsende, rättssystem etc. Venedig är tänkt att bli Padaniens huvudstad.¹

Umberto Bossis Lega Nord har på senare tid väckt stor uppmärksamhet och partiets nationella genombrott kom i samband med de nationella valen 1992. Partiet har sina rötter i Lega Autonomista Lombarda som bildades 1982. På 15 år har Umberto Bossi byggt upp en norditaliensk rörelse som kommit att bli ett av Europas största regionala partier.

Detta kapitel syftar till att undersöka och analysera Lega Nords agerande utifrån samma modell som CiU i förgående kapitel. Framställningen är uppställd på så sätt att kapitlet inleds med en bakgrundsbeskrivning av de regioner som brukar räknas till Norditalien. Därefter följer ett avsnitt om det italienska enandet och den italienska staten under Mussolini, följt av en diskussion om de strukturella förutsättningar som Lega Nord verkar i och deras betydelse för det politiska systemet i Italien. Efter en kort översikt av partiets historia analyseras Lega Nords agerande. Slutligen följer en dis-

¹ Se t.ex. DN 13 september 1996, The European 6–12 juni, 19–25 september och 7–13 november 1996, GP 16 september 1996 och SvD 15 september 1996.

kussion om partiets politiska påverkan på väljarbasen, det partipolitiska systemet och regeringskompositionen.

Låt oss börja med frågan om Padanien. Vad är det? Ordet är härlett ur det latinska namnet på Po-floden som rinner genom de norditalienska regionerna. Geografiskt är området inte klart definierat. Umberto Bossi har själv varit ovillig att klart avgränsa Padanien och menar att det är en idé, ett politiskt projekt, snarare än en geografisk enhet.² I sin mest omfattande form innefattar Padanien de nio norditalienska regionerna Lombardiet, Piemonte, Veneto, Ligurien, Trentino, Friuli, Emilia-Romagna, Toscana och Val d'Aosta. I dessa regioner har Lega Nord sin verksamhet. I Trentino och Val d'Aosta, där en stor del av befolkningen talar tyska respektive franska, finns starka regionala partier som Lega Nord inte på allvar kan konkurrera med eftersom de är etablerade där sedan nära femtio år tillbaka. Lega Nord kandiderar dock även här och områdena räknas utan tvivel till Norditalien. Etitet "folket i nord" har i partiets officiella tidning, *La Gazzetta Ufficiale della Padania*, tillskrivits de människor som bor i samtliga regioner norr om Rom och dess region Lazio, dvs. elva regioner.³ Ibland i Bossis tal och Lega Nords skrifter avgränsas dock Padanien till Lombardiet, Piemonte och Veneto.

Namnet Padanien har även tidigare använts som en beteckning på norra Italien. Giacomo Sani, professor i statskunskap, föreslår i en artikel att Italien analytiskt bör delas in i tre regioner: Padanien, Etruria och Mezzogiorno. Till *Padanien* räknar han regionerna Piemonte, Lombardiet, Ligurien, Veneto, Trentino, Friuli-Venezia och delar av Emilia-Romagna. Toscana, tillsammans med resten av Emilia-Romagna och Umbrien faller under *Etruria* och Val d'Aosta helt utanför. Resten av Italien utgör enligt denna definition *Mezzogiorno*.⁴ Enligt en annan definition ingår endast Piemonte, Lombardiet, Ligurien, Veneto, Emilia-Romagna och Toscana i Norditalien. De tre specialregionerna Trentino, Friuli och Val d'Aosta lämnas utanför.⁵ I föreliggande studie tar jag inte ställning till hur Padanien avgränsas. Samtliga nio regioner där Lega Nord kandiderar och har stöd kommer att studeras.

Till skillnad från Katalonien är Norditalien ingen enhetlig region. De

2 The European 12–18 september 1996.

3 La Gazzetta Ufficiale della Padania, <http://www.leganorden.it>

4 Sani 1993:211.

5 Ginsborg 1994:221. Italien är indelat i 20 regioner, varav fem är s.k. specialregioner. De tre ovan nämnda, tillsammans med Sicilien och Sardinien har utvidgade autonoma befogenheter p.g.a. av sitt geografiska läge eller förekomsten av stora minoritetsgrupper.

olika områdena har olika historia, traditioner och språk eller dialekter. Det finns dock vissa likheter mellan de norditalienska regionerna som har medfört att inte bara Umberto Bossi, Lega Nords ledare, kallar området för Norditalien. Som vi nedan skall se finns det en mycket klar uppdelning mellan ett nordligt och ett sydligt Italien, även om den exakta gränsdragningen varierar. Nedan följer en översikt över de nio regioner som brukar kallas Norditalien. Avsikten med uppräkningsen är att lyfta fram de strukturella faktorer som är avgörande i de respektive regionerna – historisk översikt, grad av historiskt självstyre, eventuell förekomst av minoriteter, ekonomisk styrka, och Lega Nords betydelse i regionen. På så sätt kan läsaren få en bild av det som skiljer respektive förenar i det område som kallas Norditalien.

Lombardiet⁶

Namnet Lombardiet kommer från en invaderande barbarstam, lombarderna (även kallade langobarderna), som bosatte sig i området cirka år 560 e.Kr. Lombarderna blev sedan permanent bofasta och grundade många städer. Det lombardiska riket omfattade stora delar av Norditalien, ner till Toscana. Tillsammans med andra bosatta i regionen utvecklade de en slags gemensam identitet och slogs sida vid sida mot tyska furstar och påven. Under 1100-talet hade Lombardiet sin storhetstid med ett flertal självständiga kommuner. När kejsare Fredrik Barbarossa förstörde Milano bildades 1167 en norditaliensk liga av städer som försvarade den lombardiska självständigheten – Lega Nord. Ligan hade en egen armé och dess framfart ledde till att 15 städer i Norditalien fick full autonomi under Barbarossa. Historien om Nordligan är idag, som vi skall se nedan, en väl använd myt i den politiska propagandan och det är härifrån partiet Lega Nord har tagit sitt namn. Partiet har också en medeltida riddare som symbol.

Redan under medeltiden och renässansen var grevskapet Milano, styrt av de mäktiga familjerna Visconti och sedan Sforza, ett viktigt Medelhavscentrum. Lombardiet förlorade sin självständighet år 1500 när den franske kungen Ludvig XII erövrade Milano. Regionen blev ett slagfält mellan den franske kungen, den spanske monarken och den tyske kejsaren i Rom. Från och med 1535 styrdes Lombardiet av huset Habsburg, dvs.

6 Se t.ex. Fernandez-Armesto 1994:148ff, Furlong 1994, Gendel 1967 och Ginsborg 1994:126ff.

Spanien. Den så kallade signorian⁷ styrde Lombardiet och skapade ett nätverk av goda kommunikationer mellan närliggande städer. Kungariket var dock feodalt. Det spanska successionskriget, i vilket även Katalonien deltog, markerade slutet på det spanska inflytandet. Lombardiet hamnade under österrikiskt styre efter freden i Utrecht 1714 och fram till den franska revolutionen. Under den österrikiska tiden blev Lombardiet åter ett viktigt kulturellt centrum med en stor grad av öppenhet. Under den franska revolutionen och Napoleonkriget ockuperades området ett flertal gånger. Lombardiet tillföll återigen Österrike i samband med Wienkongressen men inkorporerades gradvis i det franska riket Savojen-Piemonte, något som Österrike uppfattade som en provokation och blev en av anledningarna till kriget mellan Piemonte och Österrike 1859. Efter kriget kom det italienska enandet att ledas från Piemonte–Lombardiet (se nedan).

En lombardisk dialekt finns sedan medeltiden och några, men föga framgångsrika, försök har gjorts att skriva ner den.

Piemonte⁸

Piemonte var under en lång tid, tillsammans med Sardinien, en del av det savojska kungadömet och styrdes som ett feodalt grevskap. Området har varit ockuperat av såväl Frankrike som Spanien. Under 1550-talet gjorde storfursten Cosimol, kung av Savojen, både Savojen och Piemonte till i princip självständiga riken. Piemonte fick balansera mellan stormakternas kamp och utvecklade därmed en särskild skicklighet i diplomatkonsten, en färdighet som kom till god användning under den italienska enandeprocessen under 1860-talet. Först under 1700-talet utvecklades ekonomiska och kulturella band med de övriga italienska kungadömena. Piemonte var länge mer efterblivet, feodalt och mer ruralt än de övriga regionerna i Norditalien. Under de turbulenta åren 1815–1848 präglades hela Italien av revolutioner och uppror, med det huvudsakliga syftet att bli fria från det österrikiska inflytandet. Efter Napoleonkriget kom Genua med dess viktiga hamn att inkluderas i Piemonte, något som väsentligt bidrog till områdets utveckling. Piemonte blev under 1700-talet centrum för reformanhängare och även reformistiskt inriktade regenter som t.ex. Victor Amadeus. Piemonte kom att leda upprорот och sedan italienarna blivit slagna

7 Med signorian avsågs den furstegrupp som bestod av den styrande familjen och dess allierade.

8 Se Gendel 1967:150ff, Fernandez-Armesto 1994:144 och Ginsborg 1994:116f.

samlades många politiska oppositionella i Piemonte där de fick asyl och medborgerliga rättigheter. Piemontes premiärminister de Cavour slöt 1858 en allians med Frankrike och lyckades med franskt stöd driva ut österrikanerna. Lombardiet annekterades därefter till Piemonte och enandeprocessen hade börjat. Torino, Piemontes huvudstad, blev Italiens första huvudstad 1861–1865.

Franska var Piemontes huvudspråk fram till 1800-talet. De som varken kunde läsa eller skriva talade en piemontesisk dialekt, piemontese, en slags blandning mellan franska och italienska, ibland beskriven som occitanska. Efter enandet gick den piemontesiska eliten dock alltmer över till att tala italienska.

Val d'Aosta⁹

Val d'Aosta är Italiens minsta region och ligger i dalen längs floden Dora Baltea. Staden Aosta grundades av romarna redan år 25 f.Kr. och där utvecklades en slags alpin civilisation med upp till 100 000 invånare. Under tidig medeltid blev Aosta-dalen en slags korridor för de handelsmän som färdades mellan Genève, Lyon och Milano. Den täta trafiken gjorde att området blomstrade. Motsättningar mellan städerna och de framväxande staterna gjorde dock att området gradvis förlorade sin betydelse. Regionen ingick under en lång tid tillsammans med Piemonte och Sardinien i det savojska riket. Från 1530-talet åtnjöt området dock stor självständighet, men var också mycket isolerat.

För invånarna i dalen är franska huvudspråk. I området bor också de så kallade waldensierna, en grupp på cirka 30 000 personer som är ättlingar till den religiöse reformatorn Pietro Valdo. Valdo stod Calvin nära och därmed finns i det katolska Italien en liten protestantisk minoritet uppe i bergen i nordväst. Val d'Aosta utsattes för en hård italieniseringskampanj under Mussolini och blev i den nya författningen en av Italiens fem specialregioner, med särskilda autonoma befogenheter. Franska och italienska är idag officiella språk. Partiet *Union Valdôtaine* bildades på 50-talet och krävde ökad suveränitet för området. Partiet är idag det största partiet i regionen.

9 Fernandez-Armesto 1994:147ff, Ginsborg 1994: 120ff, Portrait of the Regions 1993.

Ligurien¹⁰

Enligt historieskrivningen kom romarna till den liguriska kusten redan 200 f.Kr. Tusentals ligurier transporterades söderut för att arbeta inom administrationen i södra Italien. På 300-talet var Ligurien så stort att det också omfattade Milanoområdet. På 1000-talet etablerades republiken Genua som under medeltiden blev en betydelsefull handelsmakt i Medelhavsregionen. Tillsammans med Venedig kom Genua att bli den ledande handelsstaden i Italien. Under 1300-talets mitt drabbades dock staden svårt av pesten som reducerade befolkningen med minst en tredjedel. År 1349 annekterades Genua i Milanoriket av Milanos ärkebiskop Giovanni Visconti.

Under 1500-talet etablerade amiral Andrea Doria en självständig Genuarepublik som lyckades försvara sig mot franska och spanska angrepp. Han kunde dock inte försvara republiken mot det ekonomiska förfallet och under 1600- och 1700-talen kännetecknas Genua av stor ekonomisk tillbakagång och korruption.

Napoleon förvandlade år 1797 Genuarepubliken till den Liguriska republiken med ett modernt rättsväsende och centraliserad administration under fransk kontroll. Det relativa självstyret upphörde när området kom under piemontesisk överhöghet 1815. Den franska delen av Ligurien – Niceområdet – gavs bort till Frankrike av premiärminister Cavour för att försäkra sig om franskt stöd gentemot österrikarna.

Innan romarna slog sig ner i Ligurien talades där ett gammalt språk, liguriska. Latinet tog dock snabbt över och idag talas där en dialekt av italienskan.

Veneto¹¹

Republiken Venedig är också känd under beteckningen Markusrepubliken, eftersom venedigborna hävdade att de hade evangelistens kvarlevor i sin ägo. Venedig var Italiens pärla och en stor sjöfartsmakt i Medelhavet. Området kring Venedig kallades Veneto och ingick i det lombardiska riket men åtnjöt en stor grad av självständighet. Under medeltiden var området splittrat mellan det tysk-romerska riket och Venedigrepubliken. Republiken erövrade dock hela området år 1400. Området ockuperades av Napoleon som sedan ”gav” det till österrikarna 1797. Ett flertal uppror in-

¹⁰ Fernandez-Armesto 1994:181ff, Gendel 1967.

¹¹ Fernando-Armesto 1994:184f, Ginsborg 1994:138.

träffade därefter i den forna republiken. År 1848 deltog invånarna i en fredlig demonstration och övertygade österrikarna att lämna området. I kriget ett år senare där Piemonte förlorade, kom Veneto åter under österrikisk dominans och återfick inte sin självständighet förrän 1866.

Venetodialekten nedtecknades under 1700-talet av dramatikern Carlo Goldoni. Det är en variant av italienska som talas än idag. På 1970-talet bildades också *la Liga Veneta* – ”alla legors moder” – som protesterade mot Rom och krävde ökat regionalt självstyre. Umberto Bossi var inspirerad av denna liga när han bildade sin Lega Autonomista Lombarda 1982.

Friuli–Venezia Giulia¹²

Regionen Friuli–Venezia Giulia är ingen naturlig region utan helt och hållet framväxt ur behovet att skapa ett område kring den strategiskt viktiga hamnstaden Trieste. Under 150 år var Trieste en frihamn under Habsburgsk kontroll. Venezia Giulia är vad som återstår av en större provins som omfattade hela halvön Istrien och som gick till Jugoslavien efter andra världskriget. Efter kriget förvaltades Trieste av de allierade, fram till 1954 då området återlämnades till Italien. Historiskt var Friuli en del av det langobardiska riket och sedan en del av det tyska riket. Från och med 1077 lydde större delen av regionen under Venedigrepubliken. Mellan 1816 och 1866 styrdes regionen från Wien men överläts sedan till den nya italienska staten som tack för italienskt stöd i kriget mot Preussen.

Området är mycket heterogent och bebos bl.a. av en stor minoritet slovener liksom en stor friulitalande minoritet. Än idag talar 600 000 friuli eller furlan. De första böckerna på furlan härstammar från 1150. Partiet *Movimento Friuli* bildades 1966 för att sätta den furlanska kulturen på den politiska dagordningen och för att få ökad kulturell autonomi. Partiet är idag mycket litet och dess väljarkår har i princip tagits över av Lega Nord.

Trentino–Alto Adige¹³

Provinsen Südtirol (Bolzano på italienska) utgör tillsammans med provinsen Trentino regionen Trentino–Alto Adige. Trento, regionhuvudstaden, vann viss europeisk berömmelse då det var centrum för kyrkomötet

12 Cattaruzza 1992, Karlsson 1992:84ff, Fernandez-Armesto 1994:184f, Ginsborg 1994:148, Contact Bulletin from the European bureau of lesser used languages.

13 Se Koelbe 1994 och Hannum 1992:432f.

1564. Området var en del av det Habsburgska riket fram till första världskriget då det "gavs" till Italien som tack för att landet slutit upp på ententemakternas sida.¹⁴ Mussolini inledde en italieniseringskampanj under 1920-talet inom politik, ekonomi och kultur. Gator bytte namn och italienska blev det enda officiella språket i det offentliga livet och i undervisningen. Vid denna tid hade endast tre procent av invånarna italienska som modersmål. År 1939 ställdes invånarna inför ett ultimatum att bli italienska medborgare eller flytta till Österrike eller Tyskland. Fyra år senare annekterades området av Tyskland. Området återgick dock till Italien efter freden. Frågan om invånarnas status och behandling blev föremål för internationella förhandlingar. Många ville förenas med det österrikiska Tyrolen. I Paristraktaten efter kriget slogs fast att området skulle vara autonomt inom den italienska republiken. I den italienska författningen från 1948 blev området en region med speciell status och autonomi. Redan innan förhandlingarna blev klara hade partiet *Südtirolischer Volkspartei*, SVP, bildats. Det var inledningsvis ett separatistiskt parti och dess inblandning i de terroråd som utbröt under 50-talet och som kostade tio liv, är fortfarande oklar. Österrike tryckte på den italienska regeringen för att den skulle respektera de tysktalandes rättigheter och 1972 antogs ett reformpaket som innebar en kraftig decentralisering av politiska beslut, etnisk proportionalitet inom den offentliga sektorn och lika ställning för de tyska och italienska språken. SVP kom så småningom att stå kristdemokraterna nära. Idag har partiet ett 30-procentigt väljarstöd i Trentino, ännu större i Südtirolprovinsen. Sedan valet 1996 ingår partiet i Italiens vänster-centerregering, den så kallade Olivträdkoalitionen.

I Sydtyrolen talar idag 65 procent av befolkningen tyska och 29 procent italienska. Det finns även en liten ladinotalande minoritet. Ladino är ett språk som talades av ladinerna, ett folk som ibland betraktas som Alpernas urinvånare. Idag talas språket av cirka 35 000 personer och språket är skyddat i lagar.¹⁵

Emilia-Romagna¹⁶

Emilia-Romagna är ingen historiskt enhetlig region utan består bl.a. av de tidigare självstyrande grevskapen Modena, Parma och Bologna. Grevskapen var dock knutna till påvestaten fram till det italienska enandet.

¹⁴ Enligt Saint-Germain traktatet från 1920.

¹⁵ Karlsson 1992:79–83.

¹⁶ Fernandez-Armesto 1994:187, Ginsborg 1994:156.

Under 1800-talets första hälft inträffade dock en rad uppror och protester mot det påvliga väldet. Även under 1920-talet skedde många revolutionära uppror i regionen. En speciell radikal atmosfär har levt kvar i regionen och Emilia-Romagna har under hela efterkrigstiden varit styrt av kommunistpartiet. I regionen talas en särskild dialekt, emiliano-romagnole.

Toscana¹⁷

Toscana var länge en relativt obetydlig del av påvedömet med ett mycket litet politiskt inflytande. De toskanska kommunerna hade dock ett slags demokrati under 1200-talet och köpmännen i bland annat städerna Siena, Florens och Pisa spelade en viktig roll i den europeiska handeln och utvecklingen av ett bankväsende. Toscana var ett storhertigdöme med Florens som huvudstad, styrt av Medicidynastin fram till 1494 då fransmännen invaderade. Familjen Medici fortsatte att dominera Florens till 1737 då det habsburgska huset tog över staden. De österrikiska hertigarna tillät dock en relativt stor självständighet och Toscana åtnjöt en viss yttrandefrihet och blev känt som ett mönsterland för upplyst despoti. Dödsstraffet avskaffades redan 1786. Toscanaborna, särskilt Dante, är de som mest satt sin prägel på det italienska språket. Dagens italienska liknar mest florentindialekten.

Italien – två länder från början?

Ovanstående sammanställning visar att Norditalien inte är något enhetligt område utan nio olika regioner med skilda traditioner, språk och historia. Ändå talar man om *ett* Norditalien, inte bara som en geografisk del. Varför?

Tolkningen av den italienska historien är på många sätt kontroversiell när det gäller synen på nord respektive syd. Även om historiker och statsvetare är oense om vilka konsekvenser skillnaderna mellan de olika landsändarna har haft på dagens politik, står det klart att Nord- och Sydditalien har styrts på olika sätt och utvecklats enligt skilda förutsättningar samt att detta fått viktiga politiska och ekonomiska implikationer.¹⁸

De senaste åren har den amerikanske statsvetaren Robert Putnam varit den som dragit de mest långtgående slutsatserna av skillnaderna mellan

17 Fernandez-Armesto 1994: 187ff och Gendel 1967, Nationalencyklopedin.

18 För nedanstående se t.ex. Gendel 1967, Allum 1973, Hearder 1990, Putnam 1996.

Nord- och Syditalien. Han menar att de traditioner av samarbete och nätverk som fanns i de norditalienska republikerna har skapat förutsättningar för ett aktivt civilt samhälle och för en fungerande demokrati på regional nivå i dagens Italien. I Syditalien har de hierarkiska patriarkaliska strukturerna å andra sidan motverkat framväxandet av aktiva medborgare och fungerande regionala församlingar.¹⁹ Putnams slutsatser har blivit mycket kritiserade, både metodologiskt och innehållsligt.²⁰

Under medeltiden kom ett system av självständiga stadsstater – republiker – att växa fram i nord. De karaktäriserades av att de var sekulära, hade valda församlingar och åtnjöt en de facto självständighet även om de formellt var knutna till någon kung eller kejsare. Republikerna fanns främst i Norditalien men även under en kortare tid i Syditalien fanns självständiga kommuner, t.ex. Neapel. Syditalien var samtidigt styrt enligt feodala principer med stark kungamakt och protektionism. Normandiska äventyrare hade skapat ett kungarike i Syditalien med en kultur som var inspirerad av såväl romerska som grekisk och arabiska traditioner. De normandiska kungadömena på Sicilien föll på 1190-talet.

I södra Italien visade härskarna ibland tecken på inslag av upplyst despoti. Kung Fredrik II införde 1231 en författning med Europas första förvaltningsrätt och lade fast principer för den centraliserade auktoritära staten. Samme Fredrik hade 1224 grundat Europas första statliga universitet i Neapel vilket gjorde Sicilien (där ön, Apulien och Kalabrien ingick) till en av Europas högst utvecklade byråkratier. Där fanns viktiga hamnar, en stor flotta och flera städer men staten hade monopol på stora delar av handeln, något som hämmade utvecklingen. Politiskt var området mycket strikt styrt av monarken och ett nät av tjänstemän, ansvariga inför kungen. Lokala baroner vann allt större inflytande. Det utvecklades en hierarki med en jordaristokrati och en stor massa av bönder. Däremellan fanns en liten och maktlös medelklass. Detta system bestod i princip i 700 år. Hantverkarnas och köpmännens liv var strikt reglerade.

I Norditalien växte under samma tid fram en helt annan modell, den republikanska stadsstaten. Här kunde medborgarna vara delaktiga i be-

¹⁹ Putnam 1996.

²⁰ För huvudinvändningarna mot Putnam se t.ex. Tarrow 1996 och temanumret av *Politics and Society*, nr 1:1996. Tarrow m.fl. menar att enandets misslyckande kan förklara skillnaderna mellan nord och syd i politisk utveckling. Norditalien behandlade Syditalien som en koloni även långt efter att den italienska staten hade bildats, menar han. Putnams teorier om det civila samhällets betydelse för ekonomisk och politisk utveckling återkommer också i Fukuyama 1995. Hans teser påminner om Putnams.

sluten och hierarkin var mer vertikal. Hantverkarna och köpmännen var fria och städer som Genua, Florens och Venedig präglades av en blomstrande handel och kapitalism.

Skråråden var livaktiga och byggde på samarbete och sammanhållning. Det fanns även andra lokala organisationer: grannföreningar, församlingar och broderskap. Samarbetet byggde på frivillighet men också på avtal som kom att reglera och organisera såväl handel som samhällsliv och som var unikt i Europa. Det är dock viktigt att inte idealisera det norditalienska systemet. Endast en begränsad mängd personer hade tillgång till offentligt beslutsfattande. En majoritet saknade medborgerliga rättigheter och levde i misär, i ett samhälle starkt präglat av konflikter och intriger mellan de dominerande familjerna.

Norditalien dominerade Europa på flera sätt under flera århundraden. Storhetstidens slut kan bland annat förklaras med att digerdöden under 1300-talet undergrävde positionen och stabiliteten. Uppgifterna varierar, men troligen dog minst en tredjedel av Italiens befolkning av pesten, förmodligen ännu fler i städer som Genua och Venedig.²¹ Inre splittringar, korruption och maktkamp mellan rivaliserande familjer var också en viktig faktor som bidrog till republikernas fall. Dessutom blev konkurrensen från Nederländerna och England allt mer påtaglig.

Spanien och Frankrike slogs om Italien under 1400–1600-talen. På 1600-talet hade alla italienska städer upphört att vara republiker. Under 1600-talet styrde spanjorerna i såväl Milano som Neapel men på helt skilda sätt. I Milano hade signorian väl utvecklade kontakter mellan de olika stadsstaterna med stora inslag av självstyre. Genua var en nyckelhamn för spanjorerna och var under 1600-talet mottagare för det guld och silver som skeppades från Amerika. I Neapel rådde rent feodala principer. För att finansiera det nedgående spanska riket togs höga skatter ut i Syditalien, något som ledde till flera uppror i Neapel. Kungadömet Neapel var på 1700-talet Italiens största och viktigaste stad. År 1735 blev Neapel och Sicilien självständiga under huset Bourbon. Toscana och stora delar av Lombardiet och Norditalien regerades av den tysk-romerske kejsaren Frans av Lothringen. Reformationen förde med sig ett ökat missnöje i Norditalien som ledde till reformeringar i tull- och skattesystemet samt brottslagstiftningen.

Italien hade alltså två helt skilda system som levde i var sin halva av landet. Däremellan låg Påvestaten. Under 1200-talet innefattade Påvesta-

21 Hearder 1990:98.

ten området mellan det sicilianska väldet och republikerna. Påven styrde dessa områden i centrala Italien som en sorts feodal monark med hjälp av ett stort antal länsfurstar.

En viktig skillnad mellan nord och syd var också skattesystemet. Den skattebelastning som södra Italiens medborgare levde under hindrade uppbyggandet av en fungerande ekonomi. Beskattningen tillkom för att underminera sydkommunernas maktambitioner. Det italienska enandet som leddes från nord löste inte konflikten mellan de två landsdelarna utan två skilda samhällen växte fram. Nord utvecklades till ett socialt blomstrande och ekonomiskt dynamiskt samhälle medan syd präglades av ekonomisk stagnation och social desintegration. Till detta kom ofördelaktiga naturförhållanden, brist på transporter och långa avstånd till marknaden.²² De svåra livsvillkoren i Syditalien ledde till en mycket stor utvandring, inte minst till Amerika. Mellan åren 1870 och 1914 utvandrade 10 miljoner italienare.²³

Än idag är det mycket stora skillnader mellan de olika landsdelarna i Italien. År 1957 bildades inom jordbruksministeriet en särskild sydfond, La Cassa per il Mezzogiorno. Den fick ansvar för att stimulera industriinvesteringar och infrastruktur i södra Italien och fick förfoga över mycket stora summor pengar. Om Lombardiet idag står för 22 procent av hela Italiens BNP (med en befolkning på 9 miljoner) står de åtta syditalienska regionerna tillsammans för 20 procent (ca 21 miljoner invånare). Utifrån ett EU-index där 100 är genomsnitt, hamnar Nord- och Mellanitalien på 107 (vilket är högre än både t.ex. Nederländerna och Storbritannien) och Syditalien på 67.²⁴ Det är dock viktigt att nyansera bilden av syd som ett stort homogent fattigt område. Det finns stora tillväxtzoner i söder, i t.ex. Lazio och Campania som lyckats dra till sig en stor del utländska investeringar.

Putnam är inte den ende som drar slutsatser om dagens politik utifrån de historiska förhållandena. Paul Ginsborg, professor i italiensk historia, menar att det alltid har funnits en brist på solidaritet mellan klasser och grupper i Syditalien: "Class solidarities have historically been very limited and distrust is the dominant element of international relations. The civil

22 Den europeiska marknadens centrum förflyttades också från södra Medelhavet till Nordeuropa, ett faktum som gynnade norra Italien och missgynnade södern. Se Koljonen/Wassenius 1995 och Allum 1973: kapitel två.

23 Italien – land och folk 1996: 10.

24 Regional Yearbook 1996.

society has consisted more of isolated outposts than a complex and consolidated network.”²⁵

Ginsborg framhäver dock att det på senare år tycks som om rollerna är omvända. Medan utvecklingen i nord har gått mot en mer individualistisk egoism, har Syditalien under 90-talet utvecklat en stor social mobilisering, t.ex. genom protesterna mot maffian. Morden på åklagarna Falcone och Borsellini orsakade en etisk, social och andlig revolt på Sicilien, fortsätter Ginsborg sin analys. I dagens Italien är det således syd som visat större grad av medborgaranda och civilt samhälle än nord, menar Ginsborg.²⁶

Salvatore Lupo, professor i historia på universitetet i Neapel, menar att ”sydfrågan” i Italien har fått en orättvis behandling från början. När Mezzogiorno diskuteras görs det utifrån en norditaliensk eller nordeuropeisk norm, menar han. I själva verket är Syditaliens utveckling ganska typisk; de flesta områden i Europa var feodala, fattiga absolutistiska. Det är Norditalien som är undantaget. Lupo pekar också på de många förändringar som skett på senare år och slår fast att Syditalien inte har någonting gemensamt med underutvecklade länder eller traditionella samhällen.²⁷

Tolkningen av historiens konsekvenser i Nord- och Syditalien är således kontroversiell och politiserad. Men Italien består inte bara av skillnader mellan nord och syd. Som vi sett tidigare är det också stora skillnader *inom* Nord- respektive Syditalien. I landet talas t.ex. 13 minoritetsspråk och ett dussin dialekter. Historieskrivningen tycks dock vara enig om att nord-sydsklyftan är en av de starkaste skiljelinjerna i italiensk politik och historia.²⁸

Det italienska enandet²⁹

Det vi kallar Italien idag var endast en del av det mäktiga romarriket. Västrom föll 476 e.Kr., men Östrom kom att bestå en längre tid. Tiden efter romarrikets fall var mycket turbulent och präglades av invasioner och erövringar av germaner, barbarer, goter, langobarder och franker. Mellan 1300- och 1800-talet kom det italienska området att vara skådeplats för maktkampen mellan Österrike, Frankrike och Spanien. Försök att ena

²⁵ Ginsborg 1996:31.

²⁶ Ibid s.33.

²⁷ Lupo 1996:247ff.

²⁸ För en diskussion se t.ex. Bevilacqua 1994:72 och Maiden/Parry (red.) 1997.

²⁹ Se Gendel 1967:194ff, Gooch 1986, Furlong 1995:27–42 och Putnam 1996.

Italien gjordes redan på 1340-talet. Under renässansen lades grunden för en gemensam italiensk historia där konstnärer, vetenskapsmän och författare fick en framskjuten ställning. Machiavelli skrev i sin berömda bok *Fursten* en appell för ett enat Italien.³⁰ De olika försöken att ena landet eller skapa ett utvecklat samarbete hindrades dock av de övriga europeiska stormakterna som ville undvika att en stark stat bildades på halvön.

Napoleon gjorde sig kejsare över så gott som hela den italienska halvön 1804. När han avsattes blev den italienska frågan föremål för behandling på Wienkongressen 1815. Italien delades då formellt mellan Österrike i nord, Spanien i söder och Påvestaten i mitten. År 1815 bestod Italien av åtta "stater": de två Sicilien (ön och hela det södra fastlandet), Påvestaten, riket Sardinien-Piemonte, Lombardiet-Venezia (styrda från Österrike), samt grevskapen Toscana, Parma, Modena och Lucca. Fram till 1815 hade Frankrike dominerat Italien. Fem decennier senare utropades det italienska kungadömet med Victor Emanuel som gemensam kung. Vägen dit var en svår kamp präglad av ett flertal revolutioner, inbördeskrig, diplomati, äventyrare och utländska intriger.

Det italienska enandet var en konsekvens av den nationalism som svepte genom Europa under mitten av 1800-talet, inspirerad av bland annat den franska revolutionen. Den italienska nationella rörelsen, *il risorgimento*, hade sin grund i dels en vilja till politisk frihet inom Italien, dels en ambition att befria sig från utländskt inflytande över landet, inte minst det österrikiska. Den politiska nationalismen följdes även av en ekonomisk och kulturell sådan. Den ekonomiska nationalismen föddes i nord, speciellt i Lombardiet där det fanns en expanderande produktion och industri inom silke och textil. Resten av Italien var vid denna tid svagt ekonomiskt utvecklat. De lombardiska affärsmännen hade inlett handel och export och tyngdes av österrikiska försök att reglera handeln genom handelsmurar. Handeln var en nödvändighet för att kunna utveckla transporter och infrastruktur också i övriga Italien. Genom ett italienskt enande såg köpmännen ett sätt att slippa den österrikiska protektionismen.

Den kulturella nationalismen drevs av journalister, författare och vetenskapsmän som genom en serie nystartade publikationer och tidskrifter försökte sprida litterära idéer och verk om italiensk historia till en nationell publik. Flera förslag om enande publicerades, bland annat ett om en konfederation av italienska stater.

30 Se Machiavelli 1987 speciellt kapitel 26 "Se hur Italien bönfaller Gud om att sända någon som befriar det från barbarernas grymhet och våld".

Enandet kan delas in i olika processer och knytas till olika personer. Tre män kom att bli centrala i enande processen: Mazzini, Garibaldi och greve de Cavour. *Giuseppe Mazzini* var en ung man från Genua som började sin politiska bana i föreningen Carbonari. Organisationen kämpade mot kyrkans inflytande över politiken och låg bakom en mängd mindre uppror i norra Italien. Alla slogs dock ner av österrikarna. Mazzini lämnade dock snart rörelsen och formulerade egna mål: att befria Italien från Österrike, furstlig despotism, aristokratins privilegier och kyrkans auktoritet. Mazzini var den förste som formulerade ett manifest som uppmanade folket att resa sig och bilda en gemensam republik. Han hamnade i fängelse där han utvecklade sina idéer och bildade sällskapet Giovine Italia (Det unga Italien) 1832.³¹ Sällskapet var en reaktion på revolutionernas misslyckande och byggde på en övertygelse att italienarna kunde bilda en egen stat och att det nya Italien hade en uppgift i den fria världen. Det nya Italien skulle vara republikanskt och parlamentariskt, menade Mazzini.

Karl Albert, prins av Savojen, kvävde samtliga uppror som Giovine Italia låg bakom och flera av sällskapets anhängare tvingades att fly. Mazzini slog sig ner i Schweiz (där han bildade ytterligare ett sällskap, Giovine Europa, som syftade till att ena Europas stater) och senare i London. En annan som lämnade landet var *Giuseppe Garibaldi*, en sjöman som for till Sydamerika för att slåss för den uruguayiska republiken mot Argentinas diktator Rosas. Garibaldi återkom så småningom till Italien och var den som ledde det militära enandet.

Greve *Camille de Cavour* var politiker i Piemonte, sedermera premiärminister. Han kom att bli den egentliga arkitekten bakom det italienska enandet. Cavour delade inte Mazzinis och Garibaldis syn på det framtida Italien utan hyste stor misstänksamhet mot demokrati och parlamentarism.

Under 1820- och 30-talet inträffade ett flertal mindre revolutioner och uppror. År 1821 hade kungen av Neapel tvingats att ta fram en författning och tillsätta ett reformvänligt kabinett. Påven Pius IX hade när han installerades 1846 visat på en liberal inställning genom att ge nåd till ett stort antal politiska fångar, beordra en översyn för en reformering av rättsväsendet och ge stöd till ett omfattande järnvägsbyggande. Han hade också gjort uttalanden som stödde kampen för en liberal författning och viljan att slänga ut österrikarna. Ett medborgargarde bildades kring påven för att skydda honom mot hans kritiker inom kyrkan. Ytterligare en faktor som spädde på revoltviljan var en omfattande missväxt i södra delarna av

31 Se t.ex. Beales 1971, Gooch 1986 och Header 1990:kapitel 6.

Italien, speciellt på Sicilien. Ett stort uppror utlöstes genom en gemensam revolt på Sicilien som vände sig mot ett stort antal enväldiga lokala härskare. De hade blivit avsatta förut men nu fanns ingen utifrån som kunde komma till deras undsättning. Både Österrike och Frankrike var upptagna på annat håll, med interna problem.

Mindre uppror på spridda ställen över halvön inträffade, de flesta slogs ned. I december 1846 installerades en ny ministär i Rom bestående av kardinaler som bestämt tog avstånd från världsliga reformer. Det följdes av nya demonstrationer.

På Sicilien ledde upproren till att en kommitté i Palermo bildades och utländska trupper tvingades lämna ön. Upproret spred sig till fastlandet och i januari annonserade ett kungligt dekret att en konstitution skulle införas i Sicilien. Ett par veckor senare tillkännagav Piemontes kung Karl Albert att även han skulle anta en författning som garanterade tryckfrihet för pressen och föreningsfrihet. I Palermo fortsatte kampen. Nyheten om att Österrikes kansler Metternich hade fallit den 14 mars 1848 var den slutgiltiga signalen även för Norditalien att inleda kampen mot Österrike. Påven var delaktig i processen som arbetade fram en konstitution i mars 1848 och sände trupper till den österrikiska gränsen för att hålla österrikarna upptagna. Detta agerande ledde till en schism inom katolska kyrkan. Påven tvingades då retirera. En junta tog över och lovade att utlysa val till en församling. I februari 1849 utropade denna församling den romerska republiken. Juntan slogs ner av franska och österrikiska trupper och många av dess anhängare tvingades att fly. Revolutionen misslyckades eftersom det österrikiska maktvakuum som uppstått efter Metternichs fall bara var temporärt. Wien återfick snart kontroll över de inrikespolitiska problemen. Den romerska republiken försvarades dock av många frivilliga, bland annat Garibaldi som återvänt från Latinamerika.

De italienska nationalisterna var starkt splittrade och hade inga gemensamma mål eller strategier. Efter revolutionen återtog de österrikiska trupperna snabbt kontrollen i Norditalien igen. Mazzini, som fortsatt att arbeta för sina idéer, återvände till Italien. Både liberaler och revolutionärer försökte på olika sätt arbeta för ett enande. Liberalen Mazzini beslöt sig för att inleda ett samarbete med de mer revolutionära nationalisterna. Det var dock Cavour, som nu tagit över premiärministerposten i Piemonte, som inledde ett skickligt diplomatiskt spel med Frankrike som gjorde att enandet slutligen kunde bli möjligt. Greve de Cavour allierade sig med Napoleon III för att få dennes stöd för piemontesisk expansion och inledde

också förhandlingar med andra italienska ledande nationalister – Mazzini och Garibaldi. En ny enad italiensk nationalistisk rörelse föddes därmed.

Cavour ingick ett avtal med den franske kejsaren Napoleon III om en gemensam allians mot Österrike och ett giftermål mellan Napoleons brorson och Victor Emanuels (kung av Sardinien) dotter. Frankrike skulle även få Nice och Savojen i utbyte mot stöd för ett enat Italien. Avtalet slöts i all hemlighet den 26 januari 1859 och giftermålet hölls fyra dagar senare. Krig med Österrike utbröt, lett av Garibaldi. Napoleon och Victor Emanuel slogs mot Österrike och fick stöd från England. Frankrike slöt dock krigsstillestånd med Österrike och fick i gengäld Lombardiet. Detta område gav senare Napoleon III till kungen av Piemonte-Sardinien. de Cavour, som kände sig sviken av Napoleon, avgick och Garibaldi seglade i maj 1860 till Sicilien. Efter att ha erövrat ön fortsatte Garibaldi's soldater på fastlandet. I norr flydde österrikiska regenter från grevskapen Parma, Modena och Toscana. Där hölls 1860 folkomröstningar där majoriteten röstade för att uppgå i Piemonte-Sardinien-Lombardiet.

Enandet i nord följdes av ett inbördeskrig som ledde till ett gradvis enande av landet från nord till söder. Kungadömet Italien utropades formellt den 17 mars 1861 och Victor Emanuel blev kung. Inbördeskriget fortsatte i söder under Garibaldi's ledning. Han motarbetades dock av de Cavour, som återvänt till politiken och som var orolig för att Italien skulle sluta som en demokrati av engelsk modell. Greve de Cavour avled kort efter utropandet av kungadömet.

Torino blev det nya landets huvudstad fram till 1864 då den flyttades till Florens. Mellan 1861 och 1864 pågick ett blodigt inbördeskrig och 1866 härjades den nya staten åter av ett krig i allians med Preussen mot Österrike. År 1870 intog Garibaldi's arméer slutligen Rom och hela Italien var enat. Rom blev den nya nationens huvudstad. Det dröjde dock ända till 1879 innan Venedig och kyrkostaten var helt införlivade med det italienska riket.

Det italienska enandet som påbörjades 1860 förde samman ett antal små stater med ett delvis gemensamt skriftspråk och viss gemensam historia men inte mycket mer. Som Massimo d'Azeglio, Piemontes premiärminister och företrädare till de Cavour sade, "Fatta l'Italia dobbiamo fare gli italiani". (Nu när Italien är gjort måste vi göra italienarna). Det fanns trots de relativt fria stadsstaterna ingen egentlig demokratisk tradition för det nya landet som helhet att falla tillbaka på. Dock fanns ett antal avancerade ekonomier, inte minst i Lombardiet, Piemonte och Emilia-Romagna.

Den italienska staten efter enandet³²

Den nya staten präglades av svåra inrikespolitiska splittringar och en kamp mellan liberaler, höger- och vänstermän. Piemontes förvaltningssystem infördes för hela landet och processen med att också "skapa" italienska inleddes. Den franska författningen från 1830 tillämpades men endast 2 procent av befolkningen hade rösträtt. Fattigdomen i syd var enorm, stora områden härjades av malaria och analfabetismen var utbredd. De första konservativa regeringarna prioriterade arbetet med modernisering, undervisning och infrastruktur framför politiska reformer. Vatikanen blev ett suveränt område i Rom, med en viss garanterad ersättning till påven. Påven godkände inte den italienska statens bildande och förbjöd alla troende att ägna sig åt politik. Socialister och liberaler engagerade sig dock politiskt. År 1891 skedde en svängning från påvestolen i samband med publiceringen av "Rerum novarum", den första påvliga encyklikan som behandlade relationen mellan kyrkan och politiken. Publikationen ledde till bildandet av ett katolskt nätverk, Azione Cattolica. Rörelsen ombildades 1919 till Partito Popolare av prästen Luigi Storzo, med den unge de Gasperi (senare Italiens premiärminister) i den innersta kretsen. Partito Popolare Italiano var föregångaren till det mäktiga kristdemokratiska partiet som kom att dominera hela efterkrigspolitiken fram till 1994.

Även övriga partier hade organiserat sig, 1892 bildades det italienska socialistpartiet, PSI. Republikanerna, det parti som kom att ligga närmast Mazzinis idéer, bildades 1895. Ur de Cavours tankar bildades också Liberalerna, det parti som kom att dominera italiensk politik från sekelskiftet fram till första världskriget.

Liberalen Giolitti blev den som kom att prägla italiensk politik fram till Mussolinis maktövertagande och höll ihop regeringar av olika konstellationer. Han genomförde ett antal sociala reformer, utvidgade rösträtten och försökte komma överens med påven. När rösträtten utvidgades fanns stor risk för att socialisterna skulle ta över så påven mildrade sitt förbud för troende att delta i politiken. Giolitti lyckades dock inte skapa stabila regeringar eller medla i konflikten mellan de olika synsätten på statens organisation som fanns mellan anhängare till Mazzini och anhängarna till de Cavour. Det nya landet försökte också spela en roll på den utrikespolitiska arenan genom att ingå i trippelalliansen med Österrike och Tyskland och försöka skaffa sig kolonier i Eritrea, Somaliland och Abessinien.

32 Se Gendel 1967 och Allum 1973 kap. 1 samt Hearder 1990, kap. 7 och 8.

I valet 1919 vann en majoritet bestående av socialister och marxister. Samma år grundades fascistpartiet av Benito Mussolini som tidigare varit aktiv i socialistpartiet. Regeringarna var instabila och en tid av oro följde. Under 1921 dödades minst 100 personer i olika uppror. Socialistpartiet sprack och på Lenins uppmaning bildade en fraktion ur socialistpartiet det italienska kommunistpartiet, PCI, under ledning av Antonio Gramsci. Mussolini hade inlett förhandlingar med armén, frimurarna och delar av industrikapitalet där han framhöll fascistpartiet som den enda garanten mot den framväxande kommunismen. I en styrkedemonstration marscherade en Mussolinitrogen armé på 40 000 man till Rom. Kungen erbjöd då Mussolini att bli premiärminister i hopp om att denne skulle kunna skapa ordning. I valet 1924 fick Mussolinis parti två tredjedelar av rösterna. I januari 1925 utropade Mussolini enpartistaten. De övriga partierna, den kritiska pressen och fackföreningarna förbjöds och försvann. Allmänna val avskaffades och 22 korporationer bildades. Efter att den så kallade Lateranpakten hade ingåtts mellan Mussolini och Vatikanen, erkände påven den italienska staten och Mussolini gjorde landet till en konfessionell stat eftersom katolicismen blev statens officiella religion.

Den nya regimen sökte etablera enighet, disciplin och kontroll under mottot "Tro, lyd, arbeta, kämpa".³³ Mussolinis fascistparti monopoliserade politiken och alla offentliga ämbeten, liksom pressen och utbildningsväsendet. Maktövertagandet var möjligt tack vare en stor passivitet hos den styrande eliten. Fascisterna hade stöd hos de agrara intressena och storindustrin. Mussolini skapade en starkt centraliserad stat med makten samlad i Rom och med italienska som det gemensamma språket. Dialekter och minoritetsspråk förbjöds och en italieniseringskampanj präglade all undervisning och förvaltning. Mussolini stödde också Franco i Spanien och Hitler i Tyskland.

Under diktaturen fanns ingen egentlig opposition men efter de allierades landstigning 1943 bildades en nationell räddningskommitté som bestod av kristdemokrater, kommunister, liberaler och socialister – de partier som sedan kom att dominera italiensk efterkrigspolitik. Mussolini avsattes av kungen i juli 1943 men räddades av de tyska nazisterna i en dramatisk fritagningsexpedition. Han tillfångatogs på nytt två år senare och blev

33 Macridis 1991:238.

avrättad i april 1945.³⁴ Kung Viktor Emanuel II var kraftigt besudlad efter att ha stött Mussolini och abdikerade till förmån för sin son. I den folkomröstning som hölls 1946 om huruvida Italien skulle bli en republik eller ej, fick republikanhängarna en knapp majoritet. I söder röstade en majoritet för monarki och i nord var en majoritet av invånarna för republik. En bred koalitionsregering tillsattes med uppgift att utarbeta en demokratisk författning och förbereda allmänna val. I januari 1948 trädde den nya författningen i kraft och i april samma år hölls de första fria valen som vanns av kristdemokraterna, det före detta Partito Popolare Italiano. Democrazia Cristiana bildade en koalitionsregering tillsammans med liberaler, republikaner och socialdemokrater med de Gasperi som premiärminister, en post han behöll till och med 1954.

Den nya författningen från 1948 etablerade en parlamentarisk demokrati med två kammare och en indirekt vald president med i huvudsak ceremoniella befogenheter.

Strukturella förutsättningar för Lega Nords agerande i Italien och Norditalien

Italiens historia är som visats turbulent och komplex. Lega Nord är ett förhållandevis nytt parti som växt fram som en följd av gamla problem i Italien. Gamla strukturella faktorer som skiljelinjen mellan nord och syd, den sena demokratiövergången, kristdemokraternas hegemoni och valsystemets utformning har skapat förutsättningar för partiets uppkomst och framgång. Men partiet är också en konsekvens av modernare strukturella faktorer som det kalla krigets slut, den ekonomiska situationen och den stora mutskandalen som började uppdagas 1992, som involverade i princip samtliga politiska partier, ett flertal företagsledare och offentliga tjänstemän. Dessa äldre – och modernare – strukturella faktorer kan bidra till att förklara Lega Nords framgång och agerande.

Den kanske viktigaste faktorn som präglat italiensk politik i allmänhet och Lega Nords i synnerhet, är den tusenåriga klyftan mellan nord och syd som inte löstes genom enandet, utan snarare byggdes in i systemet. Som vi

34 Omständigheterna kring Mussolinis avrättning är inte helt klara. Det var troligen italienska kommunistpartiet som grep diktatorn och hans älskarinna Clara. De lär ha avrättats under tumultartade former för att sedan hängas upp på en bensinmack i Milano till allmänt beskådande.

har sett tidigare i kapitlet, har de olika landsdelarna i Italien utvecklats på helt skilda sätt. De fria stadsstaterna i norr med sin handel, öppenhet och relativa självstyre står i bjärt kontrast till det feodala Syditalien styrt efter absolutistiska principer. Ur detta utvecklades en *centrum–periferiklyfta* som kom att förvärras. De olika regionernas brokiga historia gjorde att det nya landet bestod av flera minoriteter med olika språk och traditioner. De olika minoriteterna i Italien har haft olika regionala och etniska rörelser med krav på autonomi.

Som vi har sett finns det även *inom* det som här har benämnts som Norditalien ett flertal olika språk och dialekter. I Norditalien talas förutom olika italienska dialekter franska, tyska, slovenska och friuli. Man kan således inte tala om ett gemensamt språkområde. Under Lega Nords första år i mitten på 80-talet försökte Umberto Bossi att använda en gammal lombardisk dialekt men övergav ganska snabbt detta företag. En del av partiets affischer innehåller dock fortfarande lombardiska ord. På religionens område är Norditalien traditionellt mindre religiöst än Syditalien, men det skiljer sig mellan olika regioner. I Val d'Aosta finns en liten men betydelsefull protestantisk minoritet. Det saknas sammanfattningsvis en "objektiv" etnicitet i den ganska heterogena storregion som här kallas Norditalien. Däremot finns det naturligtvis starka identiteter inom varje enskild region.

Även de ekonomiska skillnaderna mellan nord och syd är mycket stora. Medan Norditalien tillhör EU:s rikaste områden är delar av Syditalien mycket lågt utvecklade. Den ekonomiska makten har varit koncentrerad till nord och genom olika utjämningssystem, bland annat la Cassa per il Mezzogiorno (Sydfonden, se nedan) har stora summor pengar förts från Norditalien till de södra delarna av landet för att skapa ekonomisk tillväxt och infrastruktur i de mindre utvecklade regionerna.

"Det gemensamma" i Norditalien kan möjligen definieras som en känsla att inte vara sydtalienare, snarare än en känsla av gemensam nord-samhörighet. Det har i olika nordregioner funnits självständighetsrörelser men inte förrän nu har de kunnat enas under ett gemensamt parti och gemensamma krav. Lega Nord är ett samlingsnamn för olika mindre ligor som är stora i sin respektive region.

Skillnaderna mellan nord och syd är ett historiskt faktum och utgör grundfundamentet i Lega Nords retorik. Partiet har exploaterat gamla fördomar om att sydtalienarna är lata, korrupta och oärliga. Huvudkritiken har dock riktats mot Rom som mjölkar nord på pengar för att få egna fördelar i syd. Bossi menar att Lega Nords protester sker från två

utgångspunkter: ”Den första, att Nord är skattetryckets verkliga offer. Den andra, att Syd har blivit en brunn med offentliga pengar, utan botten, eftersom partierna i Rom måste bibehålla ett enormt klientel därnere som betalar tillbaka tjänsten med miljoner röster.”³⁵

Även om syditalienarna är annorlunda än norditalienarna så har Bossi ibland försökt mildra kritiken mot syditalienarna i sig. Han menar att de är offer för ett system som politikerna i Rom har skapat. Därför kan även en syditalienare vara en ”leghista”, en legaanhängare. Det är egentligen inte en fråga om nord eller syd utan om en attityd – att vara en hederlig, hårt arbetande federalist. Med dessa argument har partiet försökt lansera en sydvariant av Lega Nord – Lega Sud. Detta projekt misslyckades.³⁶

Även *den sena övergången till demokrati* är en viktig faktor som påverkat förtroendet för det politiska systemet och institutionernas utformning. De politiska partierna hade en liten erfarenhet av demokratis spelregler. Kristdemokraternas totala dominans i politiken och deras kontakter i näringsliv och förvaltning skapade en utbredd klientism som pågick i flera decennier. Den ganska förutsägbara politiska arenan och det faktum att det var allmänt känt att det fanns en utbredd korruption inom politiken, skapade en *låg tilltro till det demokratiska systemet*. De många regeringarna föll oftast på grund av budgetfrågor och det var tidvis omöjligt att skapa stabilitet och kontinuitet. Genomsnittsåldern för en italiensk regering har varit elva månader. I en så kallad eurobarometerundersökning³⁷ om hur nöjda medborgarna i ett antal EU-länder är med demokratin i sina hemländer, hamnar Italien sist, betydligt efter Frankrike, Tyskland och Storbritannien.³⁸

Italiens politiska system har sedan republikens utropande ofta varit i allvarlig kris. Politiska affärer, ekonomisk oro, våld och korruption är ingenting nytt. Under 1970-talet härjades landet svårt av ekonomisk kris, maffian och Röda Brigadernas terrordåd. Trots det har det funnits en viss stabilitet i och med att det är i princip samma politiker som styrt landet,

35 Bossi 1992:129 ”... la prima, che la vera vittima del torchio fiscale è il Nord; la seconda, che il Sud è diventato un pozzo senza fondo di denaro pubblico perché i partiti romani devono mantenere, laggiù, un’immenza clientela che ripaga il favore con milioni di voti”. Se även Bossi 1992:175.

36 Se Bossi 1992: 177 och Farrell/Levy 1996:132. Det kan tyckas märkligt och ologiskt att Lega Nord ville bilda en Sydliga samtidigt som Syd pekades ut som fienden. Planen ingick i en strategi när partiet ville profilera sig som ett i huvudsakligen federalistiskt parti.

37 Undersökningar som görs i EU-länderna av EU:s statistikorgan Eurostat.

38 Undersökningen redovisas i Furlong 1994:154.

från samma partier. Under 1990-talets kris bröt det politiska systemet slutligen samman.

Den stora mutskandalen, den så kallade *Tangentopoli*, utlöstes i februari 1992 genom att den milanesiske socialistpolitikern Mario Chiesa arresterades och fälldes för mutbrott. Denna till synes isolerade händelse fick en lavinartad utveckling. Inom loppet av några månader uppdagades en nationell härva av korruptioner och skandaler där landets ledande politiker och företagare visade sig vara inblandade. Det som de flesta italienare länge misstänkt visade sig vara betydligt värre och drygt 2 000 framstående personer har varit inblandade i eller väntar på rättegångar. Ytterst få har dock blivit dömda. En tredjedel av parlamentarikerna blev 1994 föremål för utredning. Stora statsmän som Craxi och Andreotti misstänktes för samröre med maffian och skyddande av kriminell verksamhet. Inom la Cassa per il Mezzogiorno visade sig stora summor ha förskingrats. Ledande personer inom näringslivet och politiken visade sig ha mycket nära band, långt utanför lagens gränser. Klientismen hade tagit oproportionerliga former. Att italienska politiker tog mutor var inget nytt i italiensk politik. Även tidigare hade stora "affärer" och skandaler med politiker och näringslivschefer inblandade avslöjats. Det nya var korruptionens omfattning.³⁹

Tangentopoli sammanföll delvis med en period av eskalerande politiskt våld. Våldet har alltid funnits men från slutet på 1980-talet och några år framåt blev dödandet mer systematiskt. I april 1989 hölls ett stort antal maffiarättegångar med 42 dömda som resultat. Rättegångarna ledde till ett eskalerat våld som fick regeringen att annonsera nya tuffa tag och ge utökade befogenheter till polisen. Under 1990 dödades 2 000 personer av maffian,⁴⁰ både poliser, så kallade tjallare och personer från rivaliserande klaner. Kristdemokraten Salvatore Lima, som har anklagats för att vara Andreottis länk till maffian, mördades i mars 1992. Även kristdemokraten Ignazio Salvo, också han misstänkt för samröre med maffian, blev mördad samma år. Två respekterade åklagare, Falcone och Borsellini, som hade vunnit folkets stöd genom att de vågade utmana maffian, mördades av densamma. Morden ledde till våldsamma folkliga demonstrationer och bildandet av ett antimaffianätverk som så småningom blev partiet La Rete.

39 Se t.ex. Italy 1994:1068ff.

40 Maffian i Italien, samlingsnamn för Comorran i Campania, Cosa Nostra på Sicilien och la n'drangheta i Neapel/Cantabrien, har sedan 1860-talet tidvis paralyserat stora delar av det italienska samhället. Se t.ex. Guzzini 1994.

Mördandet, arresterandet av ett antal mafiosi och avslöjandet av samröret mellan maffian och politiker gjorde att domarväsendet kom att spela en stor roll.

Domaren Antonio di Pietro kom att bli symbolen för operation Rena Händer, *Mani Puliti*. Det var han som genom att samköra ett antal uppgifter med varandra började nysta i försvunna partimedel och det var han som ledde åtalet mot Chiesa. di Pietro ledde sedan utredningarna fram till 1995 då han avgick. Han ingick sedan i Romano Prodis regering i några månader 1996 och sitter sedan hösten 1997 i senaten.

Italiens politiska system har sedan Mussolinis död starkt präglats av det kalla kriget, något som medfört en hög grad av *partipolitisk polarisering* mellan de styrande kristdemokraterna och det stora kommunistpartiet, Västeuropas största. Efter decennier av diktatur var Italiens nya politiska ledare angelägna att visa sig lojala med det demokratiska väst och att till varje pris hålla kommunisterna borta från makten. Det kristdemokratiska partiet har utgjort navet i samtliga regeringar från 1948 till 1992 (50 stycken). *Democrazia Cristiana*, Dc, har varit ett catch all-parti som hållits samman av viss konfessionalism och en gemensam ambition att hålla PCI, Västeuropas största kommunistparti med upp till en tredjedel av rösterna, utanför regeringsmakten. Mycket sällan har dock kristdemokraterna haft majoritet och därför tvingats ingå i koalition med de mindre partierna (republikaner och liberaler) och med socialistpartiet. Kristdemokraterna har haft 42 premiärministerposter samt i alla regeringar ansvaret för inrikes-, utbildnings-, jordbruks- och kommunikationsministerierna. Jordbruksministeriet har haft ansvar för den stora Cassa per il Mezzogiorno som fört över pengar till diverse projekt i södra Italien. Det var länge en officiell hemlighet att Dc-politiker i syd använde sig av La Cassa för att försäkra sig om stöd och även sätta undan pengar för privat bruk.

Trots de många regeringsbytena och trots det stora kommunistpartiet har det egentligen aldrig funnits något realistiskt regeringsalternativ i Italien. Under ett par år på 70-talet tvingades dock kristdemokraterna att göra upp med kommunisterna om politiken. Kommunisterna fick dock aldrig vara med i regeringen.⁴¹

Berlinmurens fall ledde till kommunistpartiets sammanbrott och upplösning. Det italienska kommunistpartiet var det första i Västeuropa att ta

41 Samarbetet med kommunisterna mellan 1973 och 1978 kallas ibland den stora kompromissen. Den ledde bland annat till att en av dess främsta förespråkare, Aldo Moro, mördades av Röda Brigaderna i maj 1978. Se t.ex. Hellner 1978.

bort ordet kommunist i sitt partinamn. Fem dagar efter murens fall föreslog partiledaren Achille Occhetto att partiet skulle upplösas och ombildas. Ett nytt parti såg dagens ljus, *Partito Democratica della Sinistra*, det Demokratiska Vänsterpartiet. En liten utbrytargrupp som fortfarande ansåg sig vara kommunister bildade partiet *Rifondazione Comunista*.

Inte heller kristdemokraterna klarade att ställa om sig till den nya tiden. När kommunistpartiet, den gemensamma fienden, var oskadliggjort uppbyggades många andra motsättningar. Partiet hade i flera decennier bestått av olika falanger, så kallade *correnti*, som förenats genom en yttre fiende och viljan att sitta kvar vid makten. Den interna kritiken var stor och vilja till förnyelse fanns både bland medlemmar och medborgare. Partiet klarade dock inte av att hantera dessa krav.

Tangentopoli och de traditionella partiernas sammanbrott ledde till att nya partier bildades. La Lega hade bildats under tidigt 80-tal men först 1990 började partiet att etablera sig i större skala. Partiet var snabbt på att utnyttja den nya situationen och inkludera etablissemangets sönderfall i sin retorik. Även andra partier bildades som visade att italienarna var missnöjda med de gamla traditionella. *La Rete*, nätet, var en reaktion på korruptionen i Syditalien och på maffians grepp. Partiet bildades 1990 av Leoluca Orlando, Palermos borgmästare och före detta kristdemokratisk politiker. La Rete blev så småningom ett nationellt parti. Även andra partier bildades – *Forza Italia*, liksom ett stort antal reform- och folkomröstningsrörelser, t.ex. Kommittén för valreform. Nyfascisterna, MSI, ombildades till ett nytt "postfascistiskt högerparti" under namnet *Alleanza Nazionale* och ökade sitt stöd, bland annat med Alessandra Mussolini, barnbarn till diktatorn, som ny ledande figur.

Valsystemet var fram till 1993 proportionellt, med möjlighet att kryssa för enskilda personer. Detta system kallat "the multiple preference vote" gjorde att politiker "paxade" vissa väljarområden och gav ekonomiska konkreta löften i utbyte mot röster. Avsaknaden av småpartispärr möjliggjorde att även mycket små partier kunde få representation och att det kunde löna sig att starta partier. Det medförde också att det blev en ganska rörig och instabil situation i deputeradekammaren och att inget parti fick majoritet. Den italienske statsvetaren Giovanni Sartori har beskrivit Italien som polariserad pluralism, dvs. minst fem partier representerade i parlamentet med starka antisystempartier på båda ändarna (nyfascisterna MSI och kommunistpartiet PCI), stora motsättningar mellan de övriga partierna och visserligen ett dominerande parti, men inget som når absolut

majoritet.⁴² Mellan nio och femton partier var vanligtvis representerade i parlamentets undre kammare mellan 1948 och 1992.

Kristdemokraternas kris hade föregåtts av starka interna splittringar och krav på en nytt valsystem. En kampanj hade dragits igång 1991 av den syditalienske kristdemokraten Mario Segni för att avskaffa valsystemet med multipla preferensröster, något som han menade ledde till en korrupt röstmarknad. Segni motarbetades dock av sina partikamrater. Folkomröstningen blev trots allt av, inte minst på grund av ett massivt stöd från medborgarna. De etablerade politikerna hoppades på ett lågt valdeltagande och flera ledande politiker inom såväl Dc som PSI uppmanade sina väljare att inte rösta.⁴³ Trots detta var valdeltagandet 62,5 procent och av dessa röstade 95,6 procent för en förändring, från att ha kunnat rösta på fyra kandidater till att nu bara kunna ha en första preferens. Det nya valsystemet blev en slags kombination av olika valsystem. Såväl valdeltagandet som utfallet var ett slag mot den politiska eliten. Folkomröstningsresultatet ledde också till att borgmästaren skulle väljas i direkta val, i två omgångar om en kandidat inte fick absolut majoritet.⁴⁴ Det nya valsystemet gynnade stora allianser och Lega Nord ingick inför valet 1994 i allians med Forza Italia och Alleanza Nazionale.

Om vi ser till de *konstitutionella förutsättningarna* för Lega Nord i Italien så har jag tidigare redogjort för de historiska traditionerna av lokalt självstyre.⁴⁵ Kommunen var en viktig enhet och den kommunala rörelsen under renässansen var ett uttryck för krav på lokalt självstyre som kontrast till feodal underkastelse. Även om denna rörelse hade begränsad framgång hade många städer i norra och centrala Italien ett faktiskt självstyre under långa tider. En del städer som Genua och Venedig lyckades trots alla olika erövringar och härskare behålla ett ganska stort mått av självstyre. Redan under enandeprocessen fanns idéer om regionens betydelse för stabiliteten i landet. En av hjärnorna bakom den italienska författningen från 1861, Luigi Farini, skrev långa utkast om regionens betydelse i en decentraliserad stat.⁴⁶ Även andra debattörer, t.ex. Carlo Cattaneo, pläderade för ett federalt Italien. Lombardiet var en av de f.d. stater som hårdast drev frågan

42 Sartori 1966 och Guzzini 1994.

43 Även Bossi uppmanade sina väljare att gå till stranden i stället för att rösta eftersom han menade att omröstningen var en avledande manöver från kristdemokraterna.

44 För en analys av valsystemet före och efter förändringen se Katz 1995:93ff och Gilbert 1995:kap. 6.

45 För en utförligare diskussion se Desideri 1995, Leonardi 1993, Putnam 1996.

46 Andersson 1995:6 och Lyttleton 1996.

om självständiga regioner efter enandet. Traditionen av självstyre och decentralisering låg delvis till grund för förslagen i det konstitutionella arbetet efter Mussolinis fall.⁴⁷

Den nya författningen 1948 delade in landet i 19 administrativa *regioni* och slog fast att det skulle finnas utrymme för direktvalda regionala styrelser. Regionerna motsvarade endast i begränsad utsträckning de så kallade historiska regionerna, särskilt i syd. Den 20:e regionen bildades 1970 när Molise skildes från Abruzzi. Av regionerna är fem så kallade speciella regioner – Sicilien, Sardinien, Friuli, Trentino och Val d'Aosta. Den särskilda statusen gavs till de två öarna och till områden där det på grund av stora språkminoriteter bedömdes finnas risk för separatism och etniska problem. Diskussionen om de övriga regionerna låg länge på is men vaknade till liv igen i slutet på 60-talet. Nationalförsamlingen antog 1968 en lag som gav regionerna rätt att förbereda och organisera regionala val. Två år senare, 1970, antogs en lag som införde regionala församlingar med visst ansvar för regionala finanser. De första regionala valen hölls 1970 men på grund av en del administrativa förseningar kom de inte igång med sitt arbete förrän ytterligare två år senare. Kampen mellan centrum och periferi var därmed inte slut utan följdes av uppsplitande diskussioner och nya lagar mellan regionerna och mellan statsmakten som på många sätt försökte begränsa regionernas makt. Under sommaren 1977 kom nya bestämmelser som innebar att ett antal förvaltningsorgans uppgifter överfördes till de regionala styrelserna, något som gav regionerna ansvar för sammanlagt en fjärdedel av den nationella budgeten, inklusive stora delar av sjukvården. Regionernas kompetenser regleras i författningens paragraf 116. Regionerna har befogenhet att lagstifta inom ett mycket stort antal områden så länge det inte strider mot nationella intressen. Det betyder att Rom har veto över lagarna.

Regionerna styrs av ett regionalt fullmäktige som väljs på fem år. Storleken på fullmäktige avgörs av befolkningens antal och varierar mellan 30 och 80 ledamöter. Fullmäktige väljer sedan en styrelse, *la giunta*, och en president.

Sjuttiotalets reform förändrade centrums sätt att hantera periferin men, som Paul Furlong påpekar, på ett typiskt italienskt sätt genom att de nya institutionerna kom att överlappa de gamla, något som medförde en oklar ansvarsfördelning och återstående olösta problem.⁴⁸ Enligt honom med-

47 Se t.ex. Allum 1973:kap. 9.

48 Furlong 1994:257.

förde det en ökad politisering av centrum–periferifrågan och en försvagad stat. Det öppnade också för regionala antipartier att utmana systemet.

Det svepte en neoregionalistisk våg i Italien, som i många andra länder, under 1980-talet. Ett stort antal initiativ togs av regionerna för att samordna regionala förslag till ökat regionalt inflytande. Regionerna organiserades i ett slags regionförbund. Ordförandena för regionparlamenten möts också regelbundet i *la Conferenza dei presidenti delle regioni e delle province autonome*. Trots att det inte finns regionala partisystem i Italien, som i Spanien, finns det ett antal regionala partier i Friuli, Val d'Aosta, Trentino, Sardinien och Sicilien. Regionerna var starkt pådrivande för den folkomröstning som genomfördes och som ökade regionernas makt. Ett flertal ministerier (bl.a. jordbruks- och turistministeriet) avskaffades och deras ansvarsområden fördes ner på regionerna. Det medförde att regionernas del av statsbudgeten steg till 70 procent.⁴⁹

De områden som regionerna förfogar över är t.ex. kommunala valkretsars omfattning, lokal polis, social välfärd och sjukvård, utbildning, kultur, transporter, turism, hamnar, vissa offentliga arbeten, jordbruksfrågor m.m. I realiteten är självständigheten dock kringskuren då regionerna är mycket ekonomiskt beroende av Rom. Olika regioner har valt olika strategier för att hantera sin regionala organisation och det är stora skillnader i effektivitet mellan regionerna, något som bl.a. Robert Putnam har visat.⁵⁰

Regionerna har under åren som gått blivit allt mäktigare och det har utvecklats en slags regional arena. Regionerna har garanterad representation i senaten. Senaten har lika stora lagstiftningsbefogenheter som deputeradekammaren och är därför ett viktigt och inflytelserikt organ i italiensk politik. Varje region har rätt till minst sju senatorer med undantag av Val d'Aosta som har en. De regionala valen är proportionella och har gynnat småpartier, bland annat regionala partier.

De flesta regioner har regionala kontor i Rom samt "ambassader" i Bryssel. Regionförbundet har också ställt krav på ett ökat regionalt deltagande i italienska EU-beslut och att subsidiaritetsprincipen skall skrivas in i Italiens författning.⁵¹ Det är stor skillnad mellan de olika regionerna, starkast är de i norra och mellersta Italien, såväl politiskt som ekonomiskt. Regionaliseringen i Italien har präglats av ambitionen att decentralisera makten och av behovet att göra vissa eftergifter till nationella minoriteters

49 Leonardi 1993, Hine 1996 och Putnam 1996.

50 Putnam, 1996, Sabetti 1996.

51 Se t.ex. Desideri 1995.

krav. Den fiskala kompetensen är dock mycket begränsad, pengarna administreras i huvudsak via Rom. Diskussionen om hur territoriet skall organiseras går tillbaka till enandet. Federalismen fanns med som förslag under 1800-talet men har i mycket liten grad debatterats under efterkrigstiden, åtminstone intill nyligen.

En viktig strukturell faktor av betydelse för Norditalien och Lega Nord är den *ekonomiska situationen*. Norditalien har genom stadsstatssystemet, handeln och den tidiga industrialiseringen, alltid varit Italiens ekonomiska centrum. Som vi tidigare har sett är bara Lombardiet ansvarigt för en dryg fjärdedel av hela landets BNP medan de åtta sydregionerna tillsammans kommer upp till lika mycket. I tidigare kapitel har EU:s BNP-index (med ett EU-genomsnitt på 100) använts för att mäta regional ekonomisk styrka. Samtliga nordregioner, utom Toscana, ligger klart över 100-snittet medan alla sydregioner ligger en bra bit under (mellan 54 och 92). Den italienska BNP:n mätt på detta sätt är 92.⁵²

Även när det gäller arbetslösheten är det stora skillnader mellan Nord- och Syditalien. I samtliga nordregioner är den under det italienska genomsnittet (11,7 procent i september 1997) medan den i Syditalien varierar mellan 16 och 26 procent.⁵³ Även andra välfärdsått visar samma tendens – utbildningsnivå, lönenivå, standard etc. På egen hand skulle nordregionerna klara EU:s konvergenskrav för den monetära unionen utan större svårigheter. Betydligt mer problematiskt är det för Syditalien. Överhuvudtaget kämpar den italienska regeringen med olika åtgärder för att kunna vara med bland de länder som är med i EMU:s första omgång.

Lombardiet ingår tillsammans med Katalonien, Rhône-Alpes och Baden-Württemberg i organisationen Europas fyra motorer. Det är ett samarbete mellan näringslivet i dessa fyra regioner som syftar till att stimulera bland annat utveckling och forskning.

Eftersom huvuddelen av industriproduktionen sker i nord och de flesta jobben skapas där har Norditalien en stor utpressningspotential. Ekonomiskt vore det en katastrof för Italien om de norra regionerna verkligen bröt sig ut.

Italiens regioner har, trots att den politiska autonomi har utvecklats, fortfarande en ganska begränsad ekonomisk autonomi. Visserligen utvid-

52 Statistics in focus. Regions 1996:1 Per capita GDP in the European Union's regions Eurostat, Luxemburg.

53 Statistics in focus Regions, 1996:2 Unemployment in the regions of the European regions in 1995. Eurostat, Luxemburg och The European 2 okt. 1997.

gades befogenheterna efter folkomröstningen 1991, men 80 procent av skatteintäkterna går fortfarande direkt till Rom för vidare fördelning.

Vid 1990-talets början stod det till slut klart för Italiens politiska och ekonomiska elit att landet inte skulle klara de ekonomiska konvergenskraven som var fastställda i Maastrichtfördraget. Budgetunderskottet var skyhögt, liksom utlandsskulden. Italien var EU:s största låntagare. Under 1992 blev statsskulden akut och uppgick till 111 procent av BNP, budgetunderskottet 8 procent och inflationen 6,9 procent. Samtliga siffror var mycket långt från konvergenskraven.⁵⁴ Endast den grekiska ekonomin var i värre skick. Valutaoron under hösten 1992 ledde till att Italien tvingades lämna valutasamarbetet i EMS. Under 90-talet har stora ansträngningar gjorts för att komma till rätta med ekonomin och möjliggöra för Italien att delta i valutaunionen från start.

Demografiskt är Norditalien heterogent, något som visats i inledningen av kapitlet. Olika grupper och flera olika minoriteter bor i de nio regionerna. Inflyttningen från södra Italien har också varit omfattande. Många har lämnat de ibland svåra livsvillkoren i söder och sökt efter arbete i Norditaliens fabriker. Mellan 1951 och 1981 ökade Piemontes och Lombardiets befolkning med tre och en halv miljon.

Vad betyder dessa gamla och nya strukturella faktorer för Lega Nord?

Den urgamla klyftan mellan Nord- och Syditalien, reell eller upplevd, har skapat en historisk misstro i Norditalien mot landsmännen i söder. Ur denna skiljelinje har Lega Nord hämtat sin näring. Kristdemokraternas dominans och deras oräkneliga regeringar med stöd av olika småpartier, skapade en politisk klass i Italien som växte ihop med makten. När muren föll och det kalla kriget var över klarade inte de viktigaste politiska partierna av att hantera den nya situationen. Den ekonomiska krisen, det eskalerande våldet och uppdagandet av alla mutskandaler blev för mycket för det gamla italienska politiska etablissemangen. Det uppstod ett maktvakuum där italienarna visade sig villiga att pröva nya krafter. Den italienske historikern Paul Ginsborg menar att Lega inte från början var det politiska uttrycket för de nya sociala trenderna i Italien utan snarare var en förlängning av det gamla systemet. Enligt Ginsborg finns det ingenting som tyder på att La Lega hade som syfte att bryta med det gamla klientismsy-

54 Bull/Newell 1993:209 ff, Mershon/Pasquino 1995:223 och Ginsborg 1996:22.

stemet, utan enbart ett protestparti mot den tidigare regimen, egentligen inte mot det gamla systemet.⁵⁵ Icke desto mindre var Lega Nord snabba att utnyttja den nya politiska scenen. Partiets retorik, som från början bygggt på ett missnöje med Rom och en exploatering av klyftan mellan nord och syd, fick nytt bränsle när mutskandalerna och svindlerierna rullades upp. Det bekräftade allt för väl Lega Nords teser och skapade politiskt utrymme för att föreslå rejäla konstitutionella förändringar, i Legas fall federalismen. De traditionella partierna och deras ledande politiker hade nu visat sig vara korrupta. Lega Nord framställde sig självt som ett rent och hederligt alternativ. Den allt mer uppenbara ekonomiska krisen spädde också på budskapet att nord skulle klara sig bra på egen hand, bara man slapp bördan i syd. Genom möjligheten till alliansbildande med Berlusconi och Alleanza Nazionale, i ett valsystem som gynnar allianser, fick partiet betydligt större inflytande än vad det hade fått för egen maskin.

Sammanfattningsvis skulle man vid första anblicken kunna säga att Norditalien är en framgångsrik "periferi". Den ekonomiska tillväxten och industrin är koncentrerad hit, och regionen har en stor utpressningspotential. Det finns utbyggda regionala institutioner som ständigt har utvecklats sedan 70-talet. Men regionen är ingalunda homogen. Området består av regioner med skild historisk bakgrund, med olika språk och traditioner och utan någonting gemensamt annat än att inte vara från söder. Det finns inga objektiva etniska kriterier. Om området verkligen blev suveränt skulle säkerligen ett antal nya spänningar, minoritets- och fördelningskonflikter uppstå. Det finns inget gemensamt mål, en faktor som vi tidigare sett varit viktig för regionala partiers mobilisering. Regionalismen i Norditalien handlar i mycket liten utsträckning om språk. Men även om Norditaliens regionala BNP är högre än genomsnittet finns det skillnader mellan regionerna och den ekonomiska strukturen är ganska olika. Lega Nord har i huvudsak mobiliserat sina väljare på ekonomiska grunder. Bossi har själv i sina politiska memoarer skrivit att Lega började som en etnisk rörelse, men sedan blev socioekonomisk.⁵⁶

I nästa avsnitt skall vi gå vidare till att analysera Lega Nords agerande. Men först kommer en kort översikt av partiets historia.

⁵⁵ Ginsborg 1996:30.

⁵⁶ "La Lega è nata come movimento etnico, ma non avrebbe svolto il suo ruolo storico se non si fosse rapidamente trasformata" Bossi 1996:4. På s. 15 talas också om den andra socioekonomiska fasen . . .

Lega Nords historia⁵⁷

Redan 1956 bildades i Piemonte ett parti som fångade upp det norditalienska missnöjet mot syd. Movimento per la Autonomia Regional de Piemonte kandiderade i valet 1957 och nådde viss framgång.⁵⁸ Den stora inflyttningen av syditalienarna till städerna i Norditalien blev en källa till missnöje och en fråga partiet drev med närmast rasistiska undertoner.

Dagens Lega Nord är en koalition av åtta regionala ligor/partier med Lega Lombarda som den dominerande. Lega Autonomista Lombarda grundades i Varese 1982 av Umberto Bossi och Roberto Maroni. Bossi, en avhoppad medicinstuderande utan politisk erfarenhet, var starkt influerad av de regionalt framgångsrika partierna i Südtirolerischer Volkspartei i Sydtyrolen och Union Valdôtaine i den fransktalande Val d'Aosta-regionen. Framför allt Bruno Salvadori, Union Valdôtaines grundare, var en person som länge hade förfäktat federalistiska idéer. I sin bok *Vento dal Nord* nämner Umberto Bossi honom som en stor politisk förebild och mentor. De båda männen utgjorde kärnan i en grupp som verkade för ett federalt Italien. När Salvadori omkom i en bilolycka berättar Bossi att han kände det som ett kall att driva idéerna vidare.⁵⁹ Redan 1979 hade dock Liga Veneta bildats i Veneto, med viss regional väljarframgång (4,2 procent 1983 och ett mandat i parlamentet). Partiets program baserades på missnöje med kristdemokraterna och en vilja till mer regional autonomi. Bossi var involverad i olika politisk-kulturella föreningar som stödde den lombardiska kulturen och gav från och med 1982 ut tidningen *Lombardia Autonoma*.

Bossis Lega fick i valet 1984 inte mer än 3 600 röster. I de första regionala valen 1985 fick la Lega bara en representant i Varese och i de nationella valen 1987 erhöll partiet bara en halv procent. Det räckte dock till att ge Bossi en plats i senaten och en annan partimedlem en plats i deputeradekammaren. Därmed fick Lega Lombarda en nationell plattform. År 1989 hade den andra fasen inletts. Partiet höll sin första kongress och började på allvar etablera sig i Lombardiet. I Europavalen samma år fick partiet två mandat och i de regionala valen 1990 fick partiet 19 procent och 40 mandat. Partiet hade då etablerat sig som en viktig regional kraft och började formulera en norditaliensk identitet. Lega Lombardas ökade

⁵⁷ Avsnittet bygger bland annat på Diamanti 1993 och 1996a:113ff, Maraffi 1994, Richards 1995:kapitel 12 och Farrell/Levy 1996.

⁵⁸ Allum 1973:35.

⁵⁹ Bossi 1992:20ff.

attraktionskraft hos väljarna var ett uttryck för missnöje med det etablerade partierna. Massmedia hade också i stor grad börjat intressera sig för rörelsen i nord och Bossi och hans utspel var vanligt förstasidestoff.⁶⁰

Under nästa fas samlades andra ligor i andra regioner – Lega Lombarda, Liga Veneta, Piemonte Autonomista, Union Ligure, Lega Emiliana-Romagnola och Alleanza Toscana under det gemensamma namnet Lega Nord. Förutom Liga Veneto hade de andra ligorna växt fram under slutet på 80-talet. Umberto Bossi blev partiledare också för denna organisation. Partiet etablerade sig som en viktig politisk faktor i norr och vann bland annat 23 procent i de lombardiska valen. Politiken övergick från att ha koncentrerat sig på identitet till bli ett uttryck för en intressegemenskap med mer fokus på ekonomiska frågor. Den politiska retoriken riktade sig både mot politikerna i Rom samt mot sydbor och invandrare som kom och tog norditalienarnas jobb.⁶¹

Tabell 6.1. Lega Nord i regionala val 1990 och 1995. Procent.

	1990	1995
Lombardiet	18,9	18,7
Piemonte	5,1	11,1
Friuli–Venezia	– (1988)	26,7 (1993)
Trentino–Alto Adige	– (1988)	9,6 (1993)
Veneto	5,9	17,5
	(Liga Veneta)	
Liguria	6,1	6,5
Emilia-Romagna	2,9	3,8
Val d’Aosta	–	–
Toscana	0,3	0,7

Källa: Leonardi/Anderlini 1992, Mershon/Pasquino 1995, Katz/Ignazio 1996.

I de nationella valen 1992, ett val som kan sägas inleda partiets stora genombrott, erhöll Lega Nord 17,2 procent av rösterna i genomsnitt i Norditalien och blev det största partiet i flera kommuner. Nationellt nådde Lega Nord upp till 8,7 procent av rösterna och gjorde därmed ett succéval som inte liknar något tidigare i italiensk historia. Lega Nord blev därmed också en nationellt viktig politisk kraft med 55 deputerade och 27 senato-

60 Se t.ex. Fusella 1993.

61 Diamanti 1996a, se även Gilbert 1995:kap. 4 och Programma elettorale de Lega Nord 1992.

rer. Framgångarna fortsatte också lokalt och regionalt, bland annat fick partiet 1993 borgmästarplatsen i Milano och Varese. I övriga landet rullade Tangentopoli igång och den ekonomiska krisen blev ett faktum. Dessa händelser togs in i Lega Nords propaganda. I kommunalvalet 1993 befästes den nya politiska kartan: La Lega kom att dominera i norr, MSI/AN i mitten och PDS, den reformerade vänstern, i Syditalien. Kristdemokraterna förlorade stort i norr och PDS hade inte riktigt hämtat sig efter splittringen och var inte tillräckligt organiserade för att kunna driva en bra valrörelse över hela landet. Lega Lombarda vann 21 procent av rösterna i Lombardiet.

I det nationella valet 1994 fick Lega Nord ett nationellt stöd på 8,4 procent vilket ledde till att partiet bildade regering tillsammans med Forza Italia och Alleanza Nazionale. Genom det nya valsystemet och alliansen fick Lega 18 procent av mandaten, vilket motsvarade 117 deputerade och 60 senatorer.

Ytterligare en fas i Lega Nords historia inleddes i slutet på 1994 när Lega Nord lämnade regeringssamarbetet efter nio månader och därmed spräckte Berlusconi-regeringen. Avhoppet ledde till en splittring inom partiet om huruvida detta var en klok strategi. Lega Nord tog tillägget Italia federale till sitt partinamn och en liten utbrytargrupp, som gärna hade sett att Berlusconi-regeringen överlevt, bildade partiet Lega Federalista Italiana. Kritiken mot Umberto Bossi ökade och några aktiva medlemmar uteslöts ur partiet. På kongressen 1995 omvalde dock en enig kongress Umberto Bossi som partiledare. I september 1996 utropade Bossi republiken Padanien och La Lega kan därmed sägas ha etablerat sig som ett separatistiskt parti.

Sedan 1989 är Lega Nord också representerat i Europaparlamentet och satt till helt nyligen i den liberala gruppen ELDR. I samband med Padanienfrågan, samt ett antal uttalanden av Bossi, fick partiet stor kritik av sina europeiska samarbetspartners. Under våren 1997 lämnade Lega Nord gruppen och är sedan dess inte medlem i någon partigrupp.

Som tabellerna visar varierar Lega Nords väljarstöd stort mellan regionerna. Störst stöd har partiet i Lombardiet, Veneto, Piemonte och Friuli.

Tabell 6.2. Lega Nord i nationella val 1987–1996. Procent.

	1987	1992	1994*	1996*
Lombardiet	3,0	23,0	22,1	25,5
Piemonte	4,3 (Lega Piemonte)	16,3	15,7	18,2
Friuli–Venezia	–	15,3	16,9	23,2
Trentino–A.A.	–	8,9	7,6	13,2
Veneto	3,1 (Lega Veneta)	17,8	21,6	29,3
Liguria	1,3 (Lega Veneta)	14,3	11,4	10,3
Emilia-Romagna	–	9,7	6,4	7,2
Val d’Aosta	–	–	–	7,3
Toscana	0,3 (Lega Veneta)	3,1	2,2	1,8

* Avser de proportionella rösterna.

Källa: Leonardi/Anderlini 1992, Hellman/Pasquino 1993, Mershon/Pasquino 1995, Caciagli/Kertzer 1996, Katz/Ignazio 1996, Elezioni di Diputati, Dipartimento organizzazione Elettorale, Roma.

Tabell 6.3. Lega Nord i EU-val 1989 och 1994. Procent.

	1989	1994
Lombardiet	8,1	17,7
Piemonte	2,1	11,5
Friuli	0,5	11,2
Trentino	0,3	4,5
Veneto	1,7	15,6
Liguria	1,4	8,0
Emilia-Romagna	0,5	4,4
Val d’Aosta	0,5	5,7
Toscana	0,2	1,6
Nationellt	1,8 (2 mandat)	6,6 (6 mandat)

Källa: Elezioni di Deputati, Dipartimento organizzazione Elettorale, Roma, 1996.

Lega Nords agerande

A. Parlamentariskt agerande

Lega Nord politiska agerande har till skillnad från CiU:s främst präglats av en konfliktinriktad strategi. Vid ett tillfälle valde partiet att samarbeta för att kunna blida regering. Konfliktsökandet har dock varit den dominerande strategin eftersom partiet profilerat sig som ett protestparti genom en kraftig kritik mot den sittande makten och det politiska etablissemanget. Dock är det den parlamentariska vägen som har valts. Undan för undan har partiet vunnit fler röster och representation, från det första valet 1983 till 1992 då det stora nationella genombrottet kom.

När tillfället öppnade sig för att delta i landets styrelse tog partiet chansen. Forza Italia var ett nytt parti och kunde således inte direkt kritiseras för att vara en del av det gamla etablissemanget. Även Alleanza Nazionale var ett delvis nytt parti, tidigare oprövat i regeringsställning. Inför valet 1994 pågick förhandlingar om en allians mellan Lega och en falang av resterna från det forna kristdemokraterna (Segnis falang, senare en del av Patto per l'Italia/Centeralliansen)⁶² men Bossi lämnade dessa i sista stunden för att istället ingå en allians med Berlusconi's Forza Italia och Alleanza Nazionale. Partierna kandiderade var för sig men med ett gemensamt program som gick under under beteckningen *Frihetspoolen*. De tre partierna i Frihetspoolen hade inte mycket gemensamt. Alla tre framstod dock som nya fräscha alternativ, ingen hade tidigare regerat. Lega Nord hade ägnat en stor del av den politiska kampanjen under 1994 åt att kritisera Alleanza Nazionale. Partiet, som har sina rötter i det nyfascistiska MSI vill ha en stark stat och har mycket litet till övers för federalistiska tankar. (Dock har partiet, som vi snart skall se, gjort vissa eftergifter på området.) Lega Nord och Forza Italia förenades i sin kamp för småföretagarna och för ett nytt skattesystem. Alla tre partiledarna insåg emellertid att på egen hand kunde inget parti komma till makten. Alliansen delade upp väljarkåren mellan sig och vann valet. Lega Nord fick störst stöd i nord, Berlusconi i mellersta Italien och Fini i Syditalien. Regeringsförhandlingarna tog elva dagar och Lega Nord försökte utesluta Alleanza Nazionale ur dessa, trots att Lega var det minsta partiet av de tre.

Genom det nya valsystemet fick Lega 18 procent av mandaten i parlamentet. Samarbetet gav inte bara fler mandat utan också fyra regerings-

62 Gilbert 1995:172.

poster för Lega Nord, nämligen ministerposterna för EU och regionala frågor, industri, institutionell reform och budget.

Men när det började blåsa kring regeringen, när kritiken mot premiärministern ökade och Lega Nords egna väljare kritiserade partiet för att ha sålt sin själ, lämnade partiet regeringssamarbetet. Det skedde genom att ett misstroendevotum annonserades mot Berlusconi för hans sätt att hantera antikorrupsionslagarna. Lega Nord angav att man hade för avsikt att stödja oppositionen i denna omröstning och Berlusconi såg sig därmed tvingad att avgå.

Regeringen höll i nio månader. Bossi har sagt att han använde sig av Berlusconi som en trojansk häst för att föra in federalismfrågan på den högsta politiska dagordningen. När detta misslyckades bröt han samarbetet.

Den följande regeringen var en interimistisk teknisk ministär som leddes av Lamberto Dini. Han fick ofta stöd i sina förslag av Lega Nord, mot Berlusconi som försökte få till stånd nyval upprepade gånger. Lega betonade då att det var ett oppositionsparti, fjärran från den traditionella vänster–högerskalan. Inför valet i mars 1996 hoppades Lega Nord åter på en vågmästarposition och diskuterade eventuellt samarbete med vänstern. Partiet blev dock "snuvat" på vågmästarrollen av det reformerade kommunistpartiet, Rifondazione Comunista. Lega Nord har inte "behövts" som underlag till uppgörelser under den nuvarande perioden och intar därmed en delvis marginaliserad roll i parlamentet.

Partiets parlamentariska agerande karaktäriseras således av konflikt i första hand, men samarbete när det ansetts vara fördelaktigt. Partiet vill gärna vara i en utpressarposition och brottas därmed med dilemmat att vilja kritisera etablissemangen samtidigt vilja vara en del av det.

Partiet deltar sedan tidigt 80-tal i val på alla nivåer och sitter i EU-parlamentet sedan 1989. Där har det försökt att samarbeta med andra separatistiska partier utan större framgång. Den utsträckta handen till det katalanska CiU har avvisats av katalanerna.⁶³ Partiet är i Europasammanhang numera ganska isolerat sedan det lämnat den liberala gruppen ELDR.

Tabell 6.4 visar hur rösterna fördelat sig i de fyra senaste nationella valen i Italien

63 Intervju med Joan Vallvé, MEP för CiU och medlem i ELDR 25 april 1996, Barcelona.

Tabell 6.4. Italienska val 1987–1996. Val till deputeradekammaren. Procent.⁶⁴

	1987	1992	1994*	1996*
DC/PPI	34,3	29,7	11,1	6,8
MSI/AN	5,9	5,4	13,5	15,7
Forza Italia	–	–	21,0	20,6
PCI/PDS	26,6	16,1	20,4	21,1
RC	–	5,6	6,0	8,6
PSI	14,3	13,6	2,2	–
Lega Nord	0,5	8,7	8,4	10,1

* Avser resultaten från de 25 procent av rösterna som avges med proportionella val.

Källa: Leonardi/Anderlini 1992, Mershon/Pasquino 1995, Caciagli/Kertzer 1996, Katz/Ignazio 1996, Heidar/Berntzen 1995.

Förkortningar: DC=Democrazia Cristiana, PPI=Partito Popolare Italiano, MSI=Movimento Sociale Italiano, AN=Alleanza Nazionale, PCI=Partito Comunista Italiano, PDS=Partito Democratico della Sinistra, RC=Rifondazione Comunista, PSI=Partito Socialista Italiano.

Kommentar: 1994 kandiderade partierna i tre allianser, den progressiva vänstern (PDS, RC, PSI, Verde m.fl.), El polo de Liberta (FI, AN, LN) och Centrumalliansen (PPI, Liberaler). Alliansernas sammanlagda resultat var: Frihetsalliansen 43,3 procent och 360 mandat, Progressiva alliansen 34,4 procent och 213 mandat, Centrumalliansen 15,9 procent och 46 mandat. 1994 kandiderade Olivträdkoalitionen (PDS, PPI och ett antal småpartier) och El polo (FI, AN). Olivträdkoalitionen fick 34,7 procent i deputeradekammaren (157 mandat) och 41,2 (284) i Senaten. El Polo fick 44 procent i deputeradekammaren (117 mandat) och 37,3 (246) i Senaten.

Av tabell 6.4 framgår Lega Nords sensationella genombrott mellan 1987 och 1992 och hur ett parti som Forza Italia, kommande från ingenstans, efter två månaders existens, blev Italiens största parti 1994 samt hur det ombildade Alleanza Nazionale snabbt klättrade upp på en tredjeplats. Tabell 6.4 illustrerar också två av de gamla partiernas sönderfall, kristdemokraterna och socialistpartiet. Det forna kommunistpartiet, ombildat 1989, hämtade sig relativt snabbt efter tillbakagången 1992.

64 Att finna enhetliga valresultat i Italien är näst intill omöjligt. Flera officiella källor visar olika siffror, beroende på hur de redovisar resultaten. Mina siffror bygger på dem som redovisas av forskningsinstitutet Istituto Carlo Cattaneo i Bologna. Institutet ger bl.a. ut en årsbok om italiensk politik och har ett stort antal italienska och utländska forskare knutna till sig.

Vilka röstar på Lega Nord?

Inledningsvis var Lega Nords väljare framför allt personer som lämnat kristdemokraterna. Undersökningar visar att det var medelålders män⁶⁵ med relativt låg utbildning. Många var egna företagare. Efter hand har dock Lega Nords väljare närmat sig genomsnittsitälitenaren och väljarna kommer från olika grupper. Under 1990-talets första år kom Legarösterna från fabriksarbetare och personer som traditionellt röstat på socialisterna eller kommunistpartiet. Därmed blev Lega Nords väljarbas mycket bred. I en undersökning från 1993 visar det sig att framför allt de som inte tidigare röstat alls i stor utsträckning röstar på Lega Nord. Det är den faktorn som tydligast korrelerar med Legas röstning. Lega Nord är starkt i mindre städer och byar (liksom i Milano) i norra Italien. Att det har lyckats vinna röster hos tidigare "soffliggare", bland annat genom sitt okonventionella sätt och väljarfiske på barer och fotbollsmatcher bekräftar bilden av la Lega som en social rörelse.⁶⁶

Lega Nord har lyckats bryta med den traditionella identitetsbasen hos de italienska väljarna – religion och klass. Det har skett genom att man fört in en ny skiljelinje – region – konkret uttryckt i centrum mot periferi, nord mot syd men också det civila samhället mot de traditionella partierna. I valet 1994 visar dock flera undersökningar att Berlusconi's Forza Italia tog många av de väljare som tidigare röstat på Lega Nord.⁶⁷ Det visade sig inte minst i valet till Europaparlamentet ett par månader efter det nationella valet då Lega Nords röstetal sjönk från 8,4 till 6,6 procent. I april 1997 förlorade partiet sin borgmästarplats i Milano och i flera kommunala val under 1997 har partiet gått tillbaka.

Utanför den parlamentariska arenan vänder sig Bossi gärna direkt till sina sympatisörer för att sprida sitt budskap. Han uppmuntrar till manifestationer och demonstrationer och talar gärna till sina anhängare från ett torg, ofta utan att ha förankrat budskapet i partiapparaten. Umberto Bossi har i den "padanska regeringens" namn på detta sätt uppmanat sina medborgare att inte betala skatt till Rom.⁶⁸

65 Jfr CiU som har flest kvinnliga sympatisörer.

66 Diamanti 1993 och 1996a och b. Se också Corbetta 1993, Mannheimer 1994.

67 Diamanti 1996a m.fl.

68 "We must now say to the thieving state that we have carried out an act of civil obedience", Umberto Bossi i The European 7–13 november.

B. Propaganda

Lega Nords politiska program består av ett antal flygblad och pamfletter, samt en riklig uppsättning satiriska skämtteckningar som spritts i form av affischer och flygblad. Teckningarna visar hur Rom suger ut Norditalien på olika sätt.⁶⁹ Partiet har också regelrätta partiprogram samt ett stort antal politiska rapporter. Dessutom har Umberto Bossi skrivit fyra böcker där han utvecklar sina egna idéer och visioner.

Giorgio Mussa, utrikespolitiskt ansvarig på Lega Nords huvudkontor i Milano, menar att Lega Nord är Italiens första demokratiska massparti, ett slags folkrörelseparti. Partiet har ett enkelt, stencilerat material och uttrycker sig på ett enkelt sätt så att mannen på gatan förstår. ”Vi är ett postmodernt parti utan postmoderna media”, menar Mussa.⁷⁰ Detta uttalande skall dock tas med en nypa salt eftersom Lega Nord, precis som alla andra politiska partier i Italien, har moderna och fylliga utrymmen på Internet. Dessutom har partiet under åren ”institutionaliserats”. Medan programmet från 1980-talet bestod av en slarvigt ihophäftad stencil i olika typsnitt är 1996 års program professionellt tryckt i fyrfärg.

Ideologi

Lega Nords ideologiska tillhörighet är ganska vag om man utgår från deras program. Det är inte självklart var partiet skall placeras på en vänster–högerskala. Partiet har själv gjort en poäng av att det är inte vänster–högerdimensionen som är intressant utan graden av centralism–decentralism. Mitt i den italienska krisen var det för de nya partierna snarare en fördel att inte alltför klart positionerna sig ideologiskt utan att framställa sig som något nytt. Av den föreslagna ekonomiska politiken att döma är dock Lega mer åt höger än vänster. I 1993 års partiprogram kunde man bl.a. läsa att förutom kampen för de federala makroregionerna är ekonomisk neoliberalism partiets grundsatser.⁷¹ Partiet har också förespråkade kraftiga skattesänkningar och minskad offentlig byråkrati. Lega Nord samarbetade med en högerregering och satt med i den liberala gruppen i ELDR. Medlemskapet i ELDR byggde uteslutande på att det var den mest federalistiska gruppen, menar Giorgio Mussa.⁷² Å andra sidan har partiet

69 La Lega altraverso i manifesti, 1996.

70 Intervju med Giorgio Mussa, Milano 13 november 1995.

71 ”le duo parole d'ordine della Lega in tal senso sono: neoliberalismo economico e macroregioni federate”, Un italia federale per l'Europa del 2000, 1993:18.

72 Intervju med Giorgio Mussa. Jfr CiU:s motiv att vara med i ELDR.

också sagt sig vara berett att samarbeta till vänster. En undersökning av Lega Nords valda representanter på kommunal nivå visar en majoritet har sin bakgrund i socialistpartiet.⁷³

I ett partiprogram för borgmästarvalen i Milano 1993 kan man läsa att partiet ser ganska pragmatiskt på ideologifrågan: "Lega Nords plats som oppositionskraft är inte dikterad av förutbestämda ideologier utan grundad på de starka folkliga band som karaktäriserar rörelsen samt på en sund pragmatism."⁷⁴

I en programförklaring på engelska på partiets hemsida, slår Lega Nord åter fast partiets roll utanför de traditionella ideologierna: "The Lega Nord must stay outside and above the right-left scheme, fighting for its well-defined goal, against all other parties if necessary but at the same time trying to canalize transversal support among them."⁷⁵

Lega Nord visar således en tydlig ovilja att positionera sig enligt de traditionella politiska kategorierna. Denna taktik är givetvis bra av röst-maximeringsskäl, men det kan också skapa förvirring bland väljarna. Å andra sidan har partiet givit väljarna en ny dimension att rösta efter och därmed politiskt legitimerat nord-sydskiljelinjen. De andra partierna har tvingats förhålla sig till denna dimension. Genom att Lega Nord ingick i regeringen 1994 kan man säga att denna skiljelinje legitimerades. När den så kallade *Olivträdkoalitionen* kom till makten 1996 valde den att inte förlita sig på Lega Nord för sitt regeringsunderlag. För att få den nödvändiga majoritetet samarbetar regeringen istället med kommunistpartiet, *Rifondazione Comunista*.

Flera forskare har diskuterat om Lega Nord är ett högerextremistiskt parti.⁷⁶ I början av sin politiska historia hade Lega Nords program vissa inslag av främlingsfientlighet. Partiet vände sig mot invandrare och sydbor som kom och "tog" arbeten i Norditalien. Idag ägnar partiet stor möda att i sina program förklara att det inte är rasistiskt. Främlingsfientliga utspel visade sig inte gynna partiet. Frågan om den felaktiga invandrarpolitiken är dock ett återkommande tema; inte minst sedan oroligheterna i Albanien som medförde att många albanska flyktingar sökte sig till Italien. Bossi själv säger att: "Den här historien om rasism är nonsens. Den

73 Segatti, 1992.

74 "La collocazione della Lega Nord come forza di opposizione non è stata dettata da ideologismi preconstituiti, ma fondata sul forte vincolo popolare che caratterizza il movimento e su un sano pragmatismo." Portiamo Milano en Europa, 1993:5.

75 Lega Nord <http://www.leganordsen.it>

76 T.ex. Corbetta 1993 och Bull 1996.

användes som trojansk häst för att trycka på tidningarna att skriva om oss.”⁷⁷

Ingen undersökning bekräftar att Legaväljarna skulle vara utpräglad till höger. De placerar sig själva i mitten, nära kristdemokraterna. Attitydundersökningar visar dock att en något högre andel av Legaväljarna jämfört med medelväljaren svarar ja på frågan om de besväras av att det är många invandrare i Italien. Det finns dock ingen skillnad när det gäller misstro mot olika etniska grupper. Mest misstror Legaväljarna sicilianarna.⁷⁸

Mål

Vad vill då partiet? Partiets övergripande mål har alltid varit federalismen. Under de första åren konkretiserades federalismen genom kravet på de så kallade makroregionerna. Tanken var att Italien skulle delas in i tre makroregioner med federala befogenheter – en i nord, en i syd och en i mellersta Italien. Partiet betonade att man inte ville ha en konfederation utan en federation där centralstaten skulle ha kvar vissa nyckelpositioner. Det skulle inte vara möjligt att bryta sig ur Italien, skrev Bossi 1992.⁷⁹ Den tyska förbundsstaten sågs på många sätt som en modell för Italien. På så sätt skulle nord inte behöva betala så mycket pengar till syd. Andra viktiga frågor var stödet till småföretagarna. Bossi skriver i sin bok från 1992 att målet för Lega var autonomi för den lombardiska och andra regioner samt bildandet av en federal stat, att få till stånd en översyn av det centrala skattesystemet, öka stödet till små företagare och till lokal kultur och undervisning samt att skapa ett nytt pensionssystem.⁸⁰ Andra mål har varit att avveckla la Cassa och kraftigt sänka skatterna. Inledningsvis betonade också partiet den lokala nivån och dess viktiga roll som demokratisk enhet. En av Lega Nords borgmästare, Raimundo Fassa, menar dock att denna dimension inte finns längre i programmet.⁸¹

På senare tid har partiet tagit steget från federalismen och blivit öppet separatistisk. Antydningar om separatism har alltid funnits i propagandan.

77 Bossi 1992:174 "Questa storia del razzismo è una sciocchezza. Ci è servita come cavallo di Troia per spingere i giornali a scrivere di noi."

78 Undersökningen redovisas av Mannheim 1993:263f och 1994:112f 36,2 procent av Legaväljarna svarar ja på frågan om de besväras av att det är många invandrare i Italien mot 21,8 av den övriga väljarkåren.

79 Bossi 1992:165f.

80 Bossi 1992:42–43.

81 Intervju med borgmästare Raimondo Fassa, 17 november 1995 Varese.

Den norditalienska republiken omtalades redan 1992. Sedan våren 1996 har tonen från la Lega skärpts och partiet vill nu bilda en egen stat – Padanien – med ett eget norditalienskt folkvalt parlament så att medborgarna kan bestämma över sin egen framtid.⁸² Det finns idag ett slags nordparlament i den lilla staden Manrovia, där Legapolitiker från norra Italien och Padaniens ”regering” sammanträder. ”Parlamentet” har givetvis ingen formell legitimitet och premiärminister Prodi har menat att det strider mot författningen. Beslutet att utropa Padanien hade inte tagits på någon partikongress, ett faktum som retat upp många i partiets ledning. Bossis utspel fick dock stöd på partikongressen i februari 1997 då partiet också tog namnet Lega Nord per l’Indipendenza della Padania (Lega Nord för Padaniens självständighet).

I *figur 6.1* följer en sammanställning över de krav som tagits fram i Lega Nords partiprogram inför valen 1987–96. Sammanställningen är till för att visa på retoriken och nyckelorden som används i frågor som rör självständighetsfrågan och Norditaliens roll i förhållande till övriga Italien. Frågor som ställts till materialet är: Vad vill Lega Nord – i territoriellt och administrativt hänseende? Hur ser partiet på Norditaliens roll i Italien och Europa? Partiets frågor är uppdelade i kategorierna kulturella, politiska, ekonomiska och europeiska mål.⁸³

Lega Nords kulturella krav har tonats ned under senare år men handlade förr om betydelsen att få den lombardiska kulturen erkänd.

Politiskt har federalismkravet gått som en röd tråd genom hela Lega Nords politiska liv: federalism i Italien och Europa. Ett federalt Europa beskrivs som den enda lösningen på Europas problem. Lega Nords vision kan sammanfattas på följande sätt:

”En federal italiensk stat grundad på makroregioner som återspeglar de stora socioekonomiska områdena i vårt land och i vilka makroregionerna blir den huvudsakliga institutionella referensramen i den europeiska ge-

82 ”La creazione del Parlamento del Nord presso assume il significato di una libera istituzione, rappresentativa dei popoli dei nord, formata da rappresentanti direttamente eletti dei cittadini, che ambiscono ad essere arbitri ed artefici del proprio futuro”, La Lega Nord e le prospettive Federaliste, 1995:5.

83 Målen är hämtade ur ett tolvpunktsprogram från 1987 som Lega Lombarda gick till val på, från ett antal programmatiska skrifter som partier publicerade 1991–93 och de ordinarie valprogrammen för Lega Nord 1994 och 1996.

Figur 6.1. Lega Nords partiprogram och övriga politiska manifest 1987–1996. Kulturella, politiska, ekonomiska och europeiska mål.

1987 (Lega Lombarda)	1992	1994	1996
Kulturella mål Stärka vår kultur, historia, språk och värna om den lombardiska identiteten. Politiska mål En federal stat som respekterar sina medborgare. Ekonomiska mål Lombardiets inkomster och skatter skall kontrolleras och användas av lombarder. Europeiska mål Ett federalt Europa som består av olika folk, däribland lombarder.	Kulturella mål Rom måste erkänna den lombardiska kulturen, historien, språket och våra moraliska och sociala värderingar. Politiska mål Federal stat. Padanien är en enda stor region och måste ses och behandlas som en helhet. Ekonomiska mål Avskaffa de absurda skatterna från Rom. Vägra sydstödets logik till förmån för en sund företagspolitik. Europeiska mål Ett Europa baserat på autonomi, federalism och solidaritet mellan folken.	Politiska mål Ett federalt Italien grundat på makroregioner Nytt valsysteem–majoritetsval, direkta val till borgmästare och kommunfullmäktige. Ekonomiska mål Färre offentliga tjänstemän, inga nya skatter. Fiskal federalism är första steget till en federal stat. Europeiska mål Ett federalt Europa som utgörs av fria folk med starka regionala institutioner.	Kulturella mål Padaniens olika språk bör erkännas som minoritetsspråk i EU. Politiska mål En federal stat med ett minimalt centralt ansvar. Ekonomiska mål Varje region betalar sina skulder och skatter. En speciell solidaritetsfond till mindre utvecklade delstater. Europeiska mål Regionerna skall ha egna relationer med EU. Europa bör bli federalt och Padanien skall ingå i dess inre kärna. Strukturfonderna direkt till regionerna Mer makt till Regionkomitén.

menskapen: Detta är Lega Nords stora projekt och dessutom den europeiska gemenskapens slutgiltiga projekt.”⁸⁴

84 Uno stato federale italiano fondato sui macroregioni che rispecchiano le grandi aree socio-economiche del nostro paese e in cui siano le macroregioni il principale referente istituzionale della Comunità Europea: questo è il grande progetto della Lega Nord e questo è altresì il progetto finale della Comunità Europea” Un Italia federale 1993:12.

I partiets tidning utvecklades i januari 1995 ett författningsförslag på hur den federala staten skulle organiseras. Där föreslås nio delstater och 21 regioner. Rom skulle kvarstå som huvudstad och den italienska federationen samarbeta med EU för att realisera en europeisk federation. Varje delstat bör enligt förslaget ha rösträtt i EU:s ministerråd.⁸⁵

Det viktigaste ekonomiska kravet är att få mer ekonomisk autonomi. Skattefederalism nämns som ett första steg mot den federala staten. Exakt vad detta innebär framgår inte annat än att det är en avsevärd förstärkning av regionernas och makroregionernas ekonomiska kompetens.

Lega Nord menar att Norditalien har en viktig roll att spela i ett federalt Europa. Att Italien inte är mer integrerat i Europa – i Schengen och i det annalkande EMU-projektet skylls på Rom. På egen hand skulle Norditalien vara en självskriven EMU-medlem, menar partiet.

Begreppet Padanien förekommer för första gången i programmet 1992 men det är framför allt i Umberto Bossis tal som förskjutningen mot en utbrytning av Padanien har skett. Han har i flera anföranden i parlamentet eller i tal till sina anhängare uttryckt en irritation över att förändringarna i Italien sker så långsamt. Om federalismen misslyckas återstår ingen annan väg än utbrytningen menar han. I Bossis senaste bok kan man läsa: "Jag fruktar att förändringen inte kommer via parlamentet i Rom, jag fruktar att den numera är ödesbestämd att komma via Padaniens parlament."⁸⁶

Ett annat förslag som Lega Nord framförde, framför allt under de första åren på 1990-talet, var att expandera ligan till ett nationellt parti och skapa ett federalistiskt Lega Sud. Detta beskrevs 1993 av Milanos dåvarande borgmästare, Marco Formentini, som det viktigaste projektet i den kommande politiska utvecklingen.⁸⁷

Lega Nords program har med åren blivit mer välborstade. De häftiga utfallen mot tjuvarna i Rom och den korrupta maffian i syd har nästan helt försvunnit från programmet 1996. Där framtonar snarare bilden av ett seriöst parti med åsikter om allt ett parti förväntas tycka om – pensioner, skola, idrott etc.

Lega Nords partiprogram innehåller långa så kallade verklighetsbeskrivningar men ganska få konkreta krav. Inget valprogram har hittills innehållit krav på ett suveränt Padanien. I det senaste valmanifestet från

⁸⁵ Tidningen Lega Nord nr 4–31, januari 1995.

⁸⁶ "Il cambiamento temo che non passi più attraverso il Parlamento romano: temo che ormai sia destinato a passare attraverso il parlamento della Padania." Bossi 1996:152.

⁸⁷ "Il fenomeno più significativo della prossima fase politica sarà rappresentato della straordinaria espansione della Lega nelle regioni del sud d'Italia." Formentini 1993:14.

våren 1996 talas det i och för sig om Padanien, "vår region" eller "nord" inom "La Repubblica Italiana". Det sägs ingenting om någon självständig norditaliensk stat. Det är stor skillnad mellan de formella valmanifesten och de övriga politiska programmen. I de senare tas svängarna ut betydligt mer. De mer retoriska formuleringarna återfinns i mellanvalsmanifesten och i Umberto Bossis tal.

Vad har Lega Nord uppnått?

Sakpolitiskt har Lega Nord inte fått igenom många av sina krav. Å andra sidan är partiets krav inte särskilt konkreta. Två mål har partiet hittills misslyckats med: att skapa ett federalt Italien och att etablera sig i södra och mellersta Italien. Anledningen till att partiet inte lyckats etablera sig i hela Italien kan sökas i flera orsaker. Det finns skäl att tro att Bossis stil skrämmer bort många mer välborstade borgerliga väljare. Dessutom kan syditalienare knappast bortse från att Lega Nord har byggt upp politiken genom att understryka nords överlägsenhet gentemot syd. Slutligen har valsyste­met tvingat fram allianser, något som gjorde att Berlusconi och Lega Nord delvis tävlade om samma röster. Forza Italia tog 1994 över många av Lega Nords väljare och potentiella väljare.⁸⁸ På många sätt kan man säga att Berlusconi tog vid där Lega Nord slutade: "Bossi had voiced the protest of Northern Italian small business people. Berlusconi would bring them to power."⁸⁹

Även på Lega Nords huvudkontor erkänner man att satsningen på ett Lega Sud har misslyckats. Trots detta understryks att motsättningen ligger mellan medborgarna och centralstaten, inte mellan nord och syd. Lega Nords frågor är inte etniska utan sociologiska, medger Giorgio Mussa.

Inte heller federalismen är genomförd i Italien. Som vi strax skall se finns federalism som en läpparnas bekännelse i samtliga partiers program idag, men inga konkreta förslag har lagts fram. En parlamentarisk kommitté, Bicamerale, arbetar med att se över författningen och lämna förslag för att reformera de politiska institutionerna.

Några konkreta förändringar har dock Lega Nord bidragit till. La Cassa är avvecklad efter en folkomröstning 1993 som avskaffade jordbruksministeriet. Samtliga partier röstade mot dess avskaffande utom kristdemo-

88 Se t.ex. Gobetti 1996 och Mc Carthy 1996a och b.

89 McCarthy 1996:133, även Diamanti 1994:665.

kraterna och Alleanza Nazionale.⁹⁰ Valsystemet är ändrat och regionerna fick i och med folkomröstningen 1991 utökade befogenheter.

Opinionsundersökningar gjorda i Milano visar att Lega Nord's väljare i högre grad stöder påståendet "de skatter vi betalar bör i huvudsak användas i vår egen region" om man jämför med övriga partiets väljare (65,9 procent av Legaväljarna instämmer i påståendet jämfört med 36,5 procent av de andra partiernas väljare). Samma undersökning visar att Legaväljarna är mer stolta över att komma från sin respektive region än att de kommer från Italien. En knapp majoritet (51,2 procent jämfört med 17,2 procent av de andra partiernas väljare) instämmer i påståendet att "Nord, centrum och syd är väldigt olika. Det vore bättre om de var mer självständiga från varandra."⁹¹

En opinionsundersökning som Lega Nord själva låtit göra visar att endast 8,5 procent av invånarna i Norditalien vill ha ett suveränt Padanien. Däremot är 47 procent för ett federalt Italien. Djupintervjuer av Legaväljare visar att 42 procent vill ha ett självständigt Padanien och 50 procent ett federalt Italien.⁹²

Alla italienska väljare är således inte så entusiastiska över förslaget om ett fritt Padanien, förslaget har inte ens stöd hos majoriteten av Legas egna väljare. Samma dag som Bossi utropade Padanien arrangerade Gianfranco Fini, partiledare för Alleanza Nazionale, en motdemonstration för italiensk enighet. I den deltog 150 000 personer, betydligt fler än i Bossis manifestation. Att de federalistiska idéerna har spridit sig i Italien är dock klart. Vid det regionala valet på Sicilien under hösten 1996 röstade en förkrossande majoritet för kandidater som stöder federalism.

Nedan följer en sammanställning av de viktigaste italienska partierna och deras åsikter om federalism, regionernas roll och relationen mellan syd och nord under perioden 1987–1996. Jag har valt att analysera de två partierna som var störst fram till 1992 och de två partierna i den nybildade Frihetsalliansen, Forza Italia och Alleanza Nazionale. AN bytte namn 1994 och ersatte därmed det lilla postfascistiska MSI. MSI har varit aktivt i politiken under hela efterkrigstiden men haft ett mycket begränsat inflytande. Det finns därför inte med innan 1994. Socialistpartier existerar i princip inte idag och utgår också ur analysen. Urvalet är gjort för att

⁹⁰ Newell/Bull 1993.

⁹¹ Mannheimer 1993.

⁹² Indagine sulla Padania, Lega Nord 1997. 2 000 slumpvist utvalda norditalienare utfrågades och 250 Legaväljare valdes ut för djupintervjuer.

Figur 6.2. Partiprogram 1987–1996. Democrazia Cristiana/Partito Popolare Italiano (Dc/PPI), Forza Italia, Alleanza Nazionale och Partito Comunista Italiano/Partito Democratico della Sinistra (PCI/PDS).^{*} Åsikter om regional autonomi.

	1987	1992	1994	1996
Dc/PPI	Utvärdera reformen som gav regionerna autonomi. Regionerna måste utnyttja befogenheterna fullt ut och själva forma självstyret – inom de definierade ramarna. Behov av en valreform.	Valreform som skapar majoritetsregeringar.	Saknas	Se PDS nedan.
Forza Italia	Fanns ej	Fanns ej	En effektiv och av medborgarna kontrollerad stat. Ett Italien värdigt sin europeiska roll. Fördjupa och precisera subsidiaritetsprincipen och regionernas kompetens. Skattefederalism där regionerna ansvarar för egna utgifter och inkomster. Gemensam fond för nationella ändamål. Nytt valsystem. Direktvald president på fem år. Regional kammare.	Direktvald president som utser regering. En autonomikammare ersätter senaten. Finanserna skall ses över enligt federalistisk logik. En starkare stat och starkare lokala autonomier. Förändra staten i federalistisk riktning. Republikens enighet och odelbarhet slås fast. Skattefederalism med en mycket begränsad pott för staten att användas till gemensamma ändamål. Fördelning enligt 70/30 med successiv nedtrappning till regionernas förmån. Italien full medlem i EU och EMU. Italien skall vara en bro mellan länderna i Medelhavsområdet och EU.

Figur 6.2. Partiprogram 1987–1996. Forts.

	1987	1992	1994	1996
AN			Se ovan.	Se ovan. Det har saknats ett seriöst program för utveckling av södern. Federalism kan uppnås genom att bryta den centralistiska traditionen som präglat Italien.
PCI/PDS/Prodi	Viktigt av att komma tillrätta med klyftan mellan nord och syd. Sydfrågan är Italiens största problem. Viktigt att bekräfta minoriteternas rätt, dvs. regionala språk och kultur. Förnyad roll för regionerna och de lokala enheterna. Akut behov av institutionella reformer. Ny vallag.	Reformera vallagen så att regeringsalternativen blir klara. Senaten skall bli en regionernas kammare. Regionerna bör få rejäl autonomi på skatteområdet. Överför vissa statliga befogenheter till regionerna. Översyn av skattesystemet. Situationen i Mezzogiorno är ett misslyckande för regeringen. Resultat av en korrupt, klientelistisk politik. Viktigt att skapa ett enda land.	En federalistiskt inspirerad regionalism. Andra regional kammare, reformerad vallag. Skattefederalism. En motsvarande situation som i federala länder är aktuell för Italien. Vissa centrala uppgifter, övrigt till regionerna. Ett federalt Europa.	Förenkla den off. adm. Överbrygga klyftan mellan centrum och periferi. Kanske en direktvald statschef. Realisera subsidiaritetsprincipen för regionerna genom att stärka den territoriella, administrativa och legislativa makten. Regional kammare ersätter senaten. Fiskal federalism som bygger på ansvar, subsidiaritet och solidaritet. Ej ändra konstitutionen. Stärka regionernas roll i Europa.

* Förslagen från Forza Italia och Alleanza Nazionale finns i det gemensamma programmet för Frihetspoolen 1996. Dessutom har jag använt mig av två kompletterande program från Alleanza Nazionale. För PCI/PDS finns traditionella partiprogram antagna på kongresser. Kristdemokraterna har dock varit ett stort problem, Deras material finns arkiverat på en stiftelse i Rom men allt material – partiprogram, kongresshandlingar etc. från 1987 finns oklassificerat i ett magasin utanför Rom. Dit har det varit omöjligt att få tillträde. Alla andra möjligheter att få tag i handlingar har prövats och misslyckats. Ett fåtal argument är därför hämtade ur tal och kongressresultat 1986–90 som fanns återgivna i en bok om partiet. Från 1992 och 1994 saknas tyvärr källor. 1996 kandiderade PPI tillsammans med PDS i Olivträdkoalitionen.

undersöka vilken påverkan som Lega Nord har haft på de etablerade och nytillkomna partierna, inte att undersöka partipolitisk förändring i sig. Liksom i den föregående sammanställningen över Lega Nords program illustrerar *figur 6.2* nyckelorden i partiernas retorik när det gäller ekonomiska och politiska reformer som berör de italienska regionerna och deras roll.

Det empiriska underlaget för att analysera *kristdemokraternas* politiska utveckling är mycket dåligt. Men av de handlingar som finns syns inga tecken på självkritik och det innehåller endast lösa formuleringar om att utveckla och bygga vidare på den autonoma statusen och finns konkreta lösningar för Mezzogiorno. Det enda konkreta förslaget som presenteras under åren 1986–90 är behovet av en ny vallag som kan skapa tydliga majoriteter. Genom alliansen med de övriga mitten-vänsterpartierna 1996 står partiet bakom PDS förslag om federalism.⁹³

Forza Italia kritiserar i programmet från 1994 den tidigare centralismen och menar att individen, familjen och företaget skall sättas i centrum. I *Forza Italias* program nämns att regionernas kompetens skall preciseras och att det skall ske en fiskal, eller skattefederalism. Delar av regeringens kompetens skall föras över på regionerna och Italien skall vara en federal och presidentstyrd republik. Parlamentets andra kammare skall omvandlas till en regional kammare. Samtidigt slås statens odelbarhet och enighet fast. Möjligheten av en federal omorganisering av staten innebär en ”progressiv mognadsprocess hos de självstyrande institutionerna”.⁹⁴ Den fiskala federalismen skall enligt partiet bestå av att regionerna får förfoga över 30 procent av sina skatteinkomster istället för som nu 20 procent.

Alleanza Nazionale är det nya namnet på det före detta MSI – Movimento Sociale Italiano, ett neofascistiskt parti. Partiets nye ledare från 1990, Gianfranco Fini, har lagt ned stor möda på att förändra partiet och menar att det idag är att betrakta som gaullistiskt och postfascistiskt. Genom samarbetet med *Forza Italia* har *Alleanza Nazionale* ställt sig bakom alliansens gemensamma program. Partiet har en tradition av stark centralism och tron på en stark stat. I ett budgetförslag från 1996 slås dock den fiskala federalismen (begreppet utvecklas ej) fast och möjligheterna

93 För att något komma till rätta med bristen på material har jag talat med statsvetare, journalister och politiskt aktiva inom det f.d. Dc. Ingen kan minnas att kristdemokraterna någonsin tidigare har talat om federalism i Italien.

94 ”La prospettiva di una riorganizzazione federalista della forma di Stato assume connotati di un processo di progressiva maturazione delle istituzioni dell’ autogoverno...” Polo per le Libertà, 1996:7.

av en federal stat skissas upp. Partiets största väljarunderlag kommer också från de sydliga regionerna.

Kommunistpartiet påtalar redan 1987 behovet av en rejäl institutionell reform (temat finns även i tidigare program). Eftersom PCI stod utanför den beslutande makten var partiet förstuds särskilt angeläget om att ändra spelreglerna, inte minst med tanke på dess stora stöd. I samband med namnbytet 1990 betonas vikten av ett federalt Europa med starka regioner. Även i Italien skall den regionala makten stärkas på det ekonomiska, kulturella och civila planet, menar det nybildade *PDS*. Också för *Mezzogiorno* föreslås ett nytt fördelningssystem. I senare program betonas åter subsidiaritetsprincipen och en förstärkning av regionernas autonoma roll. Solidariteten mellan regionerna lyfts fram och den nationella enigheten måste respekteras. Partiet talar om ökad makt till regionerna i ett antal avseenden och om en fiskal federalism som bygger på att regionerna får ett ökat skatteansvar. I 1994 och 1996 års program föreslås överföring av statliga kompetenser till regionerna, omvandling av parlamentets andra kammare till en regionkammare och ökad beskattningsrätt till regioner och kommuner. I ett dokument till partiets kongress i februari 1997 beskrivs en verklig politisk och demokratisk reform som det enda sättet att lösa det fundamentala problemet med klyftan mellan medborgarna och de offentliga institutionerna.⁹⁵

Lega Nord kritiserar de övriga partiernas federalism för att vara falsk och läser man programmen så framgår onekligen en viss förvirring och sammanblandning av decentralisering och federalism.

”Vi måste vara på vår vakt mot federalismens falska profeter, politikens listiga skojare som försöker få simpel autonomi och decentralisering att säljas som federalism.”⁹⁶

Givetvis har Lega Nords politiker ett intresse av att framställa sig själva som de enda riktiga federalisterna. Skattefederalism tycks vara den prioriterade frågan för samtliga partier. Lega Nord vill att regionerna skall ha all beskattningsrätt men kan tänka sig att sedan föra över en del pengar till staten för centrala ansvarsområden. För Lega Nord är regionen, eller delstaten, den viktigaste arenan. De övriga partierna utgår från centralmakten och vill successivt föra över ett antal ekonomiska befogenheter.

95 Tanto federale quanto possibile, tanto centrale quanto necessario. Documento per il congresso del PDS, 1997.

96 ... ”bisogna stare in guardia contro i falsi profeti del federalismo, astuti magliari della politica che cercano di vendere come federalismo la semplice autonomia o il decentramento.” Lega Nord. Programma... 1996:10.

När det gäller politisk federalism finns ännu större oklarheter. I princip är dock både Forza Italia (och därmed Alleanza Nazionale) och PDS för en federalisering. I ett europeiskt perspektiv tycks federalism i Europa vara partiernas gemensamma mål.

Federalismfrågan har slagit igenom tack vare Lega Nord och det behov av reformer som 90-talets politiska utveckling medfört. Även om regionerna i flera omgångar sedan 1948 har krävt utökad autonomi, har det inte funnits en reell debatt om federalism bland de italienska partierna. Inget parti har före 1994 använt ordet. Samtliga partier idag har federala förslag, i huvudsak ekonomiska. På det politiska området vill de se en decentralisering.

Myter

Lega Nord tillhör den kategori regionala partier som inkluderar identitetsskapande myter i sin politiska propagandan. Myten är identiteten, dvs. föreställningen om att det finns något specifikt som skiljer italienare som bor i norr från dem i Rom och i söder. Eftersom det inte finns någon gemensam norditaliensk identitet i objektiv mening har Lega Nord mycket skickligt lyckats skapat en sådan identitet på subjektiv grund. Umberto Bossi menar att det finns vissa karaktäristika som kännetecknar norditalienare och som skiljer dem avsevärt från landsmännen i syd. Dessa egenskaper handlar om nordbornas ärlighet, vilja till hårt arbete samt deras "europeism". Sydlänningarna å andra sidan är lata, korrupta, oärliga och oeuropiska. Men det är de korrupta röstköpande politikerna i Rom som bär den största skulden till att det är på detta sätt.

Namnet Lega Nord kommer som nämnts av den liga av städer som gjorde uppror mot kejsare Barbarossa på 1100-talet. Ligan samlades för första gången i staden Pontida år 1167. Lega Nords första stora möte hölls 1990 i just Pontida. Lega Nord har utnyttjat myten om den medeltida nordligan genom att använda symboler t.ex. i form av flaggor och gamla mynt.

Italienkännarna Carlo Ruzza och Oliver Schmidke har i en artikel visat på hur Lega Nord rekryterar unga aktivister till partiet på okonventionella platser – på fotbollsarenor, på barer. De visar också hur Lega Nord genom sitt försök att skapa en norditaliensk identitet snarare skapar en negativ

identitet, att vara en icke-parasit, en icke-kriminell, en icke-korrupt person.⁹⁷

Inför partiets kongress 1997 publicerade Lega Nords huvudbyrå flera skrifter på temat den hotade padanska identiteten och kulturen. Hotet anses komma från inflyttningen från syd och från andra länder och förstärks av de låga padanska födelsetalen.

”Among other things, based on current demographic trends and institutional arrangements, within twenty years South Italy will send dozens more representatives to the Italian Parliament at the expense of Padania in a zero-sum game. At that point the political representation of Padania in Rome will become a mere inconvenience for the Italian state. Therefore it is imperative that Padania breaks out of this system before it is too late.”⁹⁸

En annan myt som Lega Nord odlar är att partiet står på de vanliga medborgarnas sida mot den korrupta eliten. Partiets företrädare påstår att Lega vågar säga som det är på folkets språk och därför är det avskytt av partierna i Rom. Marco Formentini, för detta borgmästare för Lega Nord i Milano, menar att partiet på grund av sin ärlighet alltid blivit beskyllt för att vara rasistiskt, separatistiskt och egoistiskt.⁹⁹ På en av valaffischerna från 1991 finns en bild på en höna, nord, som värper guldägg som genast tas om hand av en välgödd gumma, Rom. På affischer står det: ”Betala och tig dumhuvud från nord, annars blir du snart anklagad för rasism.”¹⁰⁰

Lega Nord odlar också myten om den tappre ledaren som likt en don Quijote slåss mot, inte inbillade väderkvarnar, utan verkliga fiender i Rom som helst skulle vilja se honom död. Partiledaren har flera gånger blivit mordhotad och partiet menar att partieliten i Rom som vanligt har gjort upp med maffian: ”Beslutet om attentatet mot Bossi togs på ett möte mellan maffiafamiljer i New York men det är uppenbart att dödsdomen hade uttalats i Rom först.”¹⁰¹

Bossi själv understryker gärna bilden av sig själv som en frihetskämpe och har uppgivit att han har två idoler – Gandhi och den skotske frihetskämpen Braveheart. Förtryckta folk har moralisk rätt att bryta sig ut om de inte behandlas rättvist menar Bossi och hänvisar till andra ”förtryckta

⁹⁷ Ruzza/Schmidke 1993.

⁹⁸ Padania: the makings of a nation. Milano 1997. Alla kongressdokument fanns på engelska på grund av det stora antalet inbjudna utländska gäster.

⁹⁹ Formentini 1993:16.

¹⁰⁰ Paga e taci, somare del nord per te é pronta l'accusa di razzismo.”

¹⁰¹ ”La decisione di attentare alla vita di Bossi viene presa in un incontro delle famiglie mafiose a New York, ma è evidente che la sentenza è stata prima presa a Roma.” Mafia & Politica, 1993:17.

folk” – korsikaner, basker, nordirländare etc. I sin senaste bok skriver Bossi följande: ”Nu har fas tre inletts, den slutliga fasen, det sista stora slaget som Padanien måste utkämpa för att lyckas befria sig från den svåra och koloniala situation i vilken vi befinner oss / . . . /”

”Det finns en moralisk rätt till utbrytning när staten inte är kapabel att få ett slut på de allvarliga orättvisorna . . . ”¹⁰²

Partiprogrammen är fyllda av olika påståenden som syftar till att befästa myten om att nord betalar för Italiens elände och pengarna försnillas av tjuvarna i Rom och maffian i syd. Det talas om de extraordinära stöd som nord har gett till Mezzogiorno och som bara har förstärkt maffian.¹⁰³ Att mycket pengar verkligen har försnillats har förstås bara underblåst partiets retorik.¹⁰⁴

Giorgio Mussa menar att den senaste tidens händelser har förstärkt och bidragit till att öka stödet för La Lega men att det tidigare redan fanns ett ”pre-politiskt” medvetande hos Norditalienarna om det specifika med Norditalien. Lega Nord tolkade detta medvetande under 1990-talet och visade på ett mönster. Putnams omtalade bok, *Making Democracy Work*, togs som vetenskaplig intäkt för att Lega hade rätt.¹⁰⁵

De senaste årens händelser i Italien har självfallet hjälpt till att vidmakthålla Lega Nords myter. Även om partiprogrammet de senaste åren blivit lite mer salongsfäihgt, kan det knappast sägas om Umberto Bossis uttalanden. Han talar t.ex. gärna om ”Mumierna i Rom” eller de ”politiska dinosaurierna” och uppgav på ett möte att ”Norditalienarna arbetar som tyskar men får betalt som indoneser”.¹⁰⁶ De italienska tidningarna har hjälpt till att sprida Lega Nords myter genom att ofta ge Bossis mest

102 ”E iniziata la terza fase, che è la fase terminale, l'ultima grande battaglia che la Padania deve combattere per riuscire a liberarsi dalla situazione difficile e coloniale in cui ci troviamo.”

”Esiste un diritto morale alla secessione allorché lo Stato non è in grado di far cessare le gravi ingiustizie . . .” Bossi: 1996:139 och 1996:144.

103 L'intervento straordinario per il Mezzogiorno, che è straordinario da decenni, unito ad una miriade di altri interventi straordinari (ad esempio per i terremoti) o ordinari, non ha prodotto effetti significativi sullo sviluppo di un tessuto economico e produttivo adeguato agli standard europei, mentre è certamente servito a far dilatare il fenomeno mafioso.” *Mafia & Politica*, 1993:6.

104 Som exempel kan nämnas de pengar som gavs i samband med den stora jordbävningen i Basilicata 1980. Stora summor avsattes för att hjälpa de nära 200 000 hemlösa. Pengar kom också från andra länder och internationella organisationer. Femton år och 51 000 miljarder lire senare bor en tredjedel av dem som blev hemlösa fortfarande i provisoriska skjul och redovisning för pengarna saknas. Se t.ex. Richards 1995:44f.

105 Intervju med Giorgio Mussa, 13 november 1995.

106 Göteborgs-Posten 1 september 1996.

slagkraftiga yttranden rubrikplats. Partiet har varit duktiga på att exploatera medias vilja att rapportera om partiet och dess ledare.¹⁰⁷

Även de övriga partierna i Italien använder sig av myter. Forza Italia är kanske det parti som mest använt sig av mytologiseringen av Berlusconi som "Italiens frälsare och riddare", han som måste bära korset för att rädda landet ur kommunismens klor och ekonomiskt förfall. Bara namnet, Forza Italia (Heja Italien, ett utrop som används på t.ex. fotbollsmatcher) indikerar partiets ambition att rycka upp Italien till ledande nivå.¹⁰⁸ Även om Legas myter inte har funnit fäste i de övriga partiernas program görs heller ingenting för att korrigera dem. Det finns snarare en slags undvikande ton, en vilja till förändring och omprövning. Partierna betonar också vikten av Italiens enighet och sammanhållning. Alleanza Nazionale talar i sitt idéprogram från 1995 vid upprepande tillfällen om la Patria Italiana, det italienska fosterlandet.¹⁰⁹

Hos vänstern påtalas både före och efter namnbytet den stora sydproblematiken och den sittande regimens misslyckande i Mezzogiorno. Korruptionen och klientelismen nämns i programmet från 1992, med tydlig hänvisning till kristdemokraterna. Partiet hänvisar till Lega och vikten av att lyssna på de larmklockor som partiet satt igång.¹¹⁰

C. Ledarskap

Ett karismatiskt ledarskap bygger på en relativt enväldig och självständig partiledare. Av det ovan framförda torde det vara tämligen klart att Umberto Bossi är en i huvudsak karismatisk ledartyp. Padanienpolitiken är hans eget påhitt och hade inte beslutats på någon kongress (även om partikongressen ett halvår senare godkände det).

Kopplingen mellan partiet och ledaren är mycket stark i Lega Nords fall. Umberto Bossi är Lega Nords skapare och ledare sedan starten. Han är ordförande i både Lega Nord och Lega Lombarda. Han har varit kritiserad men aldrig reellt utmanad. Vid koalitionen bildande 1990 fanns det kritik mot att Bossi skulle vara ordförande både för Lega Nord och Lega Lombarda. Han valdes dock till båda posterna till slut. En annan kris inträffade efter 1994 års beslut att lämna regeringen, vilket ledde till att 28 procent av

¹⁰⁷ Se t.ex. Mazzoleni 1992.

¹⁰⁸ För Forza Italias retorik se t.ex. Mc Carthy 1996.

¹⁰⁹ Se t.ex. Pensiamo l'Italia domani c'è già 1995:14.

¹¹⁰ "...e tuttavia occorre prestare attenzione al campanello d'allarme delle Leghe e correre ai ripari." 1992:186.

ledamöterna lämnade partiet. På Lega Nords kongress i Milano ett par månader senare förklarade Umberto Bossi sitt avhopp med att han ville att partiet skulle vara i mitten och inte ta ställning till vänster–högerskalan. Vid samma kongress avgick han för att senare låta sig omväljas med acklamation. De 430 kongressombuden förbjöd honom enhälligt att lämna partiledarposten. Det finns andra exempel på strider inom partiet där de som opponerat mot Bossi alltid fått gå. Nu senast Irene Pivetti, tidigare talman i underhuset, som efter att ha ifrågasatt Bossis Padanienpolitik blev utesluten ur partiet.

Att Bossi ser Lega Nord som sitt projekt går att avläsa i hans böcker med de anspråkslösa titlarna "Vinden från nord. Min Lega, mitt liv" (1993), "Hela sanningen. Varför jag deltog i Berlusconi-regeringen. Varför jag fick den på fall. Vart jag vill komma" (1995) och "Mitt projekt. Tal om federalismen och Padanien" (1996).

Umberto Bossi är som ledare starkt heroiserad. Tydligast kommer detta till uttryck i de tidiga programmen. Det är Bossi som eldar massorna på torget, det är han som skapar de stora rubrikerna, det är honom alla hänvisar till. De övriga italienska partierna är dock öppet kritiska och premiärminister Romano Prodi varnade Bossi för att vilja splittra landet genom olagliga manifestationer och handlingar. De flesta europeiska regionala partier har tagit avstånd från Bossi. Bossi saknar t.ex. helt det internationella renommé som CiU:s Jordi Pujol har.

Men Umberto Bossi har också traditionella ledaregenskaper i den meningen att han har byggt upp aktiva lokala föreningar som är stabila och med klara strukturer i partiorganisationen. Det råder ingen tveksamhet om att han står högst i rang och att han är ledaren som skall följas. Man kan dock inte säga att han har den rationelle ledarens opersonliga syn på sin uppgift.

Bedömningen av Legas handlingsalternativ inför valet 1994 kan sägas ha varit ganska rationella. Partiet vann både mandat, ministrar och inflytande på att samarbeta med Forza Italia och Alleanza Nazionale. På motsvarande sätt var det "rationellt" att avbryta samarbetet när kritiken blev för hård.

Samtliga bedömare är eniga om att Bossi är Lega Nord och att partiet kommer att få stora svårigheter, eller till och upplösas om han skulle

försvinna.¹¹¹ Som Legaforskaren Marco Maraffi uttrycker det: "Bossi is la Lega and vice versa. There is a total overlap between the person of the founderleader and the organization."¹¹²

Bossi har en stor talarförmåga, som bäst kommer till sin rätt på de stora offentliga mötena på något norditalienskt torg. Han har en egen stil och är i det i övrigt välklädda Italien slarvigt klädd, gestikulerar, hånar, svär och är grov i munnen. Bossi står helt klart för en ny politikerstil. Dock är han inte alltid konsekvent och ofta mycket oklar i detaljerna. Han hänger sig med förkärlek åt konspirationsteorier. Bossi har inte utvecklat hur utbrytandet ur i Italien skall gå till och vilka konsekvenser det får. Hans olika utfall om skattebojkott har hittills inte blivit mer än tomma hot. Partianhängarna hyllar honom och lovprisar Bossis retoriska förmåga. Men den dagen partiets opinionssiffror faller drastiskt kommer sannolikt även Bossi bli ombedd att precisera sig och hans partiledarskap utmanat.

Vilken effekt har Lega Nord?

Genomgången visar att Lega Nord främst har bidragit till att sätta federalismen på den nationella politiska dagordningen och att de övriga partierna har tvingats förhålla sig till ligan i norra Italien. Sakpolitiskt har annars framgångarna varit begränsade.

Även om Lega Autonomista Lombarda bildades redan 1982 dröjde det cirka tio år innan partiet slog igenom ordentligt på den nationella scenen. Ett antal äldre strukturella faktorer skapade förutsättningar för partiet att bildas och växa och en rad mer moderna händelser hjälpte partiet på traven att etablera sig. Bland de äldre *strukturella faktorerna* finns den djupa klyftan mellan nord och syd. Ur denna skiljelinje, mycket viktig i italiensk politik, har partiet hämtat sin näring och legitimitet. Både politiskt och ekonomiskt har det varit och är stora skillnader mellan norra och södra Italien. Därtill finns ett stort antal variationer i språk, historia och tradition även inom Nord- respektive Syditalien. Landet har en förhållandevis kort demokratisk tradition och kristdemokraternas hegemoni under efterkrigstiden och de många regeringsskiftena skapade en låg tilltro till det demo-

111 Denna bedömning gör såväl forskarna Marco Maraffi och Piergiorgio Corbetta som Lega Nords borgmästare Raimundo Fossa, Giorgio Mussa på Lega Nords kansli och oppositionspolitikern i Milano Nando della Chiesa.

112 Maraffi 1994:6.

kratiska systemet. Den stora korruptionshärvan som rullades upp i början på 1990-talet, och som bidrog till att i princip samtliga traditionella partier upplöstes, förstärkte givetvis misstron mot politikerna.

Det kalla kriget präglades av en stark partipolitisk polarisering mellan de styrande kristdemokraterna och kommunistpartiet. Ett stort antal småpartier allierade sig med kristdemokraterna i ett femtiotal olika regeringar, allt i syfte att utestänga kommunisterna från makten. I samband med Tangentopoli ombildades de nya partierna och bl.a. Forza Italia steg fram som ett nytt och för väljarna attraktivt parti. På några år skapades istället tre, eller två och ett halvt block. Ett vänsterblock med det ombildade kommunistpartiet, socialistpartiet och ett antal mindre vänsterpartier, ett högerblock med Forza Italia, Alleanza Nazionale och Lega Nord och ett mittenblock med nygamla, mindre, kristdemokratiska och mittenpartier.

Valsystemet i Italien ändrades under 90-talet från att ha varit ett proportionellt system utan småpartisprå till ett blandat system där två tredjedelar av mandatet fördelas i enlighet med majoritetsvalsprincipen och resterande tredjedel enligt en proportionell princip. Förändringen missgynnar småpartier men uppmuntrar till allianser, ett faktum Lega Nord utnyttjade i valet 1994 då det allierade sig med Forza Italia och Alleanza Nazionale.

Enligt författningen från 1948 delas Italien in i regioner med direktvalda regionala styrelser. Efter hand har de regionala kompetenserna utvecklats och det pågår en parlamentarisk översyn av författningen i syfte att föreslå nya konstitutionella reformer, eventuellt med federala inslag. De 20 regionerna finns representerade i senaten. Det finns således en konstitutionellt definierad arena att agera på för Lega Nord och andra regionala partier.

Ekonomiskt har norra Italien ett stort försprång över de södra delarna. Den ekonomiska tillväxten och utvecklingen i nord står i bjärt kontrast till de södra landsdelarna som trots omfattande subventioner, via bl.a. la Cassa per il Mezzogiorno, av gemene man inte uppfattas ha utvecklats i den grad som planerades.

Demografiskt är Norditalien heterogent, inte bara på grund av de många historiska minoriteterna utan också beroende på en stor inflyttning från syditalienare som sökt sig till de norditalienska fabrikerna i jakt på arbete.

Lega Nord är ett parti som fanns och som var halvtablerat redan innan den stora italienska krisen utlöstes. Dock kunde partiet skickligt utnyttja Tangentopoli, den ekonomiska krisen och de etablerade partiernas sammanbrott och lansera sig som en nytt alternativ med ärliga politiker som vågade tala klarspråk till vanliga människor. Det fanns en stark vilja till

förändring och förnyelse bland medborgarna och Lega lyckades delvis fylla det maktvakuum som de övriga partierna lämnat efter sig. Genom ratificeringen av Maastrichtavtalet och den gemensamma strävan bland Europas länder att kvalificera sig för valutaunionen, EMU, blev de ekonomiska skillnaderna mellan och inom länderna allt mer uppenbara. När valsystemet förändrades och Berlusconi inträdde på den politiska scenen, öppnades en möjlighet till allians som gav Lega Nord betydligt större inflytande över nationell politik än vad det ditintills hade förmått skaffa sig på egen hand.

Lega Nords *parlamentariska agerande* har varierat över tid med olika strategier, men med tyngdpunkten lagd på konflikt. Från att ha varit etablissemangets varmaste kritiker ingick Lega Nord 1994 i en helt ny fas. Fram till dess hade partiet främst vunnit framgångar lokalt och regionalt (men också lyckats få mandat i Europaparlamentet). Lega Nord profilerade sig som en kraftig kritiker av de andra partierna och politikerna – dels de gamla ”tjuvarna i Rom”, men också de nya, Berlusconi och hans partner Fini från Alleanza Nazionale. När tillfället kom att ingå i allians och sedan regeringssamverkan i den så kallade Frihetspoolen tog Lega Nord dock chansen. Partiet försökte under en kort regeringsperiod påverka de övriga partierna att driva igenom partiets viktigaste fråga, federalismen. Realismen i detta är svårt att bedöma. Lega borde kanske ha insett att det inte skulle vara möjligt med ett centralistiskt parti som Alleanza Nazionale som regeringspartner. Sedan regeringen sprack¹³ och Lega vid nästa val misslyckades med att få en politisk position som gav det inflytande, har partiet istället koncentrerat sig på utomparlamentariskt agerande. Det senaste exemplet på detta är Bossis valfärd genom Norditalien och utropandet av republiken Padanien i september 1996.

Partiet har dock under hela sin politiska verksamhet lyckats med att mobilisera en ny typ av väljare, t.ex. de som tidigare röstskolkat genom att bilda vad som närmast skulle kunna beskrivas som ett folkrörelseparti.

Lega Nords propaganda har förändrats påtagligt under de tio år som partiet existerat. Från att ha använt sig av enkla affischer och flygblad med slagord och satiriska teckningar, använder man sig idag av en betydligt mer seriös framtoning. Partiet har blivit mer etablerat.

Det är svårt att placera Lega på en traditionell vänster–högerskala. Partiet självt menar att det är graden av centralism respektive decentralism

¹¹³ Lega lämnade regeringen efter en konflikt med Forza Italia om antikorrupsionslagstiftningen. Lega Nord kritiserade Berlusconi för att inte ta itu med misstänkta politiker.

som är den intressanta *ideologiska dimensionen*. I flera avseenden kan man dock säga att partiet står till höger om mitten: Lega kräver en kraftigt bantad offentlig sektor och administration samt sänkta skatter. Det har förekommit vissa främlingsfientliga drag i Lega Nords propaganda. Oviljan att tydligt positionera sig ideologiskt breddar alternativen av tänkbara koalitionspartner. I valen 1996 var Lega beredda att samarbeta med vänstern men fick inte den vågmästarroll man hade hoppats på.

Det finns en klar konsekvens i Lega Nords *mål*. Sedan bildandet 1984 har de viktigaste frågorna varit en allmän uppreisning av den offentliga administrationen, minskade skatter men framför allt införande av federalismen. I det skrivna materialet är ett federalt Italien med en centralmakt med vissa befogenheter fortfarande Legas mål. Partiledaren Umberto Bossi har dock gått ett steg längre och vill ha en egen norditaliensk republik. Ett parlamentariskt mål har varit att etablera sig som en federalistisk kraft i hela landet, bland annat genom att bilda partiet Lega Sud.

Målen har lindats in i en omfattande identitetsskapande *mytbildning* som i korthet går ut på att norditalienarna är bättre människor än de i syd, de är hederligare, mer arbetsamma och effektivare. Därför bör nord få behålla sina skattepengar själva eftersom de annars bara försvillas av tjuvarna i Rom och maffian i syd.¹¹⁴ På senare tid hävdas dock att det inte är syditalienarna i sig det är fel på utan den klientelistiska mentalitet som partierna i Rom har skapat i söder.

Det står utom allt tvivel att *partiledaren* är en viktig tillgång för Lega Nord. Umberto Bossi är en oerhört karismatisk personlighet som har hela partiet i sin hand. Hans stil skiljer markant ut sig från andra italienska politiker och han är näst intill heroiserad av sina sympatisörer. Han tillåts därigenom föra en relativt självständig politik. Han har, trots kritik mot hans agerande vid några tillfällen, aldrig varit reellt utmanad. Kritiker har blivit uteslutna ur partiet. Hans uttalanden är inte alltid förankrade i partiapparaten och han gör gärna egna spektakulära utspel.

Vilket effekt eller påverkan har då Lega Nord haft på det italienska politiska systemet?

När det gäller *väljarbasen* har partiet lyckats mobilisera nya väljare i nord, väljare som aldrig tidigare intresserat sig eller engagerat sig i politik, framför allt i mindre städer i Norditalien. Genom sitt okonventionella sätt

114 Det faktum att den stora Tangentopolihärvan startade i Norditalien bekommer inte Lega Nord. Det är ett uttryck för den klientelismmentalitet som Rompolitikerna och den gamla eliten byggde upp, hävdar Bossi.

att rekrytera och nå väljare har Lega Nord utvecklats till vad som i Italien kommer närmast en folkrörelse. Småföretagarna i norr fick i Lega ett nytt parti att rösta på men många av dessa har senare övergått till Forza Italia. Lega Nord har dock misslyckats med att etablera sig som ett parti för väljarna i syd. Partiet har tagit väljare från alla partier men främst från kristdemokraterna.

När det gäller den *partipolitiska strukturen* har Lega Nord påverkat den politiskt genom att sätta federalismfrågan på den italienska politiska dagordningen. Det har skett en omgruppering kring federalismfrågan bland samtliga partier. Även om ingen federal reform har genomförts så finns den med i alla partiers program. Inget parti med självaktning låter idag bli att tala om federalism, något som var otänkbart för tio år sedan. En viktig anledning till denna framgång är att la Lega har bidragit till att bibehålla och kraftigt förstärka centrum–periferiskiljelinjen i Italien. Klyftorna idag kan tyckas oöverstigliga. Vad beträffar politikens utfall har partiet haft mycket små framgångar. En del mindre krav, som Lega Nord delade med andra partier (avskaffandet av la Cassa, reformeringen av valsystemet etc.) har genomförts. I frågor som rör förändring av skattesystemet och införandet av en regional kammare istället för senaten tycks partierna – åtminstone på papperet – vara överens.

Lega Nord har vid ett tillfälle påverkat *regeringskompositionen* vid ett för Italien historiskt skede. Landet fick 1994 sin första regering sedan 1948 som inte bestod av kristdemokrater eller något av de andra etablerade partierna. Utan tvivel hade Lega Nord en nyckelroll i denna regeringsbildning. Det gav också legitimitet och status att vara med i en nationell regering vars syfte var att rädda landet undan totalt sönderfall. Den politiska påverkan i regeringen är dock liten och Lega lämnade samarbetet efter nio månader. Partiet hade misslyckats med att driva igenom sin viktigaste fråga, federalismen. Efter december 1994 har dock Lega Nord egentligen inte haft någon plattform i den nationella politiken i Rom. Möjligen kan man säga att Lega indirekt också påverkade regeringsbildningen 1996. Möjligheten för vänsterkoalitionen fanns att göra upp med Lega men man valde, kanske av politiska eller strategiska skäl, att istället förlita sig på det reformerade kommunistpartiet.

Figur 6.3 sammanfattar slutsatserna från kapitlet: Har då Lega lyckats politisera en nygammal skiljelinje i italiensk politik eller har partiet bara exploaterat en populism som lyckats växa till följd av för partiet lyckliga omständigheter? Meningarna går isär bland forskarna. Vissa menar att Lega Nord är ett populistiskt parti vars enda styrka har varit de andra

Figur 6.3. Lega Nords strukturella förutsättningar, agerande och effekt på det politiska systemet.

Strukturella förutsättningar

Gammal centrum–periferikonflikt
Svag demokratisk tradition, låg
tilltro till det demokratiska systemet
Hög grad av pluralism, multipolärt
system
Blandat valsystem
Utvecklad regional arena
Stark norditaliensk ekonomi
Heterogen befolkning

Agerande

Agerande inriktat i huvudsak på konflikt
Oklar ideologi
Federalism – separatism som mål
Mytologiserad identitet
Karismatiskt ledarskap

Effekt

Mobiliserat nya väljare,
tagit andra partiers väljare
Satt federalism på dagordningen
Exploaterat olöst centrum–
periferikonflikt
Påverkat regeringskompositionen 1994

partiernas svaghet. Därför är partiet dömt att försvinna så snart det italienska partisystemet stabiliserar sig.¹¹⁵ Andra menar i stället att Lega Nord verkligen har lyckats politisera en tidigare opolitiserad skiljelinje, region, i italiensk politik.¹¹⁶ Helt klart har Lega Nord lyft fram nord–sydskiljelinjen som ingen annan i italiensk politik. Den har kunnat exploateras genom att det finns en historiskt olöst konflikt och genom att det övriga partisystemet

¹¹⁵ Corbetta 1993.

¹¹⁶ Diamanti 1996a och b.

bröt samman under 1990-talet. Tangentopoli "bevisade" att Umberto Bossi hade "rätt".

De senaste åren har visat att det är svårt att göra prediktioner om italiensk politik i allmänhet och Lega Nord i synnerhet. Det är dock inte sannolikt att partiet kommer att kunna behålla sitt stora väljarunderlag. I lokalvalen under 1997 har partiet gått tillbaka. Partiets undergång har dock spåtts vid ötaliga tillfällen men Lega Nord har visat en enastående förmåga att komma igen. Det senaste partiprogrammet visar dessutom upp en ny sida av Lega Nord – det sansade, välpolerade och etablerade partiet. Bossis personliga utspel står dock som bjärt kontrast till programmets mer balanserade ton. Om Italien på allvar förändras, nya politiker ersätter de gamla och om regeringen visar allvar i sin strävan att bekämpa korruptionen, kommer Lega Nords argument så småningom bli allt mindre relevanta. Men den italienska regeringskoalitionen är bräcklig och kan spricka, vilket kan ge Lega en ny roll. EMU-frågan är också viktig. Italien vill mycket gärna vara med i den första omgången av EMU, den nuvarande regeringen har detta som ett mål. Om det misslyckas och Italien får vänta får Lega Nord nytt krut – ett självständigt Padanien hade klarat de konvergenskrav som är nödvändiga för att vara med i valutaunionen.

La Lega har lyft fram skiljelinjen nord-syd i den politiska dagliga diskussionen och även om partiet försvinner kommer inte detta att försvinna. Dock kan man inte tala om Lega som en etnisk rörelse, dess bas är i huvudsak socioekonomisk och därtill kryddad med myter. Frågan är både om partiet kan överleva utan Bossi och om partiet kan leva med Bossi. Hans utfall skapar publicitet men kan verka desperata, särskilt om de inte åtföljs av handling. Eftersom Forza Italia har tagit över en del av Lega Nords företagareväljare i norra Italien kan utspelen om Padanien ses som ett sätt att återvinna dessa väljare.

Att Padanien verkligen bryter sig ut ur Italien är inte troligt. Det skulle få stora konsekvenser även för nord. En federal utveckling av landet tycks däremot mer sannolik, inte minst för att regeringen är angelägen om att visa italienarna och omvärlden att Italien verkligen har startat om på nytt och att den första republiken är död. Det är frestande att säga att det säkraste sättet för de övriga italienska partierna att oskadliggöra Lega Nord är att genomföra en federal reform.¹¹⁷ Vad händer då med Bossi? Blir han offer för sina egna framgångar eller kommer han med nya utspel? En majoritet av de norditalienska väljarna vill inte – och det bekräftar till och

¹¹⁷ Jrf Volksunie i Flandern som sedan Belgien blev federalt har haft enorma svårigheter.

Källa: Robert D. Putnam Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien, SNS Förlag 1996.

med Lega Nords egna undersökningar – ha ett självständigt Padanien. Inte ens en majoritet av partiets egna väljare har detta som mål.

Sammanfattningsvis har jag visat att Lega Nords har en opinionsbildande roll som idag inte kan ignoreras av de övriga partierna. Konkret har partiet fört mycket väsen men inte fått igenom särskilt mycket. Partiet har dock tillräckligt många väljare bakom sig för att de övriga partierna, under trycket av Lega Nords opinionsbildning, i alla fall officiellt bekänner sig till federalism. Om Italien verkligen skulle utvecklas i federal riktning är ett sådant steg förstås en oerhörd framgång för Lega Nord, en framgång partiet kanske inte kan överleva.

7. *CiU:s och Lega Nords effekter på det politiska systemet*

Strukturella förutsättningar

De strukturella bakgrundsfaktorerna för Lega Nord och CiU är i mångt och mycket likartade. Båda partierna verkar i länder som har gamla, inte helt lösta, centrum–periferikonflikter bakom sig. Demokratin är ganska ung i båda länderna och tilliten till de demokratiska institutionerna har försvagats, inte minst under senare år då båda länderna drabbats av omfattande korruptions- och mutaffärer på hög politisk nivå. I båda länderna förekommer dessutom politiskt motiverat våld, i Spanien i Baskien och i Italien i form av den organiserade maffian. Spanien har sedan Francos fall dominerats av två stora partier, socialistpartiet PSOE och ett borgerligt, först det kristdemokratiska UCD och sedan Alianza Popular/Partido Popular. I Italien dominerade Democrazia Cristiana helt den politiska scenen från andra världskrigets slut till 1992. Kristdemokraterna regerade tillsammans med flera småpartier i ett stort antal regeringar. Det andra stora partiet i Italien, kommunisterna, hölls konsekvent utanför regeringsmakten. Under 1990-talets första år föll ett femtioårigt förutsebart partisystem totalt samman, gamla partier upplöstes och nya bildades.

Valsystemet i Spanien är proportionellt och i Italien blandat. Det proportionella systemet underlättar för små partier att få representation. Å andra sidan blir det svårare att skapa stabila regeringar. Italiens system gynnar alliansbildande. Regionalt finns författningsmässiga instrument för att möjliggöra för regionerna att delta i den nationella politiken. I båda länderna finns det regionala parlament och regeringar samt en andra nationell kammare som i viss mån representerar regionerna. Katalonien och Norditalien (särskilt Lombardiet) är båda två mycket starka ekonomier.

Befolkningen i Katalonien och Norditalien är blandad. Lite drygt hälften av dem som bor i Katalonien är "riktiga" katalaner, resten är inflyttade. På liknande sätt bor det en stor andel inflyttade syditalienare i de norditali-

enska regionerna. I flera av regionerna i Norditalien finns en stor andel som talar ett annat språk än italienska, i första hand tyska, franska, furlan och slovenska.

Den stora skillnaden mellan regionerna är att Katalonien har en lång och homogen kulturell historia med ett eget språk och en hög grad av kulturellt medvetande. Identiteten kan beskrivas som en positiv identitet, utifrån devisen *vi är katalaner*. I Norditalien, som består av nio regioner, finns ingen enhetlig kultur, historia eller språk men ett slags *känsla* av att inte vara romare eller syditalienare. Lega Nord har lyckats skapa en identitet baserad på denna känsla för det stora område som kallas Norditalien. Identiteten kan sägas vara negativ i förhållande till den katalanska. Den bygger snarare på att *vi är inte* (romare, syditalienare etc.) än vi är.

Agerande

Vilka konsekvenser får då de strukturella förutsättningarna för partiernas agerande och hur kan det förklara skillnaden? Partiernas *parlamentariska agerande* har varit olika. Trots det har båda partierna lyckats erhålla representation på lokal, regional, nationell och europeisk nivå. CiU:s agerande har främst varit inriktat på samarbete och partiet har varit mån om att framstå som en seriös aktör som tar ansvar för hela landet. Dock har partiet alltid hållit ryggen fri för att kunna avbryta samarbetet. De stora partierna har haft svårt att få majoritet på egen hand, något som valsyste- met bidrar till, och därför har allianser, koalitioner och samarbete varit nödvändigt. CiU har utnyttjat denna situation.

Lega Nord har profilerat sig genom att vara mot etablissemangen och endast vid ett tillfälle ingått i en regeringskoalition under nio månader, i samarbete med icke-traditionella partier. Vid det tillfället hade Forza Italia blivit Italiens största parti och allierat sig med Lega Nord och Alleanza Nazionale. Ett helt nytt läge uppstod i italiensk politik, kristdemokraterna var helt uträknade och vänstern var inne i en ombildningsprocess. Det nya valsystemet i Italien, där 25 procent av mandaten väljs proportionellt och 75 med majoritetsval i enmanskretsar, gynnade stora valallianser. Sedan Lega Nord lämnade Berlusconi-regeringen, har partiet inte ingått i någon valallians. Därigenom minskar möjligheterna till att hamna i regerings- ställning, såvida partiet inte lyckas få en vågmästarposition mellan de

andra blocken. Förhoppningarna om en sådan vågmästarroll har hittills grusats.

Den exakta *ideologiska positionen* är något oklar hos båda de studerade partierna. De står till höger om mitten och förordar en "borgerlig" ekonomisk politik med sänkta skatter, privatiseringar, avregleringar och minskat statligt inflytande. Viktigare än vänster–högerplaceringen är dock nationalismen för CiU respektive federalismen för Lega Nord. CiU följer med sin nationalistiska ideologi en tydlig historisk linje som knyter an till den historiska kampen mellan Katalonien och Kastilien, samt till Kataloniens behandling under Franco och hans regim. Luddigheten har också bidragit till att det varit ganska lätt att samarbeta både till höger och vänster på det nationella planet. Eftersom det inte funnits (intill nyligen) något borgerligt parti av betydelse i Katalonien har CiU kunnat röra sig fritt på mitten och högerfältet i den katalanska politiken. Om Partido Popular fortsätter att växa i Katalonien kan de komma att slåss om samma väljare.

För Lega Nord har federalismen varit ett viktigt *mål* allt sedan de första trevande stegen som Lega Lombarda 1982. På senare år har partiet, eller framför allt Umberto Bossi, valt den separatistiska vägen och kräver en oberoende padansk stat. Med tanke på utvecklingen i Italien, de traditionella partiernas sammanbrott och den utbredda politiska korrruptionen, kom federalismen att framstå som en lösning på landets problem. När inga steg tycktes tas på den federalistiska vägen gick Lega Nord vidare och krävde en egen padansk stat. Om detta är ett reellt mål eller ett sätt att stärka partiets förhandlingsposition inför kommande konstitutionella förhandlingar, är förstås svårt att avgöra. CiU har krävt successivt utökade befogenheter för Katalonien men verkar nu mest inriktad på att förvalta och bevara det som uppnåtts.

Båda partierna använder skickligt *myter* för att legitimera politiken. CiU hämtar sina myter ur historien: den katalanska nationens storhet och långvariga förtryck och den katalanska missionen att vara pådrivande i Spanien och Europa. Lega Nord har också sina historiska myter men det är framför allt från dagspolitiken som retoriken är hämtad: korrruptionen i Rom, maffian i syd samt etablissemangets utsugning och systematiska missgynnande av det rika Norditalien.

Både CiU och Lega Nord är mycket beroende av sina *partiledare*. Såväl Jordi Pujol som Umberto Bossi är karismatiska personer som grundat sina respektive partier och inte har någon naturlig efterföljare. Även om det i båda partierna finns en svårighet med successionen är detta inget unikt – det upplever många partier med starka ledare. Pujol och Bossi represe-

rar dock, trots att de båda har karismatiska drag, helt olika ledartyper. Medan Pujol försöker framstå som en äldre samförståndsinriktad statsman har Bossi snarare intagit den obstinate tonåringens roll – konflikt och uppmärksamhet till varje pris.

Effekter

Båda partierna har påverkat *väljarbasen* genom att deras väljare är tillräckligt många för att vara intressanta också för de traditionella partierna. I de första fria valen i Katalonien samlade CiU en stor del av de borgerliga katalanska väljarna, mobiliserade kring en centrum–periferiklyfta. Partido Popular tävlar idag delvis med CiU om dessa väljare. Lega Nord har vunnit väljare från de övriga partierna men också lyckats mobilisera personer som tidigare inte röstat. Detta har kunnat ske genom att partiet har lyckats skapa en för Italien förhållandevis ny företeelse – ett slags folkrörelse – kring Lega Nord. Lega Nord har lyckats mobilisera helt nya väljare kring en i politiken tidigare inte använd skiljelinje, den mellan nord och syd. CiU:s väljare är redan mobiliserade kring centrum–periferiskiljelinjen. Dessa väljare måste CiU behålla och helst också vinna nya. Att partiets väljare är nationellt betydelsefulla visar sig framför allt när de nationella partierna har haft svårigheter att få majoritet och därmed blir beroende av katalanerna.

Inom *partisystemets struktur* har partiernas största insatser varit att bibehålla centrum–periferiklyftans aktualitet i spansk respektive italiensk politik. Lega Nord har satt federalismen på dagordningen och därigenom har de övriga partierna omgrupperat sig kring denna skiljelinje i stor utsträckning. En dylik förändring kan med Rokkans terminologi benämnas som "realignment". CiU har påverkat partisystemets struktur på så sätt att de båda stora partierna PP och PSOE båda har dragits mot mitten och i viss utsträckning regionaliserats. CiU:s betydelse som förebild för andra regionala partier skall inte underskattas, vare sig i Spanien eller i Europa i övrigt. Ett stort antal regionala partier har bildats i Spanien under framför allt 1980-talet.

Vad beträffar politikens utfall har CiU medverkat till vissa institutionella förändringar som rör utökad politisk kompetens för regionerna. CiU har haft framgång i frågor som rör språk, undervisning, polisväsende etc. När det gäller värdefördelningen har CiU lyckats få igenom ett beslut om att

Katalonien och de övriga regionerna får behålla 30 procent av sina egna skatteinkomster. Regeringen har även tvingats utlova andra policyförändringar i form av garantier för katalanskt och regionalt inflytande över nationella politiska ärenden för att få CiU:s och PNV:s stöd. CiU har också nått vissa framgångar vad beträffar regionernas delaktighet i den spanska Europapolitiken.

Lega Nord har varit drivande i kampen för en federalisering av Italien. De övriga partierna har tvingats att "federaliseras". I övrigt har Lega haft ganska marginellt inflytande över såväl förändringar i värdefördelning som policyförändringen, möjligen med undantag av att partiets kritik bidrog till att avskaffa den kritiserade Cassa per il Mezzogiorno.

Regeringskompositionen har vid ett tillfälle påverkats i Italien genom Lega Nords koalition med Forza Italia och Alleanza Nazionale. Koalitionsregeringen var den första regering på 50 år som inte dominerades av kristdemokrater utan som helt bestod av nya partier. På så sätt var det en viktigt politisk händelse och bidrog till att legitimera Lega Nord som nationellt parti. I övrigt har Lega Nord endast indirekt påverkat regeringsbildningen, t.ex. 1996 när den vinnande vänsteralliansen valde att *inte* förlita sig på Lega. Idag är Lega Nord i princip marginaliserat i det italienska parlamentet.

I Spanien har CiU aldrig formellt ingått i någon regering men partiet har utgjort underlag till såväl kristdemokrater och socialister som till den konservativa Partido Popular-regeringen. De så kallade "pakterna" har garanterat Katalonien vissa förmåner. De övriga regionerna har i viss utsträckning åkt snålskjuts på CiU:s framgångar, även om det också finns kritik mot att katalanerna har för stort inflytande. Det har överhuvudtaget visat sig svårt för de spanska partierna att regera utan att på något sätt förlita sig på katalanerna.

Sammanfattningsvis kan man säga att CiU är det parti som haft störst effekt på det politiska systemet eftersom det påverkat flera regeringskompositioner och dessutom haft effekt på såväl partisystemets struktur som på politikens utfall. Partiet har under 20 år behållit ett stort väljarstöd även om det minskar sedan en tid tillbaka. Lega Nord-sidan har bara vid ett tillfälle påverkat regeringskompositionen och haft mycket begränsade sakpolitiska framgångar. Å andra sidan har partiet åstadkommit en omgruppering, eller återgruppering, hos de traditionella partierna kring centrum-periferiskiljelinjen. Partiet har också mobiliserat delvis nya väljare kring denna skiljelinje. Väljarstödet är i huvudsak koncentrerat till fyra norditalienska regioner och har i de senaste kommunala valen minskat.

Har det då skett någon *identitetsförstärkning* i Katalonien och i Norditalien? I Katalonien fanns och finns en mycket stark katalansk identitet som CiU otvivelaktigt bidragit till att stärka, utveckla och legitimera. Paradoxalt nog har partiet kanske gjort det så framgångsrikt att CiU inte har en given funktion längre. Det är inte så mycket mer som partiet kan kräva från staten utan att förespråka federalism eller separatism. I Lega Nords fall är identitetsförstärkningen mer tveksam. Inledningsvis kanaliserade partiet norditalienarnas trötthet och ilska över det korrupta partisystemet, de ekonomiska orättvisorna och det gamla etablissemangen. Genom att spina på en historisk motsättning mellan nord och syd lyckades partiet skapa en "vi-känsla" som snarare baserades på att norditalienarna inte var som de andra, än på att identifiera specifika norditalienska egenskaper. Lega Nord pekade på att ljuset kom från nord, men om partiet inte åstadkommer så mycket mer konkret, och om Italien genomför ett antal konstitutionella reformer och federalism, är även Lega Nords framtid osäker. Trovärdigheten gentemot väljarna är viktig. CiU spelar med öppna kort och försöker alliera sig med den nationella makten i den mån det är möjligt, utan att utlova några bindande garantier och förbehåller sig rätten att ensidigt avbryta samarbetet. Samtidigt kan partiet visa på resultat, "leverera" till väljarna. I Legas fall är detta svårare, trots de spektakulära utspelen på senare tid. Partiet kan visa upp mycket få konkreta resultat.

8. *Regionala partier i dag och i morgon*

Mitt bidrag till forskningen om regionala partier i Västeuropa har bestått i att försöka svara på tre frågor: Under vilka förutsättningar uppkommer regionala partier? Vilka regionala partier blir framgångsrika? Vilken politisk effekt har framgångsrika regionala partier på det omgivande politiska systemet? Undersökningen har omfattat 134 regioner och 34 regionala partier. Jag har visat att regionala partier finns i nio av de tolv studerade länderna. Undantagen är Luxemburg, Portugal och Irland (om vi bortser från Sinn Fein som i republiken inte kandiderar i någon speciell region). I Grekland, Danmark, Nederländerna, Tyskland och Frankrike finns mycket små regionala partier, framför allt i perifera gränsområden med språkminoriteter. I Storbritannien, Belgien, Spanien och Italien finns flera regionala partier. I princip tycks samtliga dessa partier ha sitt ursprung i en misslyckad integrationsprocess eller historiska motsättningar. En del av partierna har rötter i det sena 1800-talet, andra har bildats under 1960- och 1970-talen under den våg av antikolonialism och befrielsetänkande som svepte över världen vid den tiden. Ytterligare ett fåtal har bildats under 1980-talet. I Spanien, Italien och Belgien finns de största regionala partierna, av vilka flera också är regionalt regeringsbärande. Dessa länder är också de som, tillsammans med Tyskland, har den mest utvecklade regionala arenan genom regionala församlingar och en garanterad representation i en kammare i det nationella parlamentet.

Under vilka förutsättningar uppstår regionala partier?

Avsikten med undersökningen har inte varit att testa Lipset och Rokkan utan att utifrån deras arbeten om centrum–periferiskiljelinjen konstruera en egen modell som skulle kunna förklara uppkomsten av regionala parti-

er. Mina operationaliseringar av de tre mobiliseringskriterierna gav vissa intressanta resultat.

Koncentrationen av motkultur visade sig vara det viktigaste kriteriet för partibildning. Förekomst av ett skiljaktigt språk är den viktigaste enskilda förklaringen till att regionala partier uppstår. Två tredjedelar av de regioner som har regionala partier har ett eget språk. Också religion verkar ha stor betydelse för partibildning, men dataunderlaget är mycket begränsat här.

Kriteriet *kontakt eller brist på kontakt med centrum* gavs här i analysen ett annorlunda innehåll än vad Lipset och Rokkan gav det. Jag valde att operationalisera kontakter som politiska kontakter i form av regional arena och valsystem. Jämförelsen mellan regionerna visar att det finns fler partier i länder med proportionella valsystem än i dem med majoritetsval eller blandade system. Det går dock inte att säga att valsystemet i sig påverkar uppkomsten av regionala partier; däremot har det betydelse för partiernas parlamentariska agerande. Förekomst av en regional arena i form av representation i en nationell senat/överhus eller förekomsten av regionala parlament eller församlingar, har här varit ytterligare ett sätt att mäta kontakter med centrum. Denna faktor kan vara svår att tolka eftersom det här är svårt att skilja på orsak och verkan, dvs. om representationen finns för att det finns regionala rörelser eller om regionala rörelser finns därför att det finns möjlighet till representation. Icke desto mindre är det viktigt att framhålla att av de regioner som har regionala partier har *samtliga* någon form av regional arena de kan agera på. Denna kan se ut på olika sätt, t.ex. en andra kammare som i Tyskland och Belgien, garanterad plats i underhuset som i Storbritannien eller regionala folkvalda församlingar som i exempelvis Italien och Spanien. Kompetensen för regionerna varierar dock stort mellan länderna om vi jämför de fiskala och politiska befogenheterna. I fallet Spanien tycks det emellertid vara så att flera regionala partier har uppkommit tack vare att det finns författningsreglerade möjligheter för regionerna att få utökad autonomi. Givetvis spelar också andra faktorer in, såsom betydelsen av framgångsrika förebilder, framför allt de katalanska partierna, och politikens generella "regionalisering" i Spanien. Bildandet av regionala partier kan vara ett sätt att möta denna utveckling.

Det sista kriteriet, *ekonomisk situation*, illustrerades genom regional BNP och denna i relation till centrums BNP. Lipset och Rokkans teori om att ekonomiskt oberoende ledde till perifer mobilisering kunde inte bekräftas entydigt. Både ekonomisk svaga och ekonomiskt starka regioner

har regionala partier, liksom de med en "mellaneekonomi". Sambandet mellan en avvikande ekonomi (både starkare och svagare än centrums) och partibildning finns dock.

De tre mobiliseringskriterierna behöver inte nödvändigtvis föreligga samtidigt för att partier skall bildas. I samtliga regioner med partier visade det sig att det fanns någon form av regional arena att agera på. Det förefaller därför vara ett nödvändigt kriterium. Men en regional arena är inte tillräcklig eftersom det finns många regioner med regional representation där det inte finns regionala partier. I de flesta regioner (med undantag av vissa spanska) är ytterligare ett kriterium därför nödvändigt för att partier skall bildas. Oftast är det språk men i några regioner, som exempelvis i Norditalien, verkar ekonomi (betydligt starkare än centrums) vara en viktig förklaring. Avslutningsvis framkommer vid genomgången av Västeuropas regioner, att det finns regioner där det, med hänvisning till mobiliseringskriterierna, "borde" finnas partier. Avsaknaden av regionala partier har inte närmare analyserats men det förefaller i de flesta fall som om förklaringarna kan ligga i svårigheter i den nationella politiska strukturen (i Grekland, Frankrike m.fl.) eller avsaknad av politiska vinster som en politisering skulle medföra (i Luxemburg).

Vilka regionala partier blir framgångsrika?

Regionala partier är som här visats inget enhetligt fenomen med särskilda förklaringsmodeller. De är som vilka partier som helst förutom att de hänvisar till någon form av regional identitet som går utöver en traditionell klass- eller ideologisk tillhörighet. Denna identitet kan ofta spåras långt bak i historien. Även om vi kan enas om vad som avses med begreppet regionala partier finns det ingen entydig formel som kan förklara deras framgång. Vissa mönster har dock påvisats.

Goda valresultat som genererar politisk representation är avsevärt lättare att uppnå i länder med *proportionella valsystem*. I dessa länder gynnas också koalitionsbildandet. Ingenting tyder dock på att valsystemet kan förklara framgång.

Framgång finner vi också hos de partier som i sitt *parlamentariska agerande* har kunnat medverka i regeringar, eller som tvärtom har haft som strategi att stå utanför politiska uppgörelser, men ändå varit tillräckligt stora för att påverka de andra partiernas strategier. En position som ut-

pressningsparti leder nästan alltid till framgång. Detta är förstås ingenting partiet ensamt kan avgöra utan det beror mycket på valresultat och de andra partiernas agerande. Det förutsätter också att partierna är av viss storlek. Ett regionalt parti som är en potentiell koalitionspartner bland andra, har inte samma förutsättningar att bli framgångsrikt.

Samtliga regionala partier som har som *mål* att regionen skall bryta sig loss och bilda en egen stat kan räknas som framgångsrika. Endast sju av de regionala partierna kan dock rubriceras som separatistiska. Separatistiska, såväl som federalistiska partier, är i betydligt större utsträckning framgångsrika som grupp än mer pragmatiska partier. Paradoxalt nog är de största regionala partierna i Västeuropa emellertid i huvudsak pragmatiska, med ökad autonomi som mål. Vaga formuleringar om att tillvarata och bevaka regionens intressen tycks inte lönas av väljarna.

De regionalt framgångsrika partierna fördelar sig *ideologiskt* mycket jämnt. Det finns lika många framgångsrika höger- som vänsterpartier. Ideologi verkar inte ha någon förklaringskraft för framgång.

Den identitetsskapande myten, föreställningen om någon gemensam identitet eller en historisk eller ekonomisk orättvisa, är ett viktigt inslag för att legitimera det regionala partiets existens och har betydelse för att nå framgång. Några av de mest framgångsrika partierna förstärker gärna den regionala identiteten med t.ex. krav på ekonomisk rättvisa för att på så sätt understryka behovet av förändringar och försöka bredda väljarunderlaget. Två tredjedelar av de framgångsrika partierna använder sig av myter i sin propaganda.

Det verkar som om en viktig iakttagelse kan göras om den politiska regionalismen i Västeuropa idag. Det finns en *äldre identitetsregionalism* främst baserad på språk i flera av de här diskuterade regionerna. Denna regionalism kan i sin tur delas in i en i huvudsak äldre borgerlig regionalism och en mer sentida radikal separatistisk regionalism, även om det givetvis finns undantag från detta mönster. För dessa regionala partier är regionalismens mål att utvinna fördelar för regionen, att få mer makt flyttad från centrum till regionen samt att garantera regionens rättigheter.

Men det finns också en ny, *mer ekonomiskt orienterad regionalism*. Den drivs av politiker som insett att begreppet region kan användas som ett politiskt verktyg i ett Europa med oklar ansvarsfördelning mellan regional, nationell och övernationell nivå. Inom denna kategori finns idag få partier – egentligen bara Lega Nord och Vlaams Blok (även om båda partierna innehåller inslag av identitetsregionalism). Kanske kan det ”östtyska” partiet PDS så småningom utvecklas till ett regionalt parti av

norditaliensk modell. Dessa två sorters regionalism, en gammal och en ny, exemplifieras bäst av det katalanska CiU och det norditalienska Lega Nord.

En majoritet av de studerade regionala partierna är framgångsrika om vi bara ser till partiets valframgång. En majoritet av partierna har också ökat sitt väljarstöd under de senaste tre mandatperioderna. Men det är viktigt att konstatera att det inte har skett någon explosion av nya regionala partier. De flesta är gamla och etablerade.

En aspekt som inte har diskuterats här är betydelsen av "utlösande faktorer" som kan förklara framgång. Att sådana är viktiga finns det många exempel på. Det skotska nationalistpartiet levde en mycket undanskymd tillvaro tills frågan om olja blev aktuell. Under devisen "It's Scotland's oil" hade partiet stora opinionsmässiga framgångar i början på 70-talet. De etablerade partiernas kris i Italien i början på 90-talet bidrog starkt till Lega Nords framgångar. Partiets retorik om de korrupta politikererna i Rom och maffian i syd tilltalade då allt fler väljare. Vlaams Bloks framgångar är troligen starkt kopplade till partiets främlingsfientliga retorik. Dessa faktorer, som är kontextuellt och nationellt betingade, kan vara viktiga för att förklara framgång. De kan passa in i en retorik som bottnar i gamla centrum–periferikonflikter och därmed kan denna skiljelinje kanske återupplivas. Här behövs vidare mer systematiska studier.

Vilken effekt har regionala partier?

Fallstudierna visade att det finns flera likartade strukturella faktorer som påverkar CiU:s och Lega Nords möjligheter att agera. Den viktigaste likheten är att båda partierna verkar i länder som har en lång historia av centrum–periferikonflikter. Ur denna konflikt kan båda partierna hämta sin näring. Den stora skillnaden mellan de regioner som partierna konkurrerar i, är att det finns en tusenårig katalansk identitet med institutioner, språk och myter. Ur detta hämtar CiU sitt existensberättigande. I de regioner som utgör Norditalien finns delvis ett gemensamt arv från medeltiden då många norditalienska städer var självständiga stadsstater. Dessutom har området traditionellt sett varit det mest ekonomiskt utvecklade i Italien. Men Norditalien består av olika regioner med olika historia och språk. Lega Nord har dock lyckats skapa en identitet gemensam för området, en

identitet som bygger på att norditalienarna inte är som romarna och sydtalianerna, att de behandlas orättvist, inte minst ur ekonomiskt synvinkel. Korruptionsskandalerna och de andra partiernas sammanbrott har förstärkt denna känsla av att vara annorlunda, och bäddat för separatismen.

Det spanska partisystemet med två dominerande partier som har haft svårigheter att få egen majoritet, bäddar för koalitioner och uppgörelser. Här har CiU kunnat skapa sig en roll. Det italienska systemet främjar partianser och Lega Nord har genom att ställa sig utanför detta system försvårat sina chanser att påverka regeringsbildningen. Det faktum att regionerna är starka ekonomier gör att de har viss utpressarställning. Det skulle bli utomordentligt problematiskt för Italien om Norditalien verkligen bröt sig ur landet.

CiU har påverkat *väljarbasen* genom att mobilisera de katalanska väljarna kring centrum–periferiklyftan. Eftersom det i Katalonien, tills helt nyligen, har saknats ett borgerligt alternativ till höger om CiU har partiet fångat upp stora delar av de borgerliga väljarna. Lega Nord har tagit de traditionella partiernas väljare och mobiliserat dem kring nord–sydklyftan. Dessutom har partiet lyckats få väljare som tidigare inte alls röstat.

CiU:s påverkan på *partisystemets struktur* har bestått i att de traditionella partierna har tvingats ta hänsyn till regionala frågor. De har också dragits till mitten för att fånga upp de katalanska (och baskiska) väljarna som är centrala för att få majoritet. En stort antal regionala partier har bildats i Spanien under 1980-talet, även i regioner där det saknas en egentlig identitet. På så sätt har hela den spanska politiken regionaliserats. När det gäller politikens utfall har CiU uppnått en successivt utökad politisk och ekonomisk autonomi för regionerna i allmänhet och Katalonien i synnerhet. Katalonien har också erhållit ett visst inflytande över den nationella och europeiska politiken.

Lega Nord har påverkat det italienska partisystemets struktur genom att samtliga partier har tvingats gruppera sig kring och ta ställning i frågan om federalism. Före Lega Nords politiska genombrott var denna fråga inte aktuell. Givetvis har den italienska politiska utvecklingen i allmänhet med behov av stora politiska reformer, också påskyndat denna omgruppering. Lega Nord har haft mycket litet inflytande på politikens utfall i övrigt i Italien.

CiU har vid flera tillfällen påverkat den spanska *regeringskompositionen*. Genom uppgörelser med det vinnande partiet vid olika tillfällen har partiet, utan att ingå i koalition, bidragit till att fälla såväl som bibehålla regeringar. Lega Nord har vid ett tillfälle medverkat till att en helt ny

regeringskonstellation såg dagens ljus 1994. Regeringen höll i nio månader, därefter lämnade Lega Nord samarbetet och nyval fick utlysas.

Vilka slutsatser rörande regionala partiers effekt kan vi dra utifrån de två fallstudierna? En viktig förutsättning för att påverka regeringskompositionen är, för regionala partier som för många andra mindre partier, möjligheten att hamna i vågmästarposition eller i en "minimum-winning-coalition". Därtill krävs en viss pragmatism för att kunna bilda tillfälliga eller mer varaktiga allianser med större, etablerade partier. Pragmatismen är nödvändig för att vinna politiskt inflytande medan en mer extrem hållning kan löna sig när det gäller att röstmaximera, något som visats i kapitel tre. Samarbetet får dock inte gå för långt, det regionala partiet måste bibehålla sin egen identitet med sina egna krav. Lega Nord har till skillnad från CiU valt att bryta med de övriga partierna och gå sin egen väg. Partiet har därigenom marginaliserat sig från den politiska spelplanen och kan möjligen vinna röster, men inte så mycket reellt inflytande.

Både Lega Nord och CiU har klara mål och positionerar sig båda – om än lite tveksamt – som ideologiskt till höger om mitten. Trots det finns det en stor grad av pragmatism hos partierna, både vad gäller mål, ideologi och val av samarbetspartner (åtminstone för Lega Nord innan partiet blev separatistiskt). På många sätt skulle man kunna kategorisera Lega Nord och CiU, liksom många andra regionala partier, som ett slags inomregionala catch all-partier. Begreppet lanserades av Otto Kirchheimer som en benämning för partier som främst var intresserade av att maximera sina röster och mindre av ideologi och medel. Ett catch all-parti måste enligt Kirchheimer "express widely felt popular concerns, yet show tactical consideration. /.../ This requires a constant shift between the party's critical role and it's role as establishment support, a shift hard to perform but still harder to avoid."¹

Ett *catch all-parti* vill nå så många väljare som möjligt och även om både Lega Nord och CiU har stora nationella ambitioner så är deras röstrekryteringsarena regionen. De blir därför inomregionala catch all-partier. Ett catch all-parti kännetecknas av att det är stort, har en stark ledare, kortsiktiga mål, en luddig ideologisk framtoning, nära kontakt med stora intresseorganisationer för finansiellt stöd och ett begränsat intresse för den individuella medlemmen. En del av dessa egenskaper stämmer på CiU och Lega Nord, liksom på andra regionala partier. Lega Nord kanaliserar ett folkligt missnöje med den italienska politiken, balanserar mellan

1 Kirchheimer 1964:189.

samarbete och konflikt med de etablerade partierna, har en stark ledare och en luddig ideologi. Federalismen har varit ett stabilt och långsiktigt mål men när partiet övergick till att vara separatistiskt blev skapandet av Padanien ett kortsiktigt mål och ingen plan fanns – eller – finns för vad som skall hända sedan.

Även CiU har varit pragmatiskt i valet av samarbetspartner, har en stark ledare, en stundtals oklar ideologi och har på senare år blivit allt mer otydligt i sina mål. Lega Nord är i större utsträckning ett catch all-parti än CiU eftersom CiU trots allt har varit och är ett parti som tar ansvar för regeringsmakten både i regionen och nationellt och som har agerat långsiktigt för att gradvis stärka Kataloniens ställning. Partiet påminner om ett traditionellt parti eftersom det deltar också i utformandet av den nationella politiken.

Framtiden för de båda partierna är osäker. CiU är ett av Europas mest framgångsrika regionala partier när det gäller väljarstöd, sakpolitiska framgångar och inflytande över den nationella politiken. Men partiet har i princip nått vägs ände. Det kan inte kräva så mycket mer från Madrid, de yngre väljarna sviker, och även den katalanska politiken avkatalaniseras. Kanske måste partiet, som i huvudsak är politiskt och kulturellt orienterat, bli mer högljutt i ekonomiska frågor och i än högre grad begära att få inflytande över regionens egna skattepengar. Nya, än så länge små, radikala separatistiska rörelser börjar också växa sig starka i Katalonien och kan komma att utmana CiU.²

Lega Nord är i princip isolerat på den italienska parlamentariska arenan. Inget annat parti vill samarbeta med dem och väljarstödet sviker. Den italienska författningsutredningen Bicamerale arbetar med ett förslag till ny grundlag. Mycket talar för att det kommer att innehålla förslag i federal riktning. Kanske kan dylika reformer bidra till att neutralisera Lega Nord. Inte ens en majoritet av Lega-väljarna vill ju ha ett fritt Padanien. Partiets betydelse i den italienska politiken är idag liten, även om det har en opinionsbildande roll. Om den nuvarande regeringen överlever mandatperioden, lyckas driva igenom en ny författning med i alla fall federala inslag, och Italien kommer med i EMU som planerat, är Lega Nords dagar troligen räknade.

2 Exempelvis det lilla mittenpartiet Partit per la Independència som vill att dagens Katalonien, Andorra, Valencia, Balearerna och det franska Katalonien ska bilda en suverän stat.

Vad vet vi nu om regionala partier?

Jag har här försökt visa att regionala partier har vissa egenskaper gemensamt men att de också skiljer sig sinsemellan. Regionala partier förenas av att de hänvisar till en regional identitet, att de agerar inom ett avgränsat territorium och att de har olika grader av autonoma krav kopplade till detta område. Därmed är de partier sprungna ur skiljelinjen mellan centrum och periferi. I övrigt liknar de andra partier. Även om det är befogat att gruppera partierna under en gemensam etikett måste de analyseras med samma redskap och teorier som andra partier.

De flesta regionala partier som finns i Västeuropa idag är stabila partier med rötter i sekelskiftet. En majoritet av partierna kan betecknas som väljarmässigt framgångsrika men de har knappast bidragit till att på något avgörande sätt påverka den nationella politiken. Någon explosion av nya partier har inte heller skett. Regionala partier har fått ökad uppmärksamhet. Många har i decennier haft ett stort stöd som kanske varit okänt för omvärlden. Några av partierna, t.ex. CiU, Lega Nord, SVP samt SNP har haft inflytande också på den nationella politiken. Men fortfarande lever de flesta en undanskymd tillvaro, trots regionala väljarframgångar.

Om man utifrån denna undersöknings resultat skulle presentera en slags "checklista" för regionala partiers framgångar skulle vi kunna säga att sannolikheten för framgång ökar om följande uppfylls:

- det finns en historia där regionen varit en egen stat/nation/hertigdöme eller har ett särskiljande språk som skapar underlag för mytologiseringen kring regionen i förhållande till centrum;
- förekomst av en regional arena;
- en ekonomi som antingen är svagare eller starkare än centrums, mätt i BNP. En svag ekonomi motiverar politiska krav på ökad resurstilldelning och en stark ekonomi legitimerar krav på att i ökad utsträckning själv få kontrollera sina resurser;
- en position som utpressningsparti eller som koalitionspartner i en "minimum-winning coalition";
- tydliga krav för regionen, helst krav på en suverän stat (eller tydliga autonoma krav);
- ideologi som är underordnad myten och målet.

Skall partiet dessutom ha effekt på det politiska systemet krävs en karismatisk ledare med känsla för "timing", som kan utnyttja en situation av

missnöje med de etablerade partierna eller det politiska systemet samt att partiet genom viss pragmatism i sina krav utnyttjar sin vågmästarroll för att påverka regeringspartiet.

Valframgång i den egna regionen är i sig ingen garant för att ett regionalt parti också når faktiskt politiskt inflytande. En majoritet av de regionala partierna deltar dock i beslutande församlingar och kan på så sätt vara en viktig förhandlingspartner även i den nationella politiken. I vissa regioner har det regionala partisystemet helt ersatt det traditionella, t.ex. i Katalonien, Baskien, Flandern och Vallonien. Regionala partier kan i regionen ses som en garant för att regionen inte skall uppslukas av centralmakten.

På den nationella politiska arenan har ett fåtal regionala partier haft ett viktigt inflytande. I Italien och Spanien har två partier haft inflytande över den nationella politiken genom sin medverkan i parlaments- och regeringsarbetet. I Storbritannien har de krav som det skotska nationalistpartiet SNP och det walesiska Plaid Cymru länge drivit på bl.a. decentralisering och regionala församlingar bidragit till att en decentraliseringsreform nu genomförs. I Belgien har de regionala partierna spelat en viktig roll i politiken i och med att språkfrågan blev en av de viktigaste skiljelinjerna i landet under 1960-talet. Framför allt de flamländska partierna har arbetat för en federalisering av landet. I de andra länderna har regionala partier haft en mycket marginell påverkan på den nationella politiken. Existensen av språkminoriteter har fått vissa länder att lagstifta om särskilda rättigheter och införa garanterad representation men de berörda regionerna verkar vara mest intressanta i samband med val. Då utlovas regelbundet regionala reformer i t.ex. Frankrike.

Åtta av de här diskuterade regionala partierna har representanter i EU-parlamentet. De sitter dock i olika partigrupper och ingenting tyder på att de har lyckats driva några gemensamma frågor som skulle kunna gynna regionerna. När regionalstöd och liknande diskuteras verkar det snarare vara så att de rika länderna allierar sig mot de fattiga, nord mot syd, jordbruksberoende länder mot de övriga osv. I en situation av ökad regional konkurrens är det inget djärvt antagande att regionerna i första hand försöker se till sina egna intressen och profilera sig själva. Ett annat forum där regionerna skulle kunna göra sig hörda är Regionkommittén.³ Arbetet i

³ Regionkommittén, Committee of Regions, är resultatet av flera års påtryckningar från EU:s regioner. Maastrichtavtalets artikel 198 a-c fastslår att en rådgivande regional kommitté kan inrättas som kan höras av rådet eller kommissionen i vissa frågor. Kommittén bildades i mars 1994 och har 222 ledamöter.

kommittén visar dock på att regionerna främst samarbetar landsvis. Hittills har Regionkommittén främst varit en mötesplats och ett ambitiöst diskussionsforum. Om den inte utvecklas till ett kraftfullt forum för regionerna att få inflytande och bedriva opinion, finns det risk att de ekonomiskt starkare regionerna söker nya forum där de har större möjlighet att påverka.⁴

Vissa regionala frågor, som ökat regionalt inflytande och delaktighet i beslutande organ samt minoritetsspråkens rätt, är gemensamma frågor som regionerna kan driva. Det finns en mångfald regionala samarbetsorganisationer på politisk och ekonomisk nivå. Regionerna är dock sinsemellan mycket olika och det finns t.ex. inget organiserat samarbete mellan de regionala partierna i EU-parlamentet. I princip samtliga partier har omfattande Europaprogram med en politik som syftar till att skapa aktiva regioner på den europeiska arenan. Samtliga regionala partier (utom Vlaams Blok) är positiva till en fördjupad europeisk integration och har ett gemensamt intresse av att nationalstaten försvagas. Ett framtidsscenario där nya regionala partier bildas, partier som söker utnyttja regionen som begrepp för att i övrigt driva mer missnöjesbetonade frågor, är inte osannolikt. Hittills har emellertid relativt få nya regionala partier bildas.

Region är således en skiljelinje som kan utnyttjas under gynnsamma omständigheter. I Europa finns det en utveckling som delvis fokuserar på regionen och som kan bidra till att en gammal centrum–periferiklyfta aktualiseras. Inom den Europeiska Unionen har möjligheterna för regionerna att agera stärkts, bland annat genom bildandet av Regionkommittén och inskrivandet av subsidiaritetsprincipen i Maastrichtfördraget. Undersökning efter undersökning visar på ett utbrett missnöje med de traditionella partierna i de flesta europeiska länderna. Flera regionala partier har drag av anti-etablissemangspartier och riktar stor kritik mot eliten i Centrum. Ekonomiska problem, besparingar och hög arbetslöshet leder till en kamp om resurser. Regionala partier kan utnyttja detta politiska vakuum och spela på den ekonomiska resursfördelningen som regionens invånare kan uppfatta som orättvis – antingen att regionen betalar för mycket eller får för lite. Ökade regionala skillnader kan därför tänkas leda till fler eller aktivare regionala partier. Men det kan också innebära en ”regionalisering” av traditionella partier. Det råder i den allmänna integrationspro-

4 Det finns idag ett mycket stort antal regionala lobbyorganisationer i Europa med det gemensamma målet att de alla strävar efter att öka den regionala nivåns inflytande över den europeiska integrationsprocessen. Som exempel på ett regionalt samarbetsorgan har tidigare lyfts fram Europas Fyra Motorer.

cessen en oklarhet om var centrum ligger – i ett traditionellt nationellt centrum eller i Bryssel? Denna oklarhet utnyttjas av många regionala partier.

Den regionala mobiliseringen – eller perifera mobiliseringen – handlar om ett slags "etnisk" ideologisering och en ekonomisk, politisk, kulturell och konstitutionell kamp om resurser och makt. Om dessa resurser upplevs som hotade kan kampen legitimera existensen av regionala partier. Resurserna skulle givetvis vara begränsade även i ett "regionernas Europa". Jag har här försökt att visa att Lipset och Rokkans kriterier för perifer mobilisering fortfarande kan tas som utgångspunkt för att förklara förekomst av regionala partier. Framgången för de regionala partierna består i att de utnyttjat, eller återuppväckt, en olöst centrum–periferikonflikt i länderna och lyckats göra den partipolitiskt relevant.

English summary

Regional renaissance?

On the 15th of September in 1996, Umberto Bossi, party leader of the northern Italian party Lega Nord, officially proclaimed the Republic of Padania. Bossi explained that the northern Italian people were tired of the “thieves in Rome” and were ready to go their own way. The Lega Nord won 10 percent of the national votes in the most recent Italian elections in 1996.

In December 1995, the Spanish Prime Minister Felipe Gonzales announced the date of new extra elections, one year in advance of the traditional election time. The Catalan nationalist party, *Convergència i Unió*, had withdrawn its support for the government and hence Felipe Gonzales and his party no longer had a majority in the Parliament. After the elections in May 1996, the newly elected Prime Minister José Maria Aznar found that his party, *Partido Popular*, also had to rely on the support of *CiU* to form a majority, which once again placed *CiU* in a pivotal situation.

In September 1997, the Scottish people voted, with a broad majority, in favour of a proposal to establish a Scottish Parliament in Edinburgh. This was a great victory for the Scottish National Party which, in addition, wanted to go even further in creating a separate Scottish state. The SNP increased their votes in the national elections in May 1997.

The examples above show that the regionalist party activity also influences the national political arena. Region and the subnational territory are politically relevant and ideologised at the regional, national and the European level as many regionalist parties also are represented in the European parliament. The picture however is not homogenous. Other regionalist parties, such as the *Union Démocratique Bretonne*, have few votes and very little influence over politics in Brittany or France, and the Danish-German parties on both sides of the border in Schleswig-Holstein have only a few thousand supporters each.

This is a thesis about regionalist parties. The aim is to explain under which conditions they exist, why some of them become successful and what political impact they can have on national politics.

Much has been written on individual regionalist parties, regional policies and regionalism but few scholars have addressed regionalist parties as a political phenomena from a broad comparative perspective. This thesis is an attempt to fill that research vacuum by studying and analysing regionalist parties in 134 regions in 12 European countries. It is here being stressed that regionalist parties are not a homogenous group. They differ in goals, strategies, ideologies, strength and impact. However, with a comparative analysis it may be possible to find common patterns to explain under what circumstances region becomes a cleavage that leads to party formation, under what conditions the parties become successful and how some can have impact also on national politics. But first a few words about the definition of a regionalist party.

What is a regionalist party?

Regionalist parties are nothing new, as many were formed in the beginning of this century. In the literature, the parties are often described as minority, ethnic or linguistic parties. Some scholars view them as expressions of ethnic mobilization (Coakley, 1992 and Urwin, 1983), others as one part of the “small parties family” (Müller-Rommel, 1991). Generally, regionalist parties are not given much attention. I will argue here that two requisites are necessary to categorise a regionalist party. There must be a territory—a region. This region can be a historic entity or a region created for administrative purposes, but there must be an element of identification to the territory from the people living there. The other element of a regionalist party is the “ethnic” requisite. The definition of ethnicity is subjective and can include race, religion, language, dialect, traditions and a common territory. Joseph Rothschild argues that the ideologisation of ethnicity is done by glorifying some common features in order to mobilize a group of people who can relate to these common features (Rothschild, 1981). A party must also have some political claims related to the territory.

I argue here that regional mobilisation can be seen as a struggle over resources: an *economic* struggle over funds and grants, over tax money and investments in the regions; a *political* struggle over influence and representation in national and European decision making institutions, a *constitutional* struggle over the status of the region within the nation state

and a *cultural* struggle to profile a specific culture, language or identity towards the elite and dominating culture.

The definition of a regionalist party used in this thesis is as follows: A regionalist party is a party that from a subjectively defined common ethnic ground has its political activities within a limited subnational territory and has claims for special treatment based on these ethnic features.

The theory: Regionalist parties as cleavages from the last century

In their essay "Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments", Seymour Lipset and Stein Rokkan identify four cleavages that they claim to be the basis of the emergence of party systems in Western Europe. The critical cleavages have developed through two revolutions, the national and the industrial (Lipset/Rokkan 1967).

The national revolution began as the nation states successively developed after the breakdown of feudalism. The transition of rivalling independent city-states or duchies into nation states was not without conflict. Two main cleavages grew out of this conflict. The first cleavage was between the dominating culture, that later became the centre, and the different peripheries with diverse languages and traditions, and is known as the centre-periphery cleavage. The second cleavage was between the state and the church.

The cleavages turned into protest movements against modernisation and the established elite. These movements gradually developed into party formations in the beginning of this century. The transition of groups into parties is called alignment. The party structure of the 1960's reflects these conflicts and cleavages from the 1920's, and have, so to say, been "frozen". The cleavage between the centre and the periphery became very important for several ethnic and regional protest movements, and organized resistance "appears to have been likely to develop in three sets of situations", according to Lipset and Rokkan (1967:42):

- a heavy concentration of counter culture within a defined territory;
- few ties of communications, alliances and negotiations towards the nation Centre;
- minimum of economic dependence.

Part 1.

In what regions can we find parties?

Lipset and Rokkan have not, despite their work about the centre–periphery cleavage, developed a theory on regional mobilisation. They did not claim that the cleavage automatically results in parties but that peripheral expressions of protest can mobilise movements that traditional parties can ally with. Nevertheless, it is worthwhile to create a model based on Lipset and Rokkan's sets of mobilisations and develop these criteria for further research. If a wide range of regions are compared according to such a model, we may be able to identify explanatory patterns.

The first criterion is heavy concentration of a counter culture. The term counter culture is closely related to the term identity. Identity can include language, myth, symbols, history, religion and institutional identity. For the purpose of this thesis two factors have been chosen to measure the level of counter culture: the presence of a different *language* within the periphery/region and the existence of a distinct *religion*.

Lipset and Rokkan wrote that absence of communications and alliances with the centre — the second criterion — was the breeding ground for peripheral protest movements. It is hard to know what they exactly mean by “few ties” but it seems reasonable to interpret it as cultural isolation, bad infrastructure, limited trade and exchange between the centre and the periphery. I have chosen a somewhat different way to measure these relations or absence of relations, by focusing on *political ties*. To what extent can we identify political relations between the centre and the periphery? These possible contacts can take the form of regional elected assemblies or regional representation in national decision-making institutions. Also the electoral system can be of some importance to facilitate the possibility for regional political forces to win electoral support. The two factors that will be used to analyse political ties are the presence of some sort of *regional arena* and *the electoral system*.

The third criterion of mobilisation is a minimum of economic dependence. Lipset and Rokkan argue that if the periphery was economically independent of the centre it was likely that protest movements could grow without fear of economic sanctions. Economic independence means a certain level of economic strength. Economic strength can be measured in terms of GDP, investment, research and development, unemployment, infrastructure, etc. A basic measure that will be used here is the *regional*

GDP and the relation between the regional GDP and the GDP of the centre.

With the above in mind, we can construct a model for peripheral mobilization to apply to the regions of Europe. The regional level has then been defined as the subnational level, above the local level, that each country is divided in (or the NUTS-2 level,¹ which is the corresponding level according to the European Union's statistical accounts). The region that houses each country's capital is regarded as the centre and the other regions as potential peripheries. Having said this, I am aware of the fact that there is not always a total coherence between the political and the economic centre. The aim of the comparison is to examine the relation between the presence of regionalist parties and presence of the criteria of mobilization. The study includes 12 West European countries (EU12) and a total of 134 regions.

The results of the exposition show that there are "relevant"² regionalist parties in eight of the 12 countries. There are no parties in Luxemburg, Ireland or Portugal. In these countries there are no historical or natural regions. In Greece, France, Denmark, the Netherlands and Germany we find single, small parties, often located near a border. In United Kingdom, Belgium, Spain and Italy we find several regionalist parties. These countries are also those with the most developed regional arena (except in the UK). In total, it is possible to identify 34 regionalist parties in 33 regions. Two factors are of great significance in explaining the emergence of regionalist parties: language and the existence of a regional arena. Language is often a sufficient criterion for party existence. According to the survey, 67 percent of the regionalist parties exist in a region where there is a different language spoken than in the Centre. No regionalist parties exist without the existence of a regional arena. This arena can look very different — from a regional elected assembly and representation in a second chamber at the national level to a certain amount of guaranteed mandates in the national assembly. There also seems to be a small correlation between economy and party existence. It is more likely that there are parties in regions whose GDP is among the highest or the lowest in the country than in regions with an average GDP.

1 NUTS= Nomenclature Units for Territorial Statistics.

2 Relevant has been defined as a party who has a coalition or blackmailing potential. See Sartori 1984.

Part 2.

Why do some parties become successful?

Once the regionalist parties are formed they can choose various strategies of action for the regional and national political arena. They then compete with the other parties to gain the admiration and vote of the electorate. In the beginning of this chapter, a few successful regionalist parties were highlighted to show that some parties are successful also on the national level. Others, however, remain very small. How can these differences be explained? Why do some regionalist parties become successful?

To answer this question it is necessary to define the notion of success. Success for regionalist parties can be identified on several levels, for instance: electoral success, constitutional success (change of power sharing between centre–periphery) and territorial success (change of borders, secession etc.). Obviously, success is related to the goal of each party. Of fundamental importance to achieve the party's goal is to be electorally successful, to gather as many votes as possible in order to become an important coalition partner for other parties, or to obtain a pivotal position. What can then explain a party's electoral success? We can identify external factors — factors that a single party cannot influence, and internal factors — factors that each party can control, at least to some extent. Party-external factors include for instance the *electoral system*. A proportional system can facilitate smaller parties' chances of obtaining representation, while a system based on majoritarian principles can favour regionalist parties if they are dominant in a few constituencies. Another factor is the *parliamentary behaviour or strategy*. What strategies can a party choose? It can seek alliances and coalitions and strive to be part of a minimum winning coalition (Dodd, 1976:35), or the party can also choose a constant opposition role and thus feel free to criticise all parties.

An internal factor that can be assumed to influence a party's electoral support concerns the political *goals* that the party has. For regionalist parties, the goal is often attached to the territory: the party can strive for total independence for the region, for self-determination or more autonomy. *Ideology* is another internal factor and it can vary among the regionalist parties, as it does among other parties, from the left to the right. The ideology can be decisive for alliances.

A final internal factor is the *myth*. Myths and symbols are important in most political rhetoric. The French philosopher Roland Barthes writes that

the function of the myth is to create a context, a meaning in an existence that can appear meaningless (Barthes, 1957:230). A political myth has a specific aim and can exist as a complement to the ideology. The myth can be glorifying certain characteristics, a hero, a historical injustice, etc. The myth for regionalist parties is not constructed around class or religion, but rather it is focused around the ethnicity and can legitimise the existence of the party as such.

The factors described above were applied to all 34 regionalist parties in order to obtain a broad comparison.

The results show that out of 34 regionalist parties we can label 20 of them as electorally successful.³ Ideology or electoral system has no explanatory validity for the success of regionalist parties. Parliamentary behaviour, however, is of great importance. More than half of the electorally successful parties have once been in a governing position. A few of the parties – Lega Nord, the Catalan CiU, Südtirolischer Volkspartei and the Basque PNV have also influenced the national politics by being in national coalitions or alliances. A majority of the parties are also potential coalition partners or blackmailing parties.

An interesting result is that the goal for the region has a greater explanatory value than the ideology of the party. The goals can range from seeking a sovereign state to achieving recognition for a minority language. The separatist or federalist parties are all successful. Half of the parties, and two thirds of those with electoral success, have some sort of identity-related myth in their party programs and in their political rhetoric.

In summary we can identify six empirical categories of regionalist parties in Western Europe today. The first group consists of parties in economically weak peripheral regions, located near a national border. These can be called *peripheral culture parties* and here we find the two parties in Schleswig representing the Danish and the German minority on both sides of the Danish-German border. The Frisian Fryske Nasjonale Partij from Friesland in the Netherlands can also fall into this category, as well as the Union Démocratique Bretonne in Brittany, France. These parties have very little political significance.

A second group can be labelled *bourgeois moderate parties*. These parties are electorally successful and many of them dominate in regional governments. They have a bourgeois ideology and press pragmatic claims

3 A party is considered as successful if it obtains more than 15 percent of the regional votes or if it is growing substantially during the last three elections.

of more autonomy. The parties represent wealthy regions with a minority language. Examples are CiU, the Südtirolischer Volkspartei, Union Valdôtaine, PNV from the Basque Country and Front Démocratique Francophone from Wallonia and the Brussels region.

A third group is the *leftist parties* founded during the “revolutionary” years of the 1960’s or 1970’s. These parties are generally federalist or separatist such as the Scottish National Party, Plaid Cymru, BNG from Galicia, Volksunie from Flanders, etc.

The fourth category are the *violent parties*, parties that are closely connected with a militant separatist group. These parties are Sinn Féin, Herri Batsuna from the Basque Country, and Cuncolta Nazionalista from Corsica.

Fifth, we find a certain amount of *Spanish parties* who are vague in their ideological orientation as well as in their goals. They are active in regions that have no obvious economic, religious or linguistic ground for regionalist parties. These parties have emerged partly because of the general regionalisation of Spanish politics, in order to defend their interests.

Finally we find two parties that are different from the others: Vlaams Blok and Lega Nord. These parties are rather new and have strong populist features — Vlaams Blok is a racist party and Lega Nord bases its rhetoric mainly on the economic differences between the north and the south of Italy.

It is also possible to gather the different categories under two larger labels. A majority of the parties represent an older kind of *identity based regionalism*. This expresses itself in a variety of ways, but it mainly exists in regions with a special culture, different from the one in the centre. A second type of regionalism is a more *economic, functional regionalism* represented by Lega Nord and many of the Spanish parties. These parties have realised that region is a winning concept and therefore exploit it as a new important political cleavage.

Part 3.

The impact of regionalist parties

The third part of the thesis deepens the analysis on success and impact by applying a model to two cases studies, two parties representing both types

of regionalism — the Catalan CiU (identity-based regionalism) and Lega Nord from northern Italy (economic, functional regionalism). The latter does not represent a specific region but is represented in nine regions in northern Italy. The aim of the case studies is to explain the impact of regionalist parties. Under what conditions do parties have impact and what real impact can they have? Impact is operationalised here as *change* on three levels (see also Denver/Crewe 1985):

- electoral base
- party superstructure
- governmental composition.

If a party can contribute to change on these levels, it also has impact. It is reasonable to assume that a regionalist party can have impact on the electoral base by gaining new voters. The party structure can be changed if a regionalist party is represented in decision-making assemblies, if new political issues become relevant in the daily political debate. A regionalist party can bring in a new dimension — region — into politics and thus creates realignment around that new cleavage. If a regionalist party's parliamentary behaviour aims at coalition, the governmental composition may be changed. The strategies and behaviour of regionalist parties can bring change and thus have impact on these levels. This can be studied by analysing their behaviour in the political arenas: the internal arena, the electoral arena and the parliamentary arena (Sjöblom, 1968).

Yet regionalist parties, as all parties, do not exist or behave in a vacuum. They each are limited or stimulated by specific individual conditions in their respective regions and countries. These conditions can be the level of historic centre–periphery conflict, the degree of democratic experience, pluralism in the party system, constitutional conditions, economic situation, etc.

The two parties Lega Nord and CiU are both studied from these perspectives. They represent two different faces of regionalism; the Catalan CiU is an identity based party founded in 1974, but with old historic roots of Catalan resistance towards the centre, Madrid. Lega Nord is a coalition formed in 1990 between several parties in northern Italy. The party represents a more functional/economic oriented regionalism since there is no common language, history or identity in northern Italy.

The results show that the structural background factors are in a way

similar for both parties. CiU and Lega Nord are both active in countries with old, unresolved centre–periphery conflicts. Democracy is rather new in both countries and trust in democracy has decreased in recent years according to Eurostat surveys. Regionally there exist constitutional platforms for regional parties to act upon and to exercise a certain level of power.

The main difference between the regions is found in their histories. Catalonia has a long history, based on language, common institutions and a specific cultural identity. In northern Italy, or in the nine northern regions where Lega Nord is present, we find different languages, different historic backgrounds and no common identity except for a “feeling” of not being like the Southerners. Lega Nord has succeeded in creating a common identity based on this feeling.

Both parties have had an impact on the *electoral base* as their voters are numerous enough to be relevant also for the traditional parties. CiU has gathered a large group of bourgeois Catalans around its politics, without real competition from other right-wing or bourgeois parties. Lega Nord managed, as a new party, to gain voters from all the other parties and also succeeded in mobilising voters that had formerly not voted before. Those voters were mobilized around the centre–periphery cleavage. The voters of CiU were already mobilized around this cleavage, a phenomenon that is based in history and is a counter reaction to the centralist regime of Franco.

The main accomplishment of both CiU and Lega Nord has been to keep and revitalise the regional cleavage in the *party structure* in Spain and Italy. Lega Nord has introduced the question of federalism into Italian politics, a dimension that has been historically presented but not openly articulated in daily politics in the post war era. Today all Italian parties are more or less federalist. This is the only concrete political issue where Lega has had any impact, despite being in government for nine months.

CiU, thanks to its role as a pivotal party, has influenced national governments of different colours. By these pacts CiU has gained greater autonomy for the Spanish regions and increased influence over political and economic issues, one of the most important being increased tax competencies for the regional level.

Lega Nord has influenced the *governmental composition* thanks to the coalition in 1994 with Forza Italia and Alleanza Nazionale. The coalition government was the first in fifty years that was not dominated by the Christian Democratic party. Lega Nord left the coalition after nine months and Silvio Berlusconi, the Prime Minister and party leader of Forza Italia,

had to resign. Since then Lega Nord has been practically isolated in the Italian Parliament.

Even with the party dominating the regional parliament in Catalonia since 1980, CiU has nonetheless never been part of any national government. The Spanish party and electoral system has made it difficult for the traditional parties to achieve a majority and therefore CiU has been able to make “pacts”, never coalitions, with the Christian Democrat government (1979–82), the Socialist government (1993–1995) and the Conservative government (1996–). As a result of the support or withdrawal of support of CiU, national governments have survived or been forced to resign.

CiU has made a larger impact than Lega Nord with its ability to influence several governments and by achieving several political goals that resulted in more autonomy for the regions. The party has maintained a large electoral support for twenty years, but that support is now decreasing. It might be difficult for CiU to continue to dominate the Catalan political arena.

Conclusions

Regionalist parties have in common both the element of regional identity, as well as their concentration to a subnational territory. They are therefore based on a centre–periphery cleavage. But they also act and perform like any other party and must thus be analysed with the same tools and theories as traditional parties. A majority of the regionalist parties in Western Europe were founded in the last century or in the beginning of this century. A majority can also be regarded as electorally successful but few have had an impact on a national level, and even fewer on a European level. There has not been an explosion of new regionalist parties.

This thesis can be summarised with a checklist for successful regionalist parties. The probability for a regionalist party to be successful is larger if:

- the party exists in a region that has a history of independence and a language differing from the majority. This history and language form the basis of mythmaking about the relation to the centre;
- a regional arena;
- a regional economy that differs from the centre. A weak economy motivates demands for increased resources and a strong economy leads to demands for larger autonomy and control of the region’s own resources;

- the party has a position as a blackmailing party or a coalition partner in a minimum-winning coalition;
- the party has clear goals for the region, preferably federalist or separatist;
- the party has an ideology subordinated to the myth and the goals.

A party also needs a strong leader, a sense of “timing” and a certain pragmatism in its relation to other parties.

The regional mobilization can be explained as an ethnic and territorial ideologization and a struggle over resources — economic, cultural, political and constitutional. The existence of regionalist parties can be legitimized if these resources are perceived as threatened. The secret of the success of regionalist parties lies in having used or re-established an unresolved centre–periphery conflict in the countries, and making that cleavage politically relevant.

Källor och litteratur

KÄLLOR

Intervjuer

Dr Nando dalla Chiesa Partiledningen, La Rete. Borgmästarkandidat i Milano 1994. Milano, 14 november 1995.

Carlo Corti Utrikespolitiska avdelningen på Lega Nord, Milano. Milano 13 november 1995.

Dr Piergiorgio Corbetta, chef för forskningsinstitutet Istituto Cattaneo, Bologna. Bologna 15 november 1995.

Raimundo Fassa, borgmästare (Lega Nord) i Varese och ledamot av Europaparlamentet. Varese 16 november 1995.

Giorgio Mussa, utrikespolitiska avdelningen på Lega Nord, Milano. Milano 13 november 1995 och 20 mars 1997.

Jordi Porta, direktör för forskningsstiftelsen Fundació Jaume Bofill. Barcelona 30 november 1990 och 24 april 1996.

Joan Vallvé, ledamot av Europaparlamentet för CDC. Barcelona 25 april 1996.

Eurostat, EU-tryck

EES i siffror. En statistisk översikt. Eurostat, Luxemburg 1994.

European Parliament. European elections 1994. Results and elected members. Directorate general for information and public service 1994.

Portrait of the regions (1991) Eurostat, Commission of the European Communities. Bryssel.

Statistical Yearbook of the Regions 1996. Eurostat, Luxemburg.

Statistics in focus: Regions 1996:1 Per capita GDP in the European Union's regions. Eurostat, Luxemburg.

Statistics in focus: Regions. 1997:3 Unemployment in the regions of the European Union in 1996. Eurostat, Luxemburg.

Partimaterial

Alianza Popular/Partido Popular

Programa de Gobierno. Madrid 1986.

Todo lo que el Partido Popular va a cambiar. Madrid 1989.

Ahora. Programa de Gobierno para todos. Madrid 1993.

Con la nueva mayoría. Madrid 1996.

<http://www.servicom.es/pp/>

Alleanza Nazionale

Pensiamo l'Italia il domani c'è già. Valori, idee e progetti per l'Alleanza Nazionale, Roma, 1995.

Materiale per l'opposizione ed il buongoverno. Una proposta per l'Euro-pa, lo sviluppo, il lavoro. 1996.

Polo per le libertà-100 impegni per cambiare l'Italia 1996.

<http://www.alleanza-nazionale.it/>

Bloque Nacionalista Gallego

Vota BNG, 1997.

Porque nos interesa este país, 1997.

<http://www.nutopia.ge/bng/>

Christlich Sozialen Union

Heimat Bayern. Zukunft Deutschland mit uns. München 1990.

<http://www.csu.de/>

Coalición Canaria

Programa Canario para las elecciones al Parlamento Europeo, juni 1994.

Coalición Canaria – prensa 1995.

<http://www.develnet.es/coalicion-canaria/>

Convergència i Unió

Convergència i Unió. Davant de les eleccions al parlament de Catalunya.

Un programa de govern català per la Catalunya dels viutanta. Barcelona 1980.

Que farem? Anar per feina a Madrid. Barcelona 1982.

Un programa para el futuro de Catalunya 1984–1988. Barcelona 1984.

Un aire nuevo al gobierno. Barcelona 1986.

La majoria pel progrés de tots. Barcelona 1988.

Un programa amb Força. Barcelona 1989.

Un nou impuls per a Catalunya. Barcelona 1992.

Ara, decidirem. Programa de Govern 1993–1997. Barcelona 1993.

Amb força a Europa. Barcelona 1994.

Para llevar Catalunya más lejos. Elecciones al parlamento de Catalunya 1995–1999. Barcelona 1995.

Para que Catalunya sea clave. Barcelona 1996.

<http://www.portal.com/cdc/>

Corsica Nazione och Cuncolta Naziunalista

Chartre National 1er Librettu – Cuncolta Naziunalista.

Programma Corsica Nazione, legislatives 1993.

Projet de loi organique portant statut du territoire de la Corse – Corsica Nazione 1994.

Tidningen U Rimbobu – Corsica Nazione.

<http://www.corsica-nazione.com/>

Democratic Unionist Party

Democracy – not Dublin Rule. Manifesto 1997.

<http://www.dup.org.uk>

Democrazia Cristiana/Partito Popolare Italiano

17 Congresso della Dc, Rom maj 1986.

18 congresso Nazionale della Dc, Rom 1989.

Tal av general sekreterare Arnaldo Forlani, Consiglio Nazionale Dc, augusti 1989.

Tal av general sekreterare Arnaldo Forlani, 16 september 1990.

Programma dell'Ulivo, 1996.

<http://www.zeus.nbn.it/populari/>

Esquerra Republicana de Catalunya

Autodeterminació, Quadrens de l'Esquerra 1990.
Programa electoral ERC, Autonomas 1992.
Pels Catalans, per Catalunya. Cap a la independència 1993.
Països Catalans, Unió Europea, 1994.
<http://www.erc-cat.org/>

Eusko Alkartasuna

Descripción del partido, 1997.
<http://www.euskoalkartasuna.es/>

Forza Italia

Forza Italia – Programma 1994.
Polo per le libertà – 100 impegni per cambiare l'Italia 1996.
<http://www.forza-italia.it/>

Front Démocratique Francophone

L'Europe à Bruxelles, une chance pour notre région, 1993.
FDF – 1964–1981 17 ans de combat pour la défense de Bruxelles, 1981.
FDF – Elections Européennes, 1994.
<http://www.synec-doc.be/fdf/obj.htm>

Fryske Nasjonale Partij

Information about the FNP. Letter from general secretary Aalsen Everts.
22.10.97.

Herri Batasuna

Propuesta para un estatuto Nacional de Autonomia, juni 1990.
The "Herri Batasuna" the Basque country needs. 1992 eller 1993.
Egin 24 oktober 1994.

Lega Nord

Lega Lombarda. Programma 1983.
Programma della Lega Lombarda de 1987.
Programma elettorale. Politische 1992. Lega Nord.
Mafia & Politica. Assistenzialisme invece che sviluppo del Sud. Varese,
1993.

Portiamo Milano en Europa. Milano, 1993.

Un'Italia federale per l'Europe del 2000. Varese, 1993.

L'Europa della Lega Nord. Programma per le elezioni del parlamento Europeo de 12.06.94.

La Lega Nord e le prospettive federaliste. Position paper nr. 2, 20 september 1995, Milano.

Sintesi del programma elettorale per le elezioni politiche '95.

La Lega attraverso i manifesti. Editoriale Nord. Milano 1996.

Programma elettorale per la Padania – Elezioni Politiche 1996.

A free Padania in a free Europe, Milano 1997.

Indagine Sociologica sulla Padania Settore Analise, Lega Nord, Milano 1997.

Padania – the makings of a nation. Milano, 1997.

<http://www.leganordsen.it>

Mebyon Kernow

40 years of Mebyon Kernow, R. Jenkin 1991.

Launch Document – Mebyon Kernow. Cornwall in Europe, 1994.

Partido Nacional Vasco, PNV

Programma electoral – Autonomica 1990.

Programma electoral 1991.

Bases Politicas y Programa. Nacionalismo para el 2000, 1993.

Unete a la renivacion de Euskadi. Programma electoral para las elecciones Autonomicas 1994.

Partido Riojano

Diez años por la Rioja. La Rioja cuenta con nosotros, 1994.

Partido Socialista de Mallorca

Ponencia Politica del XIIIè Congrès del PSM – Nacionalistas de Mallorca, 1997.

<http://www.intercom.es/mateumth/htm>

Partit dels Socialistes de Catalunya, PSC

El programa de la mayoria, 1993.

Catalanisme i Municipalism. Aprobada al 7è Congrés, Sitges, februari 1994.

Manifiesto para las elecciones al Parlamento Europeo, 1994.

<http://www.psc.es/>

Partito Comunista Italiano, PCI /Partito Democratico della Sinistra, PDS

Tesi, Programma, Statuto. I documenti approvati dal 17 Congresso del PCI, Rom 1987.

Documenti Politici dal 18 al 19 Congreso, mars Rom 1990.

L'Italia verso il 2000. Analisis e proposte per un programma di legislatura. PDS 1992.

Programma di Governo PDS. Per ricostruire un Italia piú giusta, piú unita, piú moderna, Rom 1994.

Programma Forum Romano Prodi – L'Italia que vogliamo, 1996.

Programma dell Ulivo, 1996.

Tanto federale quanto possibile, tanto centrale quanto necessario. Documento no. 8 per il Congresso del PDS, februari 1997.

<http://www.pds.it/>

<http://www.ulivo.it/>

Partido Socialista de los Obreros Españoles

PSOE Elecciones 1977, Madrid 1977.

PSOE Elecciones 1979, Madrid 1979.

Por el cambio. Madrid 1982.

Para seguir avanzando por buen camino. Programa 1986–1990. Madrid 1986.

Programa Electoral 1989. Madrid, 1989.

El programa de la mayoría. Madrid 1993.

España en positivo. Madrid 1996.

<http://www.psoe.es/>

Partiu Asturianista

El Partiu Asturianista - PAS, 1997.

Plaid Cymru

Making Europe work for Wales, Plaid Cymru European Manifesto, 1994.
Towards 2000 – Plaid Cymru programme for Wales in Europe, 1994.
The Best for Wales. Programme for a new Millennium 1997.
<http://www.plaidcymru.org>

Schleswigsche Partei (Danmark)

Statistischer Vergleich der Amtrads und Kommunalwahlen von 1970–1993.
Nordschleswig und die deutsche Volksgruppe in Dänemark, 1993.
Richtlinienprogramm der Schleswigsche Partei 1993.
Jahresberichte der SP, 1994.
<http://www.bdn.dk/indvspd.htm>

Scottish Nationalist Party

Our changing Scotland 1993–1994.
SNP – Position Party. Nine reasons to choose independence in Europe, 1994.
SNP – Research Bulletin, Summer 1994.
A member's Guide to Current Policies, 1997.
<http://www.snp.org.uk>

Sinn Fein

Towards a lasting peace in Ireland, 1994.
New Opportunities for Peace, 1997.
<http://www.serve.com/rm/sinnfein>
[http://www.irlnet.com/sinnfein /index.html](http://www.irlnet.com/sinnfein/index.html)

Social Democratic and Labour Party

Real leadership, real peace. SDLP General Election Manifesto 1997.
<http://www.sdip.ie/sdip/>

Südschleswigsche Wählerverband (Tyskland)

SSW – Rahmenklärung 1981.
SSW – Programm '90 für die Zukunft unserer Stadt, 1990.
SSW – die Regionale Partei, 1992.
Das will der SSW, 1994.

SSW – Rahmenprogramm, 1995.
SSW – die Regionale Alternative, 1995.
<http://www.bdn.dk/indvspd.htm>

Südtiroler Volkspartei

SVP 1945–1985.
Das neue Programm der Südtiroler Volkspartei, 1993.

Ulster Unionist Party

Secure the Union. General Election Manifesto 1997.
<http://www.uup.org>

Unió Democràtica de Catalunya

Tenim 3 Minuts? Barcelona 1988.
Una Visió Humanista de la Democràcia, 1993.
<http://www.unio.es/>

Union Démocratique Bretonne

Cent propositions pour la Bretagne, 1990.
The UDB at the elections, 1994.

Unió Mallorquina

Programa Eleccions Autonòmiques – 1995.
Programa de les Eleccions Generals 1996.
Estatuts d'Unió Mallorquina.
<http://www.unio-mallorquina.com>

Unió Valenciana

http://www.dirac.es/unio_valenciana/

Vlaams Blok

Grote Kuis! Vlaams Blok – Eigen Volk Erst, ej daterad, troligen 1992.
Orde op saken! Verkiezingprogramma 9 oktober 1994.
Vlaams blok – the Flemish nationalist party, 1993.
Het Partijprogramma, 1997.
<http://www.vlaams-blok.be>

Volksunie

Volksunie – Programma Europese verkiezingen 12 juni 1994.

Tidningar

Contact Bulletin from The European Bureau of lesser used languages.

Vol. 8 nr 2&3 1991, Irland.

Dagens Nyheter 1995-01-16, 1996-09-13, 1997-05-11.

The European: 1996-03-14, 1996-06-06, 1996-09-12, 1996-09-19, 1996-09-25, 1996-11-07, 1997-06-05.

Financial Times 1996-08-25.

Göteborgs-Posten 1996-09-01, 1996-09-16.

El Pais: 1991-03-17, 1994-09-11, 1995-05-30, 1995-11-20, 1995-11-21, 1996-04-15, 1997-03-07, 1997-10-13, 1997-10-24.

El Periodico 1997-04-27.

Svenska Dagbladet 1996-09-15.

Tempus 1995-20/21.

la Vanguardia 1996-04-17, 1996-04-27.

Washington Post 1996-06-08.

Övriga källor

Les Bases de Manresa de 1892. Comissió del centenari de les Bases de Manresa 1892/1992. Barcelona 1990.

"Catalonia in the 1990's. A European investment region". *Special Report* nr 2097 London: The Economist Intelligence Unit, 1991.

Catalunya 77–88. Societat, economia, politica, cultura (1989) Barcelona: Informe de la Fundació Jaume Bofill.

La Constitució Espanyola, Vivens Pi-Sunyer, C. (red.) Barcelona: Editorial Vicens-vives, 1984.

Elezioni di Diputati. Dipartimento organizzazione elettorale. Rom 1996.

Estatut Congrés <http://www.es96.mil.es/generales/congreso/datos>

Estudis Electorals de Catalunya 1976–1980 (1981) Equip de sociologia electoral. UAB Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Estudis Electorals de Catalunya 1982–1988 (1990). Equip de sociologia electoral. UAB Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Europaperspektiv – finansiering av regioners verksamhet i fem länder (1993). Regionprogrammet, Landstingsförbundet, Stockholm.

- Europa World Yearbook 1994* (1994) London: Europa Publications Limited.
- Fakta Europa (1992) *Regionalpolitiken och EG*. Utrikesdepartementet nr 1992:1, Stockholm.
- Italiens Författning 1947*, reviderad 1961.
- Ley de la Normalització Lingüística a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1983.
- Procés d'independencia de Catalunya (ss. VIII–XI). La fita del 988*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989.
- Projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Servei de Publicacions de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1978.
- Sondeig d'Opinió Catalunya* 1993, 1994, 1995, 1996. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Statistical Yearbook of the Netherlands*. The Hague: Statistics Netherlands Publications, 1994.

LITTERATUR

- Aardal, Bernt (1994) "Hva er en politisk skillelinje? En begreppsmessig grensoppgang" i *Tidskrift for Samfunnsforskning* nr. 2, 1994.
- Alber, J. (1989) "Modernization, cleavage studies and the rise of green parties and lists in Europe" i Müller Rommel, F. (red.) *New politics in Western Europe. The rise and success of green parties* London: West View Press.
- Allum, P.A. (1973) *Italy – Republic without government*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Allum, P. och Diamanti, I. (1996) "The autonomous Leagues in the Veneto" i Levy, C. (red.) *Italian regionalism. History, identity and politics*. Oxford: Berg.
- Almgren, E. (1994) *Scottish National Party – En jämförelse av två valmanifest*. Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs universitet. Stencil.
- Alvstam, C. (1993) "Rumslig ekonomisk interaktion i Europa – ekonomisk-geografisk forskning om Europaintegration" i Lindahl, R. och Cramér, P. (red.) *Forskning om Europafrågor vid Göteborgs universitet*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Andersson, H. (1994) *Draken med den kluvna tungan – en bok om Wales*. Stockholm: Carlssons.
- Andersson, M. (1995) *Region i Italien och Gemenskapen. En politisk*

- analys av regionaliseringen i Italien.* Statsvetenskapliga Institutionen, Lunds universitet. Stencil.
- Andersson, S., Aurelius C., Elgström, O., Knuthammar, C., Loftsson, E. och Lärkner, B. (1991) *Tidernas Europa. Europeiska brytningskedan.* Stockholm: Utbildningsradion.
- Antich, J. (1994) *El Virrei.* Barcelona: Planeta.
- Apalategi, J. och Palacios, X. (1994) (red.) *Simbolos y mitos. Dudas y creencias en la conciencia de los pueblos y de las naciones.* Vitoria: Instituto de estudios sobre nacionalismo comparados.
- Aronsson, P. (1995) *Regionalismens roll i Sveriges historia.* ERU-rapport 91. Stockholm: Fritzes förlag.
- Balcells, A. (1996) *Catalan nationalism – past and present.* London: Mac Millan Press.
- Barthes, R. (1957) *Mythologies.* Paris: Editions du Seuil.
- Bartolini, S. och Mair, P. (1990) *Identity, competition and electoral availability. The stabilisation of European electorates 1885–1985.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Beales, D. (1971) *The Risorgimento and the unification of Italy.* London: George Allen & Unwin Ltd.
- Berg, G. (1994) *Regionala partier i Västeuropa. Belgien.* Promemoria från Sveriges Ambassad i Bryssel till Utrikesdepartementet. 1994-06-06.
- Bevilacqua, P. (1994) "Questione Meridionale" i Ginsborg, Paul (red.) *Statto dell' Italia.* Bruno Mondadori. Milano: Il Saggiatore.
- von Beyme, K. (1985) *Political parties in Western democracies.* Aldershot: Gover Publishing.
- Bille, L. (1994) "Denmark: the decline of membership party?" i Katz/Mair (red.) *How parties organize. Change and adoption in party organizations in Western democracies.* London: SAGE Publications.
- Bjereld, U. och Demker, M. (1995) *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna.* Stockholm: Nerenius och Santerus Förlag.
- Blondel, J. (1981) "Political integration and the role of political parties – the role of Spain" i Torsvik, P. (red.) *Mobilization, center-periphery structures and nation building.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Blondel, J. (1987) *Political leadership. Towards a general analysis.* London: SAGE Publications.
- Blondel, J. (1994) *Regionalist parties in Western liberal democracies: a tentative typology.* Paper presented at ECPR, Madrid 1994.

- Bossi, U. (1995) *Tutta la Verità. Perché ho partecipato al governo Berlusconi. Perché l'ho fatto cadere. Dove voglio arrivare*. Milano: Sperling & Kupfer Editori.
- Bossi, U. (1996) *Il mio progetto. Discorsi su federalismo e Padania*. Milano: Sperling & Kupfer Editori.
- Bossi, U. och Vimercati, D. (1992) *Vento dal Nord. La mia Lega, La mia vita*. Milano: Sperling & Kupfer Editori.
- Bossi, U. och Vimercati, D. (1993) *La Rivoluzione. La Lega: Storia e idee*. Milano: Sperling & Kupfer Editori.
- Boyce, G. (1990) "Northern Ireland: The nationalists" i Watson, M. (red.) *Contemporary Minority Nationalism*. London: Routledge.
- Bull, A.C. (1996) "Ethnicity, racism and the Northern League" i Levy, C. (red.) *Italian regionalism. History, identity and Politics*. Oxford: Berg.
- Bull, M.J och Newell, J.L. (1993) "Italian politics and the 1992 elections: from stable instability to instability and change". *Parliamentary affairs*, vol. 146, nr 1993:2 s. 203–227.
- Caciagli, M. (1993) "Italie 1993 – vers la seconde république?". *Revue Française de Science Politique*, vol. 43, nr 1993:2 s. 229–256.
- Caciagli, M. och Kertzer, D. (red.) (1996) "Italian politics. The stalled transition". *Italian politics*, vol. 11. Istituto Cattaneo. Oxford: Westview Press.
- Campbell, C. (1995) *Politics and government in Europe today*. Boston: Houghton Mifflin.
- Capmany, M.A. (1990) *Que diablos es Cataluña?* Madrid: Ediciones Temas de Hoy.
- Carle, J. (1991) "Husockupanter, sociala rörelser och massmedia". *Sociologisk forskning* nr 28–1991 s. 42–66.
- Carr, R. (1988a) *España 1808–1975* Barcelona: Ariel.
- Carr, R. (1988b) *España: de la Restauración a la democracia, 1875–1980*. Barcelona: Ariel.
- Cassirer, E. (1947) *Myten om staten*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Castles, F.G. (1989) *The comparative history of Public Policy*. Cambridge: Polity Press.
- Cattaruzza, M. (1992) "Slovenes and Italians in Trieste 1850–1914" i Engman, M. (red.) *Ethnic Identity in Urban Europe*. European Science Foundation. Aldershot: Dartmouth Publishers.
- Christenson R. M. (1972) *Ideologies and modern politics*. London: Nelson's University paperbacks.

- Clark, M. (1996) "Sardinia: Cheese and modernization" i Levy, C. (red.) *Italian regionalism. History, identity and politics*. Oxford: Berg.
- Coakley, J. (1992) *The social origins of nationalist movements— the contemporary West European experience*. London: SAGE Publications.
- Conversi, D. (1993) "Domino effect or Internal Development? The influences of international events and political ideologies on catalan and basque nationalism". *West European Politics* nr 3–1993 s. 245–270.
- Cooke, P., Price, A. och Morgan, K. (1995) "Regulating regional economies: Wales and Baden Württemberg in Transition" i Rhodes, M. (red.) *The regions and the new Europe*. Manchester: Manchester University Press.
- Corbetta, P. (1993) "La Lega e lo sfaldamento del sistema". *Polis* nr 1993:2 s. 229–252. Bologna: Istituto Cattaneo.
- Crewe, I. och Denver, D. (red.) (1985) *Electoral change in Western democracies – patterns and sources of electoral volatility*. Kent: Croom & Helm.
- Croisat, M. (1992) *Le fédéralisme dans les démocraties contemporaines*. Paris: Montchrestien.
- Daalder, H. (red.) (1987) *Party systems in Denmark, Austria, Switzerland, the Netherlands and Belgium*. London: Frances Pinter Publishers.
- Dalton, R., Flanagan, S. och Beck, A. (red.) (1985) *Electoral change in advanced industrial democracies. Realignment or dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- Delwit, P. och de Waele, J.M. (red.) (1996) *Les parties politiques en Belgique*. Bryssel: Editions Université de Bruxelles.
- Demker, M. (1993) *In nationens intresse? Gaullismens partiideologi 1947–90*. Göteborg: Nerenius och Santérus Förlag.
- Demker, M. (1996) *Från Bastiljen till Maastricht. En introduktion till fransk politik*. Göteborg: Nerenius och Santérus Förlag.
- Deschouwer, K. (1994) "The decline of consociationalism and the reluctant modernization of Belgian Mass parties" i Katz, R. och Mair, P. (red.) *How parties organize. Change and adoption in party organizations in Western democracies*. London: SAGE Publications.
- Desideri, C. (1995) "Italian regions in the European Community" i Jones, B. och Keating, M. (red.) *The European Union and the regions*. Oxford: Clarendon Press.
- Diamanti, I. (1993) *La Lega. Geografia, storia e sociologia di un nuovo soggetto politico*. Roma: Donzelli Editore.

- Diamanti, I. (1994) "Forza Italia – il mercato elettorale dell'imprenditore politico" i Ginsborg, P. (red.) *Statto dell' Italia*, Bruno Mondadori. Milano: Il Saggiatore.
- Diamanti, I. (1996a) "The Northern League: from regional party to party of government" i Gundle, S. och Parker, S. (red.) *The New Italian republic. From the fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. London: Routledge.
- Diamanti, I. (1996b) *Il male del Nord. Lega, localismo, secessione*. Roma: Donzelli Editore.
- Dodd, L. (1976) *Coalitions and parliamentary government*. Princeton: Princeton University Press.
- Downs, W. (1995) "Federalism achieved: the Belgian elections of May 1995". *West European Politics* vol. 19 nr 1–96, s. 165–175.
- Edinger, L. J. (red.) (1967) *Political leadership in industrialized societies*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Elklit, J. och Noack, J.P. och Tonsgaarde O. (1981) "A national group as a social system: the German minority in North Schleswig" i Torsvik, P. (red.) *Mobilization, center-periphery structures and nation building*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Elliot, F. och Summerskill, M. (1957) *A dictionary of Politics*. London: Penguin Reference Book.
- Engman, M. (red.) (1992) *Ethnic identity in Urban Europe*. European Science Foundation Aldershot: Dartmouth Publishers.
- Esaiasson, P. (1985) *Partiledarna inför valjarna. Partiledarnas popularitet och betydelse för valresultatet*. Forskningsrapport 1985:4. Göteborg: Statsvetenskapliga Institutionen.
- Estradé, A. och Treserra, M. (1990) *Catalunya Independent?* Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Farrell, J. och Levy, C. (1996) "The Northern League: Conservative revolution?" i Levy, C. (red.) *Italian regionalism. History, identity and Politics*. Oxford: Berg.
- Faulí, J. (1992) *Convergència es així*. Barcelona: Edicions 62.
- Férrandez-Armesto, F. (red.) (1994) *Guide to the Peoples of Europe*. The Times Books, London: Harper Collins.
- Feuer, L.S. (1975) *Ideology and the ideologists*. New York: Harper Torchbooks.
- Fitzmaurice, J. (1992) "The Belgian elections of 1991". *Electoral Studies* 1992:112 s. 162–165.

- Font, J. och Virós, R. (1995) *Catalan electoral abstention: a critical review*. Barcelona: Institut Ciències Politiques i Socials.
- Formentini, M. (1993) *Saggio sulla questione italiana*. Milano: Marzorati Editore.
- Fossas, E. och Colomé, G. (1993) *Political parties and institutions in Catalonia*. Barcelona: Institut de Ciències Politiques i Socials.
- Friedrich, C. (1968) *Trends of federalism in theory and practice*. London: Pall Mall Press.
- von Friesen, H. (1994) "Superval i Tyskland". *Världspolitikens dagsfrågor* nr 12–94. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Fukuyama, F. (1995) *Trust: the social virtues and the creation of prosperity*. London: Hamish Hamilton.
- Furlong, P. (1994) *Modern Italy. Representation and reform*. London: Routledge.
- Furubrant, K. (1989) "Världens språk". *Världens faktaserien*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Fusella, A. (1993) (red.) *Arrivano i barbari. La Lega nel racconto di quotidiani e periodici 1985–1993*. Milano: Rizzoli.
- Garcia Garrido, J.L. (1991) "Spanish education policy towards non-dominant linguistic groups 1850–1940" i Tomiak, J.J. (red.) *Schooling, educational policy and ethnic identity*. European Science Foundation, Dartmouth: New York University Press.
- Gellner, E. (1983) *Nations and nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Gendel, M. (1967) (red.) *Italiens historia*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag.
- Gerth, H.H. och Wright Mills, C. (red.) (1982) *From Max Weber*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Gidlund, J. (1992) *Regionernas Europa*. Stockholm: Landstingsförbundet.
- Gidlund, J. och Sörlin S. (1993) *Det europeiska kalejdoskopet*. Stockholm: SNS Förlag.
- Gilbert, M. (1995) *The Italian Revolution. The end of politics, Italian style?* Oxford: Westview Press.
- Ginsborg, P. (1994) *Statto dell' Italia*. Bruno Mondadori. Milano: Il Saggiatore.
- Ginsborg, P. (1996) "Explaining Italy's crisis" i Gundle, S. och Parker, S. (red.) *The new Italian republic. From the fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. London: Routledge.
- Gobeti, D. (1996) "La Lega: Regulations and innovation in Italian poli-

- tics". I *Politics and Society* vol. 24, nr 1, mars 1996. s. 57–82. Special Section: critique of Robert Putnams's *Making Democracy Work*. SAGE Periodical Press.
- Gonzales, S. (1995) "La Constitución Española de 1978" i Roman, P. (red.) *Sistema Político Español*. Madrid: McGraw Hill.
- Gooch, J. (1986) *The unification of Italy*. Routledge Pamphlets. London: Routledge.
- Gottman, J. (red.) (1980) *Centre and Periphery*. London: SAGE.
- Gowin, I. (red.) (1989) *Elections since 1945. A worldwide reference*. London: Londman International Reference.
- Grandinson, M., Malmström, L., Nilsson, C. och Olofsson, P. (1994) *Südtirol – Alto Adige*. Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs universitet. Stencil.
- Granell, F. (1988) *La Catalogne*. Paris: Collection Que sais-je?.
- Groennings, S., Kelley, E.W. och Leiserson, M. (red.) (1970) *The study of coalitional behaviour—theoretical perspectives and cases from four continents*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Grugel, J. (1990) "The Basques" i Watson, M. (red.) *Contemporary minority nationalism*. London: Routledge.
- Guillorrel, H. (1981) "France: Religion, periphery, state and nationbuilding" i Torsvik, P. (red.) *Mobilization, center–periphery structures and nation building*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Guillorrel, H. (1992) "The social bases of regionalism in France: the Breton case" i Coakley, J. (red.) *The social origins of nationalist movements*. London: SAGE Publications.
- Gundle, S. och Parker, S. (red.) (1996) *The new Italian Republic. From the fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. London: Routledge.
- Guzzini, S. (1994) "La longue nuit de la première république. L'implosion clientéliste en Italie". *Revue Française de Science Politique* vol. 44, 1994:6.
- Hadenius, A. (1981) *Spelet om skatten*. Stockholm: Norstedts.
- Hague, R., Harrop, M. och Breslin, S. (1992) *Comparative government and politics*. London: Macmillan.
- Halvarsson, A. och Demker, M. (1994) *Statsskicket i elva länder – En faktasamling*. Eskilstuna: Almqvist & Wiksell.
- Hannum, H. (1992) *Autonomy, sovereignty and self-determination. The accomodation of conflicting rights*. Pennsylvania: Pennsylvania Press.
- Hartweg, F. (1993) "Precarious language rights under changing governments. The case of Alsace 1850–1940" i Vilfan, S. (red.) *Ethnic groups*

- and language rights*. European Science Foundation. Aldershot: Dartmouth Publishing.
- Harvie, C. (1994) *The rise of regional Europe*. London: Routledge.
- Header, H. (1990) *Italy – a short history*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heidar, K. och Berntzen, E. (1995) *Europeisk politikk. Partier, regjeringsmakt, styrelseform*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hellman, S. och Pasquino, G. (1993) *Italian Politics: a review*. Vol. 8, Instituto Cattaneo. London: Pinter Publishers.
- Hellner, A. (1978) "Italien – mellan terrorism och historisk kompromiss". *Världspolitikens dagsfrågor* nr 1978:12, Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Hellner, A. (1994) "Den italienska revolutionen". *Världspolitikens dagsfrågor* nr 1994:7, Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Hettne, B. (1992) *Etniska konflikter och internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Hettne, B. (1993) "Om integration och desintegration i Europa". I Lindahl, R. och Cramér, P. (red.) *Forskning om Europafrågor vid samhällsvetenskapliga fakulteten*. Göteborgs universitet 1983.
- Hettne, B. (1994) *Den europeiska paradoxen*. Stockholm: Nerenius och Santérus Förlag.
- Hine, D. (1996) "Federalism, regionalism and the unitary state: Contemporary regional pressures in historical perspective" i Levy, C. (red.) *Italian regionalism. History, identity and Politics*. Oxford: Berg.
- Hobsbawm, E.J. (1990) *Nations and nationalism since 1780*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hooper, J. (1995) *The new Spaniards*. London: Penguin Books.
- Hottinger, J.T. (1995) "Le 'dégel des clivages' ou une mauvaise interprétation de la théorie de Lipset et Rokkan?". *Revue Internationale de Politique Comparée* vol. 2, nr 1, 1995 s. 47–59.
- Huegelin, T.O. (1986) "Regionalism in Western Europe. Conceptual problems of a new political perspective". *Comparative politics* vol. 18 s. 439–458.
- Håkansson, N. (1996) *Valbudskap med variation. JA- och NEJ-propaganda i folkomröstningsdebatten 1994*. Göteborg: Statsvetenskapliga Institutionen.
- Inglehart, R. (1977) *The silent revolution. Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.

- Inkinen, M. (1996) *Populism i Norditalien*. Statsvetenskapliga Institutionen, Uppsala universitet. Stencil.
- "Italien – land och folk" (1986). *Time Life Books*. Höganäs: Bokorama.
- Janda, K. (1980) *Political parties. A cross-national survey*. New York: The Free Press.
- Johansson, J. (1994) *Europeiska regioner. En forskningsöversikt*. Stockholm: Landstingsförbundet.
- Johansson, J. (1995) *Europeiska regioner. Regionforskning i empirisk och normativ belysning*. Örebro: Örebro Studies.
- Jones, B. och Keating, M. (1995) *The European Union and the regions*. Oxford: Clarendon Press.
- Karlsson, Ingemar (red.) (1997) *Territoriets gränser*. Stockholm: SNS Förlag.
- Karlsson, Ingemar (1992) *Det lilla Europa. Guide till Europas små folk*. Stockholm: Timbro.
- Karlsson, I. (1993) "Regionernas Europa – ett tomt slagord eller en politisk realitet?" *Promemoria, UD 1993-09-27*. Idé och analysgruppen.
- Karlsson, I. (1994) "Regionernas Europa. Den enes dröm, den andres mardröm". *Världspolitikens dagsfrågor 1994:3* Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Katz, R. (1980) *A theory of parties and electoral systems*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Katz, R. (1995) "The 1993 Parliamentary electoral reform" i Merzhon, C. och Pasquino, G. (red.) *Italian Politics. Ending the first Republic*. Colorado: Westview Press.
- Katz, R. och Ignazio, P. (red.) (1996) *Italian politics. The year of the tycoon* volume 10. Instituto Cattaneo. Oxford: Westview Press.
- Katz, R. och Mair, P. (red.) (1994) *How parties organize. Change and adaption in party organizations in Western democracies*. London: SAGE Publications.
- Keating, M. (1988) *State and Regional nationalism*. Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf.
- Keating, M. (1993) *Regionalismo, autonomía y regimenes internacionales*. Barcelona: Instituto de Ciències Politiques i Socials.
- Kellas, J. (1991) *The politics of nationalism and ethnicity*. Hong Kong: Macmillan.
- Kellerman, B. (red.) (1986) *Political leadership. A source book*. Pittsburg: University of Pittsburg Press.

- Koelbe, T. (1994) *Theories of nationalism and the case of the South Tyrol in Northern Italy*. Paper presented at ECPR. Madrid 1994.
- Kirchheimer, O. (1969) "The transformation of the Western European Party Systems" i Palombara, J. och Weiner, M. (red.) *Political parties and political development*. New Jersey: Princeton Press.
- Koljonen, H. och Wassenius, T. (1995) *Italien – ett land i kris. Hur bör man studera en konflikt?* Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs universitet. Stencil.
- Labasse, J. (1991) *L'Europe des régions*. Paris: Flammarion.
- Lane, J. och Ersson, S. (1994) *Politics and society in Western Europe*. London: SAGE Publications.
- Lange, N. (1994) *Globalization, European integration and regionalism*. Paper presented at ECPR, Madrid 1994.
- Laswell, H. och Kaplan, A. (1950) *Power and Society*. New Haven: Yale University Press.
- Laver, M. och Schofield, N. (1990) *Multiparty government*. Oxford: Oxford University Press.
- Leonardi, R. (red.) (1993) *The regions and the European Community – the regional response to the single market in the under-developed areas*. London: Cass.
- Leonardi, R. och Anderlini, F. (red.) (1992) *Italian Politics: a review* vol. 6. Istituto Cattaneo. London: Pinter Publishers.
- Levy, C. (red.) (1996) *Italian regionalism. History, identity and politics*. Oxford: Berg.
- Lijphart, A. (1977) *Democracy in plural societies*. New York: Yale University Press.
- Lindahl, R. och Cramér, P. (red.) (1993) *Forskning om Europafrågor vid Göteborgs universitet*. Göteborg: Samhällsvetenskapliga fakulteten.
- Lindeborg, L. (1995) *Regionalt samarbete i Europa – med tyska erfarenheter*. ERU-rapport 87-1995. Stockholm: Fritzes förlag.
- Linz, J. (1981) "Peripheries within the periphery" i Torsvik, P. (red.) *Mobilization, center-periphery structures and nation building*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lipset, S. och Rokkan, S. (1967) *Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments*. New York: Free Press.
- Llera Ramo, F. (1994) *The construction of the Basque polarized pluralism*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Lundén, T. (1993) *Språkens landskap i Europa*. Lund: Studentlitteratur.
- Lupo, S. (1996) "The changing Mezzogiorno: between representations

- and reality" i Gundle, S. och Parker, S. (red.) *The new Italian republic. From the fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. London: Routledge.
- Lybeck, J. (1985) "Is the Lipset/Rokkan hypothesis testable?" *Scandinavian Political Studies* vol. 8, nr 1–2 s. 105–113.
- Lynch, P. (1994) *Transnational links between regionalist parties*. Paper presented at ECPR, Madrid 1994.
- Lyttelton, A. (1996) "Shifting Identities: Nation, Region and City" i Levy, C. (red.) *Italian regionalism. History, identity and politics*. Oxford: Berg.
- MacGregor Burns, J. (1979) *Leadership*. New York: Harper & Row Publishers.
- Machiavelli, N. (1987) *Fursten*. Arlöv: Natur och Kultur.
- Macridis, R. (1990) *Modern political systems: Europe*. New Jersey: Prentice Hall.
- Mackie, T. och Rose, R. (1991) *The international almanach of electoral history*. London: MacMillan.
- Mackenzie, W. (1981) "Peripheries and nation building: the case of Scotland" i Torsvik, P. (red.) *Mobilization, center-periphery structures and nation building*. Oslo: Univeritetsforlaget.
- Maiden, M. och Parry, M. (1997) *The dialects of Italy*. London: Routledge.
- Mair, P. (1991) "The electoral universe of small parties in postwar Western Europe" i Müller Rommel, F. och Pridham, G. (red.) *Small parties in Western Europe*. London: SAGE Publications.
- Mair, P. (1993) "Myths of electoral change and the survival of traditional parties". *European journal of Political Research* vol. 24, nr 2, 1993 s. 121–133.
- Maldonado Gado, J. (1995) "La organización territorial del Estado" i Roman, P. (red.) *Sistema Politico Español*. Madrid: McGraw Hill.
- Malmström, C. (1992) "Katalonien – i Spanien och Europa". *Världspolitikkens dagsfrågor* 1992:6. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Malmström, C. (1995) *Stor i orden men liten på jorden? Regionala partier i Västeuropa*. Kungälv: Göteborgs universitet.
- Malmström, C. (1996) "Tjugo år senare – Spanien efter Franco". *Världspolitikkens dagsfrågor* 1996:1. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Mannheimer, R. (1993) "L'elettorata della Lega Nord". *Polis* nr 1993:2, s: 253–274. Bologna: Istituto Cattaneo.
- Mannheimer, R. (1994) "Questions and answers about the Northern League" i de Winter, L. (red.) *Non statewide parties in Europe*. Barcelona: Institut de Ciènces Politiques i Socials.

- Maraffi, M. (1994) *The organization of the Lega Nord*. Paper presented at ECPR, Madrid 1994.
- Marcet, J. (1984) *Convergència Democràtica de Catalunya. El partit y el moviment politic*. Barcelona: Edicions 62.
- Marcet, J. och Argelaguet, J. (1994) *Regionalist parties in Catalonia: Convergència Democràtica de Catalunya and the Esquerra Republicana de Catalunya*. Paper presented at ECPR, Madrid 1994.
- Marsh, D. (1995) *Återföreningens kris. Det nya Tyskland*. Stockholm: SNS Förlag.
- Martinez, M. (1992) "Spanien: kastiljanskt imperium eller nationalstat i vardande?" i Tägil, S. (red.) *Europa – historiens återkomst*. Södertälje: Gidlunds.
- Maugué, P. (1979) *Contre l'état-nation*. Paris: Denoël.
- de Mauro, T. (1994) "Lingua i dialetti" i Ginsborg, P. (red.) *Statto dell' Italia*. Bruno Mondadori. Milano: Il Saggiatore.
- Mazzoleni, G. (1992) "Quando la pubblicità elettorale non serve". *Polis* nr 1992:2, s. 291–304. Bologna: Istituto Cattaneo.
- McCarthy, P. (1996a) "Forza Italia: the overwhelming success and the consequent problems of a virtual party" i Katz, R. och Ignazio, P. (red.) *Italian politics. The year of the Tycoon*. Istituto Cattaneo, Oxford: Westview Press.
- McCarthy, P. (1996b) "Forza Italia: the new politics and old values of a changing Italy" i Gundle, S. och Parker, S. (red.) *The New Italian republic. From the fall of the Berlin Wall to Berlusconi*. London: Routledge.
- McDonald, M. (1989) *We are not French! Language, culture and identity in Brittany*. London: Routledge.
- Mercadé, F. (1989) "Las identidades colectivas, España y Cataluña". *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* nr 48–1989 s. 155–197.
- Mershow, C. och Pasquino, G. (red.) (1995) *Italian Politics. Ending the first Republic*, vol. 9. Istituto Cattaneo. Colorado: Westview Press.
- Modona Neppi, G. (1994) "Tangentopoli e Mano Pulite: dopo le indagini, i processi" i Ginsborg, P. (red.) *Statto dell' Italia*. Bruno Mondadori. Milano: Il Saggiatore.
- Molin, B. (1965) *Tjänstepensionsfrågan. En studie i svensk partipolitik*. Göteborg: Akademiförlaget.
- Montabes, R. (1994) "Non-state-wide parties within the framework of the

- Spanish partysystem" i de Winter, L. (red.) *Non-state-wide parties in Europe*. Barcelona: Institut de Ciències Politiques i Socials.
- Montero, J. M. (1994) "Religiosidad, ideología y voto en España". *Revista de Estudios Políticos* nr 83 1994, s. 77–111.
- Müller-Rommel, F. (1989) *New politics in Western Europe – the rise and success of green parties*. London: West View Press.
- Müller-Rommel, F. (1994) *Ethno-regionalist parties in Western Europe. A frame work for analysis*. Paper presented at ECPR, Madrid 1994.
- Müller-Rommel, F. och Pridham, G. (red.) (1991) *Small parties in Western Europe*. London: SAGE Publications.
- Murphy, S. (1990) "Northern Ireland: the Unionists" i Watson, C. (red.) *Contemporary minority nationalism*. London: Routledge.
- Nationalencyklopedin*. Statens Kulturråd. Höganäs: Bra Böcker 1989–1996.
- Nelhans, B. (1994) "Den makedonska frågan". *Världspolitikens dagsfrågor* 1994:4, Stockholm: Utrikespolitiska Institutet.
- Newell, J.L. (1994) "The Scottish Nationalist Party and the Italian Lega Nord – a lesson for their rivals?" *European Journal of Political research* 1994:26 s. 135–153, 1994.
- Newell, J.L. och Bull, M.J. (1993) "The Italian referenda of april 1993: Real change at last?" *West European Politics* vol. 16 nr 1993:4, s. 607–615.
- Ninou Guinot, C. (1995) "La constitución Española" i Roman, P. (red.) *Sistema político Español*. Madrid: McGraw Hill.
- Obler, J., Steiner, J. och Dierick, G. (1971) "Decision making in smaller democracies: the consociational "burden". *Comparative Politics Series*. London: SAGE Professional papers vol. 6.
- O'Donnell, R. och Walsh, J. (1995) "Ireland: region and state in the European Union" i Rhodes, M. (red.) *The regions in the new Europe*. Manchester: Manchester University Press.
- Ognissanti, F. (1996) *Federation i Italien – En utopi?* Statsvetenskapliga Institutionen, Göteborgs universitet. Stencil.
- Orwell, G. (1989) *Hyllning till Katalonien*. Stockholm: En bok för alla.
- Pallarés, F. och Font, J. (1995) *The autonomous elections in Catalonia (1980–1992)*. Barcelona: Institut de Ciències Politiques i Socials.
- Palombara, J. och Weiner, M. (1969) *Political parties and political development*. New Jersey: Princeton Press.
- Parsons, T. och Smelser, N. (1956) *Economy and Society*. London: Routledge.

- Perdigó, J.M. "El Copresidente". Specialbilaga i *El Pais Domingo*, 11 september 1994.
- Persson, U. (1996) *Decentralisering och regionalisering i Frankrike*. SIR Rapport nr 96–96. Stockholm: Fritzes.
- Petersson, O. (1992) *Kommunalpolitik*. Stockholm: Publica.
- Petersson, O. (1995) *Hur styrs Europa? Den politiska maktutövningen i Europas stater*. Stockholm: Publica.
- Petrosino, D. (1992) "National and regional movements in Italy: the case of Sardinia" i Coakley, J. (red.) *The social origins of nationalist movements: the contemporary West European experience*. London: SAGE Publications.
- Petschen, S. (1993) *L'Europe des régions*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Politics and Society* vol. 24, nr 1, mars 1996. "Special Section: critique of Robert Putnam's Making Democracy Work". SAGE Periodical Press.
- Preston, P. (1994) *Franco. Caudillo de España*. Barcelona: Grijalbo Ediciones.
- Pridham, G. (red.) (1986) *Coalitional behaviour in theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Puig i Scotoni, P. (1986) *Baskien och Katalonien – den långa vägen till självstyre. De baskiska och katalanska frihetssträvandena i historisk belysning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pujol, J. (1980) *Construir Catalunya*. Barcelona: Portic.
- Pujol, J. och Fauli, J. (1988) *El pensament politic de Jordi Pujol 1980–1987*. Barcelona: Planeta.
- Pujol, J. och Pi, R. (1996) *Cataluña. España*. Madrid: Espasa Hoy.
- Putnam, R. (1996) *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rabushka, A. och Sheplse, K. (1972) *Politics in plural societies: a theory of democratic instability*. Ohio: Merrill Publishing Co.
- Rae, D. och Taylor, M. (1970) *The analysis of political cleavages*. New Haven: Yale University Press.
- Ragin, C. (1989) *The comparative method – moving beyond quantitative and qualitative strategies*. California: University of California Press.
- Regele, L.W. (1993) "The decline of minority rights in South Tyrol 1918–1940" i Vilfan, S. (red.) *Ethnic groups and language rights*. European Science Foundation, Dartmouth: New York University Press.
- Rhodes, M. (red.) (1997) *The regions in the new Europe*. Manchester: Manchester University Press.

- Richards, C. (1995) *The new Italians*. London: Penguin Books.
- Riker, W.H. (1962) *The theory of political coalitions*. New Haven: Yale University Press.
- Rogers, V. (1990) "Brittany" i Watson, M. (red.) *Contemporary minority nationalism*. London: Routledge.
- Rokkan, S. (1970) *Citizens, elections, parties*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, S. (1983) "Centrum og periferi, økonomi og kultur: modeller og data i kliometrisk sosiologi" i *Periferi og Centrum i historien, utdrag av foredrag ved nordisk fagkonferanse for historisk metodelaere på Røros, juni 1974*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, S. (1987) *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, S. och Urwin, D. (1982) *The politics of territorial identity*. London: SAGE Publications.
- Rokkan, S. och Urwin, D. (1983) *Economy, territory, identity*. London: SAGE Publications.
- Roman, P. (red.) (1995) *Sistema politico Español*. Madrid: McGraw Hill.
- Rotschild J. (1981) *Ethnopolitics. A conceptual framework*. New York: Columbia University Press.
- Ruane, J. och Todd, J. (1992) "The social origins of nationalism in a contested region: the case of Northern Ireland" i Coakley, J. (red.) *The social origins of nationalist movements*. London: SAGE Publications.
- Ruzza, C. och Schmidke, O. (1993) "Roots of success of the Lega Lombarda". *Western European politics* nr 2 1993, s. 1–23.
- Sánchez de Dios, M. (1995) "Las Cortes Generales" i Roman, P. (red.) *Sistema Politico Español*. Madrid: McGraw Hill.
- Sani, G. (1993) "Le Italia del 5 aprile". *Polis* nr 1993:2, s. 207–227. Bologna: Istituto Cattaneo.
- Sartori, G. (1976) *Parties and party systems. A framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sartori, G. (1984) *Social science concepts. A systematic analysis*. California: SAGE Publications.
- Sartori, G. (1994) *Comparative constitutional engineering. An inquiry into structures, incentives and outcomes*. London: MacMillan Press.
- Sassoon, D. (1995) "Tangentopoli or the democratization of corruption: considerations on the end of Italy's first republic". *Journal of Modern Italian studies* vol. 1, nr 1995:1, s. 124–143, Routledge.
- Savigear, P. (1990) "Corsica" i Watson, M. (red.) *Contemporary minority nationalism*. London: Routledge.
- Segatti, P. (1992) "L'offerta politica e i candidati della Lega alle elezioni

- amministrative del 1990". *Polis* nr 1992:2, s. 257–280. Bologna: Istituto Cattaneo.
- Seiler, D.-L. (1993) *Les partis politiques*. Paris: Armand Colin.
- Sjöblom, G. (1968) *Party strategies in a multiparty system*. Lund: Studentlitteratur.
- Skånby, S. (1993) "Små folk i det stora Europa". Stockholm. *Invandrare och minoriteter* nr 4–1993.
- Smith, G. (1991) *Politics in Western Europe*. Hampshire: Gower Publishing.
- Steiner, J. (1995) *European democracies*. New York: Longman Publishers.
- Tarrow, S. (1996) "Making Social Science Work Across Space and time: A critical Reflection on Robert Putnam's Making Democracy Work". *American Political Science Review* vol. 90, nr 2, juni 1996.
- Torsvik, P. (red.) (1981) *Mobilization, center-periphery structures and nationbuilding*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Trias Vejerano, J. (1975) *Almirall y los orígenes del catalanismo*. Madrid: Siglo Veintiuno Editores.
- Tudor, H. (1972) *Political myth*. London: Pall Mall.
- Tägil, S. (red.) (1992) *Europa – historiens återkomst*. Södertälje: Gidlunds.
- Törnqvist, G. (1993) *Sverige i nätverkens Europa – gränsöverskridandets former och villkor*. Malmö: Liber Hermods.
- Törnqvist, G. (1994) "Gamla beslutsterritorier och nya problemområden" i *I blickpunkten, Framtidens regioner*, nr 1/94. Tidskrift från arbetsgruppen för forskningsfrågor. Stockholm: Civildepartementet.
- Urwin, D. (1983) "Harbinger, fossil or fleabite? Regionalism in the West European party mosaic" i Daalder, H. och Mair, P. (red.) *Western European Party Systems*. London: SAGE Publications.
- Wald, K.D. (1984) *Crosses at the ballot. Patterns of British voter alignment since 1885*. Princeton: Princeton University Press.
- Valen, H. (1990) "EF-saken i norsk opinion" i Vaernø, G. (red.) *Dialog Norge-Sverige. Fra arvefiende til samboer*. Oslo: Wennergren-Cappelen.
- Vallauri, C. (1994) *I partiti italiani. Da de Gasperi a Berlusconi*. Roma: Gangemi Editori.
- Ware, A. (1996) *Political parties and party systems*. Oxford: Oxford University Press.

- Waters, S. (1994) "Tangentopoli and a new political order in Italy". *West European politics*, vol. 17, nr 1994:1, s. 169–182.
- Watson, M. (1990) *Contemporary minority nationalism*. London: Routledge.
- Watson, C. (1996) "Folklore and basque nationalism: language, myth, reality". *Nations and Nationalism*, nr 2–1996, s. 17–34.
- Weber, M. (1956) *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: J.C.B. Mohr.
- Western European Political parties* (1989). London: Longman International Reference.
- Westerståhl, J. (1970) *Att studera politik*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Vilfan, S. (1993) *Ethnic groups and language rights*. European Science Foundation. Aldershot: Dartmouth Publishers.
- Wils, L. (1993) "Belgium at the path to equal language rights" i Vilfan, S. (red.) *Ethnic groups and language rights*. European Science Foundation, Dartmouth: New York University Press.
- de Winter, L. (red.) (1994) *Nation-state wide parties in Europe*. Barcelona: Institut de Ciències Politiques i Socials.
- de Winter, L. (1995) "Ethno-regionalist parties in Western Europe: towards a comparative analysis". Paper presented at *Conference on Party Politics in the year 2000*, Manchester januari 1995.
- Volkens, A., Schnapp, K. och Lass, J. (1991) *Data handbook of election results and seats in the national parliaments for the European countries 1945–1990*. Berlin: Science Center.
- Woolard, K. (1989) *Double talk. Bilingualism and the politics of ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.
- de Vroede, M. (1991) "Language in education in Belgium up to 1940" i Tomiak, J. (red.) *Schooling, educational policy and ethnic identity*. European Science Foundation. Aldershot: Dartmouth Publishers.
- Østerud, Ø. (1996) *Vad är nationalism?* Stockholm: Universitetsförlaget.
- Östhol, A. (1996) *Politisk integration och gränsöverskridande regionbildning i Europa*. Umeå: Umeå universitet.

Förkortningar

Partinamn, översättning och region

AN	Alleanza Nazionale (Nationella Alliansen, Italien)
AP	Alianza Popular (Folkalliansen, Spanien)
BNG	Bloque Nacionalista Gallego (Galiciska Nationalistiska Blocket, Galicien)
CC	Coalición Canaria (Kanarisk Koalition, Kanarieöarna)
CDC	Centro Democrático de Catalunya (Katalansk Demokratisk Center, Katalonien)
CDS	Centro Democrático Social (Demokratiska Sociala Centern, Spanien)
CiU	Convergència i Unió (Överenskommelse och Union, Katalonien)
CN	Corsica Nazione (Nationen Korsika, Korsika)
CSU	Christliche Sozialen Union (Krist-sociala Unionen, Tyskland)
Cun	Cuncolta Naziunalista (Nationalistisk Kamp, Korsika)
Dc	Democrazia Cristiana (Kristdemokraterna, Italien)
DUP	Democratic Unionist Party (Demokratiska Unionistpartiet, Nordirland)
EA	Eusko Alkartasuna (Baskisk Solidaritet, Baskien)
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya (Kataloniens Republikanska Vänster, Katalonien)
ETA	Euskadi Ta Askatasuna (Baskien och Friheten, Baskien)
FDF	Front Démocratique Francophone (Demokratiska Fransktalande Fronten, (Valonien och Bryssel)
FI	Forza Italia (Heja Italien, Italien)
FLNC	Fronte di Liberazione Naziunale di a Corsica (Nationella Fronten för Korsikas befrielse, Korsika)
FNP	Fryske Nasjonale Partij (Frisiska Nationella Partiet, Friesland)
HB	Herri Batasuna (Folkets Enhet, Baskien)
IC	Initiativa per Catalunya (Initiativ för Katalonien, Katalonien)
IRA	Irish Republican Army (Irländska Republikanska Armén, Nordirland)
LN	Lega Nord (Nordligan, Norditalien)
MK	Meybon Kernow (Cornwalls Söner, Cornwall)
MSI	Movimento Sociale Italiano (Italienska Sociala Rörelsen, Italien)
Pand	Partido Andaluz (Andalusiska Partiet, Andalusien)
PAR	Partido Aragonés (Aragonska Partiet, Aragonien)
Pas	Partiu Asturianista (Asturiska Partiet, Asturien)
PC	Plaid Cymru (Walesiska Partiet, Wales)
PCE	Partido Comunista Español (Spanska Kommunistpartiet, Spanien)

PCI	Partito Comunista Italiano (Italienska Kommunistpartiet, Italien)
PDS	Partito Democratico della Sinistra (Demokratiska Vänsterpartiet, Italien)
PDS	Partei des Demokratischen Sozialismus (Demokratiska Socialistpartiet, Tyskland)
PNV	Partido Nacional Vasco (Baskiska Nationella Partiet, Baskien)
PP	Partido Popular (Folkpartiet, Spanien)
PPI	Partito Popolare Italiano (Italienska Folkpartiet, Italien)
PR	Partido Riojano (Riojapartiet, Rioja)
PRC	Partido Regionalista de Cantabria (Cantabriens Regionala Parti, Cantabrien)
PSC	Partit dels Socialistes de Catalunya (Kataloniens Socialistiska Parti, Katalonien)
PSd'Az	Partito Sardo d'Azione (Sardiska Handlingspartiet, Sardinien)
PSE	Partido Socialista Euskadi (Baskiska Socialistpartiet, Baskien)
PSI	Partito Socialista Italiano (Italienska Socialistpartiet, Italien)
PSM	Partido Socialista de Mallorca (Mallorcas Socialistiska Parti, Balearerna)
PSOE	Partido Socialista de los Obreros Españoles (Spanska Arbetares Socialistparti, Spanien)
RC	Rifondazione Comunista (Kommunistisk Återbildning, Italien)
SDLP	Social Democratic Labourparty (Socialdemokratiska Arbetarpartiet, Nordirland)
SP	Schleswigsche Partei (Slesvigska Partiet, Slesvig)
SNP	Scottish National Party (Skotska Nationalistpartiet, Skottland)
SF	Sinn Fein (Vi Själva, Nordirland/Irland)
SSW	Südschleswigsche Wählerverband (Sydslesvigska Väljarförbundet, Schleswig-Holstein)
SVP	Siidtyrolischer Volkspartei (Sydtyrolska Folkpartiet, Sydtyrolen/Trentino)
UCD	Union Centro Democratico (Centerdemokratiska Unionen, Spanien)
UDB	Union Démocratique Bretonne (Bretonska Demokratiska Unionen, Bretagne)
UDC	Unió Democràtica de Catalunya (Katalansk Demokratisk Union, Katalonien)
UM	Unió Mallorquina (Mallorkansk Union, Mallorca)
UPCA	Union por el Progreso de Cantabria (Unionen för Cantabriens Framsteg, Cantabrien)
UUP	Ulster Unionist Party (Ulsters Unionistparti, Nordirland)
UV	Union Valdôtaine (Valdosta Unionen, Val d'Aosta)
UVa	Union Valenciana (Valenciansk Union, Valencia)
VB	Vlaams Blok (Flamländska Blocket, Flandern)

Figurer och tabeller

Figur:

- 1.1 Mobiliseringskriteriernas betydelse för uppkomst av regionala partier 36
- 1.2 Tänkbara förklaringar till regionala partiers valframgångar 48
- 4.1 Analysmodell för framgångsrika partiers effekt med hänsyn tagen till tänkbara utfall för strukturella faktorer och agerande 150
- 5.1 CiU:s partiprogram 1979–1996 186
- 5.2 Partiprogram 1977–1996. PSOE och AP/PP 188
- 5.3 CiU:s strukturella förutsättningar, agerande och effekt på det politiska systemet 198
- 6.1 Lega Nords partiprogram och övriga politiska manifest 1987–1996 244
- 6.2 Partiprogram 1987–1996. Dc/PPI, Forza Italia, Alleanza Nazionale och PCI/PDS 248–249
- 6.3 Lega Nords strukturella förutsättningar, agerande och effekt på det politiska systemet 262

Tabell:

- 2.1 Regionerna i Belgien 57
- 2.2 Regionerna i Danmark 61
- 2.3 Regionerna i Frankrike 64–65
- 2.4 Regionerna i Grekland 70
- 2.5 Regionerna på Irland 72
- 2.6 Regionerna i Italien 74–75
- 2.7 Regionerna i Luxemburg 79
- 2.8 Regionerna i Nederländerna 80
- 2.9 Regionerna i Portugal 82
- 2.10 Regionerna i Spanien 84–85
- 2.11 Regionerna i Storbritannien och Nordirland 90

- 2.12 Regionerna i Tyskland 95
- 2.13 Mobiliseringskriteriernas betydelse för uppkomst av regionalt parti 98
- 2.14 Mobiliseringskriteriernas förekomst i de regioner som har/inte har regionala partier 99
- 3.1 Regionala partier i Västeuropa. Valresultat 107–108
- 3.2 Sammanfattande tabell över regionala partier i Västeuropa. Stora, medelstora och små partier 110
- 3.3 Stora regionala partier. Valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt 113
- 3.4 Medelstora regionala partier. Valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt 114
- 3.5 Små regionala partier. Valsystem, parlamentariskt agerande, mål, ideologi och myt 115
- 3.6 Regionala partier – framgångsrika och icke framgångsrika 128
- 5.1 Katalonien i autonoma val 1980–1995 176
- 5.2 Katalonien i nationella val 1982–1996 177
- 5.3 Katalonien i EU-val 1987–1994 177
- 5.4 Spanska val 1977–1996 181
- 6.1 Lega Nord i regionala val 1990 och 1995 233
- 6.2 Lega Nord i nationella val i Norditalien 1987–1996 235
- 6.3 Lega Nord i EU-val 1989 och 1994 235
- 6.4 Italienska val 1987–1996 238

Kartor:

- Spanien och dess regioner 200
- Italien och dess regioner 264

Regionen, makten och härligheten

REGIONERNA har blivit allt mer uppmärksammade i debatten om den europeiska integrationens framtid. Kravet på politiskt inflytande har ökat, också över den regionala och nationella politiken. Kravet kanaliseras delvis genom regionala partier. I Italien har det separatistiska Lega Nord ingått i den italienska regeringen och i Spanien har det lilla katalanska CiU vunnit många fördelar genom att partiet hamnat i vågmästarställning i samband med flera regerings-skiften. Det finns även exempel på små partier som trots decenniers kamp inte lyckats uppbåda mer än ett fåtal väljare. Hur kan dessa skillnader i framgång förklaras?

Boken diskuterar regionala partiers uppkomst, framgång och effekt på det politiska systemet. Författaren gör en bred komparativ analys av ett trettio-tal partier utifrån deras agerande, propaganda och konstitutionella förutsättningar. Regionala partiers effekter belyses genom två fallstudier – av det norditalienska partiet Lega Nord och det katalanska Convergència i Unió.

Boken vänder sig till alla som är intresserade av frågor kring politik och demokrati i Europa.

CECILIA MALMSTRÖM är verksam som forskare och lärare vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. *Regionen, makten och härligheten* är hennes doktorsavhandling.